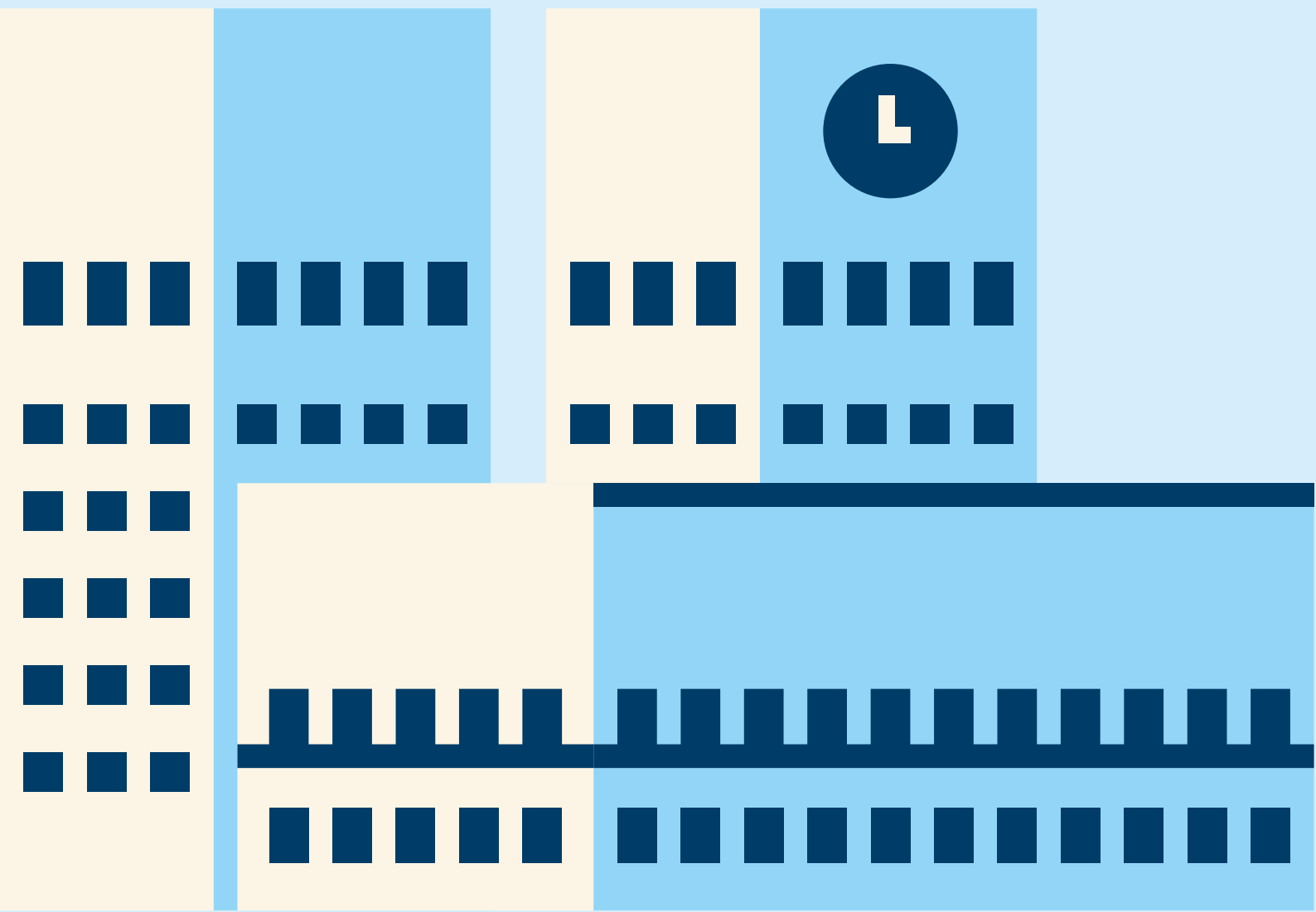

Tro det eller ei

Fremtidens tros- og livssynspolitikk
i Oslo

Tros- og livssynsutvalget 2020

Til byrådet

Tros- og livssynsutvalget ble oppnevnt av byrådet i april 2019 med oppdrag om å gjennomgå dagens tros- og livssynspolitikk i Oslo kommune, og gi forslag til fremtidens tros- og livssynspolitikk i byen.

Utvalget avgir med dette sin rapport til byrådet.

Oslo, 15. mars 2020¹

Trond Bakkevig
(leder)

Ingrid Rosendorf Joys
(nestleder)

Trond Enger

Omar Syed Gilani

Ingvill Thorson Plesner

Lene Mürer

Djamel Selhi

Sumeet Singh Patpatia

Ingvild Fasting Furulund

¹ Oslo kommunes tros- og livssynsutvalg avsluttet sitt arbeid 15. mars 2020, noe som sammenfalt med tiltakene stat og kommune iverksatte som følge av spredningen av covid-19-viruset. Dette har gjort at det har gått lang tid mellom avslutningen av arbeidet og overleveringen av rapporten. I mellomtiden har Statistisk Sentralbyrå publisert nye tall (per 2019) om religion og livssyn i Oslo. De viser noe avvik mellom 2018-tallene som utvalget har basert seg på, og de nye 2019-tallene. Avvikene er ikke store, og de viser de samme tendensen utvalget omtaler i rapporten. Endringene rokker ikke ved de anbefalinger utvalget har gjort.

Etter at utvalget avsluttet sitt arbeidet har også Stortinget, 17. april 2020, vedtatt Lov om tros- og livssynssamfunn.

Innhold

1. Innledning	5
1.1 Forståelse av mandatet	6
1.2 Premisser og prinsipper i utvalgets arbeid	7
1.2.1 Prinsipper	8
1.3 Utvalgets arbeid	8
1.3.1 Empiri	8
1.3.2 Avgrensning	9
2. Menneskerettigheter og annen lovgivning	9
2.1 Menneskerettigheter	9
2.2 Annen lovgivning	11
3. Tro og livssyn i Oslo i dag	12
3.1 Medlemssammensetning i Oslo i dag	12
3.2 Rapport fra Institutt for samfunnsforskning	17
3.3 Rapport fra Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning	18
4. Overordnet tros- og livssynspolitikk i Oslo kommune i dag	19
4.1 Uttalt politikk	19
4.2 Lovpålagte tilskudd	21
4.3 Andre tilskudd	21
5. Kommunen i møte med tro og livssyn	21
5.1 Skole	21
5.1.1 Tros- og livssynspolitiske områder i skolen	22
5.1.2 Utvalgets vurderinger	26
5.2 Barnevern	30
5.2.1 Barne- og familieetaten	30
5.2.2 Utvalgets vurderinger	31
5.3 Eldretjenester	32
5.3.1 Sykehjemsetaten	32
5.3.2 Innspill fra tros- og livssynssamfunn	33
5.3.3 Innbyggenes forventninger til tilrettelegging for tro og livssyn på sykehjem	34
5.3.4 Utvalgets vurderinger	35
5.4 Beredskap	37
5.4.1 Beredskapetsetaten	38
5.4.2 Trusler mot og fra religiøse miljøer	39
5.4.3 Utvalgets vurderinger	40
5.5 Gravferd, gravlegging og gravplassforvaltning	41
5.5.1 Gravferdsetaten	41

5.5.2	Innspill fra tros- og livssynssamfunn.....	44
5.5.3	Utvalgets vurderinger	44
5.6	Bygg, lokaler og utearealer	46
5.6.1	Oslo kommunes ansvar for infrastruktur for tros- og livssynsutøvelse	46
5.6.2	Plan- og bygningsetaten og Eiendoms- og byfornyelsestetaten	47
5.6.3	Kommunal utleie av arealer	48
5.6.4	Innspill fra tros- og livssynssamfunn.....	48
5.6.5	Utvalgets vurderinger	50
5.7	Tro og livssyn i bydelene.....	54
5.7.1	Bydelene.....	54
5.7.2	Samarbeid tros- og livssynssamfunn imellom og med aktører i lokalmiljøene	55
5.7.3	Innspill fra tros- og livssynssamfunn.....	56
5.7.4	Ungdom og unge voksne	57
5.7.5	Utvalgets vurderinger	58
6.	En tros- og livssynspolitikk for fremtiden.....	61
6.1	Prinsipper for en fremtidig tros- og livssynspolitikk.....	61
6.2	Oppsummering	63
6.2.1	Utvalgets kommentarer til byrådsplattformen og kommunens overordnede politikk	63
6.2.2	Kunnskap og kompetanse	64
6.2.3	Koordinering og veiledning	64
6.2.4	Samarbeid	64
6.2.5	Tilskuddsforvaltning	65
6.2.6	Lokaler.....	65
6.2.7	Mangfold og inkludering	66
6.2.8	Særskilt om beredskap.....	66
6.2.9	Særskilt om sykehjem.....	66
6.2.10	Særskilt om skole	66
6.2.11	Særskilt om gravplasser og gravlegging	67
7.	Økonomiske og administrative konsekvenser	67
7.1	Økonomiske konsekvenser av å være livssynsåpen	67
7.2	Økonomiske og administrative konsekvenser av utvalgets anbefalinger	68
	Referanser	70
	Vedlegg	75

1

Innledning

Oslo er landets mest sammensatte og mangfoldige by med mer enn 680 000 innbyggere med over 200 nasjonaliteter. 70 prosent av byens innbyggere er medlem i et tros- eller livssynsamfunn. I underkant av halvparten av innbyggerne er medlemmer i Den norske kirke, litt over 20 prosent er medlem i andre tros- og livssynssamfunn, mens rundt 30 prosent av innbyggerne ikke har et slikt medlemskap. Det er også denne siste kategorien innbyggere som vokser mest. De siste tiårene viser en utvikling der en stadig mindre andel av Oslos innbyggere har medlemskap i Den norske kirke.

Tro og livssyn er en viktig del av livet for mange, og trosspørsmål er relevante på en rekke måter. I mange av disse er kommunens politikk og tjenester av betydning.

I et enstemmig vedtak av 31. januar 2018 ble byrådet av Oslo bystyre bedt om å nedsette et bredt sammensatt utvalg som skulle foreta en gjennomgang av kommunens tros- og livssynspolitikk og fremme forslag som kunne bidra til en mer helhetlig politikk på feltet. På denne bakgrunn ble tros- og livssynsutvalget nedsatt av byrådet i Oslo 28. mars 2019 som et uavhengig, kommunalt offentlig utvalg. Utvalgets åtte medlemmer har vært personlig utnevnt. I mandatet fikk utvalget frist til 15. januar 2020 med å levere sin rapport. Denne fristen ble senere utvidet til 15. mars.

Byrådet har oppnevnt følgende medlemmer:

- Trond Bakkevig (leder)
- Ingrid Rosendorf Joys (nestleder)
- Lene Mürer
- Ingvill Thorson Plesner
- Omar Syed Gilani
- Sumeet Singh Patpatia
- Trond Enger
- Djamel Selhi

Ingvild Fasting Furulund, ansatt i Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet har vært utlånt som sekretær for arbeidet.

Utvalget ble oppnevnt med følgende mandat:

Tros- og livssynsfrihet er en grunnleggende menneskerettighet. Samtidig kan det oppstå motsetninger mellom tros- og livssynsfrihet på den ene siden og for eksempel ytringsfrihet og diskriminering på den andre.

Utvalget bes om å komme med forslag til en helhetlig tros- og livssynspolitikk, som skal ivareta alle Oslos innbyggere og sikre likebehandling. Utvalget skal se på hvordan Oslo kommunes tros- og livssynspolitikk bør utformes med utgangspunkt i grunnleggende menneskerettigheter som trosfrihet og ytringsfrihet, og sikre Oslo som en livssynsåpen by. Utvalgets forslag må holdes innenfor gjeldende lov og regelverk.

Utvalget skal:

- Foreta en gjennomgang av kommunens tros- og livssynspolitikk i dag.
- Gjennomgå kommunens praksis i saker eller på områder som omhandler eller er relevant for tros- og livssynssamfunn. Eksempler kan være i kommunale tjenester som barnehage-, skole- og helsesektoren, på beredskapsområdet, samt i kommunale tilbud på eksempelvis kulturfeltet. Utvalget kan gi anbefalinger om eventuelle felles prinsipper.
- Gi anbefalinger til hvordan tillitsbyggende tiltak, samarbeid og dialog mellom kommunen og tros- og livssynssamfunn om samfunnsutvikling og utfordringer kan sikres. Eksempler på områder kan være inkludering, ensomhet og fellesskap, og tros- og livssynsutøvelse.
- Gjennomgå kommunens rolle i, og oppgave med, å sikre infrastruktur for tros- og livssynsutøvelse.
- Gjennomgå hvordan tros- og livssynsperspektivet er ivaretatt i Oslo kommunes gravferdsforvaltning.
- Utrede økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene.

1.1 Forståelse av mandatet

Tros- og livssynspolitikk gjør seg gjeldende på flere nivåer i kommunen: I overordnede prinsipielle standpunkter, i etablerte praksiser, i enkeltvedtak, i rutiner og i daglige avgjørelser i det kommunale tjenesteapparatet. Utvalgets mandat slår fast at det er uklart hva som er kommunens tros- og livssynspolitikk. Hvilke retningslinjer som skal følges, hvilke prinsipper som ligger til grunn i de kommunale tjenestene, og hva som er kommunens ansvar i forskjellige saker, varierer i stor grad fra situasjon til situasjon og fra virksomhet til virksomhet. Tros- og livssynssamfunn spiller en viktig rolle i Oslos mange bydeler, og det er mange potensielle møtepunkter mellom samfunnene, innbyggere og kommunale organer.

Det er behov for en gjennomgang av eksisterende politikk på tros- og livssynsfeltet, og behov for anbefalinger om hva som bør være Oslo kommunes helhetlige praksis med, og politikk for, tro og livssyn i årene som kommer.

Regjeringen la i 2019 frem forslag til ny trossamfunnslov. Det nye lovforslaget er en sammenslåing av kirkeloven, lov om trdomssamfunn og ymist anna, og lov om tilskott til livssynssamfunn. Lovforslaget innebærer endringer i det kommunale ansvarsområdet på tros- og livssynsfeltet, og denne rapporten er utarbeidet før det er endelig avklart hva som endelig vedtas og hvilket lovpålagt ansvar kommunen vil ha for tros- og livssynssamfunn i fremtiden. I forslaget til ny lov om tros- og livssynssamfunn er det foreslått at finansieringen av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke skal statliggjøres, mens den skal forbli både statlig og kommunal for Den norske kirke. Det er signalisert flertall i stortinget for forslaget, som skal behandles i april 2020. Når utvalget likevel har valgt å legge frem sin rapport, er det fordi kommunen uansett vil ha en tros- og livssynspolitikk som omhandler langt mer enn finansieringen av tros- og livssynssamfunn. I de tilfellene der det kan komme endringer som følge av ny lov, tas det forbehold om dette.

Mandatet er omfattende og innebærer en gjennomgang av hva kommunens tros- og livssynspolitikk er i dag, og hvordan praksis er i ulike deler av den kommunale tjenesteproduksjonen. Utvalget forstår dette som gjennomgang på to forskjellige nivåer; henholdsvis en gjennomgang av politikken på et overordnet nivå, og en

mer detaljert gjennomgang av praksis i relevante deler av de kommunale tjenestene. I tillegg bes utvalget om å se på tillitsbyggende tiltak, samarbeid og dialog mellom kommunen og tros- og livssynssamfunn. Dette siste punktet forstås som mer relatert til relasjonelle forhold, og ikke i like stor grad knyttet til kommunens virksomheter som resten av mandatet.

Mandatet legger stor vekt på kommunens institusjoner og trossamfunnene som organisasjoner. Utvalget vil likevel påpeke at tros- og livssynssamfunnene representerer sine medlemmer, og at det er vel så viktig å vektlegge dem som individer i tros- og livssynsspørsmål. I den politiske saken hvor mandatet er vedtatt, beskrives Oslo som en by med en sammensatt befolkning med tanke på etnisk, kulturell og religiøs tilhørighet. Det vil være sentralt å se på hvordan befolkningens religiøse og livssynsmessige tilknytning gjenspeiles i dagens politikk, og hva dette har å si for forslag til fremtidig politikk på området.

Tros- og livssynsfeltet i Oslo er langt mer mangfoldig enn i landet for øvrig. Det er lavere prosentandel av befolkningen som er medlem i Den norske kirke enn i Norge som helhet, og det er en langt høyere prosentandel som er medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn. Vel så interessant er det at så mye som 30 prosent av befolkningen ikke har et slikt medlemskap. Mandatet fremhever at forslagene til tros- og livssynspolitikk skal «ivareta alle Oslos innbyggere og sikre likebehandling».

Det innebærer at alle innbyggere, også de som ikke er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, skal inkluderes i utvalgets arbeid. Det innebærer også at likebehandlingsperspektivet nødvendigvis gjelder alle: Alle innbyggere skal kunne leve ut sin tro eller sitt livssyn fra vugge til grav.

Det finnes i dag ikke nok informasjon om hva innbyggerne forventer i møte med kommunen på tros- og livssynsområdet. Institutt for samfunnsforskning har derfor på oppdrag fra utvalget gjennomført en undersøkelse om dette. Rapporten Oslos innbyggers forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet er vedlagt.

Byens befolkningssammensetning, særlig med tanke på medlemskap eller ikke medlemskap i et tros- eller livssynssamfunn spiller også inn i forståelsen av «en helhetlig tros- og livssynspolitikk» som skal «sikre likebehandling». I en kommune der den enkelte innbygger

har rettigheter og plikter, er kommunen også pliktig til å behandle alle innbyggere likt. Dette gjelder følgende også for tros- og livssynsfeltet, der alle som bor i Oslo, har den samme retten til å ha eller ikke ha en tro. Mandatet legger slik sett opp til en diskusjon om hvilke konsekvenser likebehandling har for kommunal forvaltning: Dersom kommunen for eksempel har som politikk å støtte, eller tilrettelegge for, enkelte menneskers trosutøvelse, må kommunen følgelig gi alle i tilsvarende situasjon det samme tilbudet. En helhetlig tros- og livssynspolitikk forstås som at den er konsekvent og gjennomført, og innebærer å se tilrettelegging for, støtte til og samarbeid med tros- og livssynssamfunnene i sammenheng med kommunens møte med enkeltmenneskene i byen.

1.2 Premisser og prinsipper i utvalgets arbeid

Utvalget har lagt følgende premisser til grunn for arbeidet:

- ▶ Tros- og livssynsfrihet og ytringsfrihet er grunnleggende menneskerettigheter.
- ▶ Alle innbyggere har rett til vern mot diskriminering, og rett til å utøve, formidle og kritisere tro eller livssyn.
- ▶ Oslo kommune skal være en livssynsåpen by.

Byrådsplattformen for årene 2019-2023 har et eget «Osломål» som sier at:

I Oslo skal alle få være den de er og møtes med toleranse, respekt og inkludering, med frihet til å ytre seg fritt og til å tro eller ikke tro.

Å ha et livssynsåpent samfunn krever at myndighetene aktivt legger til rette for det. Tro og livssyn er viktig i mange innbyggers liv. Et livssynsåpent samfunn innebærer at alle innbyggere har rett til å praktisere og synliggjøre en tro eller et livssyn, og at man har tilsvarende rett til å la være. Denne rettigheten må myndighetene, i dette tilfellet kommunen, beskytte.

Utvalget har som utgangspunkt at bystyret og byrådet i Oslo har vedtatt at de ønsker en livssynsåpen by. Utvalget mener at mandatet gjenspeiler ønsket om at byen skal ha en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk. Praktisering og synliggjøring av egen tro og eget livssyn er både en grunnleggende rettighet og en ønsket og synlig del av samfunnslivet. I møte med kommunen stiller vi alle, uansett tro eller livssyn, helt likt, også med de behov, forventninger og rettigheter man har knyttet til tro eller livssyn. Derfor må kommunen behandle spørsmål om tro og livssyn likt, uavhengig av hvilken tro eller hvilket livssyn det gjelder.

NOU 2013:1 Det livssynsåpne samfunn (Stålsettutvalget) synliggjorde og understreket behovet for og ønsket om tro og livssyn som en synlig, positiv og selvfølgelig del av samfunnet. Når tro og livssyn forstås som en positiv kraft i seg selv og blir ønsket velkommen, også i den offentlige sfæren, har det betydning for politikken. Dette utvalget ønsker, som Stålsettutvalget, å løfte en tros- og livssynspolitikk som legger til rette for og støtter opp om tro og livssyn på deres egne premisser.

Vi mener at tros- og livssynspolitikken skal være et eget politikkområde, samtidig som denne politikken også er middel for å nå andre mål som bedre integrering, økt deltakelse i fritidsaktiviteter mv. Tro og livssyn er i seg selv en verdi og en rettighet som samfunnet må ivareta. Derfor er likebehandling viktig. Likebehandling på bakgrunn av tros- og livssyn har sitt grunnlag i menneskerettighetene. De fastslår lik rett til tros- og livssynsfrihet samt rett til vern mot all usaklig forskjellsbehandling på grunnlag av tros- og livssyn. Majoritetens og minoritetenes rettigheter skal videre sikres på lik linje. Diskrimineringsvernet innebærer også at mennesker uten en tro eller et livssyn skal beskyttes på samme måte.

1.2.1 Prinsipper

Utvalget har kommet frem til følgende prinsipper som bør legges til grunn i kommunens fremtidige politikktutforming på tros- og livssynsfeltet. Disse er utgangspunktet for utvalgets vurderinger og anbefalinger.

² Tros- og livssynsutvalg i Oslo kommune – mandat og oppnevning, vedtatt 04.04.2019 i sak 1039/19, 3

³ Plattform for byrådssamarbeid mellom Arbeiderpartiet, Miljøpartiet de Grønne og Sosialistisk Venstreparti i Oslo 2019-2023

⁴ Byrådets budsjettforslag 2020 og økonomiplan 2020-2023, kap. 11.14

⁵ NOU 2013:1 Det livssynsåpne samfunn

⁶ Plesner, Døving (red.) Livsfaseriter. Religiøse- og livssynspolitiske utfordringer i Norge, 2009: <https://www.trooglivssyn.no/wp-content/uploads/2018/03/STL-Livsfaseriter.pdf>

I sin politikutforming bør Oslo kommune legge til grunn at:

1. Alle innbyggere skal kunne leve med sin tro eller sitt livssyn uten å risikere diskriminering eller hatefulle ytringer.
2. Tros- og livssynspolitikken skal være aktivt støttende og sikre likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn.
3. Ytringsfrihet innebærer også retten til religiønskritikk. Alle innbyggere skal kunne kritisere tro og livssyn. Ingen skal kunne praktisere tro eller livssyn på en måte som krenker andres menneskerettigheter.
4. Ingen skal være nødt til å delta i tros- eller livssynsmessig aktivitet dersom man ikke ønsker det. Det skal være lov å begynne å tro, slutte å tro, og skifte tro eller livssyn.
5. Foreldre har rett til å oppdra sine barn i egen tro eller livssyn. Barn og unge har rett til særlig beskyttelse og har egne rettigheter, inkludert rett til tros- og livssynsfrihet.
6. Tro og livssyn er en ressurs for enkeltmennesker og for samfunnet. Synlig religiøs og livssynsbasert aktivitet eller aktivitet i regi av tros- og livssynssamfunn skal være en ønsket del av bybildet.
7. Tros- og livssynssamfunn skal behandles som en del av sivilsamfunnet og frivillig sektor.
8. Tro og livssyn er med på å bygge gode lokalsamfunn, kan være gode landingsplattformer for nyankomne innbyggere og et springbrett for integrasjon og deltakelse i byen.
9. Tros- og livssynspolitikken bidrar til at byen er et godt og trygt sted å vokse opp, leve og bli gammel for alle.
10. Oslo kommune er ikke tjenesteleverandør for tro og livssyn, men skal legge til rette for at tros- og livssynssamfunnene kan ivareta sine medlemmer og eventuelt andre innbyggere på en god måte.

1.3 Utvalgets arbeid

Utvalget har hatt 13 møter. De har alle blitt avholdt på Rådhuset i Oslo. Det har i tillegg vært gjennomført 18 møter med etater, tros- og livssynssamfunn, innbyggere og bydeler, inkludert et eget innspillmøte for ung-

dom og unge voksne. Utvalget har vært på en studietur til Wien og gjennom Institutt for samfunnsforskning gjennomført en undersøkelse av hvilke forventninger Oslos innbyggere har til kommunens tilrettelegging for tros- og livssynsutøvelse.

1.3.1 Empiri

Utvalget har hatt flere innspillmøter med aktører på tros- og livssynsfeltet; medlemssamfunnene i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn hvor bredden av tros- og livssynssamfunn er representert, Islamsk Råd Norge, Norges Kristne Råd og Den norske kirke i Oslo v/Oslo bispedømmeråd og Kirkelig fellesråd i Oslo.

Det har også blitt gjennomført møter i fire bydeler i Oslo der tros- og livssynssamfunnene var invitert, sammen med øvrige innbyggere og sivilsamfunnet. Forebyggende enhet ved Politiet har deltatt på flere av møtene. Det ble også avholdt egne møter med de respektive bydelsadministrasjonene. Møtene ble gjennomført i bydelene Alna, Gamle Oslo, Vestre Aker og Søndre Nordstrand.

I tillegg har utvalget møtt en rekke virksomheter; Ut-danningsetaten, Barne- og familieetaten, Beredskapsetaten, Sykehjemsetaten, Plan- og bygningsetaten, Enhet for mangfold og integrering i Velferdsetaten, Byrådsavdeling for eldre, helse og arbeid, Byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap, Rådhusets forvaltnings-tjeneste og Bystyrets sekretariat. Elev- og lærlingebudet, Pasient- og brukerombudet i Oslo og Akershus og Eiendoms- og byfornyelsesetaten har gitt skriftlige innspill.

Utvalget har også gjennomført en egen ungdomshøring der om lag 40 ungdommer og unge voksne fra ulike deler av byen deltok. I tillegg ble alle byens innbyggere invitert til å gi sine innspill på Facebook. Utvalget har også hatt et møte med Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning (KIFO) om deres undersøkelser av tros- og livssynsfeltet i Oslo.

I januar 2020 var fem av utvalgets medlemmer på studietur til Wien, hvor det ble avholdt møter med representanter fra lokale myndigheter og fra utvalgte tros- og livssynssamfunn. Programmet omhandlet særlig samarbeid mellom myndighetene og trossamfunn i lokalmiljøene i spørsmål om samfunnsutvikling.

Utvalget har i tillegg benyttet en rapport KIFO har utarbeidet i samarbeid med Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn om tros- og livssynsmang-

foldet i Oslo. Rapporten heter Bidrar trosangfoldet til parallellsamfunn? En undersøkelse av tros- og livssynssamfunnene i Oslo. Institutt for samfunnsforskning har utarbeidet en undersøkelse for utvalget, som har tatt for seg osloinnbyggers forventninger til offentlige instansers tilrettelegging for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter. De to sistnevnte rapportene presenteres mer inngående senere.

1.3.2 Avgrensning

Utvalget har jobbet i underkant av et år med denne utredningen, og det har gitt begrensninger på hvor omfattende arbeidet kunne være. Utvalget har valgt å konsentrere seg om de delene av det kommunale tjenesteapparatet der tros- og livssynsspørsmål er mest relevant, der innbyggerne møter kommunene med sin tros- eller livssynsidentitet, og som er i henhold til mandatet. Det har gjort at følgende områder er gjennomgått: Skole, barnevern, eldretjenester, beredskap, bygg- og arealforvaltning, samt lokalmiljøene.

Av tids- og kapasitetshensyn har utvalget måttet begrense møtene også innenfor de utvalgte sektorene. Det har vært avholdt møter med fire av 15 bydeler, og utvalget har måttet begrense seg til møter med etatsledelsen i de utvalgte etatene. Unntaket er på skolefeltet, der det har vært avholdt to møter; ett med avdelingsledere i administrasjonen og ett møte med utvalgte rektorer og minoritetsrådgivere. Utvalget har også valgt å ikke gå særskilt inn på barnehagefeltet, da utvalget anser tros- og livssynssaker i barnehagen for å være overlappende med sakene i skolen, og at det derfor er dekkende å vurdere skolen.

Delkapitlet om eldretjenester er begrenset til å omhandle sykehjemmene. Utvalget har ikke gått inn på andre deler av omsorgstilbud for eldre, som hjemmetjenester eller omsorgsbolig, eller andre helse- og omsorgstilbud for byens øvrige befolkning, for eksempel tilbud til innbyggere med nedsatt funksjonsevne. Vurderingene som er gjort av tilrettelegging i sykehjemmene, anses imidlertid å være overførbare til disse tjenestestedene og tilbudene.

Utvalget har ikke vurdert saker og problemstillinger knyttet til kommunen som arbeidsgiver.

Det er gjort overordnede vurderinger av økonomiske og administrative konsekvenser av utvalgets anbefalinger.

Menneskerettigheter og annen lovgivning

2.1 Menneskerettigheter

Menneskerettighetene er tatt inn i Grunnloven og annen norsk lov. Men de er også regler Norge har forpliktet seg til gjennom internasjonale organer som FN og Europarådet.

Tros- og livssynsfriheten er sentral i utforming av tros- og livssynspolitikken. Det er også vernet mot usaklig forskjellsbehandling på grunnlag av livssyn, kjønn eller seksuell orientering.

Menneskerettighetene skal tolkes slik at de støtter opp under hverandre. Tros- og livssynsfriheten innebærer rett til å danne og ta del i tros- og livssynssamfunn. Men dette følger også av forsamlingsfriheten og organisasjonsfriheten. Ytringsfriheten innebærer rett også til å ytre seg – både offentlig og privat – på grunnlag av sin livssynsidentitet.

Grunnlovens § 2 sier at:

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneske-rettighetene.

Videre sier Grunnlovens § 92 at:

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.

Likevel er det situasjoner der det kan bli nødvendig å avveie ulike rettigheter mot hverandre. Da gjelder det å finne en løsning som gir best mulig sikring av de ulike rettighetene i den konkrete situasjonen.

Den europeiske menneskerettskonvensjonen

fastslår i artikkel 9 at: Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse

Enkeltmenneskers vern mot usaklig forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn og legning kan komme i konflikt med trossamfunns rett til tolkning av egen lære. Foreldreretten kan komme i konflikt med barns rettigheter. Ytringsfriheten innebærer rett til å kritisere andres tro eller livssyn. Men retten til vern mot hatefulle ytringer oppstiller grenser for hvordan ytringer kan ramme andre mennesker på grunnlag av deres trostilhørighet eller annen identitet.

- Tros- og livssynsfriheten: FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 18, Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, (EMK) art. 9
- Ytringsfriheten: SP art. 19 EMK art. 10
- Diskrimineringsvernet: SP art. 2, EMK art. 14

Menneskerettighetene gir rettslige rammer for utvalgets arbeid så vel som for kommunens virksomhet. Men det er ikke alltid det følger klart av lover og forskrifter hvordan de ulike menneskerettighetene skal forstås. Her har stat og kommune et visst handlingsrom i tolkingen.

Tros- og livssynsfriheten innebærer både rett til å ha og ikke ha og til å skifte tro eller livssyn. Denne rettigheten innebærer rett til selv å bestemme om en vil være medlem av et tros- eller livssynssamfunn, og til å melde seg inn eller ut. Inntil barn er 15 år, er det foreldrene som har siste ord ved inn- eller utmelding, men barnas stemmer skal høres også før dette. Men det er ikke alltid klart hvordan barnets stemme skal høres i saker som angår deltakelse i ulike religiøse eller kulturelle praksiser knyttet til det tros- eller livssynssamfunnet foreldrene tilhører. Hva hvis for eksempel foreldrene ikke vil at barnet skal delta på skoleguds-

tjenester, mens barnet selv ønsker det, eller omvendt?

Domstolene har siste ord i tolkingen av hva som er gjeldende rett. Internasjonale menneskerettighetsinstanser som Den europeiske menneskerettighetsdomstolen legger føringer før denne tolkingen, gjennom dommer andre beslutninger.

Menneskerettighetene er minimumsstandarder. Utvalget legger til grunn at Oslo kommune bør føre en aktivt støttende religions- og livssynspolitik (se kapittel 1). Dette kan på enkelte områder innebære å legge mer til rette for innbyggernes tros- og livssynsutøvelse enn det menneskerettighetene krever. For eksempel er ressurser til likestillingsarbeid i tros- og livssynssamfunn eller arenaer for dialog, læring og samarbeid på tvers av tros- og livssynsskille ikke noe staten eller kommunen forplikter å legge til rette for. Men slike tiltak kan tjene mål og samfunnshensyn som utvalget mener kommunen bør prioritere.

Inkludering eller integrering er et slikt hensyn. Med dette siktes det her til politikk og annen virksomhet basert på målet om at alle innbyggere skal kunne delta i samfunnslivet samtidig som de kan bevare sin identitet. Dette krever en respekt for den enkeltes egenart samtidig som den enkelte tilpasser seg storsamfunnet. I motsetning til assimilering legger integrasjonspolitik til grunn at både majoritet og minoritet må gjøre visse tilpasninger om samfunnet skal fungere.

Utvalget legger til grunn at Oslo kommune bør føre en menneskerettighetsbasert tros- og livssynspolitik. Samtidig bør den sikte mot inkluderende medborgerskap som både målsetning i seg selv og virkemiddel for å sikre likeverd og menneskerettigheter. En aktivt støttende politikk overfor tros- og livssynssamfunn er en del av en slik politikk. Til grunn ligger en positiv grunnholdning til at tro og livssyn er viktig både i enkeltmenneskers liv og har en positiv samfunnsmessig betydning.

En slik positiv grunnholdning må kombineres med bevissthet om at en ikke kan gjøre hva en vil i tros- og livssynsfrihetens navn. Det finnes grenser for denne friheten. Det stilles likevel strenge krav til begrensnings av tros- og livssynsfriheten. Men en viss praksis kan begrenses hvis den fører til at andre menneskers grunnleggende rettigheter krenkes eller fører til usaklig forskjellsbehandling.

Unntaksbestemmelsen i SP art. 18 (3)/EMK art. 9 (2)

Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

De sentrale menneskerettighetsavtalene som Norge har signert og forpliktet seg til å respektere er henvist til i Grunnloven (§ 92, og kapittel E). De er også tatt inn i norsk lov gjennom Menneskerettighetsloven. Denne loven slår fast at menneskerettighetene skal gå foran hvis de kommer i konflikt med andre lovbestemmelser.

2.2 Annen lovgivning

Det er en rekke andre lovbestemmelser som er viktige for utvalgets vurderinger.

Dette er dels bestemmelser om Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, dels om diskrimineringsvern og dels lovgivning om sektorer som utdanning, barnevern mv. I det følgende er noen av disse bestemmelsene oppsummert. I tillegg er det et vedlegg til rapporten med utdypende informasjon om disse lovreguleringene og om dommer som gir føringer for tolkning av disse bestemmelsene og de mest relevante menneskerettighetene.

Lov om trdomssamfunn og lov om Den norske kirke vil trolig bli slått sammen til en felles lov kort tid etter at utvalget har levert sin rapport. Den nye felles loven vil trolig også innebære endringer på en del områder av relevans for utvalgets arbeid. Dette er også utdypet i vedlegget.

Grunnloven

Grunnloven § 16 sier at alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere

bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

Lov om Den norske kirke

Kirkeloven regulerer kommunenes økonomiske ansvar for Den norske kirke, som hovedsakelig er knyttet til finansiering av Kirkelig fellesråd i den respektive kommune, inkludert drift og vedlikehold av kirkene. Inkludert i finansiering av fellesrådene ligger midler til drift av gravplasser, utgifter til kirketjenere og organister, administrasjonsutgifter for fellesrådet og underliggende menighetsråd, samt utgifter knyttet til konfirmasjonsundervisning.

Lov om trdomssamfunn og ymist anna

Lov om trdomssamfunn og ymist anna omhandler alles rett til trosfrihet og rett til å starte og delta i trossamfunn. Den omtaler en rekke regler knyttet til medlemskap og tilhørighet, og krav for å være et registrert trossamfunn. I tillegg regulerer den registrerte trossamfunns krav på tilskudd tilsvarende hva Den norske kirke får per medlem. I tillegg stadfester loven medlemmers rett til fri ved religiøse høytider.

Lov om tilskott til livssynssamfunn

Lov om tilskott til livssynssamfunn regulerer livssynssamfunns krav på tilskudd fra stat og kommune tilsvarende hva Den norske kirke får per medlem.

Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd

Gravferdsloven regulerer regler for gravlegging, graver, gravminner og kremasjon, og hvem som har forvaltnings- og driftsansvar for gravplassene. I henhold til loven er kirkelig fellesråd ansvarlig for dette i den enkelte kommune. Loven åpner imidlertid for at kommunen enten kan overta driftsansvaret eller både drifts- og forvaltningsansvar gjennom en avtale med kirkelig fellesråd i kommunen.

Lov om helligdager og helligdagsfred

Lov om helligdager og helligdagsfred regulerer hvilke dager som er helligdager. Den omtaler også hvordan arrangementer og salg skal begrenses på gitte tidsrom disse dagene, og hvordan helligdagsfreden skal holdes.

Lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa

Opplæringsloven sier at opplæringa skal (...) byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.

Loven sier også at skolen skal vise respekt for elevers og foreldres religiøse overbevisninger, og sikre elevene rett til likeverdig opplæring. I tillegg gir loven elever rett til fritak fra undervisning som kan oppleves som utøvelse av en annen religion eller livssyn, eller som på bakgrunn av eget tros- eller livssyn oppleves som støtende eller krenkende.

Videre stadfester den følgende om faget KRLE: *Kristendom, religion, livssyn og etikk er eit ordinært skolefag som normalt skal samle alle elevar. Undervisninga i faget skal ikkje vere forkynnande. Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal gi kjennskap til kristendommen, andre verdsreligionar og livssyn, kjennskap til kva kristendommen har å seie som kulturarv og til etiske og filosofiske emne. Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal bidra til forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulik oppfatning av trudoms- og livssyns-spørsmål. Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal presentere ulike verdsreligionar og livssyn på ein objektiv, kritisk og pluralistisk måte. Dei same pedagogiske prinsippa skal leggjast til grunn for undervisninga i dei ulike emna.*

Lov om barnehager

Barnehageloven omtaler på samme måte som opplæringsloven at barnehagene skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, og blant annet verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn, og som er forankret i menneskerettighetene. Private barnehager gis imidlertid i § 1 a mulighet til å definere verdigrunnlaget til å være utenfor kristen og humanistisk arv og tradisjon. I tillegg gis private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter i Den norske kirke anledning til å fastsette særlige bestemmelser om tros- eller livssynsformål.

Lov om likestilling og forbud mot diskriminering

Likestillings- og diskrimineringsloven fastslår at diskriminering på grunn av blant annet etnisitet, religion eller livssyn er forbudt. Loven omfatter også forbud mot å trakassere på grunn av de samme forholdene. Den viser til forbudet mot direkte så vel som indirekte diskriminering.

Direkte vs. indirekte diskriminering

§ 7. Direkte forskjellsbehandling
Med direkte forskjellsbehandling menes at en person behandles dårligere enn andre blir, har blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon, på grunn av forhold som nevnt i § 6 første ledd.

§ 8. Indirekte forskjellsbehandling
Med indirekte forskjellsbehandling menes enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlatelse som vil stille personer dårligere enn andre, på grunn av forhold som nevnt i § 6 første ledd.

Tro og livssyn i Oslo i dag

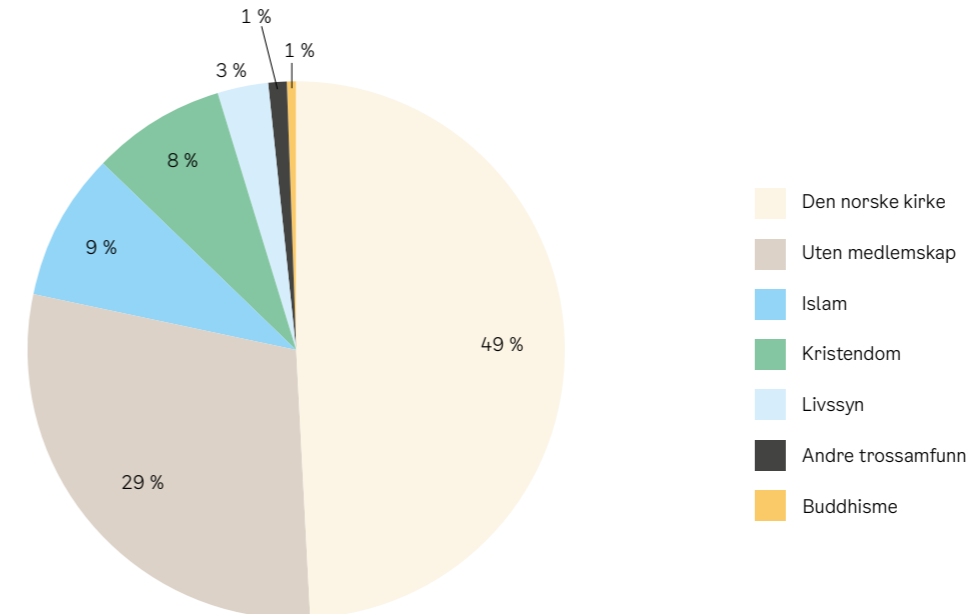
3.1 Medlemssammensetning i Oslo i dag

Som beskrevet innledningsvis er Oslo en sammensatt og mangfoldig by. I 2018 var byens innbyggere medlemmer i 729 forskjellige tros- og livssynssamfunn, hvorav 136 av dem hadde sin jevnliggjorte aktivitet i Oslo. Om lag to 70 prosent av innbyggere er medlem i et tros- og livssynssamfunn. Oslo skiller seg ut fra resten av landet med denne sammensetningen. På landsbasis er det kun 17 prosent som ikke er medlem i et tros- og livssynssamfunn, mot 30 prosent i Oslo. Diagrammene under viser sammensetningen i Oslo pr. 1. januar 2018.⁹

⁷ Opplæringsloven, § 1-1 annet ledd

⁸ Opplæringsloven, § 2-4

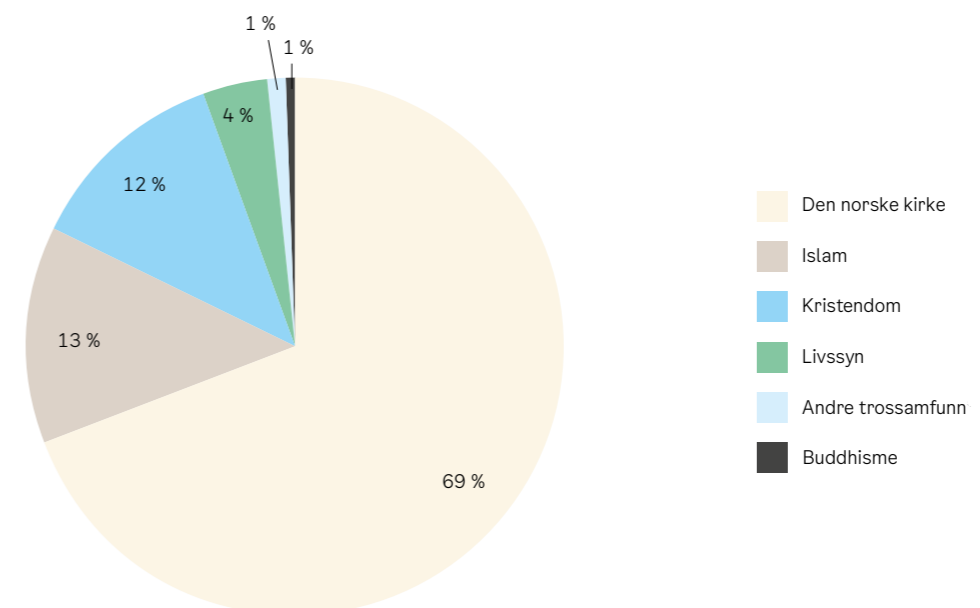
⁹ Kilde: SSB. Merk at tallene inneholder tros- og livssynssamfunn som mottar offentlig støtte.
<https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf/aa>, <https://www.ssb.no/statbank/table/08531>
https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_koetra/aa

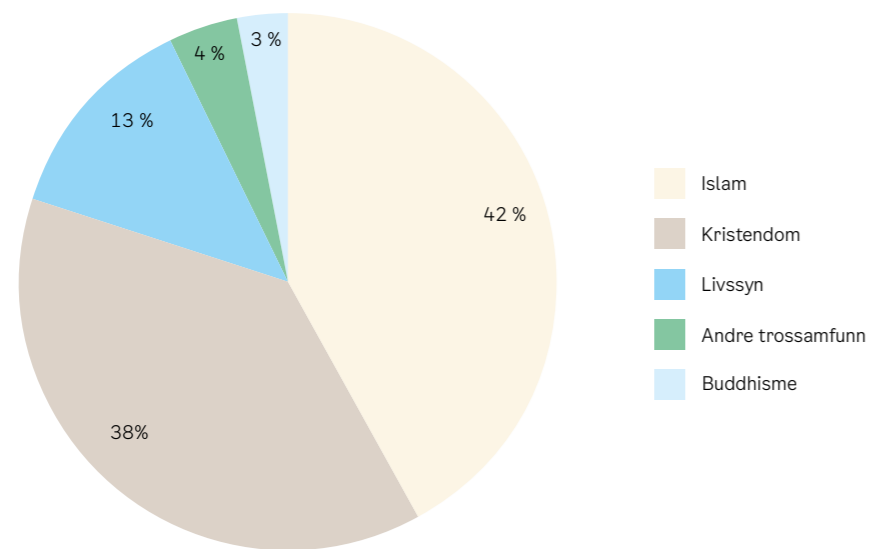
Figur 3.1 Alle innbyggere i Oslo fordelt på tros- og livssynsmedlemskap

Figur 3.1 viser fordelingen av alle innbyggere i Oslo. Som diagrammet viser, er den største andelen av innbyggere, i underkant av 50 prosent, tilhørende Den norske kirke, etterfulgt av innbyggere uten medlemskap i noe tros- eller livssynssamfunn på om lag 30 prosent. De resterende 20 prosent er medlem

i andre tros- og livssynssamfunn. Merk at kategorien «kristendom» er alle andre kristne trossamfunn utenom Den norske kirke. Til sammenlikning er drøye 70 prosent medlemmer i Den norske kirke på landsbasis, 12 prosent er medlem i andre tros- og livssynssamfunn og 17 prosent er uten medlemskap.

Figur 3.2 Fordeling av medlemmer i alle tros- og livssynssamfunn i Oslo

Figur 3.3 Fordeling av medlemmer i alle tros- og livssynsamfunn utenfor Den norske kirke

Figur 3.2 viser fordeling av medlemmer i alle tros- og livssynssamfunn. Når man ser den totale medlemsmassen under ett, står Den norske kirke frem som det klart største trossamfunnet med rett under 70 prosent av byen medlemmer. Muslimske trossamfunn er den nest største kategorien på 13 prosent av medlemmene, med øvrige kristne trossamfunn rett under på 12 prosent.

Dersom man kun ser på tros- og livssynsamfunn utenfor Den norske kirke, som figur 3.3 viser, ser man hvordan muslimske og kristne trossamfunn alene står for over 80 prosent av medlemmene, og at muslimske trossamfunn er den største gruppen tros- og livssynssamfunn etter Den norske kirke. Livssynssamfunn har 13 prosent av medlemsmassen.

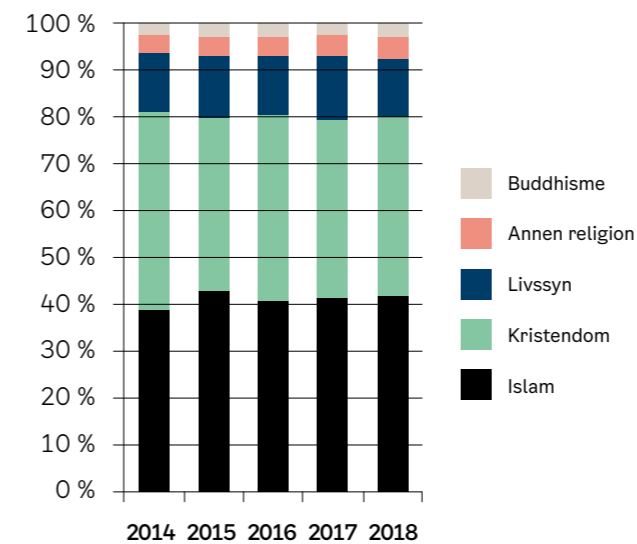
En undersøkelse Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning har utført i 2018 og 2019, viser at 27 prosent av tros- og livssynssamfunnene i Oslo har mer enn 50 prosent utenlandsfødte medlemmer.¹⁰

Figur 3.4 viser medlemsfordelingen i trossamfunn utenom Den norske kirke i Oslo i årene 2014-2018.

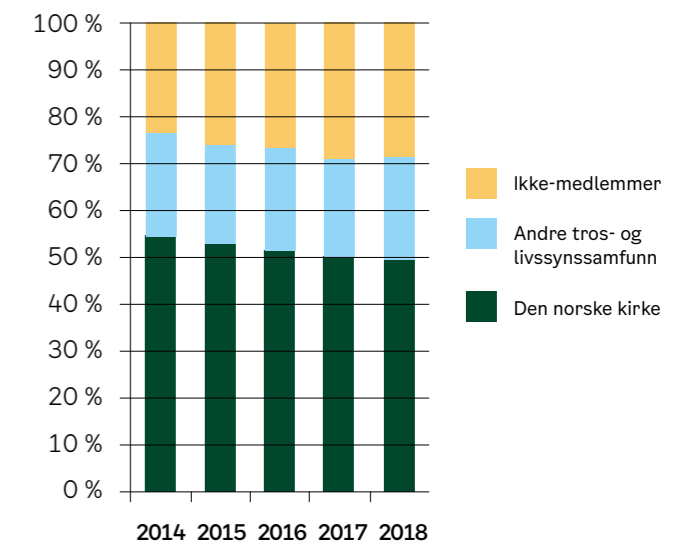
Det har ikke vært markante endringer i styrkeforholdet mellom de fem grupperingene i disse årene. Figur 3.5 viser den totale medlemsutviklingen i de samme årene, hvor andelen uten tilslutning gradvis vokser. Andre trossamfunn vokser noe, mens medlemskap i Den norske kirke synker sakte.

Denne trenden bekreftes ved at dåpstillene og konfirmasjonstillene i Den norske kirke i Oslo også gradvis reduseres. For dåp er endringen fra 35 prosent i 2005 til 27 prosent i 2018, og for konfirmasjon fra 38 prosent i 2005 til 27 prosent i 2018, ifølge SSB. Det finnes flere former for seremonier for navnefest og borgerlig konfirmasjon. For eksempel har konfirmasjon i regi av Human-Etisk Forbund økt fra 20,8 prosent i 2005 til 23,6 prosent i 2018.

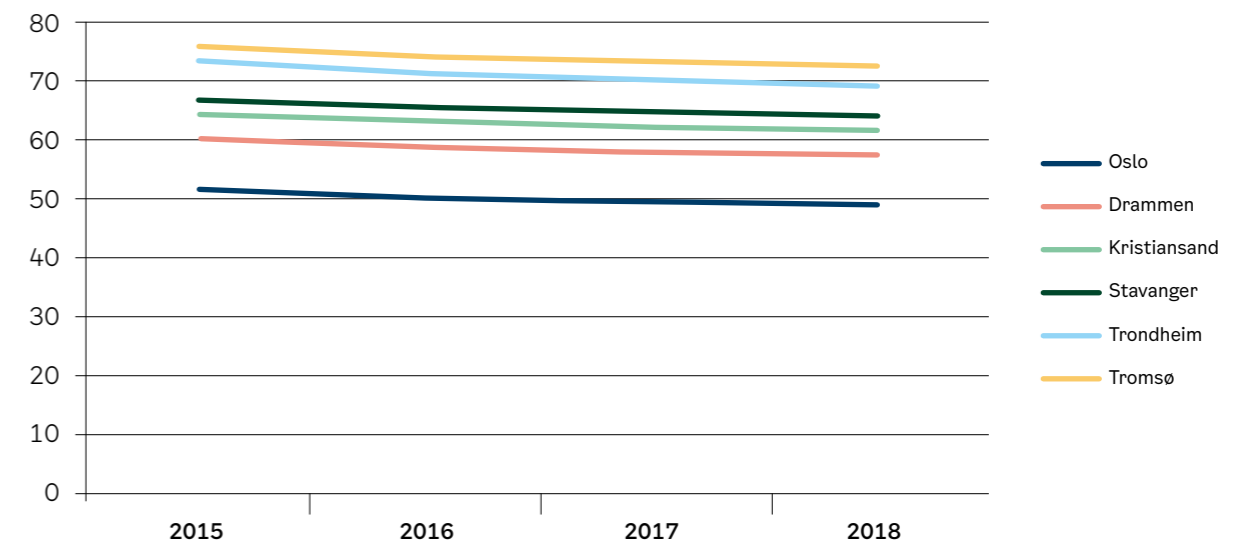
Når man ser andelen innbyggere som er medlem i Den norske kirke i de store byene i Norge, ser man tydelig hvordan Oslo skiller seg ut med lav medlemsandel (figur 3.6). Samtidig viser linjediagrammet hvordan utviklingen er lik i hele landet med en jevn nedgang i prosentandelen med medlemskap.

Figur 3.4 Medlemsfordeling i tros- og livssynsamfunn utenfor Den norske kirke, 2014-2018

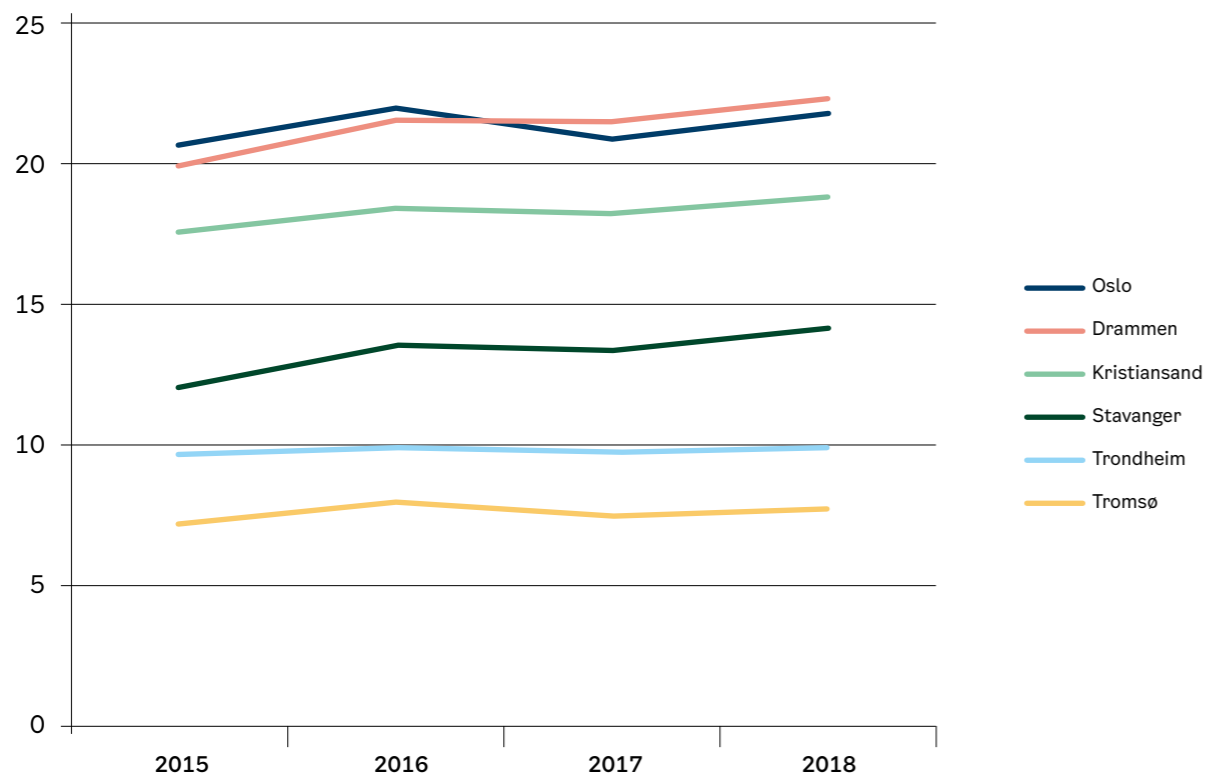
Figur 3.5 Fordeling av medlemskap, alle innbyggere, 2014-2018

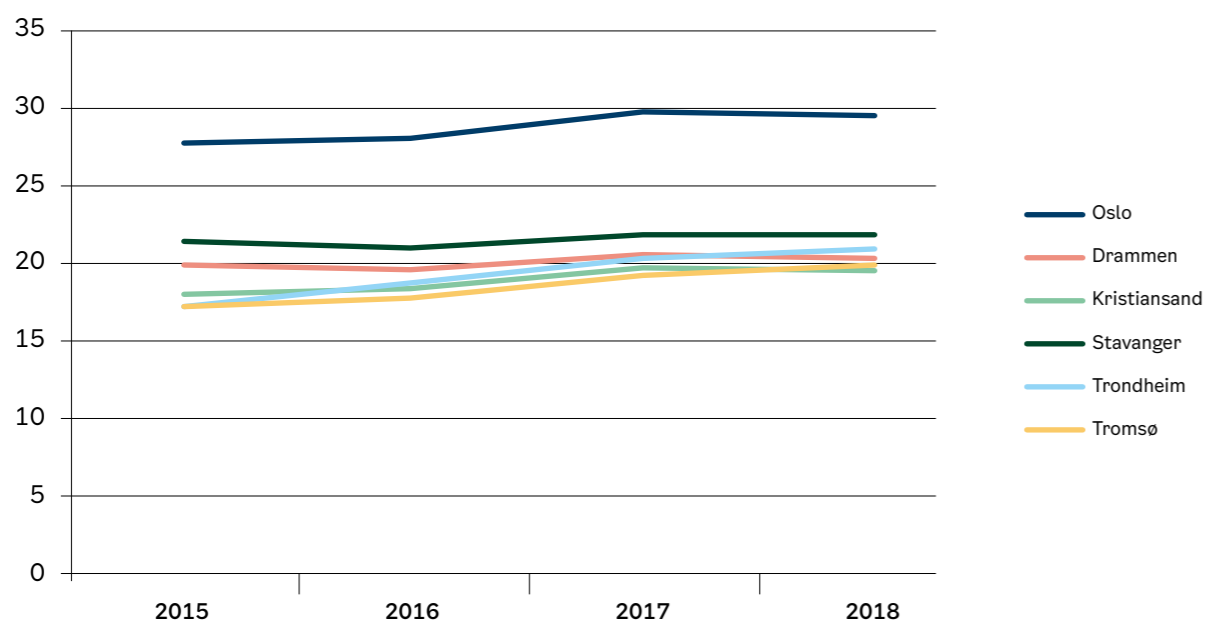
Figur 3.6 Prosent av innbyggere som er medlem i Den norske kirke, større norske byer

¹⁰ Ånund Brottveit. Bidrar trossmangfoldet til parallellsamfunn? En undersøkelse av tros- og livssynsmangfoldet i Oslo, KIFO Rapport 2020:1,19

¹¹ Oslostrender: <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13346363-1572856400/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Politikk/Oslostrender%202019.pdf>, 96

Figur 3.7 Prosent av innbyggerne som er medlem i et tros- eller livssynssamfunn utenfor Den norske kirke

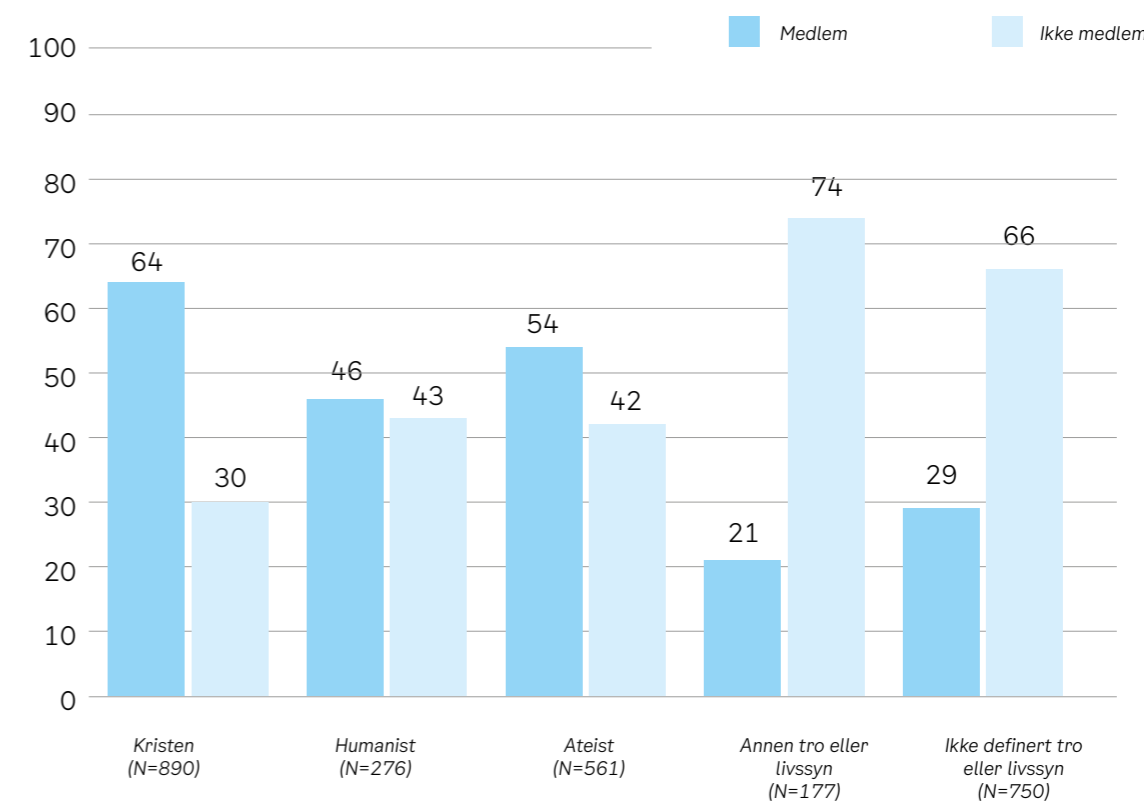
Figur 3.8 Prosent av innbyggere som ikke har medlemskap i et tros- eller livssynssamfunn, større norske byer

Figur 3.7 viser utviklingen i medlemstall for tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke, og denne oversikten tegner et annet bilde. I denne oversikten skiller ikke Oslo seg ut i like stor grad, og Drammen har tilnærmet lik andel medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn. I tillegg viser diagrammet en tendens til at denne medlemsgruppen øker i andel av befolkningen. Unntaket er Trondheim og Tromsø, som ikke bare har lavest andel medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn, men også lavest vekst i denne medlemskategorien.

Et område Oslo skiller seg mer ut, er i tallene over andel innbyggere som ikke er medlem i noe tros- eller livssynssamfunn. Som figur 3.8 viser, er de øvrige byene samlet på og i overkant av 20 prosent mens Oslo ligger rett under 30 prosent. Det har ikke vært store endringer i perioden 2015-2018.

3.2 Rapport fra Institutt for samfunnsforskning

Institutt for samfunnsforskning (ISF) har gjennomført en undersøkelse på oppdrag fra tros- og livssynsutvalget. Det empiriske grunnlaget er en spørreundersøkelse til 5853 personer over 18 år, hvorav 2805 svarte. Av disse sier så mange som 51 prosent at de ikke er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, 6 prosent vet ikke eller vil ikke svare. De resterende 43 prosentene har et medlemskap. Dette skiller seg klart fra tallene fra SSB som sier at over 70 prosent av innbyggerne i Oslo er medlem i et tros- eller livssynssamfunn. Årsakene til dette kan være flere: Man kan være lite bevisste på medlemskapet sitt dersom man ikke er aktive i et tros- eller livssynssamfunn, og en underrepresentasjon i innvandrerbefolkningen kan gi et skjevt bilde. I tillegg inneholder SSBs statistikk også medlemmer under 18 år.

Figur 3.9 Andel medlemmer etter tros- eller livssynsidentitet

For å få frem tilhørighet som ikke nødvendigvis er knyttet til medlemskap, spurte ISF også om hvilken tros- og livssynsidentitet respondentene hadde. Funnene her avviker også fra SSBs statistikk over medlemstall. (figur 3.9) Årsakene kan være de samme som over, i tillegg til at det sannsynligvis viser at en persons personlige overbevisning ikke nødvendigvis er reflektert i hvilket medlemskap denne personer har eller ikke har. For eksempel er det så mange som 19 prosent som i undersøkelsen identifiserer seg som humanist, mens det er 3 prosent av byens innbyggere som faktisk er medlem i en livssynsorganisasjon. 33 prosent definerer seg som kristen, selv om 57 prosent av innbyggerne er medlem i et kristent trossamfunn. Oversikten under viser prosentandel av medlemmer etter tros- eller livssynsidentitet. Merk at tallene er vektet.

I undersøkelsen deler innbyggerne seg grovt sett i tre store grupper, og flere mindre. Tabellen under¹² viser følgende: En tredjedel av innbyggerne i Oslo identifiserer seg med kristen tro/livssyn. De to nest største gruppene er de som ikke har noen definert tro/livssyn (28,1 prosent) og de som identifiserer seg som ateister eller humanister (hhv. 19 og 9,2 prosent, til sammen 28,2 prosent). De øvrige kaller seg muslimer (3,9), har en annen religiøs tro (1,3) eller ønsker ikke å svare (3,3).

Kristen	33,0
Muslim	3,9
Jødisk	0,3
Hindu	0,4
Buddhist	0,6
Humanist	9,2
Ateist	19,0
Annen tro eller livssyn	2,1
Ikke noe(n) definert tro eller livssyn	28,1
Vet ikke / ønsker ikke å svare	3,3
Totalt	100,0
N	2 787

Tabell 3.10. «Hvilken tro eller hvilket livssyn identifiserer du deg med?»

Befolkningen fordeler seg annerledes på livssynene i undersøkelsen enn i de offisielle medlemstallene for tros- og livssynssamfunnene. Dette kan skyldes at ingen barn (under 18 år) er spurt i undersøkelsen, men også at en del kanskje ikke har et veldig bevist forhold til hvilket tros- eller livssynssamfunn de er registrert som medlem i. ISF peker i sin rapport (s. 16) på at å identifisere seg med en tros eller et livssyn, og det å være medlem i et korresponderende tros- eller livssynssamfunn, ikke nødvendigvis henger tett sammen for alle.

3.3 Rapport fra Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning

Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning (KIFO) lanserte i februar 2020 rapporten Bidrar trossamfundet til «parallelsamfunn»? En undersøkelse av tros- og livssynssamfunnene i Oslo. Rapporten er utarbeidet i samarbeid med Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) og er delvis finansiert av tilskudd fra Oslo kommune. Som grunnlag for rapporten er en kartlegging av tros- og livssynsmangfoldet KIFO foretok i samarbeid med STL og Kirkelig dialogsenter i 2018.¹³

Undersøkelsen ser på i hvilken grad tros- og livssynssamfunnene i Oslo er utadvendte, og hvilke holdninger de har til samarbeid med andre. KIFO finner at det finnes over 200 menigheter og lokallag blant tros- og livssynssamfunn i Oslo.¹⁴ Disse har, med få unntak, utadrettet kontakt, både med hverandre og med ikke-religiøse samfunnsinstitusjoner eller organisasjoner.¹⁵ Mye av den utadrettede kontakten har vært knyttet til prosjekter med støtte fra offentlige tilskuddsordninger. Ulike sammenslutninger av tros- og livssynssamfunn er også nevnt som viktige kanaler for samarbeid. KIFO finner i undersøkelsen sin at mer kontakt og samarbeid med andre samfunnsinstitusjoner og involvering i kommunale prosjekter ofte resulterer i flere interreligiøse kontakter.¹⁶ Vi kommer tilbake til denne undersøkelsen senere.

Overordnet tros- og livssynspolitik i Oslo kommune i dag

4.1 Uttalt politikk

Oslo kommune har i budsjettet og andre styringsdokumenter nedfelt at Oslo skal være en livssynsåpen by. Byrådet skriver følgende i forslaget til budsjett (Sak 1) for 2020, som kan sies å være den overordnede føringen for tros- og livssynspolitikken til kommunen:

Oslo preges av et stort mangfold av trostilhørighet, og skal være en livssynsåpen by. Befolkningssammensetningen og tros- og livssynsmangfoldet har noe å si for hvordan vi lever sammen. Det er mange som lever med religion og det er mange som lever uten religion. Livssynsåpenhet er noe annet enn nøytralitet, det er å ta på alvor viktige verdier i innbyggernes liv. Det å dele tro eller ikke-tro med andre er gjerne blant de større fellesskapene vi mennesker inngår i, og som betyr noe for samhold eller for splittelse i et samfunn.

I Plattform for byrådssamarbeid mellom Arbeiderpartiet, Miljøpartiet de Grønne og Sosialistisk Venstreparti i Oslo 2019-2023 er tro og livssyn nevnt flere ganger. Av ti såkalte «Oslo-løfter» er løfte nr. ni følgende: *I Oslo skal alle få være den de er, og møtes med toleranse, respekt og inkludering, med frihet til å ytre seg fritt og til å tro eller ikke tro.*¹⁷ De stadfester at Oslo skal være en inkluderende by for ulike livssyn, og at det i byens fellesskap skal være respekt for frihet til å tro og for frihet til å ikke tro. Mangfoldet av trossamfunn og livssynsorganisasjoner inviteres til å bidra i utviklingen av hele byen. De skriver videre at

de ønsker å stille krav om likestilling og inkludering til organisasjoner og livssynssamfunn som mottar offentlig støtte, og at de vil ha en dialog med staten om dette.¹⁸

I tillegg har Oslo kommune i flere høringsuttalelser uttalt seg om tros- og livssynsrelaterte spørsmål. I 2017 uttalte kommunen seg til forslag til ny trossamfunnslov. Loven ble lagt frem av regjeringen sommeren 2019 og behandles i Stortinget våren 2020. I sin høringsuttalelse av 20. desember 2017¹⁹ mener Oslo kommune at:

- Oslo skal være en livssynsåpen by.
- Det offentlige skal bidra til det religiøse mangfoldet og støtte opp under muligheten for å ha tros- og livssynssamfunn, slik at innbyggerne får anledning til å leve med og i sin tro eller ikke-tro.
- Alle tros- og livssynssamfunn bør likebehandles i større grad enn i dag, og at det er behov for en større helhetstenkning på tros- og livssynsfeltet.
- At man bør samle dagens tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke i én ordning, og at denne bør ligge til staten.
- At staten også bør overta all finansiering av Den norske kirke. Dette for både å oppnå reell helhetlig prioritering og gi kirken de beste mulighetene for en strategisk og samlet styring, samt for å sikre likebehandling dersom andre trossamfunn skal finansieres fra staten.
- Omfanget av kulturminneverdier i kirkebygg bør tilsi et større offentlig bidrag til bygningsvedlikehold for Den norske kirke enn til andre tros- og livssynssamfunn.
- Gravferdsforvaltning bør være kommunalt.

Stålsettutvalget la i 2013 frem sin utredning Det livssynsåpne samfunn²⁰. Oslo kommunes høringsuttalelse²¹ til rapporten omfatter mange religionspolitiske spørsmål. Uttalelsen ble vedtatt av et enstemmig bystyre og kan oppsummeres i følgende punkter:

¹² Daniel Arnesen og Vibeke Wøien Hansen, *Oslos innbyggers forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet*. Institutt for samfunnsforskning, 2020, 15

¹³ Sindre Bangstad. *Kartlegging av tros- og livssynsmangfold i Oslo kommune*, KIFO Rapport 2018:2.

¹⁴ Brottveit. *Bidrar trossamfundet til parallelsamfunn?*, 19

¹⁵ Brottveit. *Bidrar trossamfundet til parallelsamfunn?*, 7

¹⁶ Brottveit. *Bidrar trossamfundet til parallelsamfunn?*, 7-8

¹⁷ Plattform for byrådssamarbeid mellom Arbeiderpartiet, Miljøpartiet de Grønne og Sosialistisk Venstreparti i Oslo 2019-2023, 4

¹⁸ Plattform for byrådssamarbeid mellom Arbeiderpartiet, Miljøpartiet de Grønne og Sosialistisk Venstreparti i Oslo 2019-2023, 11

¹⁹ Oslo kommunes høringsuttalelse til ny lov om trossamfunn (trossamfunnsloven) vedtatt 20.12.2017 i sak 370

²⁰ NOU 2013: 1 Det livssynsåpne samfunn

²¹ Oslo kommunes høringsuttalelse til NOU 2013:1 Det livssynsåpne samfunn vedtatt 23.10.2013 i sak 319

- Kommunen støtter forslag om å opprettholde dagens ordning med offisielle helligdager og retten til to dager selvvalgt fri for egne helligdager.
- Gravferd bør være en kommunal oppgave i Oslo.
- Staten bør overta hele tilskuddsutbetalingen til tros- og livssynssamfunn utenom Den norske kirke.
- Kommunen støtter Stålsettutvalgets forslag om at det bør åpnes opp for at livssynsbaserte skoler kan være baserte på sekulære livssyn, og kommunen mener at det fortsatt kan gis støtte til private skoler som er basert på et religiøst eller livssynsmessig grunnlag.
- Kommunen mener, som Stålsettutvalget, at det fortsatt skal være mulig å markere religiøse høytider i skoletiden i den offentlige skolen. Elevene skal fortsatt kunne inviteres til å markere høytider som jul og påske i skoleguds-tjenester. Det må tilstrebes likebehandling, slik at andre tros- og livssynssamfunn kan invitere på samme måte.
- Kommunen mener at det ikke er noen naturlig oppgave for den offentlige skolen å legge til rette for etablering av bønnenrom eller andre rom som er særskilt utformet med tanke på religiøs aktivitet. Det må likevel legges til rette for religiøst baserte elevaktiviteter, for eksempel ved utlån av klasserom osv.

Som det fremgår i begge opplistingene over, har kommunen tatt et tydelig standpunkt i problematikken knyttet til om gravferdsforvaltning bør være en kommunal oppgave eller ligge til Den norske kirke. Dette er blant annet formulert i byrådssaker²² om inngåelse av samarbeidsavtaler med Kirkelig fellesråd i Oslo om gravferdsdrift. Oslo samarbeider kommunen og Kirkelig fellesråd om dette ansvaret. Primært har kommunens standpunkt vært at gravferd bør være en ren kommunal oppgave. Begrunnelsen er i stor grad tros- og livssynspolitisk: Den norske kirke representerer bare halvparten av innbyggere i Oslo. Gravlegging er handling som ikke kan velges bort, derfor bør ikke ett av mange trossamfunn få en slik oppgave på vegne av en hel befolkning. I henhold til

dagens lovverk kan ikke kommunen overta det fulle ansvaret for gravferd med mindre Den norske kirke v/ Kirkelig fellesråd i kommunen ønsker det. I Oslo har ikke fellesrådet ønsket å gi fra seg alt ansvar, og man har kommet frem til en samarbeidsløsning.

I 2015 ble verdiplakaten *Vis omtanke, ta hensyn*²³ lansert av OXLO-programmet (Oslo Extra Large). Plakaten sier følgende:

- I Oslo bor det mennesker med et mangfold av tro, livssyn og kulturelle bakgrunner. Vi har alle de samme grunnleggende rettigheter, plikter og ansvar i bysamfunnet.
- Vår tro og vårt livssyn er en viktig del av oss selv og vår identitet. Vi vil derfor møte og vise omtanke for andre, som vi selv ønsker å bli møtt.
- Oslo kommune er til for menneskene som bor i byen. Kommunen støtter religionsdialog og tar hensyn til den enkeltes tro og livssyn.

Oslo kommune har også laget en guide for de kommunale tjenestene som er bygget på OXLO-charteret og verdiplakaten «Oslo – en by for alle». Denne guiden heter *Guide for likeverdige tjenester* og sier noe om hvordan politikerne vil at kommunen skal møte sine innbyggere. De ønsker at alle kommunale virksomheter skal gjøre likeverd og likestilling til en realitet.²⁴De lister opp disse forventningene:

- Vit hvor du er og kjenn befolkningen du leverer tjenester til.
- Vit hvem som bruker tjenestene du tilbyr, og hvem som har mest nytte av tjenestetilbudet.
- Kjenn lovgrunnlaget for likestilling og diskrimineringsvern.
- Pass på å feire seire i likestillingsarbeidet, og inviter alle til feiringen.
- Vit hva som virker, del dine erfaringer og lær av andre.

Byrådet har igangsatt et arbeid med en handlingsplan mot hatefulle ytringer og holdninger. Per mars 2020 er handlingsplanen under utarbeidelse, og det er ikke kjent når planen ventes å være ferdig.

4.2 Lovpålagte tilskudd

Kommunen utbetaler tilskudd gjennom en rekke ordninger som er relevant for tros- og livssynsfeltet. Mest sentralt står tilskudd til tros- og livssynssamfunn, to lovpålagte tilskuddsordninger som reguleres fra statlig hold, men hvor kommunen er utbetalingsinstans: Med bakgrunn i kirkeloven får Den norske kirke v/ Kirkelig fellesråd i Oslo drifts- og investeringstilskudd årlig. Andre tros- og livssynssamfunn, som i ht. lovene om trdomssamfunn og ymist anna og tilskott til livssynssamfunn er godkjent som tilskuddsmottakere, og som utløser støtte fra Fylkesmannen årlig, får tilskudd av kommunene. Dette tilskuddet er basert på antall medlemmer og gis til alle tros- og livssynssamfunn som har medlemmer som bor i kommunen. Tilskuddssatsen beregnes årlig og tilsvarende det Den norske kirke får per medlem. Totalt er det i 2020 bevilget 251,5 mill. i tilskudd til tros- og livssynssamfunn fra Oslo kommune, hvorav 78,6 mill. går til tros- og livssynssamfunn utenom Den norske kirke.

Forslag til ny trossamfunnslov innebærer endringer i den kommunale finansieringen av tros- og livssynssamfunn. Tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenom Den norske kirke foreslås flyttet fra kommune til stat, mens dagens finansiering av Den norske kirke foreslås videreført på kommunalt nivå.

4.3 Andre tilskudd

Viktig for tros- og livssynspolitikken er også tilskudd til religionsdialog. Det deles ut 1 mill. årlig (pr. 2020) til aktører som bidrar til tros- og livssynsdialog, og som skaper tilhørighet og forebygger utenforskap i et tros- og livssynsperspektiv. Tilskudd til religionsdialog har som formål å bidra til økt toleranse og forståelse innbyggere i mellom og stimulere til dialog på

tvers av tros- og livssynssamfunn og mellom tros- og livssynssamfunn og samfunnet for øvrig.

Alle bydeler deler ut frivillighetsmidler til lokale tiltak. Hver bydel administrerer ordningene, som vedtas politisk av bydelsutvalgene. Søknadsfrister, vilkår, retningslinjer og tilskuddsbeløp bestemmes av den enkelte bydel, og det er derfor variasjoner i ordningene. Slike tilskudd er viktige bidrag for tros- og livssynssamfunn til å ta en aktiv del i lokalsamfunnene hvor de holder til.

Gjennom Sykehjemsetaten gis det tilskudd til tros- og livssynssamfunn til samtale- og besøkstjenester ved sykehjemmene. Dette var tidligere en ordning som finansierte sykehjemsprester, men denne er nå utvidet til også å gjelde andre tros- og livssynssamfunn. Det er satt av kr. 4,7 mill. i budsjett for 2020. Se for øvrig delkapittel om eldretjenester (kapittel 5.3).

Oslo kommune gir tilskudd til inkluderingstiltak gjennom følgende ordninger: inkluderingstiltak for unge, tilskudd til integrerings- og mangfoldstiltak, tilskudd til integreringsarbeid i frivillige organisasjoner, tilskudd til integreringstiltak for flyktninger, samt driftsstøtte til lokale innvandrerorganisasjoner.

Kommunen i møte med tro og livssyn

I det følgende gjennomgås de områdene av den kommunale forvaltningen og de kommunale tjenestene som møter innbyggere og/eller tros- og livssynssamfunn i tros- eller livssynsrelaterte spørsmål. Det gis en beskrivelse av kommunens arbeid, virksomhetenes vurderinger og synspunkter fra relevante aktører, samt en vurdering fra utvalget.

Det empiriske grunnlaget for kapitlet er studien utført av Institutt for samfunnsforskning som har sett på innbyggers behov fra og forventninger til Oslo kommune i tros- og livssynsrelaterte spørsmål, møter med etater, bydeler, innbyggere i bydelene, ungdommer og unge voksne, tros- og livssynssamfunn og tros- og livssynssamfunnenes paraplyorganisasjoner. I tillegg har utvalget fått skriftlige innspill fra flere tros- og livssynssamfunn.

5.1 Skole

På skolene møter både elever og lærere en rekke problemstillinger som er knyttet til tro og livssyn, og hvor håndteringen av dem er en del av byens tros- og livssynspolitikk. Tilgang til rom for bønn, bruk av

²² Gravferdsforvaltning i Oslo – ny midlertidig forlengelse av avtalen med kirkelig fellesråd i Oslo og fullmakt til videreføring av dagens ordning, byrådssak 241/15 og

²³ Inngåelse av 10-årig avtale med kirkelig fellesråd i Oslo om gravferdsvirksomheten, byrådssak 1128/17

²⁴ <https://www.oxloinfo.no/oxloguide/>

Utdanningsetaten

Alle kommunens offentlige barne-, ungdoms- og videregående skoler, samt voksenopplæring er samlet i Utdanningsetaten.

Etaten har 186 læresteder på 180 skoler. I 2018 gikk 64 660 elever på Osloskolene.

Elev- og lærlingeombudet i Oslo

Ombudet veileder elever og lærlinger i videregående skole i deres rettigheter. I løpet av året tar ca. 200 elever kontakt.

Ombudet bistår i saker som omhandler tro og livssyn, men det er få av disse sakene.

hodeplagg, skolegudstjenester, svømmeundervisning og faste tilknyttet religiøse høytider er noen eksempler.

Utvalget har hatt to møter med Utdanningsetaten: Ett møte med etatens administrasjon og ett møte med fem rektorer og tre minoritetsrådgivere fra skoler fra ulike deler av byen. Utvalget har også hatt et eget innspillmøte med ungdom og unge voksne der temaer relatert til skole ble tatt opp.

Elev- og lærlingeombudet har gitt et skriftlig innspill.

5.1.1 Tros- og livssynspolitiske områder i skolen

5.1.1.1 Bruk av skolens rom i og utenfor skoletid

5.1.1.1.1 Kommunens syn på bruk av skolens rom i og utenfor skoletid

Bønnerom i osloskolen

19.10.2012 fremmet Fremskrittspartiets representant Carl I. Hagen et privat forslag om forbud mot bønnerom i osloskolen.

Hagen fikk ikke med seg bystyret på sitt forslag. Isteden vedtok bystyret følgende:

1. Osloskolen kan fortsatt låne ut ledige rom til religiøs og livssynsbasert elevaktivitet. Det er en forutsetning at aktiviteten er frivillig og initiert av elevene selv.
2. Det skal ikke etableres særskilte rom for religiøs og livssynsbasert aktivitet i den offentlige skolen i Oslo

Som faktaboksen viser, har bystyret i Oslo vedtatt at elever kan bruke ledige rom til religiøs og livssynsbasert elevaktivitet. Bystyret vedtok også året etter (2013) som beskrevet i kapittel fire, at *det ikke er noen naturlig oppgave for den offentlige skole å legge til rette for etablering av bønnerom eller andre rom som er særskilt utformet med tanke på religiøs aktivitet. Det må likevel legges til rette for religiøst baserte elevaktiviteter, for eksempel ved utlån av klasserom etc.*

Når det gjelder utlån av rom på skolen til religiøs aktivitet både i og etter skoletiden, mener etaten sentralt at dette er lite konfliktfylt. Skolene har ikke egne bønnerom, men de får stadig henvendelser om å bruke ulike rom til religiøse aktiviteter. Det er den

enkelte skole som avgjør om rom gjøres tilgjengelig for slik aktivitet.

Enkelte av rektorene utvalget møtte, var skeptiske til bruk av rom til bønn i skoletiden. Dette har til en viss grad hatt å gjøre med praktiske hensyn og at enkelte av elevene kom for sent tilbake til timen.

Noen av rektorene var bekymret for om press fra medelever og negativ sosial kontroll, som virket å være det viktigste argumentet for å begrense bønn i skoletiden. Samtidig var flere av rektorene opptatt av å tilrettelegge for elevene gjennom dialog med ledere i trossamfunnene, i all hovedsak moskeene. Flere rektorer hadde gode erfaringer med samarbeid med imamer om bønnetider for muslimske elever. På én skole hadde rektor og imam blitt enige om at elevene kunne be i storefri, for da rakk de å gå hjem og be hjemme. I desember og januar lot ikke denne ordningen seg gjøre ettersom dagen er så kort, og i denne perioden ga imamen elevene fritak fra bønnen.

Rektorene utvalget snakket med, opplevde bønneromsproblematikk som kontroversiell. De ønsket derfor tydeligere sentrale retningslinjer knyttet til om alle skoler skal stille lokaler til disposisjon eller ikke.

Skolene låner og leier ut lokalene sine etter skoletid til frivillige organisasjoner. Den enkelte skole administrerer dette, men med hjemmel i forskrift vedtatt av bystyret i Oslo (se faktaboks). Tros- og livssynssamfunn regnes som en del av frivilligheten. Dette er definert i frivillighetsmeldingen *Engasjement og deltakelse. Frivillighet i Oslo 2016*.²⁵ Flere av rektorene lånte likevel i liten grad ut til tros- og livssynssamfunn, uten at det ble klart for utvalget hvilke begrunnelser som lå til grunn for dette.

5.1.1.1.2 Innbyggeres syn på bruk av skolens rom i og utenfor skoletid

Ungdommer med muslimsk bakgrunn har gitt innspill om at de har behov for å be i løpet av skoledagen. Flere påpekte at det ikke var tilstrekkelig tilrettelagt i dag. De fleste hadde erfart å måtte be under en trapp eller inne i et kott, noe som opplevdes nedverdiggende. De viste til at skolen mente det var negativ sosial kontroll knyttet til bønnen, uten at de kjente seg igjen i denne beskrivelsen.

I undersøkelsen fra ISF kommer det frem at 35 prosent av respondentene mener det bør legges til rette for bønn i skoletiden. Mange av ungdommene

Utlån og utleie av kommunal lokaler

Forskrift om utlån og utleie av skoler og andre kommunale lokaler til frivillige organisasjoner i Oslo kommune ble vedtatt i 2005.

Forskriften skal bidra til at frivillige organisasjoner sikres tilgang til kommunale lokaler gratis eller til selvkost, etter skoletid og på tidspunkter hvor kommunen ikke har behov for å disponere lokalene til egen virksomhet.

Forskriften har følgende prioritering:

a) Tiltak som er rettet mot ulike elevorienterte aktiviteter, herunder blant annet skolekorps, -kor og -orkestre, teatergrupper, dansegrupper, idrettsgrupper samt andre likeartede tiltak/grupper.

b) Idrettslagenes tiltak for barn og unge under 25 år i gymsaler.

c) Tiltak organisert av godkjente opplysningsorganisasjoner; jf. lov om voksenopplæring.

d) Lokallag av barne- og ungdomsorganisasjoner.

e) Lokallag av frivillige organisasjoner som har arbeid for barn og unge under 25 år som primærformål.

f) Byomfattende frivillige organisasjoner og lag som har arbeid for barn og unge under 25 år som primærformål, herunder også barn og unge som undervises i morsmål.

Forskriften er per mars 2020 under revisjon.

på innspillmøtet mente imidlertid at det burde være anledning til å be i tilgjengelige rom, som for eksempel ledige klasserom. Samtidig mente mange at det ikke nødvendigvis burde være egne bønnerom.

Mange trossamfunn beskriver utfordringer knyttet til bruk av skolens lokaler til religiøs aktivitet. Dette gjelder både bruk av rom i skoletiden for bønn mv., men også aktiviteter i regi av tros- eller livssynssamfunn etter skoletid, som for eksempel konfirmantundervisning.

²⁵ Engasjement og deltakelse. Frivillighet i Oslo 2016, vedtatt 14.12.2016 i sak 366

5.1.1.2 Svømmeundervisning, matpraksis og gudstjenester mv.

5.1.1.2.1 Kommunens syn på svømmeundervisning, matpraksis og gudstjenester mv.

I forbindelse med eksamen får skolene en del søknader om utvidet eksamenstid på grunn av bønn. Til nå er det ikke blitt gitt dispensasjon, men sakene er ifølge etaten løst med god dialog med elever og foresatte. Flere skoler melder også om utfordringer knyttet til faste. Ifølge etaten er det ulikt hvor små barn som faster, og mange lærere er usikre på hvordan de skal forholde seg til slike situasjoner, for eksempel om de skal tilby barna mat eller ikke. Slike situasjoner løses ulikt fra skole til skole. Flere av rektorene utvalget har snakket med, har trukket frem faste som en særskilt utfordring. Dette er fordi de mener fasten påvirker elevene og gjør dem slappere og mindre konsentrerte. De trekker også frem at enkelte elever er i småskolealder når de begynner med fasting, og at press og påvirkning fra medelever øker fastingen. De kjenner for eksempel til tilfeller der foreldrene ikke ønsker at barna skal faste, men hvor medelever overbeviser barna om å faste likevel.

Samtidig hadde flere av rektorene gode erfaringer med dialog og samarbeid med ledere i trossamfunnene i forbindelse med faste. For eksempel hadde de tilfeller der imamene godtok at elevene spiste under eksamen.

Både Utdanningsetatens administrasjon og rektorer har trukket frem utfordringer knyttet til svømmeundervisning. Noen foreldre ønsker ikke at barna skal delta i undervisningen fordi skolene ikke kan eller vil gi tilstrekkelig tilrettelegging. Særlig gjelder dette ønsker om kjønnsdelt svømmeundervisning. Her påpeker etaten at de ikke har lov til å gjøre dette på permanent basis. Samtidig sier etaten at dette gjøres ulikt fra skole til skole, og at enkelte skoler gjør tidsavgrensede tilpasninger.

Når det gjelder skolegudstjenester, er meningene delte i Utdanningsetaten. Mens etaten sentralt ikke ser dette som et utfordrende område, og opplever at de har gode rutiner for dette, er rektorenes opplevelse en annen. På noen skoler har de sluttet helt med gudstjenestene fordi det ble for vanskelig, og fordi mange av barna ble holdt hjemme denne dagen. Én rektor droppet bevisst gudstjenestene fordi det opplevdes som polariserende. En annen hadde opplevd at hans problematisering av det landsomfattende regelverket knyttet til skolegudstjenester, hadde skapt negativ oppmerksomhet fra nasjonale politikere.

Andre rektorer hadde samtidig gode erfaringer med gjennomføring av gudstjenestene.

Skolegudstjenester

Utdanningsdirektoratet har en egen veileder for skolegudstjenester.

Denne sier:

«Skoler som tilbyr elevene å delta på en skolegudstjeneste, må også tilby et likeverdig alternativ for elever som ikke ønsker å delta på gudstjeneste. Dette skal være noe annet enn en gudstjeneste, men det alternative tilbudet skal også være et pedagogisk opplegg der elevene lærer om kultur og tradisjoner i Norge. Det skal være et planlagt tilbud, og skolen skal gi god informasjon til elever og foreldre om hva det alternative tilbudet er.

Skolen bør involvere foreldrene i dialog om deltakelse i og gjennomføring av skolegudstjenester og hva som kan være et alternativt tilbud. Dette kan for eksempel gjøres i samarbeidsutvalget, foreldrerådet eller FAU.

Elever som er fylt 15 år bestemmer selv hva de vil delta på. Foreldre bestemmer for elever som er under 15 år. Foreldre kan la barnet bestemme selv hvis de mener at barnet er gammelt nok og modent nok til å kunne ta ansvar for egne valg.

Skolen skal vise respekt for elevenes religion og livssyn. Elever har rett til fritak fra aktiviteter i skolen som oppleves som utøvelse av en annen religion eller livssyn enn sitt eget. Det samme gjelder aktiviteter som på samme grunnlag oppleves støtende eller krenkende. Dette står i opplæringsloven § 2-3 a. Retten til fritak gjelder også for øving og andre forberedelser til skolegudstjenester og skoleavslutninger. Skolens undervisning og aktiviteter skal ikke være forkynning.»

På et generelt grunnlag ønsker Utdanningsetaten sentralt at saker som gjelder tros- og livssynsspørsmål løses lokalt på den enkelte skole, og de har i liten grad felles retningslinjer knyttet til slike spørsmål. De fleste av rektorene utvalget har møtt, har imidlertid uttrykt klare ønsker og behov for retningslinjer eller anbefalinger i mange av spørsmålene som omhandler tro og livssyn. De argumenterer med at spørsmålene ofte er av en slik prinsipiell karakter at den enkelte rektors personlige syn eller mening ikke bør tillegges vekt, og at mange av utfordringene lettere ville la seg løse hvis de kunne referere til sentrale retningslinjer eller anbefalinger.

Både etaten sentralt og noen av rektorene utvalget har snakket med, synes å være spesielt bekymret for negativ sosial kontroll. Dette gjelder særlig i saker som omhandler bønn, faste og bruk av hodeplagg. Elev- og lærlingeombudet er også kjent med skolens bekymring knyttet til dette og viser til at enkelte skoler gir uttrykk for at de ikke ønsker undergrupperinger på skolene med utgangspunkt i religion. Ombudet presiserer i den forbindelse betydningen av at elevgrupper behandles likeverdig uavhengig av hvilket tros- eller livssynssamfunn de er tilknyttet, og påpeker at skolene bør gå i dialog med elevene rundt deres tanker, ønsker og behov.

5.1.1.2.2 Innbyggeres syn på svømmeundervisning, faste og skolegudstjenester

Enkelte trossamfunn ønsker seg et større samarbeid med skolene og opplever at Den norske kirke har et monopol på samarbeid. Skolegudstjenester trekkes frem som et sentralt eksempel, der de mener andre trossamfunn kunne laget tilsvarende tilbud og vist frem mangfoldet som finnes i Oslo i dag. De viser til betydningen av kunnskap om alle tros- og livssynssamfunn har for samfunnsforståelse og kompetanse om medmenneskers standpunkter, og ønsker en større plass enn hva de har i dag.

I ISFs undersøkelse av innbyggeres forventninger kommer det frem at 35 prosent forventer at skolen legger til rette for elevs deltakelse ved gudstjenester i regi av Den norske kirke i skoletiden. Fordelt på tilhørighet viser tallene store forskjeller; Av dem som har identifisert seg som «kristen» eller med «annen tro» er det henholdsvis 56 prosent og 46 prosent

som ønsker denne tilretteleggingen, mens det blant «humanist» og «ateist» er nede i 17 prosent. Til sammenligning er det 15 prosent som forventer at skolen skal formidle invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger som finner sted utenfor skoletid.²⁶

Flere trossamfunn har unge medlemmer som opplever å bli trakassert eller mobbet på bakgrunn av troen sin av egne lærere. Det er et uttrykt behov for et rammeverk for kommunikasjon mellom lærere og elever, og kompetanseheving i mangfoldsforståelse hos lærere. Dette ble bekreftet av ungdommer på innspillsmøtet som fortalte om episoder fra både lærere og medelever. Ordet «jøde» brukes for eksempel som skjellsord, det samme gjelder «jævlig muslim». Mange føler også at en rekke egenskaper og holdninger blir tillagt dem fordi de er religiøse, uten at de kjenner seg igjen i alle disse merkelappene.

Svømmeundervisning trekkes frem som en utfordring fra flere muslimske menigheter. Det er et behov for en bedre tilrettelegging fra skolens side, og en felles måte å gjøre dette på. Samtidig mener de klesplagg som «burkini» har gjort dette lettere.

5.1.1.3 Klesplagg

Det er forbud mot heldekkende hodeplagg i norsk skole. Dette betyr plagg som niqab, finlandshette og burka. Hijab, kippa og turban er ikke forbudt, og det er heller ikke luer og capser, så fremt de ikke skjuler ansiktet. Det er ikke felles retningslinjer knyttet til bruk av hodeplagg. I Oslo har Fremskrittspartiet ønsket et forbud mot hijab. Byrådet innhentet i den forbindelse en uttalelse fra Kunnskapsdepartementet om hjemmelsgrunnlaget for et eventuelt forbud. Departementet fastslo at et slikt forbud ikke var mulig i dagens lovverk. Forslaget ble nedstemt i bystyret i Oslo (se faktaboks neste side).

Utdanningsetaten har ikke mottatt klager på forbudet mot heldekkende hodeplagg, og de kjenner heller ikke til utfordringer knyttet til dette. Elev- og lærlingeombudet mener imidlertid på prinsipielt grunnlag at hodeplagg, også heldekkende, ikke bør reguleres, da de mener det er en inngripen i privatlivet. Ombudet stilte seg kritisk til forbudet da det ble innført, og ønsker i dag en vurdering av hvorvidt elever kan ha blitt hindret i studiene sine på grunn av

²⁶ Arnesen og Hansen. Oslos innbyggeres forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet, 30-33

Bruk av hodeplagg i grunnskole og videregående opplæring

Utdanningsloven § 9-7 stadfester at elever ikke skal bruke klesplagg som helt eller delvis skjuler ansiktet. Forbudet gjelder i undervisning, på turer og arrangement i regi av skolen, i skolens leksehjelp og i skolefritidsordningen.

Det samme forbudet gjelder lærlinger, praksisbrevkandidater og lærekandidater når de er i lære i en bedrift.

Fremskrittspartiets representant Carl I. Hagen fremmet i 2014 et forslag for bystyret i Oslo om å forby hijab i Osloskolen. 14. juni 2017 ble forslaget nedstemt i bystyret.

I forbindelse med behandling av forslaget fra Hagen, ba Byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap Kunnskapsdepartementet om en vurdering av hjemmel for et eventuelt hijabforbud i skolen.

Departementet ga følgende uttalelse:

«Departementet legger fortsatt til grunn at et forbud mot bruk av hijab i skolen for det første er tvilsomt med tanke på forholdet til religionsfriheten og for det andre i alle tilfeller vil forutsette hjemmel i lov. Opplæringsloven § 2-9 og § 3-7 (om ordensreglement) er i en slik sammenheng ikke hjemmel god nok. Departementet gjør for øvrig oppmerksom på at bestemmelsene om ordensreglement nylig er foreslått flyttet til nytt kapittel 9 A i opplæringsloven, jf. Prop. nr. 57 L (2016–2017) om skolemiljø.»

forbudet. De stiller spørsmål ved hvem som stenges, ute og hva som oppnås ved et slikt forbud.

Bruk av hodeplagg, og i hovedsakelig hijab, var et tema som særlig de fem rektorene utvalget snakket med, var opptatt av. Enkelte av rektorene opplevde at stadig flere jenter ned i småskolealder brukte hijab, noe de

anså som en utfordrende utvikling. Disse rektorene oppfattet bruken som resultat av press enten hjemmefra eller fra andre elever.

5.1.2 Utvalgets vurderinger

Skolen er et område av den kommunale forvaltningen og tjenesteproduksjonen hvor tros- og livssynspolitikken er særlig viktig. På et overordnet nivå vises det tydelig gjennom de mange tros- og livssynsrelaterte problemstillingene som er i skolen i dag. Men mer grunnleggende handler tros- og livssynspolitikken i skolen om barns rettigheter og barns krav på beskyttelse, samt det faktum at skolen er et sted alle barn er. Det er med andre ord ikke en arena man kan unngå.

Derfor er det viktig at kommunens øverste administrasjon, Utdanningsetaten og den enkelte skole har en sterk bevissthet knyttet til tros- og livssynsrelaterte spørsmål. Det er også behov for mer kunnskap og forskning knyttet til disse temaene. Utvalget anbefaler at ansatte i Utdanningsetaten sentralt og på den enkelte skole sikres økt kompetanse på tros- og livssynsystema, slik at de kan håndtere det stadig økende mangfoldet og sørge for at elever slipper å oppleve hets, trakassering og diskriminering.

5.1.2.1 Sentrale føringer

Mange av temaene tatt opp i dette kapitlet er krevende og av prinsipiell karakter. Eksempelvis er spørsmålet om jenter skal få bruke hijab på barneskolen, også prinsipielt et spørsmål om «skal skolen bestemme hva elever skal eller ikke skal ha på seg?» Spørsmålet om muslimske elever skal få be i friminuttet, handler prinsipielt om «skal elever får utøve sin tro eller livssyn i skoletiden?» Utvalget mener at disse spørsmålenes prinsipielle karakter gjør at kommunen bør ta prinsipielle standpunkt knyttet til dem. I avveiningen mellom behovet for lokale tilpasninger og den enkelte rektors myndighet på den ene siden, og behovet for lik og gjennomtenkt behandling på den andre, mener utvalget at sistnevnte er viktigst.

Samtidig som Utdanningsetaten sentralt ønsker at mest mulig skal avgjøres lokalt på den enkelte skole, var rektorene som utvalget snakket med, tydelige på behovet for flere føringer og anbefalinger fra øverste hold. De mente det ville være lettere å stå i utfordrende situasjoner og ta krevende avgjørelser dersom prinsipielle avgjørelser allerede var tatt. Disse avgjørelsene er også av en slik karakter at den

enkelte rektors personlige mening ikke bør være utslagsgivende. Dette kan føre til store forskjeller fra skole til skole, forskjeller som kan dreie seg om elevers rett til tros- og livssynsutøvelse eller ikke.

- ▶ Utvalget anbefaler at Oslo kommune utarbeider felles, overordnede føringer eller anbefalinger som gjelder prinsipielle spørsmål i skolen.

5.1.2.2 Skolene som fellesskapets arena

I Oslo er det politisk enighet om at skolene skal brukes til annen aktivitet utenom skoletid. Særlig har frivillige organisasjoner anledning til å låne og leie lokalene. Utvalget støtter denne politikken. Skolene har en viktig funksjon i nærmiljøet sitt, og har mye ledig kapasitet. Vi vet at det er store behov for lokaler innen frivilligheten generelt, og det er i et samfunnsøkonomisk perspektiv fornuftig å bruke lokalene man allerede har, fremfor å bygge nye.

Selv om tros- og livssynssamfunn regnes som en del av frivilligheten i Oslo, er utvalget kjent med at en rekke tros- og livssynssamfunn har utfordringer med å låne eller leie skolene på kveldstid. Flere rektorer bekrefter dette, uten at utvalget har fått en god forklaring på hvorfor. Skolene har heller ingen hjemmel i dagens forskrift til å nekte tros- og livssynssamfunn samme rett som andre frivillige organisasjoner. Utvalget mener at også denne delen av frivilligheten skal kunne bruke skolelokalene, selv om det er enkelte grupper som har prioritet i henhold til forskriften.

Det er ulik praksis for tilrettelegging for bønn i skoletiden fra skole til skole. Å be er en viktig del av manges trosutøvelse. Bystyret i Oslo har vedtatt at skolen bør legge til rette for religiøst baserte elevaktiviteter, for eksempel ved utlån av klasserom. Utvalget støtter dette synet og mener både skoler og tros- og livssynssamfunn bør strekke seg langt for å sørge for at barn og unge gis anledning til å utøve sin tro eller sitt livssyn på en måte som er tilfredsstillende for dem. Flere ungdommer gir uttrykk for å føle det nedverdiggende å måtte gå inn på et kott eller under en trapp for å be. Det burde ikke være nødvendig med slike løsninger. Dersom press eller negativ sosial kontroll anses som et problem tilknyttet bønn i skoletiden, mener utvalget at løsningen ikke er å fjerne anledningen til å be, men at det enten må finnes alternative løsninger i dialog med trossamfunnet, eller at skolen må ta tak i de sosiale problemene på andre måter i samarbeid med elevene.

- ▶ Utvalget anbefaler at det fortsatt legges til rette for elevdrevne tros- og livssynsrelaterte aktiviteter i skoletiden, gitt at dette ikke går ut over undervisningen.
- ▶ Utvalget anbefaler at tros- og livssynssamfunn gis lik anledning som andre frivillige aktører til å bruke skolens lokaler etter skoletid.

5.1.2.3 Gudstjenester, bønnsamlinger og andre tros- og livssynsrelaterte aktiviteter i regi av tros- og livssynssamfunn

Bystyret i Oslo kommune har vedtatt at det fortsatt skal være mulig å markere religiøse høytider i skoletiden i den offentlige skolen. Elevene skal fortsatt kunne inviteres til å markere høytider som jul og påske i skolegudstjenester. Det må tilstrebes likebehandling, slik at andre tros- og livssynssamfunn kan invitere på samme måte.²⁷ Inntrykket utvalget har etter samtaler med andre tros- og livssynssamfunn er imidlertid at dette ikke gjennomføres i praksis.

Spørsmål om felles gudstjenester, bønnsamlinger eller tilsvarende ritualer kan gjennomføres i skoletiden, er vanskelige og har vært gjenstand for grundige diskusjoner i utvalget. Gudstjenestene i regi av Den norske kirke i forbindelse med jul og påske er en langvarig tradisjon i Norge.

Utvalget er samstemt i at ingen elever må komme i en slik situasjon at de aktivt må ta del i en religiøs aktivitet de ikke selv ønsker å ta del i.

Oslo er et svært mangfoldig samfunn hvor i underkant av halvparten av innbyggerne er medlem i Den norske kirke. Slik sett er det kanskje ikke naturlig at dette trossamfunnet inviterer til gudstjeneste. På den annen side vil en del mene at det å kunne bli invitert og delta i en gudstjeneste sammen med skolen sin før jul kan gi kjennskap og innsikt i norske kristne og kulturelle tradisjoner. Andre vil mene at dette allerede er godt ivaretatt gjennom skolens undervisning og generelle kulturformidling.

Utvalget mener noen prinsipper er viktige i gjennomføring av gudstjenester, bønnsamlinger mv:

1. Alle tros- og livssynssamfunn må i realiteten kunne invitere på tilsvarende måte som Den norske kirke hittil har gjort.

²⁷ Oslo kommunes høringsuttalelse til NOU 2013:1 Det livssyns åpne samfunn, 13

- Skolene kan legge til rette for elevenes deltakelse. Dette innebærer formidling av invitasjon, sørge for at elevene kommer seg dit mv.
- Det er tros- og livssynssamfunnets arrangement. Rektor eller andre ansatte ved skolen bør ikke benytte disse anledningene til å holde avslutningstaler og liknende.
- All deltakelse må være frivillig.

At tros- og livssynssamfunn inviterer til gudstjeneste, bønn eller andre former for ritualer eller markeringer i skoletiden, har utfordrende sider. Dette kan være knyttet til tidsbruk, at det kan skape uønskede skillelinjer mellom dem som deltar og dem som ikke deltar, og om det prinsipielt er riktig at forkynnelse skal foregå i skoletiden, selv om det ikke er skolen som arrangerer.

- Utvalget anbefaler at tros- og livssynssamfunnenes gudstjenester, bønnesamlinger eller andre former for ritualer eller markeringer ikke foregår i skoletiden. Skolene kan fortsatt legge til rette for elevenes deltakelse på arrangementer etter skoletid.

I det livssynsåpne samfunnet har det en verdi å bli kjent med hverandres tro og livssyn. Det er viktig for å bygge ned fordommer, ufarliggjøre ulikheter og skape bedre forståelse for hverandres likheter og forskjeller. Utvalget mener at elevene i Osloskolen i løpet av skolegangen bør ha vært på studiebesøk med et pedagogisk tilrettelagt opplegg til den lokale menigheten i Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn som er til stede i skolens nærmiljø eller tilgjengelig i byen. Å besøke trossamfunnenes hellige rom gir viktige innblikk i trossamfunnenes selvforståelse, samfunnsrolle og særpreg. Arkitektur, utsmykning, kulturuttrykk og annen estetikk gir en bredere innsikt i religiøs praksis enn klasseromsundervisning kan.

Dersom det skjer innen rammen av et forsvarlig pedagogisk opplegg i KRLE-faget, og det tydeliggjøres at elevene er til stede som observatører, anbefaler utvalget at man bør vurdere muligheten til å være til stede som observatører også når det foregår religiøse handlinger. Her må det uansett være adgang til fritak dersom elever eller foreldre finner dette krevende.

5.1.2.4 Matpraksiser

I ISFs undersøkelse kommer det frem at 56 prosent mener at det bør tilrettelegges for særskilte matpraksiser i den offentlige skolen. Brutt ned på tros- eller livssynstilhørighet viser tallene at det er flere av innbyggerne, 62 prosent, som regner seg som humanister eller ateister som har forventninger om slik tilrettelegging. Hvis man ser aldersgruppene opp mot hverandre, ser man av figur 5.1 at det blant dem under 30 år er langt flere som forventer slik tilrettelegging enn eldre innbyggere. Selv om ikke tallet er like høyt i spørsmålet om hensyn til faste, er tendensen likevel den samme.

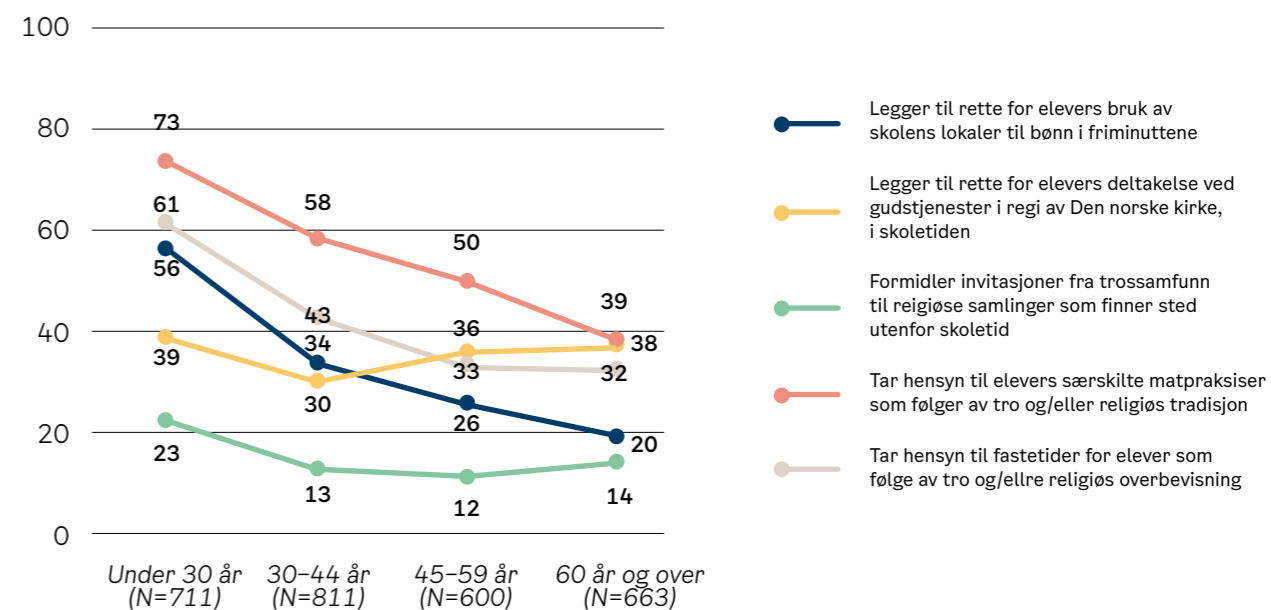
Matpraksiser er en sentral del av tros- og livssynsutøvelsen for mange, også for barn. Byrådet i Oslo skal i årene fremover innføre skolemat på barneskoler i byen. I den forbindelse vil utvalget presisere at det må tilrettelegges for de matpraksiser som følger av bestemte tros- og livssyn, slik at alle barn i Osloskolen på barnetrinnene får servert mat de kan spise.

Selv om barnehager ikke er særskilt omtalt i denne rapporten, vil utvalget her presisere at det i forbindelse med tilrettelegging av matpraksis gjelder det samme i barnehagene som i skolene.

Faste var et tema flere rektorer var opptatt av. De anså faste som en utfordring, særlig fordi de mente å se fysiske påkjenninger hos barna, som igjen hadde konsekvenser for deres læringsutbytte. I diskusjon om faste hos skolebarn gjør utvalget et skille mellom barn på barneskolen, og barn og ungdom på ungdomsskolen og videregående skole.

Når det gjelder barn og ungdom på ungdomsskole og videregående skole, vil utvalget fremheve at tros- og livssynsfriheten også gjelder elevene, og at dersom de ønsker å faste, må de gis anledning til det. Utvalget mener samtidig at faste ikke bør være grunn for å flytte eksamen. Slike situasjoner bør løses i samarbeid mellom skolen og ledere av de aktuelle tros- eller livssynssamfunn.

For barna i barneskolealder anser utvalget spørsmålet om faste å være mer komplisert. Samtidig som barna har grunnleggende rettigheter, inkludert rett til egen tro og utøvelse av denne, har også barn krav på særlig beskyttelse. Mat og spising kan også være utfordrende på grunn av andre enn tros- og livssynsrelaterte forhold. Spisevegring, spiseforstyrrelser og andre matrelaterte utfordringer kompliserer diskusjonen ytterligere. Kommunen må ikke tvinge barn til å spise.

Figur 5.1 Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole, etter alder. Prosent.

Kommunen bør ikke ta et formelt standpunkt om barn skal faste eller ikke. Samtidig har kommunen et ansvar for å ivareta barnas beste og følge med på om et barn har det bra eller ikke.

Utvalget er imidlertid ikke kjent med forskning eller statistikk som viser at dette er et utbredt eller tiltakende fenomen. Det er behov for mer informasjon på dette området.

- Utvalget anbefaler at skolene har dialog med foreldrene i situasjoner der barn i barneskolealder faster, og søker å løse situasjonen på best mulig måte.
- Utvalget anbefaler at Utdanningsetaten samarbeider med muslimske paraplyorganisasjoner for å utvikle sentrale retningslinjer knyttet til bønn, faste og andre utfordringer.
- Utvalget anbefaler at skolene legger til rette for tros- og livssynstilpasset mat på skoleturer, arrangementer, kantiner mv.

5.1.2.5 Svømmeundervisning

Diskusjonen knyttet til svømmeundervisning dreier seg særlig om barnas og foreldrenes behov for særskilt

tilrettelegging på den ene siden, og om hvor langt skolen eller samfunnet skal strekke seg på den andre.

For noen foreldre er kjønnsdelt svømmeundervisning et kriterium for at barna får delta i undervisningen. Utvalget mener dette er problematisk, all den tid vi ikke lever i et kjønnsdelt samfunn, og at bading på fritiden gjerne innebærer at jenter og gutter bader sammen. Det er også uheldig å problematisere kjønn og kropp i barneskolealder.

Utvalget ønsker likevel ikke at skolene skal stille krav til felles svømmeundervisning. Samtidig som utvalget vil advare mot å dele undervisningen mellom kjønnene på fast basis, noe som skolene heller ikke har anledning til i ht. lovverket, oppfordrer utvalget skolene til å finne løsninger og tilrettelegge slik at alle barn deltar i undervisningen.

Dårlige svømmeferdigheter er et økende problem i Oslo. Den klart viktigste prioriteringen er derfor at alle barn lærer seg å svømme.

- Utvalget anbefaler at alle skoler finner løsninger som sikrer at alle elever lærer å svømme.

5.1.2.6 Markering av høytidsdager

Skolene må sørge for at elevene får markere viktige høytider i sitt tros- eller livssynssamfunn.

- **Utvalget anbefaler at Utdanningsetaten ikke legger eksamen på dager hvor sentrale religiøse høytidsdager medfører ulemper for gjennomføring av eksamen for den enkelte elev.**

5.1.2.7 Vurderinger av klesplagg

Spørsmål om bruk av hodeplagg i Osloskolen er som nevnt behandlet i Oslo bystyre. Det ble i den forbindelse innhentet en redegjørelse fra Kunnskapsdepartementet som var tydelig på at det innenfor dagens lovverk ikke er mulig å forby bruk av hodeplagg. Utvalget vil derfor ikke gå nærmere inn på diskusjon om forbud, da det ikke er innenfor utvalgets mandat å vurdere nasjonal lovgivning.

Samtidig var bruk av hodeplagg, og særlig bruk av hijab hos jenter i småskolen, et tema noen av rektorene utvalget møtte, var opptatt av. De hadde ulike begrunnelser for dette. Disse rektorene ønsket ikke nødvendigvis et forbud, men en diskusjon om hvordan skolene på annet vis kan bidra til å begrense dette i småskolen. Lærernes eksempler var forøvrig knyttet opp til barn av familier med en spesifikk landbakgrunn og med liten botid i Norge, noe som tyder på at det også kan være et integreringsspørsmål.

Tiltak som retter seg kun mot elever med en bestemt religiøs identitet, vil lett kunne føre til direkte diskriminering. En diskusjon om bruk av hodeplagg i småskolen er ikke begrenset til hijab. Andre hodeplagg som eksempelvis turban og eventuelt kippa, er også religiøse uttrykk som mindre barn bruker. Utvalget tror ikke det er klokt å forby slike former for religiøse uttrykk da det kan hemme barns rett til trosfrihet og til å uttrykke egen tro. Dette var også utgangspunktet for Kunnskapsdepartementets vurderinger av et eventuelt nasjonalt forbud. Det foreligger heller ikke tall på den faktiske bruken av hodeplagg i den aktuelle aldersgruppen, og om det er økt eller mindre bruk.

Utvalget har likevel forståelse for bekymringen enkelte rektorer og andre har for at det i noen tilfelle er foreldre som tar på de minste barna hodeplagg mot deres vilje. Det samme gjelder dersom det synes å utvikle seg et press blant elevene om å ha på slike hodeplagg. Slike situasjoner kan imidlertid imøtekommes med dialog med foreldrene, tros- og livssynssamfunn og med elevene selv. Flere av

rektorene utvalget har snakket med, hadde god erfaring med dialog med både tros- og livssynssamfunn og foreldre knyttet til andre områder som deltakelse på leirskole og bønn i skoletiden. Det var imidlertid få som hadde dialog om bruk av hodeplagg for små barn.

En minoritetsrådgiver fra en videregående skole i Oslo hadde gode erfaringer med dialog fremfor begrensning og påpekte at man gjennom dialog viste at man sammen ville gjøre det beste for barna, fremfor å «være ute etter foreldrene.» Utvalget mener dette er et godt utgangspunkt og oppfordrer rektorer og andre ansatte på skoler til å ha dialog med foreldrene i de situasjonene hvor det oppstår bekymring.

- **Utvalget anbefaler ingen endringer i bestemmelser om bruk av hodeplagg i Osloskolen eller tiltak for å begrense bruken. Utvalget oppfordrer samtidig skolene til å ha dialog med foreldrene i de tilfellene hvor små barn bruker religiøse hodeplagg på skolene.**

5.2 Barnevern

Barnevernstjenesten i hver bydel utfører tjenester mot bydelens innbyggere. Barne- og familieetaten har et overordnet ansvar for barnevern i byen og drifter blant annet alle barnevernsinstitusjoner i kommunen. Tilrettelegging av tro- og livssynshensyn i barnevernsinstitusjoner og i fosterhjem er en lovpålagt oppgave. Samtidig er det få overordnede og byomfattende retningslinjer utover det som står i loven. Hver enkelt barnevernstjeneste organiserer seg selvstendig og kan lage egne retningslinjer for tilrettelegging av tro og livssyn for barn som mottar tiltak fra barnevernet.

I 2018 mottok 6010 barn i alderen 0-22 år hjelp fra barnevernet. 5176 av disse mottok hjelpetiltak, mens de øvrige fikk omsorgstiltak.

5.2.1 Barne- og familieetaten

Utvalget har hatt et møte med Barne- og familieetaten hvor forskjellige former for tilrettelegging ble beskrevet.

Barne- og familieetaten tilrettelegger for at barn som bor i fosterhjem eller på institusjon, får ivarett sine tro- og livssynshensyn. Dette gjelder kosthold, høytider, aktiviteter og inntakssamtaler der tro og livssyn kartlegges. Etaten er også opptatt av å ha

Barne- og familieetaten

Barne- og familieetaten har ca. 600 årsverk fordelt på 900 ansatte.

Etaten har ansvar for å:

- tilby plasser i kommunale og private tiltak for barn og unge som skal flyttes utenfor hjemmet
- etablere og drive institusjoner, kommunale beredskapshjem, familiehjem og barnevernsvakt
- tilby og drive bolig- og avlastnings-tiltak for funksjonshemmede barn og unge
- utøve godkjenning og kvalitetskontroll av kommunale og private barnevernsinstitusjoner og sentre for foreldre og barn i Oslo kommune
- rekruttere og formidle fosterhjem og gi opplæring og veiledning til fosterforeldre
- prosedere saker for Fylkesnemnda for barnevern- og sosiale saker og for tingretten
- bidra til kompetanseutvikling i bydelsbarnevernet

ansatte med ulik bakgrunn, både når det gjelder etnisitet, tro, livssyn og språk, spesielt på etatens institusjoner.

Tro og livssyn er imidlertid ikke det viktigste elementet i vurderingen av å finne et godt sted å bo for barn som ikke kan bo hjemme. Det er ikke gitt at et barn plasseres i et fosterhjem med samme tro eller livssyn som barnet, men dette kan være i tråd med barnets ønske.

Etaten er kjent med at det blant noen grupper av befolkningen og innad i enkelte trossamfunn er en oppfatning om at barnevernet lettere griper inn mot noen grupper, og at mange mener barnevernet har for liten forståelse for enkelte kulturer og trosretninger. Samtidig er etaten tydelige på at de ikke kjenner seg

igjen i slike beskrivelser. Likevel ser de et behov for å ha overordnede retningslinjer knyttet til problematikk rundt tro og livssyn. De ønsker også å formalisere et samarbeid mellom barnevernet og tros- og livssynssamfunn og ser dette som en hensiktsmessig måte å bygge ned fordommer og misforståelser og sørge for et bedre samarbeid og økt forståelse.

5.2.2 Utvalgets vurderinger

Utvalget er kjent med en frustrasjon i enkelte innvandrermiljøer og trossamfunn som opplever at de ikke er godt nok ivarett av barnevernet i dag, og at myndighetene ikke viser tilstrekkelig forståelse for deres kulturelle eller religiøse bakgrunn. For mange er offentlige etaters og kontorers inngripen i familielivet svært fremmed og noe de ikke hadde kjennskap til før de kom til Norge. Flere opplever det som at staten, og kommunen, blander seg inn i familieanliggender den burde holde seg unna. Mange spør også om de ikke har lov til å oppdra barna i den religion og de tradisjoner de tilhører.

Noen har en opplevelse av at tilhørighet til bestemte trossamfunn kan gjøre at barnevernet griper inn. Utvalget har ingen indikasjoner på hvorvidt dette er feil eller riktig, men mener at denne mistilliten og usikkerheten må tas på alvor. Utvalget mener også det er behov for mer kunnskap og forskning på dette området, og oppfordrer kommunen til å utrede dette området videre. Utvalget har også fått høre at saker knyttet til barnevern, religion og livssyn, håndteres ulikt i ulike bydeler. Utvalget mener det i størst mulig grad må være like rutiner og retningslinjer i disse spørsmålene.

Utvalget har også merket seg behovet for et tettere samarbeid og bedre dialog mellom Barne- og familieetaten, barnevernstjenestene i bydelene, og tros- og livssynssamfunnene. Etaten selv har også trukket frem behovet for dette.

- **Utvalget anbefaler at det opprettes et samarbeidsforum hvor representanter for tros- og livssynssamfunn møter barnevernet, både fra etaten sentralt og fra de ulike barnevernskontorene i bydelene. Etaten bør få ansvar for å organisere dette samarbeidet.**

Utvalget har også merket seg at Barne- og familieetaten uttrykker behov for mer tros- og livssynskompetanse. Ansatte mangler kunnskap om religionens og livssynets betydning for mennesker og familier de møter. De opplever at fordommer

og frykt preger forholdet mellom dem og brukere. Ulikhetene mellom bydelene i håndtering av disse barnevernssakene gjør behovet for sentrale førings signaler påtrengende. Det reiser spørsmål om forholdet mellom den byovergripende Barne- og familieetaten og barnevernstjenesten i de enkelte bydelene er tilstrekkelig klargjort. Dette er en sak som ikke faller inn under utvalgets mandat, men utvalget kan ikke annet enn å registrere dette som en viktig sak. Dette gjør vi fordi barnevernet også møter konkrete utfordringer knyttet til religiøs praksis når ulike tiltak for barnas beste skal vurderes, mest alvorlig selvsagt i tilfeller der omsorgsovertakelse vurderes.

De viktige spørsmålene er: Hvem skal følge opp og legge til rette for at barn kan opprettholde sitt religiøse liv og sin livssynsidentitet? I hvilken grad kan barns religions- eller livssynstilhørighet være styrende for tiltakene som iverksettes? Hva kan forventes av en barnevernsinstitusjon eller fosterfamilie på dette feltet? Hvor langt strekker foreldreretten seg? Utvalget mener foreldre bør få tilstrekkelig med informasjon om sine rettigheter ved alvorlige saker.

Etater og enheter forsøker å møte noe av dette ved å sikre mangfold i egen stab. Imidlertid vil hensyn til livssyn preges av tilfeldigheter dersom det avhenger av hvilke ansatte som er på jobb. Barne- og familieetaten og PROKUS (se faktaboks) som er en samarbeidsgruppe internt i barnevernet som jobber for har bedt Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn om å utarbeide en veileder som kan gi råd og svar til fosterforeldre, ansatte i barnevernet, foreldre, religiøse miljøer og andre. Dette er et viktig skritt på veien mot et bedre samarbeid, økt kompetanse og bedre tjenester.

PROKUS

PROKUS står for Por kultursensitivitet, og er en samarbeidsgruppe bestående av fire bydeler (barnevernstjenesten i bydelen)

De jobber for kompetanseheving i kultursensitivitet og mangfoldskompetanse.

PROKUS ønsker også å legge til rette for brobygging og tillit mellom barnevernstjenesten og minoritetsmiljøer

5.3 Eldretjenester

Eldretjenestene i Oslo kommune omfatter blant annet sykehjem, omsorgsboliger for eldre og hjemmetjenester. Utvalget har hatt et møte med Sykehjemsetaten. Eldretjenester, og særlig tilbud på sykehjem, har vært et viktig tema i innspillene utvalget har fått fra tros- og livssynsamfunnene, og er et sentralt tema i forskningsrapporten fra Institutt for samfunnsforskning. Utvalget har også sett til St.meld. 15 (2017-2018) Leve hele livet, samt rundskriv 1-6/2009 *Rett til egen tros- og livssynsutøvelse* fra Helse- og omsorgsdepartementet. Utvalget har konsentrert sine vurderinger rundt sykehjemmene. Vurderinger og anbefalinger anses imidlertid for å være gjeldende for andre deler av eldretjenestene som hjemmetjenestene, og for institusjoner for funksjonshemmede mv.

5.3.1 Sykehjemsetaten

Sykehjemsetaten

Sykehjemsetaten drifter 39 langtidssykehjem og 4 helsehus og ble opprettet i 2007. De overtok da bydelenes ansvar for å drive kommunale sykehjem og følge opp kommunens avtaler med private sykehjem.

Etaten er landets største drifter av heldøgns pleie- og omsorgstjenester og Oslo kommunes nest største etat.

Det jobber om lag 10 000 medarbeidere på langtidshjem og helsehus i Oslo (inkludert private driftere), og om lag 50 jobber i etatens administrasjon.

Ved innleggelse foretar sykehjemmet en innskrivings- og kartleggingssamtale der spørsmål om tro og livssyn tas opp. Sykehjemmet skal tilrettelegge for at beboerne kan praktisere sin tro eller sitt livssyn. Informasjon om tros- eller livssynstilknytning som kommer frem i disse samtalene, lagres ikke, og sykehjemmene har derfor ikke statistikk på tilhørigheten til beboerne.

I dag har de fleste beboere medlemskap i Den norske kirke, men dette endrer seg raskt. Den demografiske utviklingen i Oslo gjør at stadig flere eldre vil være tilknyttet andre eller ingen tros- og livssynssamfunn, noe som gjør at det er et økende behov for kompetanse og et økende behov for tilrettelegging som tar høyde for det nye mangfoldet.

I det daglige består tilretteleggingen fra sykehjemmenes side av å ivareta ulike matpraksiser, markering av høytider og eventuelle samlinger av religiøs eller livssynsmessig karakter. Sykehjemmene har imidlertid ikke mange ansatte med særskilt kompetanse på tro og livssyn. I møte med utvalget forteller etaten at selv om de har et stort mangfold blant sine ansatte både med tanke på kulturell bakgrunn og tros- og livssynstilknytning, har de likevel behov for mer kunnskap. Kompetansebehovet gjelder både kulturer og tro og livssyn, herunder mat, høytider og tradisjoner.

Etaten opplever at beboere gjerne vil ha muligheter til samtaler om religion, tro og eksistensielle spørsmål. Det er samtaler som ikke kan utføres av ansatte på sykehjemmene, men som gjennomføres med representanter fra tros- og livssynssamfunn. I all hovedsak er det prester fra Den norske kirke som betjener sykehjemmene. Oslo kommune gir pr. 2019 4,7 mill. i tilskudd til tros- og livssynssamfunn som tilbyr sine tjenester i sykehjemmene. I vedtaket²⁸ er det presisert at midlene skal brukes til inndekning av kostnader til åndelige og eksistensielle samtaler for mennesker som bor i langtidshjem. 4,3 mill. gis til Den norske kirke v/Oslo bispedømmeråd, mens 0,4 mill. gis til etaten, som fordeler videre til andre tros- og livssynssamfunn. Mens prestene fra Den norske kirke er på noen av sykehjemmene på fast basis, med en viss prosent på det enkelte sykehjem, tilkalles andre tros- og livssynssamfunn ved behov.

5.3.2 Innspill fra tros- og livssynssamfunn

Tilrettelegging i eldretjenestene og særlig i sykehjemmene er et tema som er viktig for de fleste tros- og livssynssamfunn. Samtaler om eksistensielle og åndelige spørsmål er ifølge tros- og livssynsledere viktig for mange. De opplever et mer uttalt behov for tilstedeværelse for å kunne gjennomføre samtaler og samlinger mv.

Den norske kirke er glad for avtalen de har med Oslo kommune om sykehjemsprester, men ønsker å utvide tilbudet. Flere tros- og livssynssamfunn trekker frem at det er urimelig at Den norske kirke har en langt mer stabil tilstedeværelse på sykehjemmene enn hva de andre tros- og livssynssamfunnene har mulighet til å tilby. Den norske kirke ønsker også at andre tros- og livssynssamfunn skal kunne gi det samme tilbud som dem. Alle støtter ønsket om økte bevilgninger slik at beboere får et bedre og mer mangfoldig tilbud enn hva de har i dag.

Det mosaiske trossamfunn trekker frem at ikke alle bydeler finansierer plass på jødisk sykehjem for sine innbyggere. Forstander i Det mosaiske trossamfunn Ervin Kohn skriver om manglende kunnskap om nasjonale minoriteters rettigheter, eksempelvis i spørsmål om plass på tilpassede sykehjem, i en kronikk i Vårt Land 12. februar 2020. Han eksemplifiserer med en kvinne som ikke bare fikk avslag på plass på det aktuelle jødiske sykehjemmet, men som i følge Kohn opplevde ubehagelige spørsmål om hvorfor hun forventet særbehandling.

Den katolske kirke ønsker å ha en oversikt over katolske beboere på sykehjemmene for å kunne gi et best mulig tilbud til dem. De har imidlertid utfordringer med å finne disse beboere fordi Sykehjemsetaten ikke har anledning til å dele informasjon om tros- og livssynstilhørighet på grunn av vern av personopplysninger. Dette gjør det vanskelig å yte de tjenestene kirken ønsker. De skriver i et innspill til utvalget:

Vi har prøvd å ta kontakt med ulike sykehjem o.l. for å prøve å få en oversikt over hvor det finnes katolikker som kanskje ønsker besøk. De besøkende kan ha med seg nattverden til de eldre, og de kan være noen som bidrar med litt variasjon og hygge i hverdagen. Når vi tar kontakt med sykehjemmene, vil de ikke opplyse om folks trostilhørighet. Jeg vet at vi kunne ha bidratt med mye for disse menneskene, særlig katolikkene, men vi har ikke god nok oversikt. En del av dem vil være konvertitter, og kanskje den eneste katolikken i familien, og det er ikke alltid de pårørende forstår hvor viktig dette er for de eldre, mennesker som selv ofte ikke vil være til bry eller mase. Om det hadde vært mulig å spørre nye beboere om de er tilknyttet et trossamfunn, og evt. ønsker besøk, så ville det gjort det mye lettere for oss å tilby dem en besøksvenn.²⁹

²⁸ Kommunaldirektørens sak 68/2019 av 10.10.2019

²⁹ Innspill fra Oslo katolske bispedømme. Innspillet er vedlagt.

Flere moskeer påpeker at det er behov for bedre tilrettelegging for muslimske beboere. For eksempel trekkes hjelp til bønn frem som et behov som ikke dekkes på tilstrekkelig måte i dag.

Stadig flere innbyggere tilhører en «praksis-religion», det vil si en religion som legger vekt på de ulike praksisene, eller gjøremålene, som finnes i religionen. Dette øker behovet for en forsterket kultur-, tros- og livssynskompetanse. Dette gjelder både på et overordnet og eksistensielt nivå om hva tro og livssyn kan bety for et menneske, og om hvordan tro og livssyn er en selvsagt del av mange menneskers daglige liv, i tillegg til mer konkret kunnskap om skikker, regler mv. i ulike tros- og livssynssamfunn.

5.3.3 Innbyggers forventninger til tilrettelegging for tro og livssyn på sykehjem

Institutt for samfunnsforskning (ISF) har i sin studie undersøkt hvilke forventninger byens innbyggere har til tilrettelegging for tros- og livssynsutøvelse i sykehjemmet. Deres undersøkelse er knyttet til hensyn til matpraksiser, tilrettelegging for samlinger på sykehjemmet som har en forankring i et tros- eller livssynssamfunn, tilrettelegging for deltakelse i ritualer i regi av et tros- eller livssynssamfunn, og til slutt formidling av kontakt til noen å snakke om «de store spørsmålene» med.

Figur 5.2 viser forventningene til innbyggere fordelt på tros- og livssynstilhørighet.

Undersøkelsen viser en relativt bred oppslutning om at kommunen skal legge til rette for tros- og livssynsrelaterte tjenester på sykehjemmene. I kategorien om formidling av kontakt til noen å snakke om de store spørsmålene med, er det imidlertid flere som synes dette er viktig blant dem som har en religiøs trosidentitet, sammenlignet med humanister og ateister eller de som ikke har noen bestemt tros- eller livssynsidentitet.

I kategorien legge til rette for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn er tendensen tilsvarende: En god del flere av innbyggerne, 54 og 51 prosent, med religiøs tro eller livssyn har forventninger til kommunen på dette området, sammenliknet med humanister, ateister og innbyggere uten definert tro eller livssyn.

På spørsmålet om de forventer at det legges til rette for samlinger med forankring i tros- eller livssynssamfunn på sykehjemmet, er andelen under 50 prosent i alle kategorier, og humanister, ateister og dem uten definert tro eller livssyn er på under 30 prosent. Dette spørsmålet skiller seg ut som det temaet der byens innbyggere har lavest forventninger til kommunen.

I kategorien hensyn til særskilte matpraksiser som følger av tro eller religiøs tradisjon, er det derimot små og ikke signifikante forskjeller mellom de tre kategoriene. Det er likevel interessant å merke seg at innbyggere som er humanister eller ateister, eller de uten en definert tro eller livssyn, er langt mer positive til hensyn til matpraksiser sammenliknet med hva

de har svart på de andre kategoriene. ISF forklarer dette med ernæring som et grunnleggende behov, og at mange uavhengig av tro og livssyn allerede har et individuelt tilpasset kosthold. Kostholdsproblematikk er derfor kjent for mange, og dermed lett å sette seg inn i.

5.3.4 Utvalgets vurderinger

5.3.4.1 Innbyggere forventer at kommunen tilrettelegger

Overordnet viser undersøkelsen til ISF at byens innbyggere har klare forventninger til at kommunen tilrettelegger for tros- og livssynsutøvelse på sykehjemmene. Utvalget mener dette bør få konsekvenser for kommunenes bevissthet om dette behovet, og at den styrker tilretteleggingen sammenliknet med i dag.

Noe av det mest interessante i denne forbindelse er imidlertid hvordan innbyggere som ikke er medlemmer i et tros- eller livssynssamfunn, svarer. Det er 42 prosent som ønsker at det legges til rette for samtaler om de store spørsmålene i livet, like under 50 prosent som forventer tilrettelegging for deltakelse i ritualer, og hele 66 prosent som forventer at det tas hensyn til særskilte matpraksiser. Det betyr at tilrettelegging for tros- og livssynsutøvelse også betyr noe for mange uten formell tilknytning til et tros- eller livssynssamfunn. Det må kommunen ta på alvor og være bevisst på i sin tilrettelegging og behovskartlegging.

5.3.4.2 Beboeres rettigheter

I St.meld. 15 (2017-2018) Leve hele livet står følgende:

Helse- og omsorgsmedarbeideren skal gi omsorg til hele mennesket. Eksistensiell omsorg skal inngå som en del av den helhetlige omsorgen. Behov skal kartlegges på en forsvarlig måte på linje med brukernes og de pårørendes øvrige behov.

For de fleste er religionsfrihet en selvfølge. For mennesker som er avhengige av hjelp fra andre, er religionsfriheten derimot ikke alltid en selvfølge. Noen trenger hjelp til å uttrykke hva de ønsker av tros- og livssynsutøvelse, og de trenger assistanse for å kunne praktisere dette, og kunne fortsette å ha kontakt med og ta del i det fellesskapet de er en del av.³⁰

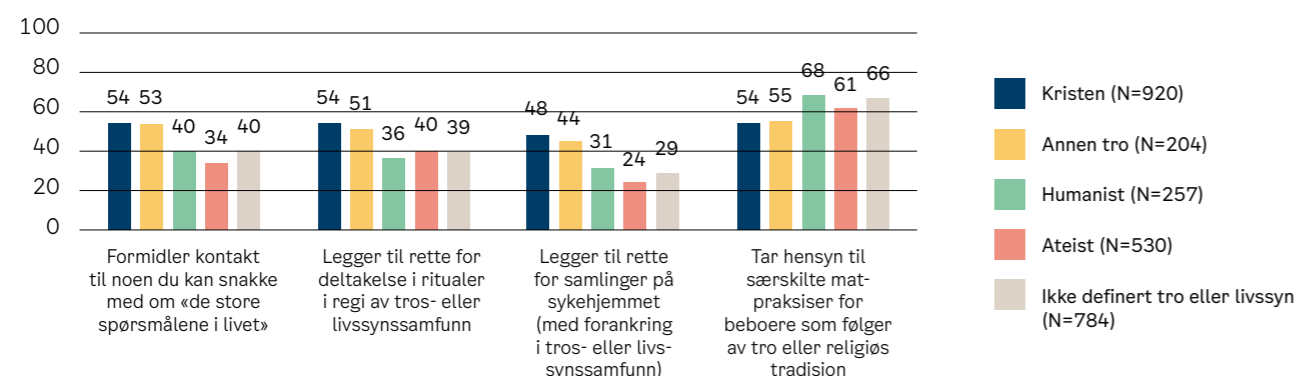
I Helsedirektoratets rundskriv fra 2009, Rett til egen tros- og livssynsutøvelse vil direktoratet sikre at «de som er avhengige av praktisk og personlig bistand fra den kommunale helse- og omsorgstjenesten, også får ivarett sine muligheter til egen tros- og livssynsutøvelse.» Det vises til forskrift om kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene,³¹ som sier at «personer som mottar pleie- og omsorgstjenester etter kommunehelsetjenesteloven og sosialtjenesteloven skal få ivarett sine grunnleggende behov med respekt for det enkelte menneskets selvbestemmelsesrett, egenverd og livsførsel.»³²

Mange av de som bor på sykehjemmene, klarer ikke å utøve sin tro eller sitt livssyn uten hjelp av andre. De klarer ikke nødvendigvis å kommunisere behovene sine så godt. Den kommunale helsetjeneste har derfor et ansvar for å sikre tilrettelegging og hjelp slik at de får ivarett behovene sine. Ettersom kommunen ikke selv er tjenesteleverandør for tros- og livssynstjenester, må de samarbeide med tros- og livssynssamfunn eller andre relevante organisasjoner og på den måten sikre at beboernes mulighet til tros- og livssynsutøvelse ivaretas.³³

Utvalget forutsetter at Sykehjemsetaten og ansatte ved sykehjemmene kjenner til disse retningslinjene og de rettigheter beboere har knyttet til tros- og livssynsutøvelse. Likevel er det utvalgets inntrykk at det er behov for bedre kompetanse på dette området. Vi kommer tilbake til dette senere.

5.3.4.3 Innskrivings- og kartleggings-samtale

For at sykehjemmene skal kunne tilrettelegge på den måten som beboere har behov for, må sykehjemmet sørge for en god kartlegging. Innskrivings- og

Figur 5.2 Forventninger til offentlige instanser tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktivitet ved opphold på sykehjem, etter tros- og livssynsidentitet. Prosent.

³⁰ St. meld 15 (2017-2018) Leve hele livet, s 88

³¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/i-62009-rett-til-egen-tros-og-livssynsu/id587577/>

³² <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-06-27-792>

³³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/i-62009-rett-til-egen-tros-og-livssynsu/id587577/>

kartleggingssamtalen er et svært viktig verktøy i denne forbindelse. Utvalget oppfordrer sykehjemmene til å bruke dem aktivt for å sikre for at beboeres behov blir sørget for i størst mulig grad.

I dag gjennomføres samtalene ved innleggelse. Beboere kan imidlertid endre tros- og livssynsoppfatning (konvertere) eller utvikle andre behov eller ha andre ønsker underveis i oppholdet. Slike samtaler bør derfor gjennomføres jevnlig.

Sykehjemsetaten har opplyst at informasjon om tros- og livssynstilknytning ikke lagres i etterkant av samtalene. Utvalget mener opplysninger om dette bør lagres, dog på en måte som ivaretar krav i personvernlovgivningen. Dette vil sørge for bedre oversikt over tilknytning, sammensetning og relaterte behov på det enkelte sykehjem, men det vil også bidra til å gi kommunen en langt bedre oversikt over det faktiske mangfoldet blant beboere på sykehjemmene og utviklingen i årene som kommer.

- ▶ Utvalget anbefaler at Sykehjemsetaten gjennomfører innskrivings- og kartleggingssamtaler jevnlig og lagrer informasjon om tros- og livssynstilhørighet i henhold til gjeldende personvernlovgivning.

5.3.4.4 Tros- og livssynsrelatert aktivitet og mat

60 prosent av innbyggerne i ISFs undersøkelse forventer at kommunen tar hensyn til særskilte matpraksiser for beboere på sykehjemmene.³⁴ På samme måte som det må legges til rette for tros- og livssynsrelatert matpraksis på andre kommunale institusjoner, må også Sykehjemsetaten sørge for at alle beboere får noe de kan spise. Utvalgets inntrykk er at dette fungerer godt i dag.

Ansatte på sykehjemmene må også tilrettelegge for tros- og livssynsutøvelse på andre måter. Slik det står beskrevet i veilederen nevnt over, skal beboere få ivaretatt sine muligheter til egen tros- og livssynsutøvelse. Dette inkluderer for eksempel bønn. Muslimske trossamfunn har pekt på hjelp til å be som et område med stort forbedringspotensial. Sykehjemmene må utvikle rutiner for at disse behovene ivaretas på en daglig basis.

Sykehjemmene må også tilrettelegge for at alle beboere får markere de høytidene de ønsker. De må tilrettelegge for at beboere kan komme seg til gudstjenester eller andre tros- og livssynsrelaterte aktiviteter som avholdes hos tros- og livssynssamfunnene. Utvalget mener ikke at kommunen skal bekoste transport utover de ordninger som allerede finnes i dag, men at ansatte må for eksempel hjelpe beboere til transporten.

ISFs undersøkelse viser at det er lavere forventninger til at det avholdes samlinger i regi av tros- og livssynssamfunn på sykehjemmene, enn til andre former for tilrettelegging. 36 prosent av respondentene mener at kommunen bør legge til rette for slike samlinger.³⁵ Det er interessant at innbyggerne er langt mer opptatt av individuell tilrettelegging, som for eksempel hensyn til mat.

Utvalget mener likevel at sykehjemmene fortsatt bør tilrettelegge for at tros- og livssynssamfunn kan ha samlinger på sykehjemmene, særlig av hensyn til beboere som av helsemessige årsaker ikke kan forventes å delta på arrangementer andre steder. Utvalget presiserer imidlertid at det må sørges for at alle tros- og livssynssamfunn kan tilby slike samlinger, og at Sykehjemsetaten i årene som kommer, må være bevisst på den demografiske utviklingen i Oslo som gjør at stadig færre av beboerne på byens sykehjem vil være tilknyttet Den norske kirke.

5.3.4.5 Samtale- og besøkstjenester fra tros- og livssynssamfunnene

Besøk fra, og samtaler med, representanter fra tros- eller livssynssamfunn er viktig for mange beboere, og tros- og livssynssamfunnene er opptatt av å kunne være til stede for de beboerne som ønsker det.

Oslo kommune har i mange år finansiert sykehjemsprester ansatt av Oslo bispedømme. For noen år siden besluttet bystyret at en del av bevilgningen benyttes slik at andre tros- og livssynssamfunn også får noe støtte for sin tilstedeværelse på sykehjemmene. Organiseringen av tjenesten ble imidlertid ikke forandret, noe den må bli. Kommunens tilrettelegging for tilstedeværelse fra tros- og livssynssamfunnene må reflektere samfunnets

befolknings sammensetning, medlemsutvikling og prinsippet om likebehandling.

En ordning finansiert av kommunen må ha som forutsetning at de som yter tros- og livssynstjenester i sykehjemmene, har en dokumentert kompetanse til å kunne yte slike.

For å sikre beboeres behov for samtale- og besøkstjenester i et stadig mer mangfoldig samfunn, og for å imøtekomme behovet for økt kompetanse hos dem som skal yte tjenestene, foreslår utvalget å legge om både organiseringen av tjenesten og dermed også tilskuddsordningen.

- ▶ Utvalget anbefaler at det opprettes et team for livsveiledning. Dette teamet bør bestå av representanter fra tros- og livssynssamfunnene. De som er tilknyttet teamet vil ha særskilt kompetanse på samtale- og besøkstjenester og være tilgjengelig for tjeneste på de ulike institusjonene.

Lederskap, etikk og samtalepraksis

Lederskap, etikk og samtalepraksis er et masterprogram ved Teologisk fakultet på Universitetet i Oslo. Studiet innebærer:

- Praktisk og teoretisk kunnskap om religiøst og livssynsbasert lederskap i en norsk kontekst: Hva det innebærer å være leder på forskjellige plan i et tros- eller livssynssamfunn inkludert etiske, pedagogiske, kommunikative, strategiske og juridiske aspekter.
- Praksis og undervisning i helsevesenet og kriminalomsorgen og forsvaret og om arbeidsoppgaver som tilfaller samtalepartnere/chaplains innen disse.
- Spesifikke samtale- og omsorgstradisjoner innen sekulær humanisme og utvalgte religiøse tradisjoner, ritualer, sentrale etiske og filosofiske diskusjoner i feltet.

De kan være rådgivende for sykehjemmene i tros- og livssynssaker og bidra til at kommunen arbeider i tråd med regelverk og retningslinjer knyttet til tro og livssyn i helseinstitusjoner. Se faktaboks om hvor og hvordan det er mulig å utvikle kompetanse.

Kommunen kan betale for stillingsressurser knyttet til tros- og livssynssamfunn - i ulike prosentstillinger. Det forutsettes samtidig at tros- og livssynssamfunnene selv bidrar til stillingsressursene. Utvalget foreslår at midlene som i dag går til nevnte tilskuddsordning benyttes til å finansiere teamet. Bevilgningen bør økes kraftig.

Kartleggingssamtaler på sykehjemmene kan brukes for å dimensjonere fordelingen av innleide stillingsressurser mellom tros- og livssynssamfunnene, slik at reelle behov ligger til grunn. Samtidig bør kommunen praktisere en positiv forskjellsbehandling av de minste tros- og livssynssamfunnene. Hvis ikke denne forskjellsbehandlingen skjer, vil prosentandelen til de små samfunnene bli så liten at de i praksis ikke har anledning til å sørge for at beboere som ønsker tjenester fra dem får det. Erfaring fra tilsvarende tjenester på sykehus og i forsvaret viser at fast tilstedeværelse er viktig for at tilbudene blir benyttet.

Team-modellen forutsetter en kommunal stilling som faglig og praktisk koordinator for teamet, lik koordinatorene ved Seksjon for likeverdig helsetjeneste ved Oslo universitetssykehus og Seksjon for prestetjeneste, etikk og livssyn ved Stavanger universitetssykehus. Koordinatoren må sørge for innleie, oppfølging og kvalitetssikring av de som deltar i teamet.

5.4 Beredskap

Beredskapsarbeidet er delt mellom et sentralt ansvar i Beredskapssetaten og et lokalt ansvar i bydelene. I tillegg er alle andre kommunale etater delaktige innen sine felt. I faktaboksen under er beredskapssystemet i kommunen beskrevet.

³⁴ Arnesen og Hansen. Oslos innbyggers forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet

³⁵ Arnesen og Hansen. Oslos innbyggers forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet, 21

Oslo kommunes beredskapssystem

Beredskapsreglementet, vedtatt av Bystyret høsten 2016, ligger til grunn for Oslo kommunes arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap.

Reglementet fastlegger ansvars-, oppgave- og fullmaktsfordeling for Oslo kommunes oppfølging av krav i sivilbeskyttelsesloven. Arbeidet følger de nasjonale beredskapsprinsippene ansvar, nærhet, likhet og samvirke.

Bystyret, som kommunens øverste myndighet, trekker opp hovedlinjene for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Kommunens ansvar og fullmakter i sivilbeskyttelsesloven, med forskrifter ligger til byrådet. Byrådet utøver sitt ansvar via den byrådsavdeling som er gitt ansvaret for kommunens overordnede arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap, og Beredskapsetaten.

5.4.1 Beredskapsetaten

Beredskapsetaten har det overordnede strategiske ansvaret for krisehåndtering og kriseledelse i kommunen, og koordinerer og støtter beredskapsarbeidet i øvrige kommunale virksomheter og tjenestesteder. Utvalget har hatt et møte med dem.

Tros- og livssynssamfunn er en del av beredskapsarbeidet i byen.

De er en ressurs for informasjonsspredning og psykososial støtte i forbindelse med en uønsket hendelse eller større samfunnskriser. De er et sted hvor befolkningen henter veiledning, trøst og støtte under traumatiske opplevelser og søker samhold, og et sted

hvor mange søker trygget og samtaler. Dette gjør at de kan støtte kommunens beredskapsarbeid både som en forebyggende og håndterende kapasitet.

Prest, kirke eller trossamfunn er samtidig ikke nevnt i kommunens overordnede beredskapsplan av 2016³⁸ eller i Beredskapsreglementet av 2016.³⁹

I Politiets beredskapssystem del 1 (PBS) er prest/ Den norske kirke innlemmet (kapittel 14.5.4, 5.4 og 5.7). Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Norges Kristne Råd er nevnt (kapittel 5.4.). Den norske kirkes rolle er mer inngående beskrevet i Den norske kirkes egne beredskapsdokumenter.⁴⁰ I henhold til *Avtale om beredskap for prester*⁴¹ får beredskapsprest et fast kronetillegg på kr. 4000 (merk sats fra 2005) for hver beredskapsuke. Dette betales av Oslo bispedømme og blir ikke refundert fra Politiet eller andre grener av det offentlige.

Når det har skjedd ulykker eller katastrofer, er Den norske kirkes ansatte ofte med i støttearbeidet for overlevende og pårørende. Det skjer gjennom samarbeid med politiet eller med lokale kriseteam, for eksempel på evakuerte- og pårørendesenter (EPS). I Plan for evakuerte og pårørendesenter fra 2016 (EPS) nevnes Den norske kirke som en del av grunnbemanningen. Planen stadfester at prester fra Den norske kirke har mandat fra politiet for formidling av dødsbudskap, og at de har et utvidet mandat til å koordinere beredskapsinnsatsen overfor andre tros- og livssynssamfunn.⁴²

I Helsedirektoratets veileder for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer er særlig prester gjennomgående tiltenkt en rolle i psykososialt kriseteam, men tros- og livssynssamfunn er også nevnt:

«ved psykososial oppfølging kan prest eller representanter fra andre tros- og livssynssamfunn være et bindeledd til representanter for vedkommendes eget trossamfunn, delta i psykososialt kriseteam mv.»⁴³

³⁸ <https://tjenester.oslo.kommune.no/ekstern/einnsyn-fillager/filtjeneste/fil?virksomhet=976819837&filnavn=byr%2F2016%2F-br2%2F2016045676-1637404.pdf>

³⁹ <http://www.regelverksdatabasen.oslo.kommune.no/docmap/print/Reglement%20for%20Oslo%20kommunes%20arbeid%20med%20samfunnssikkerhet%20og%20sikkerhet%20over%201.pdf?DOCID=502254>

⁴⁰ <https://kirken.no/nb-NO/bispedommer/Oslo/for-ansatte2/retningslinjer/beredskapsplaner2/>

⁴¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-v-7b2005/jid109533/>

⁴² EPS-plan 2016, 20

⁴³ https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/psykososiale-tiltak-ved-kriser-ulykker-og-katastrofer/Psykososiale%20tiltak%20ved%20kriser,%20ulykker%20og%20katastrofer%20%E2%80%93%20Veileder.pdf/_attachment/inline/9170958a-0200-4f74-a842-ce505e8dbbe6:3a3fb52fc12bffd-1b64e3a1567333d5d239a2167/Psykososiale%20tiltak%20ved%20kriser,%20ulykker%20og%20katastrofer%20%E2%80%93%20Veileder.pdf, 79

LRS -prest

LRS står for «lokal redningssentral». I Oslo består LRS av Beredskapsetaten, Oslo Havn, Brann- og redningsetaten, politiet og en LRS-prest. LRS-presten kommer fra Den norske kirke.

Politiet har en avtale med Den norske kirke om at de stiller med en prest i beredskapsarbeidet.

Beskrivelse av LRS-prestens oppgaver:

Ansvarsområde

LRS presten er hovedansvarlig for organiseringen av de kirkelige tjenester ved katastrofer og ulykker, og utgjør for øvrig en del av LRS-funksjonen.

Oppgaver

LRS presten innkalles til tjenesten av politiet eller av kommunen ifølge kommunens EPS (evakuert- og pårørendesenter) plan eller tar selv kontakt i en krisesituasjon og skal:

- innkalle kirkelige ledere og annet kirkelig personell til EPS i henhold til ulykkens omfang og hvem ulykken har rammet.
- anmode stiftsdirektøren om å sette krisestab ved bispekontoret. Orienterer biskopen. Om nødvendig bruke krisestaben ved bispekontoret til å innkalle kirkelig personell.

Utvalget er imidlertid ikke kjent med at Politiets og Helsedirektoratets intensjoner om å inkludere mangfoldet har vært praktisert i Oslo.

5.4.2 Trusler mot og fra religiøse miljøer

Tros- og livssynssamfunn opplever stadig flere trusler mot virksomheten sin og mot ansatte. Sommeren 2019 ble for eksempel en moské i Bærum utsatt for et væpnet terrorangrep. Utvalget er også kjent med at det har kommet trusler mot andre moskeer. I PSTs åpne trusselvurdering for 2020 er «terrorangrep utført av enkeltpersoner motivert av høyreekstrem

■ ha løpende kontakt med de kirkelige lederne på de aktuelle sentrene og yte nødvendig bistand.

■ ha løpende kontakt med krisestaben ved bispekontoret.

■ ha kontakt med kirkelig leder av mottak på sykehus

■ bistå LRS i religiøse og kulturelle spørsmål

■ ha løpende kontakt med politipresten og i samråd vurdere behovet for kirkelig støtte til annet innsatspersonell

■ sørge for at berørte menigheter orienteres

■ føre loggbok over egen aktivitet

■ generelt henvise til politiets opplegg for medieinformasjon

■ følge opp retningslinjene trukket i veiledningen "Mediene og kirkens offentlige rolle ved ulykker og katastrofer"

■ avgi en skriftlig oppsummerende rapport til politimesteren, biskopen og Kirkerådet

Samarbeidslinjer

LRS presten er i LRS-arbeidet underlagt politimesteren og på EPS sentrene kommunen. Nærmeste overordnede i kirkelige spørsmål er biskopen.

eller ekstrem islamistisk ideologi» vurdert som en av de tre mest alvorlige truslene mot det norske samfunnet.

PST skriver at:

«Et eventuelt terrorangrep vil sannsynligvis rettes mot samlingssteder for muslimer eller ikke-vestlige innvandrere. Målet med en slik terrorhandling vil være å drepe og skade flest mulig. Høyreekstreme terrorhandlinger kan også rettes mot norske myndigheter og mot politikere som oppfattes å legge til rette for innvandring

og for at norsk levesett og kultur ødelegges. Andre aktuelle mål for høyreekstrem terror er jøder, personer med ikke-vestlig utseende, lesbiske, homofile, bifile og transpersoner, og andre personer de anser som ytterliggående meningsmotstandere. (...)

Det vurderes som mulig at ekstreme islamister vil forsøke å gjennomføre terrorhandlinger i Norge i det kommende året. Det begrensede omfanget av radikaliserings til ekstrem islamisme i Norge forventes å vedvare i 2020.»⁴⁴

5.4.3 Utvalgets vurderinger

Eksistensielle utfordringer står sentralt når enkeltmennesker har møtt kriser, ulykker o.l. Sorg og andre relaterte reaksjoner er gjerne ikke sykdom/helsespørsmål, men handler om livets uforutsigbarhet. Dette er tema som tros- og livssynssamfunnene har spisskompetanse på.

Religjose miljøer kan som nevnt også være både mål for terrorangrep og arnested for eventuelle ekstremister. Dette gjør at voldelige angrep på flere måter kan berøre byens innbyggere og byens tros- og livssynsmangfold.

Den norske kirke har stor kompetanse på sorgarbeid og i å møte kriser både i lokalsamfunn og i byen som helhet. Kompetansen hos andre tros- og livssynssamfunn er varierende, noen steder med svært høy kompetanse og andre steder noe mindre. Fra myndighetenes side kan det også være utfordrende å samarbeide direkte med mange små tros- eller livssynssamfunn. Det kan variere fra situasjon til situasjon hvilke miljøer, trosretninger og språkgrupper som er aktuelle å inkludere i beredskapsarbeidet. For å fungere godt må relasjon mellom kommunens (krise) ledelse og tros- og livssynssamfunnene være etablert før krisen oppstår.

5.4.3.1 Tros- og livssynssamfunnenes rolle i beredskapsarbeid – organisering og ansvar

Oslos allerede store og stadig økende mangfold bør i større grad enn i dag synliggjøres i beredskapsarbeidet. I dag er det kun Den norske kirke som formelt har en rolle, og som skal inkludere andre tros- og livssynssamfunn ved behov. Utvalgets oppfatning er at denne praksisen må endres slik at

beredskapsarbeidet i større grad reflekterer det samfunnet beredskapen skal tjene og beskytte.

Det vil være viktig å vise at når krisen rammer, må Oslo kommune klare å ivareta alle innbyggere, ikke bare dem som ønsker bistand fra Den norske kirke. Hovedstadens håndtering av livssynsmangfoldet kan være til inspirasjon for andre byer og lokalmiljøer i Norge også på dette området.

Oppgavene knyttet til beredskapsarbeid er krevende. Det krever kompetanse, tillit og kontinuitet. Utvalget ser at det er nødvendig å bygge opp beredskapskompetanse i flere tros- og livssynssamfunn. I kapittel 5.3 foreslår utvalget å opprette en form for team for livsveiledning ved sykehjemmene. En kan tenke seg at dette teamet på sikt også kan inneha kompetanse på beredskapsarbeid, ha en rolle i byens beredskap og delta i øvelser osv. På denne måten kan kommunen sørge for at beredskapen ivaretar alle.

Utvalget mener at kommunen må ta et større ansvar for å sikre byens mangfold i beredskapsarbeidet. Dette kan blant annet gjøres gjennom å ansette en tros- og livssyns koordinator som kan ha et overordnet ansvar også for dette, samt delfinansiere et kompetansesenter for tros- og livssynstjenester som også kan benyttes i beredskapsarbeid.

Ansvar for å sikre mangfoldet i en beredskaps-situasjon bør være kommunens, ikke Den norske kirkes.

- Utvalget anbefaler at Oslo kommune oppretter et beredskapsutvalg bestående av de tros- og livssynssamfunn som ønsker å være med. Utvalget kan planlegge felles markeringer når det er ønskelig, drøfte hvordan dødsbudskap best kan formidles, og være en rådgivende instans for kommunen. LRS-presten bør være en del av utvalget.

5.4.3.2 Fellesmarkeringer

Særlig ved politisk eller religiøst motivert terror vil det være viktig å raskt sende signal om at byens innbyggere, på tvers av livssynsulikheter, står sammen mot de ekstremister som vil splitte. Ved tidligere hendelser har spontane reaksjoner som rosetog, «slå ring om moskeen eller synagogen» og #tryggibønn oppstått. Kommunen kan både bygge videre på og bidra til slike samholdsmarkeringer.

Ofte er første reaksjon etter ulykke eller dramatiske dødsfall at kirkene åpnes for lokalmiljøet. Det er fint at kirken gjør det, men utvalget mener kommunen i større grad parallelt bør ta ansvar for å åpne andre lokaler som skoler eller samfunnshus, slik at de som ikke ønsker å gå i en kirke, kan ha et godt alternativ.

I forbindelse med terroren 22. juli 2011 sviktet kommunens beredskap med hensyn til involvering av byens tros- og livssynssamfunn. De kirkelige markeringene var ikke offisielle markeringer, selv om representanter for offentlige etater deltok der. Kommunen burde hatt en beredskap som sikret markeringer som inkluderte alle tros- og livssynssamfunn – og som også muliggjorde deltakelse for dem som ikke tilhører noen slike. Kommunens øverste representanter, ordfører og byrådsleder, har viktige symbolske roller.

Når krisen har kommet noen dager på avstand, er det gjerne rom for ettertanke. Kommunen bør ta initiativ til minnemarkeringer eller fellesseremonier i Oslo Rådhus eller et nytt Tros- og livssynssamfunnenes hus beskrevet i kapittel 5.6, hvor ulike tros- og livssynssamfunn kan bidra med tekster/innslag fra sine tradisjoner. Eksempler på dette er fellesmarkeringene i Oslo rådhus etter terrorangrepene i USA 11. september 2001, og etter tsunamien i 2004, og i Oslo spektrum etter terrorangrepene 22. juli 2011. Disse inkluderende, offisielle markeringene bør supplere, ikke erstatte, Den norske kirkes og andre tros- og livssynssamfunns egne markeringer.

5.5 Gravferd, gravlegging og gravplassforvaltning

Alle dør og skal gravlegges. Gravplassforvaltning er en lovpålagt tjeneste som er regulert i gravferdsloven og kirkeloven. Bevissthet rundt, og tilrettelegging for, tro og livssyn står sentralt i gravferdsforvaltningen. I utgangspunktet er det Kirkelig fellesråd i den enkelte kommune som har ansvar for gravlegging samt drift og forvaltning av gravplassene. I Oslo har Kirkelig fellesråd inngått en avtale med Oslo kommune om at Gravferdsetaten ivaretar store deler av dette ansvaret.

Gravferd er et privat anliggende hvor den pårørende som har ansvar for gravferden, skal ta de nødvendige valgene. Det må avklares om den avdøde skal kremeres eller kistegravlegges, om det skal være seremoni, og

innholdet i denne, om et tros- eller livssynssamfunn skal bidra i gravferden, samt hvor og hvordan gravleggingen skal skje. Den avdøde eller de etterlatte kan ha ønsker som må følges. Dette gjelder hvem som skal ha ansvar for gravferden, og valget om kremasjon eller kistegravlegging.

Kommunen avgjør hvem som har ansvar for en gravferd dersom det er uenighet blant de pårørende. Hvis ingen pårørende tar ansvar for gravferden for en avdød, må kommunen ta ansvar og gjennomføre en såkalt «kommunal gravferd». I tillegg har kommunen ansvar for at det er offentlige seremonirom tilgjengelig, og at Oslo har gode og varierte tilbud for gravlegging.

Ett av utvalgets medlemmer var frem til kort tid før avgivelse av rapporten direktør i Gravferdsetaten. Hun har ledet interne møter utvalget har hatt om gravferdsspørsmål og videreformidlet innspill fra etaten. Det har derfor ikke vært avholdt egne møter med andre ansatte derfra. Gravferdsspørsmål har også vært et viktig tema i møter med tros- og livssynssamfunn.

5.5.1 Gravferdsetaten

Gravferdsetatens hovedmål er å gravlegge alle med verdighet og respekt for den enkeltes tro eller livssyn. Det innebærer et viktig ansvar og behov for god kunnskap i samhandling med pårørende og begravelsesbyråer, samt tilrettelegging av seremonirom, ulike gravtyper og varierte gravplasser. Etaten bistår pårørende når urner og kister settes i jorden. I størst mulig grad skal dette tilrettelegges ut fra pårørendes ønsker og behov. Samtidig skjer denne viktige handlingen i det offentlige rom hvor hensynet til allmenheten også må ivaretas.

Etaten har et mål om å skape gravplasser der det er godt for innbyggere å komme og være, der hensyn til miljø og estetikk står sentralt. Kommunen har ansvar for å holde alle minnelunder og mange enkeltgravervestelt.

Gravferdsloven krever at det i hver kommune skal være en eller flere gravplasser, og at det til enhver tid er ledige graver for minst tre prosent av kommunens befolkning.⁴⁵ I Oslo er kravet oppfylt, men kapasiteten er ikke like god i alle deler av byen. På enkelte av gravplassene er det få ledige kistegraver. Dette gjelder spesielt såkalte retningsbestemte graver.

⁴⁴ <https://pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/nasjonal-trusselvurdering-2020-print.pdf>, 14–25

⁴⁵ Gravferdsloven § 2 første ledd

Gravferdsetaten og gravferd i Oslo

Gravferdsdriften i Oslo omfatter 20 gravplasser samt det kommunalt eide Alfaset krematorium.

Gravferdsetaten har rundt 130 faste ansatte. I sommer-halvåret dobles antallet med sesong-ansatte som jobber med skjøtsel på gravplassene og stell av enkeltgraver.

Alfaset krematorium gjennomfører rundt 4000 kremasjoner årlig. I Oslo blir 79 % av de døde kremert. Etter kremasjon kan asken settes ned i en enkeltgrav eller i en navnet eller unavnet minnelund. Et annet valg er å spre asken for vinden eller på havet. Det må søkes om tillatelse fra fylkesmannen om askespredning. Merk at unedsettelse normalt ikke tilbys i vinterhalvåret.

Kister kan nedsettes i enkeltgraver på alle Oslos gravplasser. Fredningstiden for alle gravtyper er 20 år. Etter den tid kan en grav gjenbrukes.

5.5.1.1 Ønske om kommunal gravferdsforvaltning

I Oslo har det siden 90-tallet vært en debatt om hvem som skal ha ansvar for gravferd. I henhold til kirkeloven § 14 er det Kirkelig fellesråd i den enkelte kommune som har ansvaret for anlegg, drift og forvaltning av gravplasser. Ved avtale kan dette ansvaret helt eller delvis overføres til kommunen. I Oslo er ansvaret overtatt delvis av kommunen gjennom avtalen med Kirkelig fellesråd i Oslo. Dette er ytterligere redegjort for i kapittel 4.

Selv om Oslo kommune har vært tydelige på ønsket om at det fulle ansvaret for gravplasser overtas av kommunen, er samarbeidet med Kirkelig fellesråd godt og konstruktivt. Kommunens hovedargument er at gravplassforvaltning gjelder alle innbyggere, og at det er en offentlig tjeneste for alle byens innbyggere uansett tro eller livssyn. Ansvaret bør derfor ikke ivaretas av ett trossamfunn, men av det offentlige. Den

norske kirke er ikke lenger knyttet til staten, og over halvparten av byens innbyggere er ikke medlem av dette trossamfunnet.

I forslaget til ny trossamfunnslov ligger det en bestemmelse om at fylkesmannen kan overføre det fulle ansvaret fra Kirkelig fellesråd til kommunen etter søknad fra kommunen, selv om soknet eventuelt ikke vil gi sin tilslutning. Vedtaket skal ikke kunne påklages.

5.5.1.2 Tilrettelegging, tilpasning og utvikling

Gravferdsetaten jobber aktivt med å tilrettelegge for behov knyttet til tro, livssyn, kultur og andre ønsker av privat art. Det anlegges kistegraver som er retningsbestemt ut fra religiøse hensyn. Slike graver er tilgjengelig på flere av Oslos gravplasser. Alfaset gravlund har det største antallet ledige retningsbestemte graver.

Etaten har utvidet tilbudet på fredager etter ønske fra muslimske trossamfunn slik at de har mulighet for gravlegging etter fredagsbønnen. Noen trossamfunn som Ahmadiyya, Baha' og Åsatro har egne gravfelt, og det er gitt mulighet til gravlegging i betongkum for dem som av kulturelle og religiøse grunner ønsker det.

Både navnedde og unavnedde minnelunder er etablert på de fleste gravplassene. Etterspørselen etter slik gravlegging er økende. I Alfaset krematorium er det lagt til rette for at pårørende kan være til stede under innsetting av kiste i kremasjonsovn, noe en del pårørende benytter seg av. Dette kan være tuftet både på tro, tradisjon, kulturell bakgrunn og personlige ønsker.

Enkelte trossamfunn har tradisjoner som er vanskelig å tilpasse på offentlige gravplasser, spesielt med hensyn til gjeldende gravferdslovgivning. Disse har mulighet til å søke om å få anlegge private gravplasser. Det Mosaiske Trossamfund anla privat gravlund på Helsefyr allerede i 1912 for å sikre videreføring av egne gravskikker og behovet for evig fredning av graver.

Gravskikker og ønsker i forbindelse med gravferd er i stadig endring, selv om slike tradisjoner ikke endres like raskt som på andre områder. Ulike kulturer og trosretninger tilpasser seg gjeldende lover og rammebetingelser. I tillegg medfører den økende internasjonaliseringen at kjennskap til og påvirkning fra ulike gravskikker er med på å endre forventninger og ønsker både fra tros- og livssynssamfunn og enkeltmennesker. Eksempler på dette området er

innholdet i seremonier, synet på kremasjon, ønske om gravferdstyper som foreløpig ikke er mulig etter norsk lovgivning, innstillingen til gjenbruk av graver og kistegravlegging i to høyder, samt utforming av gravminner (gravsteiner), symbolikk og pynting på graver.

Bystyret vedtok i januar 2018 strategien Fremtidens gravplass. Gode grønne byrom som legger føringer på hvordan gravplassene i Oslo skal utvikle seg i årene framover, med særlig vekt på hvordan disse kan og bør få en utvidet funksjon som grøntområder i byen. Gravferdsetaten følger opp disse forventningene blant annet med følgende tiltak:

- Belysning, møblering, skilting og informasjonstiltak på gravplassene
- Etablering av natur- og skogsgravlund samt minnelunder med mulighet også for kistegravlegging
- Planlegging av askespredningslund og lignende som et nytt gravferdstilbud
- Etablering av nye og istandsetting av gamle kolumbarier, som er vegger med nisjer hvor urner settes inn, gjerne med en luke foran. Disse kan være tilknyttet et bygg innvendig eller utvendig, eller være selvstendige installasjoner

5.5.1.3 Gravlegging i helger og utenfor ordinær arbeidstid

Som det fremkommer av faktaboksen har det i bystyret kommet et forslag om å åpne for gravlegging i helgene. Saken ble oversendt tros- og livssynsutvalget.

Gravferdsetaten har gjort et grovt estimat over mulige kostnader i den forbindelse. I et notat til Kultur- og utdanningskomiteen av 07.06.2019 redegjør kulturbyråden for dette.⁴⁶

I sin vurdering av forslaget påpekte Gravferdsetaten at det er mange variabler som kan spille inn, og at det ikke var mulig å gi en total oversikt på daværende tidspunkt.

Gravferdsetatens påpeker i sin foreløpige vurdering at en åpning for gravlegging i helger og ettermiddag/kveld, ikke nødvendigvis trenger å være knyttet til tilrettelegging for tros- og livssynsbehov, men en generell utvikling av det offentlige tjenestetilbudet. Etaten mener følgende elementer må vurderes med tanke på et eventuelt utvidet tilbud:

⁴⁶ Notat 32/2019 Svar på spørsmål om tilpasset gravlegging – gravferd i helgene

Gravlegging i helger

I privat forslag av 17.12.2018 foreslo representantene Yassine Arakia (H), Talat Mehmood Butt (H) og Eirik Lae Solberg (H) at bystyret skulle be byrådet om å, i samarbeid med ulike tros- og livssynssamfunn, etablere en ordning som tilrettelegger for gravlegging i helgene. De foreslo også at bystyret skulle be byrådet om å gå i dialog med Kirkelig fellesråd og tros- og livssynssamfunn for å kartlegge hvilke religiøse og livssynsmessige begrunnede ønsker ved gravlegging som i dag ikke er tilstrekkelig ivarettatt.

08.03.2019 spurte representant Lars Petter Solås (Frp) byråd Rina Mariann Hansen om byråden hadde gjort noen vurderinger av kostnadene knyttet til å åpne for gravferd i helgene og om det eventuelt var mulig å få oversendt dette.

Endelig vedtak i saken med det private forslaget (se punkt1) ble følgende: «Bystyret ber byrådet vurdere å innføre gravlegging i helger, enten én eller to dager, i forbindelse med budsjettet for 2020.

Forslaget oversendes utvalget som skal se på tros- og livssynspolitikken i Oslo, samt Gravferdsrådet.»

- *Hvilke tjenester bør tilbys på ettermiddag/kveld og i helger?*
Vil tilbudet gjelde både urne- og kistegravlegging, mulighet for å avholde seremonier, være til stede ved kremasjoner og/eller eventuelt andre ordinære tjenester som ikke er knyttet til selve gravleggingen?
- *Hvilket tidsrom er det snakk om?*
Skal det gjelde bare noen ettermiddager/kvelder i uka, enkelte eller alle helger, og både lørdag og søndag?

- **Områder**
Skal det gjelde alle gravplasser eller noen utvalgte?
- **Målgruppe**
Skal tilbudet gjelde alle eller bare dem som har særskilte behov med forankring i en særskilt tro eller et livssyn? Kan tilbudet omfatte dem som har mer praktiske begrunnelser, som ønske om å kunne samle flere pårørende på ettermiddag eller i helg? Skal tjenestene også tilbys hvis avdøde ikke var bosatt i Oslo?
- **Kostnader**
Hvilke kostnader vil et slikt tilbud kunne medføre, og hvordan skal disse dekkes inn? Det må beregnes kostnader til ekstra bemanning i Gravferdsetaten, eventuelt behov for turnusordning, bruk av maskiner, oppvarming av seremonirom samt tining av graver og oppvarming av seremonirom. Skal det tas særskilt betaling fra enkeltpersonene som benytter seg av tilbudene, eller skal det være en del av de ordinære tjenestene? Og dersom det skal være en del av de ordinære tjenestene, hvordan skal ekstrautgiftene dekkes inn; ved økte budsjetter fra bystyret eller generelle økning i avgiftene?

Gravferdsetaten mener at andre forhold som økt tjenestekvalitet, etiske og miljømessige konsekvenser samt forventet etterspørsel også må vurderes. Gravferdsseremonier og gravlegging i helger må tilpasses og ta hensyn til andre aktiviteter i nærheten av gravplassen, slik som bryllup, dåp og navnefester.

Kostnadene er beregnet til 2,5 mill. årlig ved gravlegging én helgedag, og 4,7 mill. for hele helgen. Kostnadsoverslaget omfatter kun interne kostnader. Sentrale aktører som seremoniledere i tros- og livssynssamfunn, samt begravellesbyråer og andre tjenesteytere vil også ha ekstra utgifter.

Gravferdsetaten anbefaler at utvidet tilbud på gravferdsområdet vurderes i en større utredning.

5.5.2 Innspill fra tros- og livssynssamfunn

Ut fra innspillene utvalget har fått, er tros- og livssynssamfunnene i all hovedsak fornøyd med tjenestene Gravferdsetaten leverer, og det virker ikke å være behov for store endringer i etatens tilrettelegging. Ett unntak er bedre tilrettelegging for muslimsk gravferd med rask gravlegging i kistegraver med tilpasset retning mot Kibla/Mekka. Oslo kommune

har i dag mange slike graver å tilby, men det er for få på en del av gravplassene. Flere moskeer trekker frem denne utfordringen og ytrer både behov for flere slike graver, og at de er bedre fordelt på gravplassene.

Ønsker om gravlegging i helgene blir også trukket fram. Dette er særlig knyttet til tradisjonen med å gravlegge kort tid etter dødsfall. Samtidig vises det til at de fleste er godt fornøyd med tilbudet i Oslo i dag. Det blir verdsatt at Gravferdsetaten viser stor forståelse og fleksibilitet for å få gjennomført kistegravlegging raskt når det er ønskelig. Etaten har diskutert behov for gravferdstilbud i helgene med mange av Oslos begravellesbyråer. Disse mener at etterspørselen per i dag ikke vil være stor. Selv de to begravellesbyråene som er spesielt innrettet mot muslimsk gravferd, opplever at dagens tilbud er tilstrekkelig for å dekke behovet.

5.5.3 Utvalgets vurderinger

5.5.3.1 Kommunal gravferdsforvaltning

Oslo har en klar politikk på at gjennomføring av gravlegging samt drift og forvaltning av gravplasser bør være kommunal. Dette er avhengig av at Stortinget vedtar bestemmelsen som ligger i forslaget fra Regjeringen til ny trossamfunnslov, slik at Oslo kan søke fylkesmannen om å få overført ansvaret. Utvalget regner med at Oslo kommune raskt vil søke om en overdragelse av forvaltningsansvaret dersom de gis anledning til dette.

Det må imidlertid påpekes at en slik endring hovedsakelig er viktig på et prinsipielt nivå. Praktisk vil det ikke få mye betydning for innbyggerne i Oslo, all den tid samarbeidet med Kirkelig fellesråd i Oslo fungerer godt, og det i all hovedsak er den kommunale Gravferdsetaten som møter innbyggere i forbindelse med gravferdsspørsmål og gravlegging også i dag. I møtene utvalget har hatt med tros- og livssynssamfunn og med bydeler og innbyggere, har det ikke kommet frem endringsønsker eller andre behov knyttet til dagens tilbud.

Likevel mener utvalget at saken bør kommenteres her, ettersom det er et prinsipielt viktig spørsmål, og fordi det er aktualisert gjennom den nye trossamfunnsloven. Når det gjelder selve gjennomføringen av en gravferd må det understrekes at dette er et privat anliggende. Pårørende som har påtatt seg ansvaret, gjør valg og kjøper eventuelt tjenester fra et begravellesbyrå for praktisk gjennomføring og ber om hjelp fra et tros-

eller livssynssamfunn for planlegging og gjennomføring av seremoni hvis ønskelig. Kommunen og Kirkelig fellesråd har ansvar for å tilby seremonirom og selve gravleggingen på byens offentlige gravplasser.

Hvem som har det offentlige ansvaret på gravferdsområdet er prinsipielt viktig fordi det handler om en tjeneste for alle innbyggere. Dødsfall har personlige og eksistensielle sider. Pårørende må ta stilling til krevende spørsmål, og handlinger må gjennomføres raskt. Gravlegging kan ikke velges bort. Derfor er det viktig med en likeverdig, gjennomtenkt, respektfull og verdig organisering av tjenestene.

- ▶ [Utvalget anbefaler at all drift og forvaltning av det offentlige ansvaret for gravferd overføres til kommunen.](#)

5.5.3.2 Tilrettelegging for ulike tradisjoner

Kultur, tradisjon, tro og livssyn er viktig for etterlatte og pårørende ved dødsfall. Kommunen må ta dette på alvor og sørge for å møte hver enkelt på en respektfull og verdig måte, og med et ønske om å tilrettelegge for etterlattes ønsker, innenfor gjeldende lov og forskrift.

Gravferdsetaten møter innbyggerne i sin daglige drift, og ikke tros- og livssynssamfunnene som sådan. Ønsker og behov fra enkeltmennesker varierer, også innenfor samme tros- eller livssynssamfunn. Når kommunen tar ansvar for en gravferd der etterlatte ikke gjør det, er det viktig at kommunen sørger for at ønskene til den avdøde er ivaretatt, også med tanke på tro eller livssyn. På dette området har etaten gode rutiner.

Gravferdsetaten bør ha tett og god dialog med tros- og livssynssamfunnene. Gravferdsrådet er et viktig møtested. Der kan tros- og livssynssamfunnene bidra i diskusjonen om kapasitets- og tilretteleggingsbehov, samt utviklingen av gravferdsformer.

Noen tros- og livssynssamfunn har i dag særskilt tilrettelagte gravplasser eller tilrettelagte områder på en gravplass. Utvalget kjenner ikke til at det er mange som ønsker annen tilrettelegging enn de får i dag. På en generell basis er utvalget av den oppfatning av at det i fremtiden bør tilstrebes størst mulig felles gravplasser og unngå unødvendige skillelinjer på gravplassene. På en offentlig gravplass er alle like i møte med døden. Utvalget mener også at kommunen må begrense mulighetene for å holde av gravfelt for fremtidige behov.

Gravferdsloven har klare krav til hvordan graver og gravplasser skal utformes. Alle tros- og

livssynssamfunn må forholde seg til disse kravene. Dersom man har ønsker utover dette, må tros- og livssynssamfunnet søke om å anlegge egen gravplass, slik Det Mosaiske Trossamfund har gjort i Oslo.

En viktig tilrettelegging i Oslo er tilbud om retningsbestemte graver. Det er særlig muslimer som ønsker disse gravene, men de er åpne for alle. I dag er det for få gravlunder og kirkegårder som har retningsbestemte graver.

- ▶ [Utvalget anbefaler at kommunen utvider tilbudet om retningsbestemte graver til gravplasser i alle deler av byen.](#)

5.5.3.3. Utvikling av nye gravferdsformer

Det mangfoldige og sammensatte Oslo bør utvikle gravferdsformene sine i tråd med utvikling av befolkningssammensetning og samfunnsutvikling. Nye gravferdsformer bør utvikles, planlegges og etableres i Oslo. Dette både for å ta hensyn til tro og livssyn, samt personlige preferanser og ønsker. Kommunen må planlegge framover med tanke på endring i etterspørsel etter gravferdstilbud.

Flere trosretninger og kulturer har tradisjoner med og forventninger om å kunne gravlegge både urner og kister uten jordomslutning. Såkalte kolumbarier har vært brukt tidligere i Norge, men er ikke lenger en vanlig gravferdsform grunnet endringer i gravferdsloven. Etterspørselen vil trolig være økende i årene framover, spesielt etter å kunne sette urner inn i nisjer i vegger eller andre typer konstruksjoner. Noen trossamfunn, blant annet buddhistiske, har etterspurt dette.

- ▶ [Utvalget anbefaler at Oslo kommune planlegger for gode løsninger for kolumbarier, både inne i tilknytning til seremonirom eller ute på gravplassene, og søker om dispensasjon for å kunne tilby slike. Ett forslag er å etablere et kolumbarium i Tros- og livssynssamfunnenes hus, beskrevet i kapittel 5.6.](#)

Noen trossamfunn og kulturer har sterke tradisjoner for å spre asken etter kremasjon over rennende vann. Etter dagens lovverk er det kun mulig å spre aske ute i skog, på fjell, i fjord eller på havet. Antallet som velger dette, er stigende. For noen vil det være ønskelig å kunne spre asken i mer urbane strøk eller i bekker og elver. Ulike typer lunder for askespredning, gjerne noen med rennende vann, bør etableres. Her bør kommunen oppfordre til endring i lovverket, slik at gravferdstilbudene i framtiden er mer tilpasset

befolknings sammensetning, økt mangfold og endringer i synet på hva som er verdige og gode gravferdsformer.

- ▶ Utvalget mener Oslo kommune bør arbeide for en lovendring som gir mulighet for askespredning under regulerte forhold i tilknytning til gravplassene.

5.5.3.4 Likeverd og likebehandling

For mange pårørende er det ikke ønskelig å måtte vente i flere måneder etter dødsfall, seremoni og kremasjon før urnen kan gravlegges. Tilbud om gravlegging av urner bør være på lik linje med gravlegging av kister. Det krever mindre energi å tine en urnegrav enn en kistegrav, og det er ikke noe som skulle tilsi at urner ikke kan settes ned på vinteren.

- ▶ Utvalget anbefaler at nedsetting av urner i vinterhalvåret blir en del av det ordinære tilbudet.

Noen av gravplassene i Oslo er knyttet til kirker, og mange av fellesmonumentene på gravplassene er preget av kristen symbolikk. Utvalget mener at mangfoldet i byen i større grad bør reflekteres på gravplassene.

- ▶ Utvalget anbefaler at felles utsmykning på de offentlige gravplassene i Oslo gis nøytral utforming med tanke på tro og livssyn.

Oslo har flere livssynsnøytrale seremonirom, som kapellet på Alfaset gravlund. Kapellet har fleksible løsninger slik at man enkelt kan tilføre symboler og annen utsmykning knyttet til et bestemt tros- eller livssynssamfunn dersom det er ønskelig. Disse lokalene er imidlertid ikke av en størrelse som dekker dagens behov i Oslo. For å sikre likeverdige tilbud, også til dem som ønsker et nøytralt seremonirom, bør kommunen bidra for å skaffe et slikt lokale. Utvalget foreslår i kapittel 5.6 å gjøre om det gamle hovedbiblioteket på Hammersborg til blant annet dette formålet.

5.5.3.5 Utvalgets vurdering av gravlegging utenfor ordinær arbeidstid

Utvalget mener forslaget om gravlegging utenfor arbeidstid kan være verdt å vurdere, og en utvikling av tjenestetilbudet som trolig vil tvinge seg frem i tiden som kommer.

Det er samtidig ikke et forslag som kan eller bør knyttes opp til tros- og livssynssyn alene. Trolig vil det være mange som kunne tenke seg å bruke kvelder og helg til gravferd ut fra andre hensyn, og utvalget mener det både vil være vanskelig, lite hensiktsmessig og uheldig å skille mellom begrunnelser for å ønske gravlegging utenfor ordinær arbeidstid.

- ▶ Utvalget anbefaler at tilbud om gravlegging utenfor ordinær arbeidstid må gjelde alle innbyggere uavhengig av tros- eller livssynsmessig tilhørighet.
- ▶ Utvalget anbefaler at et utvidet gravferdstilbud utredes videre, herunder potensiell etterspørsel, type tilbud, omfang og økonomi. Konsekvenser for andre aktører enn Gravferdsetaten må også utredes, for eksempel begravelserbyråer og seremoniledere, og mulige kollisjoner med andre aktiviteter i tros- og livssynssamfunn, eller på gravplassene, i samme tidsrom.

5.6 Bygg, lokaler og utearealer

Infrastruktur for trosutøvelse i betydningen kirker, moskeer, synagoger, templer, andre forsamlingshus, lokaler og arealer som tros- og livssynssamfunn har behov for, er et viktig tema for tros- og livssynssamfunnene i Oslo. Det har vært et sentralt tema i innspillmøtene utvalget har hatt med tros- og livssynssamfunn og i bydelene. Utvalget har hatt møter med Plan- og bygningsetaten og Rådhusets forvaltningstjeneste. Eiendoms- og byfornyelsesetaten har sendt skriftlig innspill.

5.6.1 Oslo kommunes ansvar for infrastruktur for tros- og livssynsutøvelse

Kommunen har bare delvis et lovpålagt ansvar for infrastruktur for tros- og livssynsutøvelse, i betydningen å bidra til lokaler og anlegg. Gjennom kirkeloven har kommunen ansvar for å finansiere kirkene i Den norske kirke. Se for øvrig omtale av dette i kapittel 4.2 Lovpålagte tilskudd. I tillegg skal kommunene finansiere bygging av nye kirker når det «under vanlige gudstjenester ikke gir tilstrekkelig plass for de kirkesøkende og ikke hensiktsmessig kan utvides, eller når det dannes et nytt sokn der det fra før ikke er kirke⁴⁷». Hvorvidt nåværende ansvar

beholdes i den nye trossamfunnsloven, er usikkert da loven ikke er behandlet i Stortinget på tidspunktet denne rapporten avgis, men trolig forblir ansvaret værende i den enkelte kommune. Det betyr at finansieringsansvaret for kirkebygg fortsetter slik det er i dag.

Når det gjelder alle andre tros- og livssynssamfunns behov for lokaler, er ikke kommunen pålagt å tilrettelegge særskilt for denne typen infrastruktur. Det pålagte ansvaret begrenser seg til å yte tilsvarende tilskudd som Den norske kirke får (jf. avsnitt om tilskudd). Mange tros- og livssynssamfunn ønsker imidlertid bistand fra kommunen til å finne, eller bygge forsamlingslokaler, eller å omregulere tomter eller eksisterende bygg til sitt bruk.

5.6.2 Plan- og bygningsetaten og Eiendoms- og byfornyelsesetaten

Plan- og bygningsetaten (PBE) har ingen særskilte føringer for sin saksbehandling i saker som gjelder tros- og livssynssamfunn. De fleste tros- og livssynssamfunn som er i kontakt med PBE, ønsker enten en byggetillatelse eller en bruksendring. Etaten estimerer at de har 15-20 slike saker årlig. I noen tilfeller er endringene av en så omfattende karakter at det utløser krav om omregulering.

I møte med utvalget forteller etaten at flere tros- og livssynssamfunn opplever utfordringer med prosessene, særlig når de ønskede bruksendringer innebærer større bruk, langt flere mennesker, mer trafikk og annerledes miljøpåvirkning. Eksempelvis gjelder dette når et bygg ønskes endret fra kontorformål til religionsformål. Å gi ønskede tillatelser er derfor ikke bare en formell og uproblematisk sak.

Plan- og bygningsetaten er kjent med at mange opplever disse prosessene, og i mange tilfeller avslagene, som forskjellsbehandling og unødvendig problematisering. Etaten er tydelig på at dette ikke er tilfelle, og de beskriver det som såkalt opplevd

Plan- og bygningsetaten har ansvaret for kommunens overordnede arealplanlegging, plan- og byggesaksbehandling, kartforvaltning samt kart- og delingsforretninger.

Etaten har i dag i overkant av 450 ansatte.

Eiendoms- og byfornyelsesetaten er kommunens grunneier og en aktiv pådriver for utvikling av byen. De jobber blant annet med å:

- utvikle arealer for bygging av boliger, næring og andre offentlige formål
- inngå utbyggingsavtaler og koordinere byutviklingsprosjekter
- rydde opp i forurenset grunn og gjennomføre ulike miljøtiltak
- kjøpe og selge eiendom
- forvalte og leie ut eiendommer

EBYs utleievirksomhet ivaretas gjennom en profesjonell forvaltning basert på forretningsmessige prinsipper. Ved utleie innhentes en leievurdering på markedisleie, utlysning på finn.no, åpne visninger og avslutningsvis kredittvurderinger av potensielle leietakere.

forskjellsbehandling. De forklarer dette med at byråkratiet med de lover, regler og språk som følger med, er vanskelig tilgjengelig for mange. Etaten sier samtidig at de forsøker å veilede så mye som de kan, men at de ikke har mandat til å drive mye veiledning.

Dersom et tros- eller livssynssamfunn skulle ønske å leie eller kjøpe et bygg av Oslo kommune, bør de vanligvis henvende seg til Eiendoms- og byfornyelsesetaten (EBY). EBY tar ingen særskilte hensyn til tros- og livssynssamfunn. I sitt skriftlige innspill sier EBY at de jevnlig får henvendelser fra samfunnsaktører, inkludert tros- og livssynssamfunn, med ønske om å leie lokaler. De sier samtidig at de sjelden leier ut til tros- og livssynssamfunn, og at de ikke har en egen oversikt over behovene som finnes blant tros- og livssynssamfunnene.

På oppdrag fra Byrådsavdeling for byutvikling gjorde imidlertid EBY i 2015 en kartlegging av tomter som kunne være egnet til regulering til religiøse formål/gudshus. I prosessen påpekte EBY at det var utfordrende å regulere tomter til religiøse formål, blant annet fordi trossamfunn har ulike krav og spesifikasjoner for sine religionsbygg og uteområder. Dette gjør det vanskelig for etaten å vurdere hvordan

⁴⁷ Kirkeloven § 21 første ledd

eiendommen skal detaljreguleres for å være egnet til og hensynta de spesielle behovene som de ulike trossamfunnene har. Etaten anbefalte derfor i sin dialog med Byrådsavdeling for byutvikling at tomtene legges ut for salg til høystbydende slik de er med gjeldende regulering, og med krav om at kjøper selv må søke disse omregulert til religionsformål. Videre anbefalte etaten at det kontraktsfestes at salget heves dersom omregulering ikke fører frem, og at dette ikke skal medføre andre omkostninger for Oslo kommune enn at betalt kjøpesum tilbakebetales. Byrådsavdelingen var enig i den foreslåtte fremgangsmåten.

5.6.3 Kommunal utleie av arealer

Dersom man ønsker å leie kommunalt areal til et arrangement, er normalt enten Bymiljøetaten (BYM) eller bydelene ansvarlig forvalter. I tillegg kan det være Oslo Havn, Kulturetaten, Eiendoms- og byfornyelsesetaten, Vann- og avløpsetaten, Gravferdsetaten eller Rådhusets forvaltningstjeneste (RFT) man er i kontakt med. Det er ikke felles retningslinjer for utlån og utleie av kommunale arealer.

Retningslinjer for bruk av Rådhusplassen

Retningslinjer for vurdering av søknad i avgjørelser om bruk av Rådhusplassen legges det vekt på at arrangementet skal

- ivareta plassens representativitet
- ha et allment innhold
- være gratis for publikum
- være uten fysiske stengsler som hindrer nødvendig trafikk
- ha begrenset kommersiell aktivitet
- unngå dominerende profilering av sponsorer og lignende
- ikke være sjenerende i forhold til funksjoner innendørs i Rådhuset eller i forhold til Rådhusets naboer

Rådhusplassen leies ikke ut til:

- Lukkede arrangementer
- Politiske arrangementer
- Religiøse arrangementer og markeringer

Under følger en oversikt over de mest relevante aktørene:

- BYM har ingen retningslinjer som begrenser tros- og livssynssamfunns mulighet til å leie arealer. Det gjøres imidlertid en skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle.
- Bydelene har ingen overordnede, felles bestemmelser på dette området. Det fører til ulik behandling i ulike bydeler.
- RFT har ansvar for størsteparten av arealene knyttet til Rådhuset og uteområdene rundt. Mange ønsker å ha arrangementer her, både av religiøs og ikke-religiøs art. Alt fra konferanser, møter, prisutdelinger og feiringer holdes i Rådhuset, i tillegg til borgerlige vielser og humanistisk konfirmasjon og navnefest. Disse områdene er forvaltet etter regler vedtatt av forretningsutvalget i bystyret. Retningslinjene er beskrevet i egen faktaboks.

Retningslinjer for bruk av Rådhuset

Retningslinjene omfatter representasjon som mottakelser mv., bruk av Rådhushallen, Bankettsalen, Festgalleriet og Munchrommet.

Følgende står under punkt 3.4 Begrensninger på bruken:

3.4 3 Festlokalene skal ikke benyttes til politiske markeringer eller religiøse møter.

Kilde: «Retningslinjer for representasjon i Oslo rådhus»

5.6.4 Innspill fra tros- og livssynssamfunn

5.6.4.1 Den norske kirke:

Den norske kirke ved Kirkelig fellesråd i Oslo (KfiO) drifter og forvalter 65 kirker og kapeller i byen. Det er kommunen som står for finansieringen, ref. beskrivelse i kapittel 4. Sammenliknet med de andre større byene i Norge får Den norske kirke i Oslo et lavt tilskudd.

Tabellen under er hentet fra KfiOs budsjettøknad for 2020 og viser kommunale driftsutgifter for kirke og gravferd.⁴⁸

	Oslo	Bergen	Trondheim	Stavanger
Driftstilskudd til kirke og gravferd i prosent av kommunens netto driftsutgifter	0,5 prosent	1,1 prosent	1,0 prosent	1,2 prosent
Driftstilskudd pr. medlem (kr)	642	801	756	1 010
Driftstilskudd pr. innbygger	317	553	530	656

KfiO har på bakgrunn av sin økonomiske situasjon foretatt flere effektiviseringsprosesser de siste årene, for eksempel gjennom sammenslåing av sokn. Den stramme økonomien har også tvunget Fellesrådet til å holde rehabilitering og vedlikehold av kirkene på et lavere nivå enn ønskelig. Fellesrådet beregner vedlikeholdsetterlepet til å være på et sted mellom 0,5 og 1 milliard kroner. De ønsker også en vedlikeholdsplan for kirkene.

Kirkene brukes til annet enn gudstjenester, bryllup og begravelser. I tillegg til kulturarrangementer er det mye frivillig aktivitet i mange av kirkene av velforeninger, borettslag og aktiviteter av og for lokalbefolkningen. I forbindelse med kriser og andre større anledninger er det mange som samles der. Noen kirker er egnet til dette fordi de har flerbrukslokaler. Andre steder står kirkehusene for seg og er mest egnet for gudstjenester, bryllup og begravelser, men også disse brukes i utstrakt grad til konserter og andre kulturarrangementer.

Samtidig brukes ikke alle kirkene like mye. Lav aktivitet enkelte steder, endret demografi og lavere medlemstall kombinert med stram økonomi gjør at Den norske kirke i Oslo tenker nytt om enkelte av kirkene. Gjennom arbeidet med Kirkebruksplanen (se faktaboks) fristiller de enkelte kirker til hel eller delvis utleie. Migrantmenigheter og kirketilknyttede organisasjoner får anledning til å leie lokalene. De lokalene som ikke brukes til gudstjenester, leies også ut til medlemmer av ikke-kristne trossamfunn.

Kirkebruksplan

Kirkelig fellesråd i Oslo og Oslo bispedømmeråd har etter mandat vedtatt i Oslo bispedømmeråd 27.02.2017 utarbeidet en kirkebruksplan. Planen skal i ht. mandatet

- øke kvaliteten og deltakelsen i kirkelige handlinger og aktiviteter
- ta hensyn til god bruk av samlede ressurser
- sørge for en mer kostnadseffektiv forvaltning av kirkene, herunder gi forslag til alternativ bruk
- øke inntektspotensialet for kirken og redusere kostnadene

Styringsgruppen la frem sin innstilling til kirkebruksplan i desember 2018. I tillegg ble det avgitt en egen innstilling for kirkene i Groruddalen i juni 2019 og kirkene i Hovinbyen i september 2019.

Planen foreslår endret bruk for en rekke kirker. En del foreslås delvis utleid, andre foreslås helt tatt ut av bruk og leid ut på heltid. Det er et uttalt ønske om migrantmenigheter som leietakere i flere av kirkene.

⁴⁸ Merk at utgifter til gravferd ikke er med i beregningen av tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn og at tallene ikke inneholder investeringstilskudd

5.6.4.2 Utfordringer knyttet til lokaler:

Svært mange av tros- og livssynssamfunnene har behov for lokaler. Dette gjelder både lokaler til rituelle handlinger som gudstjenester, bønn osv., men også lokaler til daglig drift og ikke-religiøse arrangementer. Mange ønsker å leie lokaler, men opplever enten at prisene er for høye, at det ikke er noen lokaler tilgjengelig i områdene de ønsker å være, eller at de ikke er ønsket som leietaker. Mange har også utfordringer med å finne et egnet sted med tilstrekkelig kapasitet.

Flere kristne trossamfunn (migrantmenigheter) leier lokaler av Den norske kirke, som beskrevet over. Disse menighetene har en stadig voksende medlemsmasse og har behov for flere og større lokaler. De har ofte behov for bruk på tidspunkter som kolliderer med aktiviteter i Den norske kirke.

Utvalget har også fått flere innspill som viser en opplevelse av forskjellsbehandling, der det sjelden gis ønskede tillatelser til bygging fra Plan- og bygningsetaten, og det sjelden finnes tomter eller bygg som er egnet for kjøp. Noen trossamfunn opplever også utfordringer og skepsis hos kommunen knyttet til bruksendringer eller andre tillatelser av myndighetene.

På innspillmøtene fortalte et trossamfunn om utfordringer med å leie lokaler på skoler. Som frivillig organisasjon eller privatperson får de leie skoler til arrangementer. Dersom det er trossamfunnet som står som leietaker, derimot, er svaret som oftest nei. Andre påpekte behovet for at kommunen kan sette av arealer som tros- og livssynssamfunn kan kjøpe.

Flere trossamfunn har utfordringer med krav til brannsikkerhet og universell utforming i eksisterende bygningsmasse. Dette har ført til at enkelte har måttet stenge deler av lokalene sine i påvente av utbedringer. Utbedringene er kostbare, og mange har ikke midler til dette.

Når man gjennomfører byutviklingsprosjekter i byen, opplever tros- og livssynssamfunn at de i liten grad gis mulighet til medvirkning i prosessene, som i en del tilfeller har direkte konsekvenser for deres arbeid, og at det ikke settes av arealer til trosutøvelse. Det er også et ønske om at kommunen tar et særlig ansvar for lokaler til større religiøse/rituelle samlinger. Et

forslag har vært at kommunen kan sørge for et større bygg/lokale for religiøs aktivitet, som kan endres ut fra preferansene/behovene til det enkelte tros- eller livssynssamfunn.

5.6.4.3 Lokaler og arealer til arrangementer:

Mange samfunn har også behov for å leie lokaler og utendørsarealer til større enkeltarrangementer som for eksempel eid-feiring, konfirmasjoner eller arrangementer som sikhenes «turbandag». Mens noen samfunn har gode opplevelser med å samarbeide med kommunen om lokaler og arealer til slike arrangementer, er det andre som opplever store utfordringer. Særlig dreier det seg om at det ikke finnes lokaler av ønsket størrelse, eller at kommunen ikke ønsker eller har anledning til å låne eller leie ut. I noen deler av kommunen er det som beskrevet over restriksjoner knyttet til utleie av arealer til «arrangementer av religiøs karakter». Flere trossamfunn har gitt innspill om at dette praktiseres vilkårlig og at kommunen ikke låner og leier ut etter likebehandlingsprinsippet.

I Institutt for samfunnsforsknings undersøkelse av osloinnbygges forventninger til kommunen på tros- og livssynsfeltet kommer det frem at 62 prosent forventer at offentlige instanser legger til rette for bruk av offentlige rom som samfunnshus, kulturhus og uterom til religiøse og livssynsrelaterte markeringer. 76 prosent av dem som er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, mener kommunen bør tilrettelegge på denne måten, mot 61 prosent av ikke-medlemmer.⁴⁹ Det er her interessant at godt over halvparten av byens innbyggere som ikke er medlem noe sted, mener at kommunen bør stille sine lokaler og utearealer til rådighet for tros- og livssynrelatert aktivitet.

5.6.5 Utvalgets vurderinger

5.6.5.1 En livssynsåpen by bør åpne opp hos seg selv

Oslo kommune stadfester i styringsdokumenter og i målsetninger at de er en livssynsåpen by. I Oslo-budsjettet for 2020 står følgende:

Oslo preges av et stort mangfold av trostilhørighet, og skal være en livssynsåpen by. Befolkningssammensetningen og tros- og livssynsmangfoldet har noe å si for hvordan vi lever sammen. Det er mange som lever med religion og det er mange som lever uten religion. Livssynsåpenhet er noe annet enn nøytralitet, det er å ta på alvor viktige verdier i innbyggernes liv. Det å dele tro eller ikke-tro med andre er gjerne blant de større fellesskapene vi mennesker inngår i, og som betyr noe for samhold eller for splittelse i et samfunn.

Dersom Oslo kommune ønsker et livssynsåpent samfunn, må de også åpne opp for tro og livssyn hos seg selv. Å stille egne lokaler til disposisjon er en måte å ta standpunkt som livssynsåpen ved å vise at «vi synes ikke tro og livssyn er vanskelig, her er dere velkomne, vi ønsker deres tilstedeværelse». Vi vet at mange tros- og livssynssamfunn har behov for lokaler, både av permanent art og av midlertidig karakter, til møter, arrangementer og liknende. Oslo kommune har mange lokaler som tros- og livssynssamfunn burde kunne få leie.

Å stille sine lokaler til disposisjon er en effektiv måte kommunen tilrettelegger på. Tros- og livssynssamfunnene har allerede rett til dette gjennom forskriften nevnt i kapittel. 5.1. Likevel opplever mange å møte stengte dører hos kommunen.

At flere tros- og livssynssamfunn bruker de samme lokalene kan også være et brobyggende tiltak som øker toleranse og forståelse på tvers av tros- og livssynssamfunnene og mellom samfunnene og kommunen. Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning har undersøkt i hvilken grad tros- og livssynssamfunn har kontakt med hverandre og med kommunen. Dette temaet omtales forøvrig nærmere i kapittel 5.7 *Tro og livssyn i bydelene*.

- ▶ Utvalget anbefaler at kommunen endrer praksis og i større grad lar tros- og livssynssamfunn bruke kommunale lokaler på tider der kommunen selv ikke bruker dem.

En livssynsåpen by må også ønske tro og livssyn velkommen i sine utearealer. Slik er det ikke i dag. Arrangementer i regi av tros- og livssynssamfunn er en fin måte å vise frem byens mangfoldighet på, og gjør at vi som innbyggere blir kjent med og blir trygge på hverandre på tvers tro, livssyn og kultur. Utvalget kjenner til at flere tros- og livssynssamfunn opplever skepsis i flere deler av kommunen når de

ønsker å bruke kommunens utearealer. Ettersom ulike kommunale virksomheter og organer forvalter byens uteområder, er det også en rekke ulike bestemmelser om lån og leie av arealene. Det bør praktiseres like bestemmelser over hele byen for å sikre både forutsigbarhet og likebehandling.

Det er for eksempel vanskelig å se begrunnelsen for at «religiøse arrangementer og markeringer» som beskrevet over, ikke skal kunne avholdes i Rådhuset og omkringliggende utearealer. Bygget er byens storstue og godt egnet for høytidelige markeringer. Derfor bør også tros- og livssynssamfunn inviteres inn. Tros- og livssynssamfunn bør også inviteres til å bruke Rådhusplassen og de andre arealene de per i dag er ekskludert fra.

- ▶ Utvalget anbefaler at det blir like bestemmelser for å leie kommunens utearealer, og at disse bestemmelsene inkluderer tros- og livssynssamfunn som leietakere.
- ▶ Utvalget anbefaler at alle tros- og livssynssamfunn sikres lik anledning til å leie Rådhuset og omkringliggende utearealer.

5.6.5.2 Tros- og livssynssamfunnenes hus

Oslo mangler også lokaler til større seremonier. Humanistisk konfirmasjon og navnefest, store eid-feiringer og humanistisk gravferd med mange gjester har i dag få eller ingen alternativer til sted å være. Dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser samler mennesker og er ofte det som knytter dem til det tros- eller livssynssamfunnet de hører til. En livssynsåpen by bør ha et lokale av en viss størrelse som kan brukes av alle tros- og livssynssamfunn, og som kan romme ulike former for livsfaseriter.

- ▶ Utvalget anbefaler at kommunen sørger for etablering av flere større, livssynsnøytrale seremonirom.

I Wien bygges i disse dager et «Campus der religionen» som skal være en interreligiøs møteplass (se faktaboks). Utvalget ønsker seg et sted inspirert av dette; et bygg som kan romme de tros- og livssynssamfunn som ønsker kontorplasser, livssynsåpne rom som kan brukes til seremonier og som kan tilpasses til de forskjellige tros- eller livssynssamfunnene, samt et stort rom som har kapasitet til de største seremoniene. Et slikt bygg kan også være et sted for tros- og livssynsdialog og interkulturelt og interreligiøst arbeid.

⁴⁹ Arnesen og Hansen. *Oslos innbygges forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet*, 36

Campus der religionen

«Campus der religionen» vil når det står ferdig i 2022, inneholde hellige rom for de ulike tros- samfunnene, et stort fellesareal på rundt 10 000 kvm i tillegg til utdanningsfasiliteter.

Ordfører Michael Ludwig sa følgende om campuset i 2019: «Det er deler av verden der religioner brukes til å bekjempe konflikter og til og med føre krig. I Wien, derimot, vil vi opprette en campus som muliggjør en utveksling mellom de religiøse samfunnene, og som vil vise at religionene det handler om, kan trekke sine grenser sammen.»

Oslo kommune har to monumentalbygg som fraflyttes de neste årene uten at det er avklart hva de skal brukes til eller hvem som skal overta: Deichman på Hammersborg og Munchmuseet på Tøyen. Utvalget mener det tidligere hovedbiblioteket på Hammersborg har et stort potensial for et tros- og livssynssamfunnes hus i Oslo. Det vil drive byggets historie videre som et bygg for alle, et sted for folkeopplysning og debatt, og om et sted for fellesskapet. Bygget rommer allerede et stort fellesareal som kunne brukes til større seremonier samt til utstillinger og arrangementer, og det er kapasitet til mange kontorer.

Flere av utfordringene tros- og livssynssamfunnene rapporterer om, med hensyn til å finne så vel kontor- som seremonilokaler, vil kunne løses gjennom ett tiltak: Opprettelsen av et tros- og livssynssamfunnes hus, eksempelvis i Deichman-bygningen på Hammersborg. Det vil være til stor hjelp for de tros- og livssynssamfunnene som i størst grad sliter med å finne egnede lokaler.

Ungdommene og de unge voksne utvalget har møtt, ga også tydelig uttrykk for et behov for en møteplass der de kan drøfte tro og livssyn.

Ved å konsentrere tradisjonell tros- og livssynsvirksomhet, dialogarbeid, religionsfaglig- og tros- og livssynspolitisk kompetanse på ett sted, vil man også kunne effektivisere samhandlingen mellom tros- og livssynssamfunnene og kommunen.

Et tros- og livssynssamfunnes hus i Oslo vil ha stor symbolverdi. Det vil demonstrere for alle tros- og

livssynssamfunn, store som små, at Oslo er en by for dem. Som Norges mest mangfoldige by er Oslo i en unik posisjon til å ta en ledende rolle i realiseringen av visjonen om det livssyns åpne samfunnet. Etableringen av et slikt bygg vil vekke oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt og styrke bildet av Oslo som en inkluderende by som omfavner variasjon og mangfold.

- Utvalget anbefaler at kommunen gjør om det gamle hovedbiblioteket til byens storstue for tros- og livssynsmangfold, seremonier og dialogarbeid.

5.6.5.3 Tilrettelegging, forenkling og likebehandling

Kommunen vil etter all sannsynlighet ikke lenger ha ansvar for å utbetale tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke etter at ny trossamfunnslov vedtas i Stortinget. Den nye loven skaper dermed store endringer i hva som er lovpålagt samarbeid mellom kommunen og tros- og livssynssamfunnene, og innebærer i realiteten en endring i kommunens likebehandling av Den norske kirke på den ene siden og andre tros- og livssynssamfunn på den andre.

Utvalget mener det er viktig at kommunen i lys av lovendringene gjør vurderinger av hvordan likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn kan sikres, og på hvilke måter kommunen kan imøtekomme tros- og livssynssamfunnes behov og tilrettelegge for dem på gode måter. Regjeringen begrunnet avgjørelsen om fortsatt kommunalt tilskudd til Den norske kirke med blant annet kirkens lokale forankring i kommunen. Utvalget vil i den forbindelse påpeke at det ikke er noen grunn til at de andre tros- og livssynssamfunn ikke trenger en tilsvarende lokal forankring.

Oslo er landets mest sammensatte by med et stort kulturelt og religiøst mangfold og en medlemssammensetning i tros- og livssynssamfunn hvor under halvparten er medlem i Den norske kirke. I tillegg har kommunen uttalt at den ønsker å være en livssyns åpen by. I lys av dette er kommunen nødt til å gjøre vurderinger av hvordan den skal sikre likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn, hvordan den skal sikre en helhetlig politikk, og hvordan tros- og livssynspolitikken reflekterer denne mangfoldigheten.

I årene fremover skal Oslo kommune fortsatt finansiere

Den norske kirkes kirkebygg. Når vi vet at en rekke andre tros- og livssynssamfunn har et stort behov for bygg, mener utvalget kommunen bør ta et større ansvar enn hva som gjøres i dag. Det trenger ikke handle om tilskudd; tros- og livssynssamfunnene skal få tilsvarende det Den norske kirke får, men kun gjennom statlig tilskudd. Men det kan handle om imøtekommenhet, hjelpsomhet og koordinering av kommunale tjenester og tilbud.

Som beskrevet tidligere i dette kapitlet er det en rekke kommunale instanser som driver utlån og utleie av lokaler og arealer. Dersom du skal leie en park til et arrangement, er det vanskelig å vite om du for eksempel skal henvende deg til Oslo Havn, bydelen eller Bymiljøetaten. Om du skal leie eller kjøpe en tomt eller et bygg fra kommunen, må det kanskje omreguleres. Da må man være i kontakt med PBE og EBY parallelt. Og som beskrevet over er det mange som synes disse delprosessene er krevende nok i seg selv. Når ansvaret er så fragmentert, er det heller ingen som har et overblikk over behovene til tros- og livssynssamfunnene. Det er et klart behov for en forenkling, helhetlig og koordinerende tjeneste i kommunen som kan henvise til riktige instanser og ha et overordnet blikk på tros- og livssynssamfunnes behov.

Kirkene i Den norske kirke er viktige i sine nærmiljø og rommer langt mer enn gudstjenester søndag formiddag. Mange av dem fylles av kirkelig, kulturell og frivillig aktivitet og spiller viktige roller i sine lokalmiljø som kulturhus og samlingssteder. Kirken har en anstrengt økonomi kombinert med lav aktivitet i enkelte kirker. Kirkelig fellesråd og Oslo bispedømmeråd har tatt konsekvensen av dette og igangsatt et viktig arbeid for å effektivisere Den norske kirke i Oslo, samt lage en kirkebruksplan, som beskrevet tidligere i dette kapitlet. Utvalget vil berømme arbeidet som er gjort med kirkebruksplanen. Den tar utviklingen i kirkebruken på alvor og gir samtidig andre kristne trossamfunn mulighet til å bruke kirkene til egen aktivitet.

Utvalget vil likevel påpeke det lave tilskuddet Den norske kirke i Oslo får sammenliknet med andre større byer i Norge. Kirkene er viktige deler av vår felles kulturarv, og kommunen må ta et større ansvar for å vedlikeholde dem. I dag forfaller flere av dem kraftig og noen må tas ut av bruk midlertidig på grunn av fare knyttet til bygningen stand.

- Utvalget anbefaler at kommunen øker tilskuddet til Den norske kirke slik at kommunens lovpålagte ansvar ivaretas. Så lenge det er et

kommunalt ansvar å finansiere kirkebyggene må kirkene og kirkens lokaler leies ut til kostpris.

- Utvalget anbefaler at kommunen utarbeider en langsiktig vedlikeholds- og bruksplan for kirkebyggene i Den norske kirke i samarbeid med Kirkelig fellesråd i Oslo.

5.6.5.4 Imøtekommenhet og veiledning

Mange av tros- og livssynssamfunnene opplever seg dårlig behandlet av kommunen når det kommer til lokaler og tomter de ønsker å leie eller kjøpe. Plan- og bygningsetaten beskrevet dette som «opplevd diskriminering». Det er vanskelig for utvalget å vite om de faktisk blir dårlig behandlet eller i verste fall diskriminert. Til det har ikke utvalget nok informasjon.

Det som likevel har blitt tydelig gjennom utvalgets arbeid, er at for mange tros- og livssynssamfunn ikke møter forståelse for sine behov fra kommunen, og at for mange ikke får tilstrekkelig informasjon og veiledning til å forstå grunnlaget for de avgjørelsene som fattes.

Forvaltningen må gjøre seg forstått hos innbyggerne de er til for. De må være tydeligere i sin formidling og veiledning. Når mange ikke forstår Plan- og bygningsetatens prosesser og avgjørelser, må Plan- og bygningsetaten selv være tydeligere i saksbehandlingen og veiledningen sin. De mener selv at de ikke har mandat til å gi for mye veiledning. Utvalget mener at de i så fall bør få mandat til dette.

- Utvalget anbefaler at Plan- og bygningsetaten gis veiledningsplikt, blant annet gjennom et veiledningshefte til tros- og livssynssamfunn. Veiledningen bør inneholde alle steg i regulerings- og byggeprosesser, beskrive mulige hindringer og gi forklaringer på hvorfor avslag kan komme.

Eiendoms- og byfornyelsesetatens rutiner for å selge tomter eller bygg til tros- og livssynssamfunn er redegjort for over. Der fremkommer det at tros- og livssynssamfunn som alle andre må kjøpe på det åpne markedet, og deretter selv sørge for eventuelle bruksendringer hos Plan- og bygningsetaten. Utvalget støtter at tros- og livssynssamfunn må behandles på linje med andre aktører på markedet. En annen praksis ville gi risiko for forskjellsbehandling. Det burde likevel ikke hindre etaten i å veilede aktørene på en bedre måte og være mer imøtekommende i letingen etter aktuelle eiendommer.

- Utvalget anbefaler at Eiendoms- og byfornyelsestaten styrker sin veiledning til, og er imøtekommende overfor, tros- og livssynssamfunn som ønsker å kjøpe tomt eller eiendom av Oslo kommune

5.7 Tro og livssyn i bydelene

Utvalget har hatt møter med bydelsadministrasjonene i bydelene Alna, Gamle Oslo, Søndre Nordstrand og Vestre Aker. På disse møtene fikk utvalget informasjon om hvordan tjenestene i bydelene tilrettelegges for tros- og livssynssamfunn, hva slags kontakt som finnes mellom samfunnene og ansatte i bydelene, og hvordan man samarbeider om muligheter og utfordringer i lokalmiljøene. Disse møtene var informative og viste hvor ulikt bydelene jobber, og hvor ulike utfordringene er. I forlengelse av utvalgets møter med bydelsadministrasjonene ble det også avholdt møter med innbyggere, herunder tros- og livssynssamfunn som holdt til i de respektive bydelene.

I tillegg til innspillmøtene med tros- og livssynssamfunn har flere sendt skriftlige innspill med beskrivelser av aktiviteter og tilbud de har i sine

Oslos bydeler

Oslo består av 15 bydeler. De er styrt av egne bydelsutvalg valgt ved kommunevalgene. Hver bydel har en administrasjon med en bydelsdirektør som øverste administrative ansvarlige.

Det lokale selvstyret gjør at bydelene er organisert på ulike måter. Det er også store demografiske variasjoner bydelene imellom, og store forskjeller i hvilke utfordringer de har.

Felles for bydelene er imidlertid et ansvar for lokale barnevernstjenester, barnehager, helsestasjoner og andre helsetjenester, arealforvaltning (se for øvrig kapittel. 5.6), NAV kommune mv. I tillegg kommer en rekke ikke lovpålagte oppgaver som blant annet kulturtilbud, kriminalitetsforebyggende tiltak, fritidstilbud for barn og unge og tilrettelegging for frivillighet. Bydelene administrerer også mange tilskuddsordninger.

lokalsamfunn. Disse har vært verdifulle i utvalgets arbeid med dette temaet, og det samme har innspillene fra ungdom og unge voksne vært. Utvalgets rapport fra Institutt for samfunnsforskning samt en fersk rapport Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning (KIFO) har gjort i samarbeid med Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, med tittelen «Bidrar trosangfoldet til parallellsamfunn?» har også vært relevante.

5.7.1 Bydelene

Bydelen er det viktigste kontaktleddet mellom innbyggerne og kommunen, og mange steder er det initiert flere typer samarbeid mellom bydelen og befolkningen. Det er likevel viktig å huske på at bydelene i Oslo er store, som igjen består av mange lokalsamfunn.

Det er i varierende grad etablerte samarbeid mellom tros- og livssynssamfunn og lokale myndigheter. I flere av bydelene ble det vist til tidligere samarbeidsforum som av ulike grunner ikke lenger var operative, i andre bydeler hadde det aldri vært slike. Bydelene er også svært ulike hva gjelder mangfold i tros- og livssynssamfunn. Mens for eksempel Bydel Gamle Oslo har et bredt spekter av trossamfunn, inkludert et tyvetalls moskeer og bønnenrom, dominerer Den norske kirke i Bydel Vestre Aker. Dette mangfoldet har imidlertid ikke nødvendigvis betydning for grad av samarbeid mellom kommunen og tros- og livssynssamfunnene.

SALTO («Sammen lager vi et trygt Oslo») er en samarbeidsmodell mellom Oslo kommune og Oslo politidistrikt som jobber med rus- og kriminalitetsforebygging i byen. Hver bydel har en koordinator som er bydelens kontakt inn i SALTO-samarbeidet. Gjennom SALTO har bydelene og politiet samarbeid med tros- og livssynssamfunnene. Hvordan samarbeidet er lagt opp, og i hvilken utstrekning samarbeidet følges opp, varierer fra bydel til bydel.

I Bydel Alna har man som en del av SALTO-samarbeidet etablert «Samarbeidsforum for tros- og livssynssamfunn i Groruddalen», hvor bydel, politi og tros- og livssynssamfunn er representert. Dette forumet fungerer som et bindeledd mellom tros- og livssynssamfunnene og ulike tjenester, for eksempel barnevernet. Samarbeidsforumet har halvårslige møter og søker å bidra til dialog og kunnskap, samt å bygge ned fordommer. Bydel Alna har for øvrig i perioder hatt samarbeid med tros- og livssynssamfunn, som ved utforming av en avtale om fredelig sameksistens på Furuset. Med støtte fra Integrerings- og

mangfoldsdirektoratet fikk de også initiert et nettverk tros- og livssynssamfunnene imellom, for å diskutere både verdigrunnlag og praktiske spørsmål. Nettverket er ikke lenger aktivt, men bydelen benytter kontaktflaten for å rekruttere flere barn til barnehage, flere voksne til norskopplæring m.m.

Noen bydeler, som Bydel Gamle Oslo, har også egne mangfoldskontakter som sammen med politiet samarbeider med trossamfunn. Slike samarbeid handler hovedsakelig om inkluderingsprosjekt, levekårsutfordringer osv. Bydelen deltar også i

et nettverk som kirkene har tatt initiativ til. Det arrangeres årlig en utadrettet dag; Religionenes dag på Grønland, som er et samarbeid mellom de ulike tros- og livssynssamfunnene, og med bydelen som praktisk tilrettelegger. Gjennom prosjektet SID (Samarbeid for inkluderende dialog) har bydelen kontakt ut i ungdomsgruppene til flere moskeer og skaper felles aktiviteter og møteplasser.

I Bydel Søndre Nordstrand har de tidligere hatt et «Forum for dialog og samarbeid» satt sammen av representanter fra tros- og livssynssamfunn som holder til i bydelen, SALTO-koordinator, politiet samt representanter fra andre organisasjoner. De har utarbeidet en beredskapsplan ved større ulykker/hendelser mv., gjennomført konfliktmeglingskurs og URO-kurs i fellesskap og med hjelp/samarbeid med familiesenter i bydelen.

5.7.2 Samarbeid tros- og livssynssamfunn imellom og med aktører i lokalmiljøene

Samarbeid lokalt er ikke nødvendigvis knyttet til kommunen. KIFOs rapport med kartlegging av tros- og livssynssamfunnene i Oslo, viser hvor utadventde de er, og hvilke holdninger de har til kontakt og til samarbeid med andre. KIFO finner at nesten alle «har hatt kontakt med ikke-religiøse samfunnsinstitusjoner eller organisasjoner. Lokale myndigheter og skoler blir oftest nevnt, og tre firedeler av samfunnene har hatt minst tre slike kontakter. Relativt mange, 44 prosent, har også hatt kontakt med et tros- eller livssynssamfunn som tilhører en annen religion eller livssyn.»⁵⁰

5.7.2.1 Kontakt tros- og livssynssamfunn imellom

Det er flere former for samarbeid som beskrives i KIFO-undersøkelsen. På tvers av samfunn, men innenfor samme religion, er det mye samarbeid om bønn, gudstjenester og religiøse feiringer. Den interreligiøse kontakten er gjerne knyttet til dialoggrupper, Ungdialog, Dialogpilotene (se faktaboks), dialogarbeid initiert av STL og Samarbeidsforum for tros- og livssynssamfunn i Groruddalen. I tillegg nevnes

Dialogpilotene

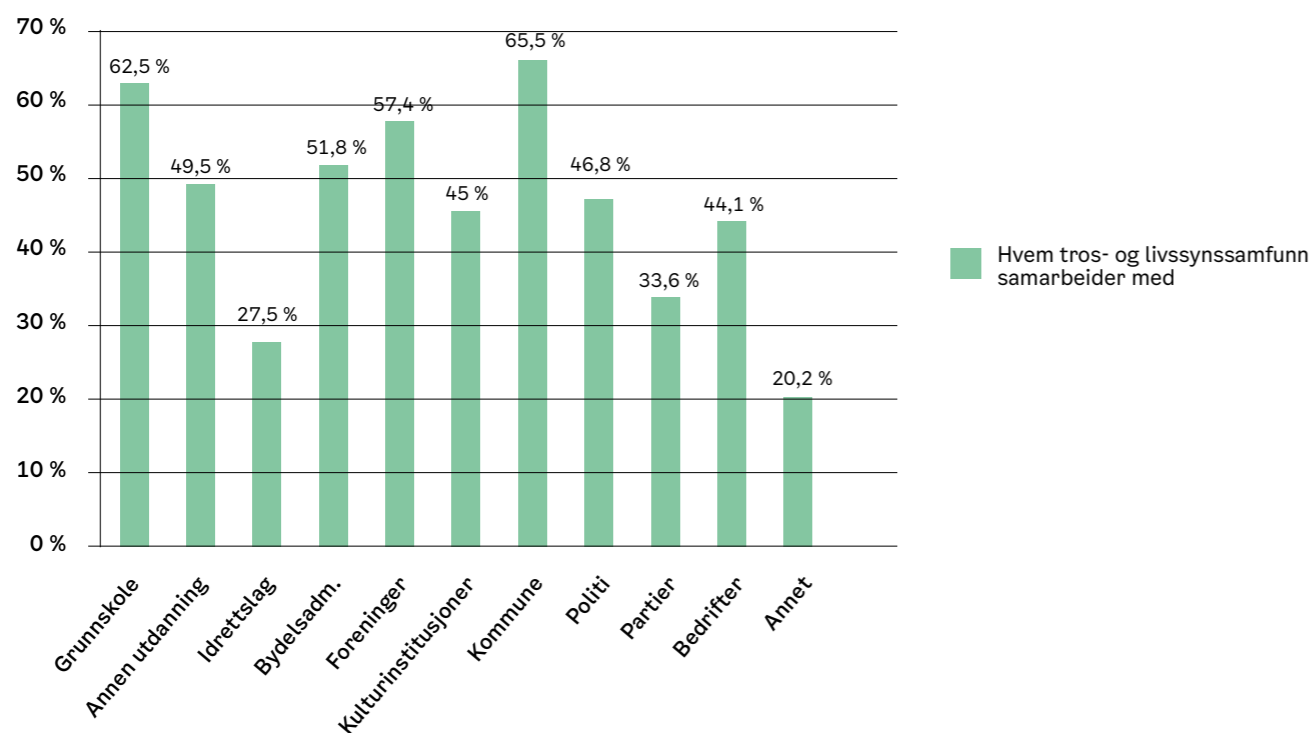
Dialogpilotene eies av Tauheed Islamic Centre, Minaj-ul-Quran International Norge, Islamic Cultural Centre Norway, Human-Etisk Forbund og Kirkelig dialogsenter (Den norske kirke), og er et studietilbud som tilbys i samarbeid med Teologisk fakultet, Universitetet i Oslo. Studiet tilbys unge voksne mellom 18 og 30 år.

Prosjektet er støttet av Oslo kommune og Kulturdepartementet.

Prosjektet har som mål å:

- Engasjere unge voksne til dialogarbeid i Oslo og østlandsområdet: Utdanne unge voksne til kompetente dialogarbeidere og gi dem verktøy til å gjennomføre dialogverksteder.
- Skape nettverk blant unge voksne og ungdom på tvers av tros- og livssynsgrensene.
- Bidra til at ungdommer kan utvikle egen identitet uten at det går på bekostning av andre.
- Forbygge utenforskap, intoleranse, konflikter og ekstreme holdninger.
- Fremme tros- og livssyndialog og dialogisk metode.
- Motarbeide stereotyper, fordommer og ekstreme tendenser blant ungdom.
- Skape et mer raust og mangfoldig samfunn.

⁵⁰ Brottveit. Bidrar trosangfoldet til parallellsamfunn?, 7

Figur 5.3 Sosial integrasjon i form av samfunnskontakt med ikke-religiøse instanser i nærmiljøet

brobyggende aktiviteter som besøk i hverandres gudshus og gjennomføring av interreligiøse og dialogrettede arrangementer som «religionenes dag» og «På sporet av det hellige.»⁵¹

5.7.2.2 Kontakt og samarbeid med lokale myndigheter og andre samfunnsaktører

Over 63 prosent av samfunnene som deltok i KIFO-undersøkelsen hadde hatt kontakt med kommunen i løpet av de siste 12 månedene. Denne kontakten bestod i søknader om tilskudd, kontakt i forbindelse med gravferdsspørsmål, tilstedeværelse på sykehjem, besøk fra skoleklasser og gjennomføring av skolegudstjenester. Litt over halvparten har kontakt med bydelsadministrasjonen. Mange tros- og livssynssamfunn har også kontakt med andre frivillige organisasjoner.⁵² Diagrammet under viser hva slags kontakt tros- og livssynssamfunn har i sine lokalmiljø (prosent), og er hentet fra KIFOs rapport.⁵³

5.7.3 Innspill fra tros- og livssynssamfunn

Tros- og livssynssamfunn ønsker å bidra til å skape gode lokalsamfunn, og gjør det allerede mange steder. De er samfunnsbyggende organisasjoner, driver diakoniarbeid, er viktige integreringsarenaer, og gir i mange tilfeller barn og unge viktige fritidstilbud. Se eksempler i faktaboks.

Flere trossamfunn uttrykker imidlertid til utvalget at de ønsker å bidra mer i lokalsamfunnet enn de gis anledning til.

Bahai-samfunnet ønsker tett dialog og samarbeid med kommunen og vil gjerne være en støttespiller i sitt lokalmiljø.⁵⁴

Flere mener det er et stort potensial i å forbedre samarbeidet med kommunen, både sentralt og lokalt i hver bydel og i hvert nærmiljø. Noen påpeker

⁵¹ Brottveit. Bidrar tros- og livssynssamfunn til parallellsamfunn?, 31-32

⁵² Brottveit. Bidrar tros- og livssynssamfunn til parallellsamfunn?, 32-33

⁵³ Brottveit. Bidrar tros- og livssynssamfunn til parallellsamfunn?, 32

⁵⁴ Innspill fra Bahá'í-samfunnet. Innspillet er vedlagt.

Eksempler på tiltak og arrangementer i regi av tros- og livssynssamfunn som bidrar positivt i lokalsamfunnet

- Suppeutdeling
- Religionenes dag
- Åpne kirker (flere trossamfunn)
- Konserter og andre kulturarrangementer i kirkene
- Kor
- Ungdomsklubber / fritidsklubber
- Eldretreff
- Språkundervisning / språkkafe
- Gatefester
- Besøk og omvisninger
- Sosialt arbeid som utdeling av mat og klær, kafe for rusmisbrukere, utdeling av skolesekker til barn som trenger det
- Leksehjelp
- Speidergrupper
- Jobbsøkerkurs
- Seminarer om helse, barne oppdragelse, negativ sosial kontroll
- Konfliktmegling
- Hytteturer for ungdom
- Rusken
- Tett dialog med lokale skoler
- Førstehjelpskurs

også hvordan samarbeid mellom kommunen og trossamfunn er veletablert på enkelte områder når det gjelder Den norske kirke, uten at dette betyr at andre samfunn gis samme mulighet til å bidra. Flere tros- og livssynssamfunn viser til at det i flere bydeler var formaliserte samarbeid tidligere, men at disse er avvirket i dag. De savner slike samarbeidsformer, og opplever å ikke bli involvert når det tas avgjørelser, eller når det er utfordring er hvor de kunne bidratt til løsninger.

Samarbeidet varierer også i stor grad mellom ulike deler av byen, og bydelene er svært ulike i hvordan de samhandler både med trossamfunn og med andre lokale samfunnsaktører. Flere opplever også usikkerhet om deres bidrag er ønsket fra kommunens side, usikkerhet om hvor de kan henvende seg, eller om det er behov for deres bidrag. Slike samarbeid kan eksempelvis dreie seg om fritidstilbud for barn og unge, om å bedre kontakt mellom innbyggere og barnevernet, eller om tjenester for eldre. Flere savner et kontaktpunkt til bydelen. Det er behov for et felles møtepunkt, og det er behov for at bydelen tar initiativ til dette.

5.7.4 Ungdom og unge voksne

Ungdommene fra innspillsmøtet hadde særlig tre hovedpoeng relatert til temaet «lokalmiljø»: Behov for generelle møteplasser og fritidstilbud, behov for møtesteder for ungdom og unge voksne fra ulike tros- og livssynssamfunn, og behov for å bli hørt. Til sistnevnte påpekte flere at det var sjelden de ble invitert til å si sin mening, og at de ønsket flere slike arenaer hvor de kunne fortelle om sine behov og om sine ønsker. Dette gjaldt på flere saksområder, men særlig tros- og livssynsfeltet.

Gjennomgående var steder å møtes, både til generelle fritidstilbud, men også til tros- og livssynsdialog, trukket frem av deltakere. De ønsket å treffe hverandre på tvers og bli bedre kjent. De mente de trengte møteplasser der de kunne få bedre kunnskap om hverandre, bli åpne til hverandre på tvers av tros- og livssynssamfunn, og ha dialog og på den måten bygge ned fordommer og frykt for hverandre. En sa for eksempel:

Vi vil bli bedre kjent slik at vi ikke trenger å være redde for å si feil, eller ikke våger å spørre.⁵⁵

⁵⁵ Innspill fra ungdomshøring. Referatet er vedlagt.

De påpekte også betydningen av egne steder bare for ungdom, både i regi av tros- og livssynssamfunn og på klubber utenfor denne sfæren. På den ene siden trakk de frem betydningen av kommunale fritidsklubber som et bra sted de kunne møtes på tvers av tros- og livssynsbakgrunn. De mente disse tilbudene måtte bli flere, bedre og få mer stabil finansiering fra kommunen. Samtidig satte mange stor pris på fritidstilbudene i regi av det tros- eller livssynssamfunnet de tilhørte, fordi «hele mennesket var ivaretatt, og tilbudet inneholdt også troen.» Som en av deltakerne påpekte, så trengte de for eksempel ikke være bekymret for om «maten var OK og at det er et sted å be».⁵⁶

5.7.5 Utvalgets vurderinger

Framtiden bor hos oss

Den norske kirke jobber med et nettverk kalt «Framtiden bor hos oss», som er basert på et tilsvarende nettverk i Svenska kyrkan.

Her stiller de seg spørsmål om hvordan være folkekirke i hverdagen med det store mangfoldet og de sosiale utfordringene, altså hvordan Den norske kirkes menigheter kan spille en rolle et mangfoldig og flerkulturelt lokalsamfunn.

5.7.5.1 Betydningen av tro og livssyn i lokalsamfunnet

Lokalsamfunnet er der vi lever hverdagslivet vårt. For mange er tro og livssyn en viktig del av dette hverdagslivet. I et livssynsåpent samfunn er tro og livssyn en del av fellesskapet, og derfor også en del av lokalmiljøet.

Sentrale og lokale myndigheter skal sørge for gode tjenester, gode bomiljø og gode levekår. Alle har

imidlertid også et ansvar for at lokalmiljøet er et godt sted å bo og være i. Dette gjelder i like stor grad sivilsamfunnet, og i dette tilfellet tros- og livssynssamfunnene, som kan og bør bidra i lokalmiljøet der de holder til. Tros- og livssynssamfunnene må ta ansvar for dette, men de må også gis mulighet til å bidra. Prosjektet «Framtiden bor hos oss» beskrevet i egen faktaboks, er et eksempel på hvordan tros- og livssynssamfunn kan jobbe med hvordan de kan være en relevant aktør i sitt lokalmiljø.

Eksempler som åpen kirke og andre religiøse eller livssynsbaserte lokaler, fritidstilbud for ungdom, leksehjelp, korsang, språkkafeer, eldretreff, utleie av lokaler og diverse kurs viser hvordan tros- og livssynssamfunn gir tilbud til innbyggere som ikke er kun relatert til tros- og livssynsutøvelse.

5.7.5.2 Kommunen må ta ansvar

«Våre moskeer er en ressurs, og kommunen bør bruke oss som en kanal. Vi er en møteplass og et sted for dialogarbeid og brobygging. Kommunen kan heve vår kompetanse gjennom støtte, kursing, prosjektdeltakelse og samarbeid for å bygge oss opp. Samt, vi har mange gode frivillige. Moskeene er med på å bidra i integrering og har mange aktiviteter å tilby dagens mangfoldige samfunn i Oslo.»⁵⁷

Tros- og livssynssamfunn er en ressurs i sitt lokalsamfunn. De ønsker, kan og bør bidra til å skape levende lokalmiljøer og være med i utviklingen av byen. De bidrar til det felles gode, basert på at deres verdier korresponderer med fellesverdier i samfunnet. I samarbeid mellom innbyggere og bydel kan man få gode resultater. Innbyggerne sitter på en god kunnskap om behov og muligheter. Bydelen har mange av virkemidlene.

Gjennom jevnlig kontakt blir man bedre kjent, man bygger ned fordommer, øker kunnskapen om hverandre, og legger grunnlaget for samarbeid til alles beste. Mange tros- og livssynssamfunn etablerer samarbeid på tvers, og får til en bedre forståelse for det mangfoldet som finnes i Oslo. Kommunen må se verdien i at tros- og livssynssamfunn, som frivilligheten for øvrig, fører samtaler med hverandre og etablerer samarbeid, og at de ved dette kan utfylle det kommunale tjenestetilbudet.

Også i et samfunnsøkonomisk perspektiv er et økt bidrag fra frivilligheten, herunder tros- og livssynssamfunn, viktig, all den tid tiltakene motvirker ensomhet, gir bedre psykisk helse mv. Sosiologen Guro Ødegård m.fl. har forsket på frivillige organisasjoners, inkludert tros- og livssynssamfunns, betydning for utvikling av sosial kapital i nærmiljøet. De kom frem til at eksterne kontakter/nettverk og samarbeid i lokalmiljøet, og relasjoner til lokale myndigheter og kontakt og samarbeid med andre tros- og livssynssamfunn var viktig.⁵⁸

«[Vi] ønsker å se på muligheter for samarbeid for å kunne tilby arbeidstrening/ arbeidsinkludering, ensomhetsforebygging og forebygging av frafall i skolen.»⁵⁹

KIFOs undersøkelse viser at 63 prosent av tros- og livssynssamfunnene hadde hatt kontakt med kommunen i løpet av det siste året. Det bør imidlertid påpekes at mye av denne kontakten er på et overordnet nivå i form av å sende søknad om tilskudd, låne et lokale mv. Budskapet fra en rekke av innspillene utvalget har fått, har vært at lokale myndigheter er fraværende. Mange tros- og livssynssamfunn opplever ikke noe reelt samarbeid med bydelene. Inntrykket fra flere av utvalgets møter med bydelsadministrasjonene er at disse ikke har tilstrekkelig kunnskap om tros- og livssynsmangfoldet i eget lokalmiljø, og heller ikke om hva tros- og livssynssamfunnene kan bidra med.

«[Vi] ønsker en kontaktperson for tro og livssyn»⁶⁰

Byrådet skriver følgende i byrådsplattformen for 2019-2023: «Byrådet inviterer mangfoldet av trossamfunn og livssynsorganisasjoner til å bidra i utviklingen av hele byen slik at vi skaper en enda bedre by å bo i hele livet.» Dette er en god tanke, men en slik oppfordring må også følges opp av konkrete initiativer. Mange av tros- og livssynssamfunnene som utvalget har vært i kontakt med, har gitt uttrykk for at de ønsker å bidra mer i sitt lokalmiljø, og at de ønsker mer kontakt med lokale myndigheter. I noen bydeler har de en eller annen form for samarbeid. Utvalget mener slike samarbeidsfora må etableres i alle bydeler. Dette vil øke kunnskap på tvers av tros- og livssynssamfunn, gi bedre muligheter for medvirkning i byutviklingsprosesser, samarbeid om utfordringer

og forbedring av kommunale tjenester. Aktuelle lokale problemstillinger kan også diskuteres.

- Utvalget anbefaler at bydelene tar initiativ til faste, jevnlig møter med frivilligheten, inkludert alle tros- og livssynssamfunnene som holder til i bydelen. Saker som kan tas opp, er dialog, erfaringsutveksling og samarbeid om forbedring av kommunale tjenester. Det kan også være et sted for sammen å finne løsninger på lokale problemstillinger, drive samfunnsutvikling osv.

Flere tros- og livssynssamfunn synes det er vanskelig å manøvrere i regelverk og rutiner i det kommunale apparatet. En stor andel av samfunnene har en majoritet av innvandrere i sin medlemsmasse. Søndre Nordstrand muslimske senter etterlyser for eksempel hjelp til søknadsskriving:

Muslimske trossamfunn bør inviteres til et kurs for opplæring av å formulere en søknad. Ofte blir søknaden avvist på grunn av manglende informasjon eller ikke grundig nok formulert. Dette kurset er noe kommunen bør lede.⁶¹

Utvalget mener dette er en oppgave kommunen i større grad bør ta på alvor: Å bidra til å skape aktive samfunnsaktører. I områdesatsningene i Groruddalen har man hatt gode erfaringer med kommunale lavterskeltilbud rettet mot frivilligheten, som for eksempel i hjelp med søknadsskriving. På Veitvet etablerte man for eksempel Stikk innom, en slags kommunal frivilligsentral eller nærmiljøsenters, der behovet blant annet var å ha et sted for uformell kontakt i nærmiljøet. Målsetningen var å yte service, gi informasjon og veiledning; være en uformell møteplass; samt å være et kommunikasjonspunkt mellom befolkningen og områdeløftet. Utvalget mener bydelene i større grad bør inkludere slike kontaktpunkt som en del av sitt tjenesteapparat.

5.7.5.3 Samarbeid og kontakt på tvers

Samarbeid og kontakt mellom tros- og livssynssamfunn er verdifullt av flere grunner. Erfaringsutveksling og innsikt i hverandres leve- og trosmåter bidrar til mindre fordommer, økt forståelse og færre konflikter. Derfor er for eksempel religionsdialogprosjekter viktige.

⁵⁶ Innspill fra ungdomshøring. Referatet er vedlagt.

⁵⁷ Innspill fra Muslimske Dialognettverk. Innspillet er vedlagt.

⁵⁸ Ødegård m fl. Fellesskap og forskjellighet. Integrasjon og nettverksbygging i flerkulturelle lokalsamfunn. (Oslo: Abstrakt forlag, 2014), 126

⁵⁹ Innspill fra Filadelfiakirken. Innspillet er vedlagt.

⁶⁰ Innspill fra Metodistkirken. Innspillet er vedlagt.

⁶¹ Innspill fra Søndre Nordstrand muslimske senter. Innspillet er vedlagt.

Det er også andre måter tros- og livssynssamfunn kan og bør samarbeide og hjelpe hverandre på. Eksemplet under er fra Kvekersamfunnet som leier ut lokalene sine til rimelige priser til andre aktører både i og utenfor tros- og livssynsfeltet. Dette er et godt eksempel på et samarbeid kontakt på tvers:

Kvekermøtet i Gamle Oslo leier ut rimelige kontorlokaler – med møtelokaler. (...) Til å begynne med var alle leietakerne frivillige hjelpeorganisasjoner, mest somaliere. Etter hvert har vi to kommersielle leietakere, samt Kvekerhjelp og Fredsrådet i tillegg til en koranskole og en organisasjon som driver frivillig organisasjonsarbeid for ungdom. (...) Det store møterommet bruker vi selv «i kirketiden» på søndag, deretter leier vi det ut til en annen kristen kirke med migrantbakgrunn. Om kvelden lørdag er det brukt av en somalisk voksegruppe til koranresitasjon og bespisning, og søndag kveld brukes det av en (sekulær) gruppe palestinske ungdommer.⁶²

Slike samarbeidsformer er fint supplement til kommunal tilrettelegging. Det er ingen grunn til at kun kommunen skal bidra til at lokalmangelen blir mindre, for eksempel. Det er også viktig at slike samarbeid skjer tros- og livssynssamfunn imellom, nettopp for å bryte ned skillelinjer og skape økt forståelse.

Ved terrorhandlinger rettet mot tros- og livssynssamfunn, slik som skytingen i moskeen al-Noor Islamic Centre i Bærum og utenlandske terrorangrep som skytingen i en moské på New Zealand og bombene i kirker på Sri Lanka, finner tros- og livssynssamfunn i Oslo sammen. #Tryggibønn er en solidaritetsaksjon som viser hvordan samfunnene står sammen om å verne om å kunne praktisere sin tro eller sitt livssyn i fred. Utvalget ønsker å fremheve betydningen av slikt samarbeid og slik solidaritet. Det er en viktig forutsetning for et livssynsåpent samfunn at man føler seg trygg med å leve med troen sin eller livssynet sitt. En slik solidaritet og et slikt «kameratskap» bør fremmes på tvers av alle tros- og livssynssamfunn og i alle aldersgrupper.

5.7.5.4 Tros- og livssynssamfunn som inkluderingsarena

27 prosent av tros- og livssynssamfunnene i Oslo har mer enn 50 prosent utenlandsfødte medlemmer. Dette gjør tros- og livssynssamfunnene til viktige samlingsteder for innvandrere. Oslo katolske bispedømme skriver:

For mange ferske innvandrere er vi den eneste plattformen de kjenner igjen fra sitt opprinnelsesland når de kommer til sitt nye hjemland. Det gjelder også de som kanskje bare er her noen år på grunn av studier eller jobb. Her i menigheten kan de ikke bare møte landsmenn, men også folk fra hele verden – Norge inkludert. Mange som selv har vært innvandrere vet hva de nyankomne sliter med, og hvor de kan få hjelp. Det er mye nettverksbygging her i menigheten som ikke først og fremst handler om det religiøse. Vår menighet er et sted hvor nyankomne innvandrere kan føle seg hjemme fra først gang de setter sine ben her fordi Den katolske kirkes feiringer og oppbygning er lik over hele verden. Vi vil gjerne være en «landingsbane» for så mange som mulig, et sted hvor de kan stå støtt mens de venner seg til et nytt land og ny kultur.⁶³

Fra andre samtaler vet vi at Oslo katolske bispedømme her formidler en erfaring som ikke bare har gyldighet for kristne migrantmenigheter, men også for andre tros- og livssynssamfunn i Oslo.

KIFO skriver i sin rapport Bidrar trosangfoldet til parallelsamfunn at begrepet «landingsplattform» er en god metafor for å beskrive tros- og livssynssamfunnenes egenskaper som støttende fellesskap og sosiale nettverk. De mener også at samfunnene kan fungere som «brohode» til både myndigheter, samfunnsinstitusjoner, andre frivillige organisasjoner og andre tros- og livssynssamfunn. KIFO viser her til den amerikanske statsviteren Robert Putnams⁶⁴ begreper om samfunnenes «sammenbindende» og «brobyggende» kvaliteter, som ikke bare er ansett som viktig for innvandregrupper integrering, men også viktig for samfunnets samlede sosiale kapital, også kalt «samfunnslimet».⁶⁵

Av denne grunn er det viktig å gi kommunal anerkjennelse til integrasjonsarbeidet som skjer i ulike tros- og livssynssamfunn. Det må også fra kommunens side legges til rette for at menighetene kan ta et slikt ansvar, og for at deres innsats inkluderes i en felles forpliktelse for å skape gode lokalsamfunn, og for at medlemmene finner seg til rette og får de rettigheter og plikter som enhver norsk borger har.

Bydelsadministrasjonene kan og bør spille en aktiv rolle i å bidra til at tros- og livssynssamfunnenes arenaer kan bli gode integrasjonsarenaer.

5.7.5.5 Ungdom og unge voksne og deres behov

Kommunen må høre stemmene til de ungdommene som i dag ikke har sin kanal eller sin arena. Altså de som ikke sitter i styret, eller er med i en ungdomsorganisasjon eller som på andre måter er engasjerte. Kommunen må ta ansvar for å skape arenaer der ungdom og unge voksne føler seg trygge til å si det de mener. Og de må ta ansvar for å skape arenaer som er tilstrekkelig åpne og med lave terskler slik at all ungdom i realiteten har mulighet til å delta. Bydelene må ta et større ansvar for dette enn de gjør i dag. Og de må sørge for at relevant informasjon viderefremmes til de øverste politiske og administrative nivåene i kommunen.

Kommunen bør også stimulere og oppmuntre tros- og livssynssamfunn til å søke råd og veiledning for å tilegne seg kunnskap rundt utfordringer tilknyttet sårbar ungdom og unge voksne. Hensikten bør være å holde en løpende kontakt med ungdom og unge voksne for å utveksle meninger, erfaringer og kunnskap. Dialog bør forutsette gjensidig tillit og respekt fra alle deltakere, uavhengig av religiøs eller kulturell bakgrunn.

Flere tros- og livssynssamfunn har allerede tilbud om aktiviteter som øker tillit og skaper bedre atmosfære. Kommunen bør kvalitetssikre disse og supplere med flere aktiviteter som ungdommene ønsker selv for å kunne øke tilliten og det sosiale samværet. I tillegg kommer deltakende dialog og holdningssamtaler for å styrke fellesskapet. Dette vil bidra til å styrke følelsen av tilhørighet og samtidig motvirke utenforskap.

Mange av ungdommene og de unge voksne som utvalget møtte, kom fra deler av byen der det er relativt store sosiale utfordringer. De opplevde mye negativitet og oppmerksomhet knyttet til kriminalitet og problemområder. Deres behov i denne forbindelse er at politikere, administrasjon og media i større grad

må legge vekt på det positive i lokalsamfunnene. De må heie frem rollemodellene og ha det som fungerer i fokus.

- Utvalget anbefaler at hver bydel etablerer en egen kontaktflate med ungdom og sikrer at ungdom har medvirkning i saker eller på områder som gjelder dem.

Ungdommene er også tydelige på at de ikke har nok steder å møtes i dag, og at gode fritidstilbud er viktig for dem. Bydelene må ta et større ansvar for dette.

- Utvalget anbefaler at bydelene har møteplasser for ungdom der det er gode rammer for å ha en tro- eller livssynsidentitet. Disse møteplassene må utvikles sammen med ungdommen.

En tros- og livssyns-politikk for fremtiden

6.1 Prinsipper for en fremtidig tros- og livssyns-politikk

Utvalget er bedt om å gi anbefalinger til fremtidens tros- og livssyns-politikk i Oslo kommune. Dagens osloinnbyggere er medlem eller ikke medlem i over 700 tros- og livssynssamfunn. De kommer fra over 200 land. De har ulike former for tros- og livssynsutøvelse, ulik grad av aktivitet og behov. En tros- og livssyns-politikk for fremtiden må være åpen for mangfoldet og sørge for at politikken tar vare på alle byens innbyggere, og disse innbyggernes behov og rettigheter. Hvordan vi lever med og utøver vår tro eller vårt livssyn, er individuelt. Politikken må også utformes på en måte som ivaretar ulike former for tros- og livssynspraksis.

ISFs undersøkelse viser at innbyggerne i byen forventer

⁶² Innspill fra Kvekersamfunnet. Innsillet er vedlagt.

⁶³ Innspill fra Oslo katolske bispedømme. Innsillet er vedlagt.

⁶⁴ Robert Putnam. *Bowling alone: America's declining social capital.* (Journal of Democracy, 1995)

⁶⁵ Brottveit. *Bidrar trosangfoldet til parallelsamfunn?*, 19

at kommunen legger til rette for innbyggernes tros- og livssynsutøvelse. I det foregående kapitlet har utvalget drøftet ulike sektorer i kommunens virksomhet sektorvis og funnet at det er behov for økt mangfold-, tros- og livssynskompetanse, og for bedre samarbeid og bedre koordinering mellom de ulike instansene. Dette beskrives ytterligere under.

Oslo har en tros- og livssynspolitikk, men den er ikke helhetlig. Kommunen tar jevnlig en rekke tros- og livssynspolitiske avgjørelser: I tilrettelegging for ulike behov i forbindelse med gravferd, i innskrivingsamtaler på sykehjemmene, og når en rektor avtaler med den lokale imamen om når elevene kan be.

Når kommunen låner ut skolene til frivillige organisasjoner, men ikke til tros- og livssynssamfunn, er dette et tros- og livssynspolitisk standpunkt. Når kommunen i tilskuddsordning til tros- og livssynstjenester på sykehjemmene fordeler en pott på 4,7 mill. ved å gi 4,3 mill. til Den norske kirke og de resterende 0,4 mill. til alle andre samfunn, er det tydelig prioritering av ett av mange tros- og livssynssamfunn. Og når bystyrets politikere har bestemt at det ikke skal være religiøse markeringer på Rådhuset, men likevel leier ut til Human-Etisk Forbund, er dette ikke praktisering av likebehandling.

Byrådsplattformen (2019-2023) sier følgende:

*I Oslo skal alle få være den de er og møtes med toleranse, respekt og inkludering, med frihet til å ytre seg fritt og til å tro eller ikke tro.*⁶⁶

Hvorfor trenger kommunen en tros- og livssynspolitikk? Fordi hver enkelt av oss har rett til å tro, rett til å ha et livssyn, og rett til ikke ha det. Det offentlige er pliktige til å ivareta innbyggernes rettigheter. Kommunens tros- og livssynspolitikk er viktig for hver enkelt av oss i ulike faser av livet. Denne politikken gjelder derfor ikke bare dem som er opptatt av tro eller livssyn. Tros- og livssynspolitikk er viktig for alle.

Tros- og livssynsmangfold er utfordrende. For eksempel i spenningen mellom trosfrihet på den ene siden og diskrimineringsvern på den andre, eller mellom religiøse eller kulturelle tradisjoner og verdier som likestilling osv. Vi ser det i eksempler om bruk av hodeplagg på skoler, om kvinners deltakelse i beslutningsprosesser i ulike trossamfunn, om

homofiles rettigheter i kristne frikirker, og i bekymring for negativ sosial kontroll.

Som vi har vist tidligere i rapporten, møter kommunen disse dilemmaene på en rekke områder i sin tjenesteproduksjon og tilrettelegging. Skal for eksempel nødvendigheten av at alle skal lære å svømme, ofres fordi noen motsetter seg felles svømmeundervisning, eller fordi svømmeundervisning kan føre til kroppspress blant barn? Hvor går grensen mellom å sørge for god tilrettelegging for ulik tro og livssyn på gravplassene, uten at det samtidig bidrar til å lage større skiller mellom mennesker?

Kommunen har ansvar for å legge til rette for tros- og livssynsfrihet. Den skal samtidig bidra til at innbyggerne ikke utsettes for tvang og begrensning eller hatefulle handlinger og ytringer, og sørge for at alle innbyggere er likestilte.

Gjennom en helhetlig og gjennomtenkt tros- og livssynspolitikk står kommunen bedre rustet i møte med de sidene ved tro og livssyn som er krevende. Utvalget mener prinsippene som foreslås her er et godt utgangspunkt for dette.

I sin politikktutforming bør Oslo kommune legge til grunn at:

1. Alle innbyggere skal kunne leve med sin tro eller sitt livssyn uten å risikere diskriminering eller hatefulle ytringer.
2. Tros- og livssynspolitikk skal være aktivt støttende og sikre likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn.
3. Ytringsfrihet innebærer også retten til religionskritikk. Alle innbyggere skal kunne kritisere tro og livssyn. Ingen skal kunne praktisere tro eller livssyn på en måte som krenker andres menneskerettigheter.
4. Ingen skal være nødt til å delta i tros- eller livssynsmessig aktivitet dersom man ikke ønsker det. Det skal være lov å begynne å tro, slutte å tro, og skifte tro eller livssyn.
5. Foreldre har rett til å oppdra sine barn i egen tro eller livssyn. Barn og unge har rett til særlig beskyttelse og har egne rettigheter, inkludert rett til tros- og livssynsfrihet.

6. Tro og livssyn er en ressurs for enkeltmennesker og for samfunnet. Synlig religiøs og livssynsbasert aktivitet eller aktivitet i regi av tros- og livssynssamfunn skal være en ønsket del av bybildet.

7. Tros- og livssynssamfunn skal behandles som en del av sivilsamfunnet og frivillig sektor.

8. Tro og livssyn er med på å bygge gode lokalsamfunn, kan være gode landingsplattformer for nyankomne innbyggere og et springbrett for integrasjon og deltakelse i byen.

9. Tros- og livssynspolitikk bidrar til at byen er et godt og trygt sted å vokse opp, leve og bli gammel for alle.

10. Oslo kommune er ikke tjenesteleverandør for tro og livssyn, men skal legge til rette for at tros- og livssynssamfunnene kan ivareta sine medlemmer og eventuelt andre innbyggere på en god måte.

6.2 Oppsummering

I det følgende vil utvalget først gi noen kommentarer til byrådsplattformen og kommunens overordnede tros- og livssynspolitikk. Deretter kommer en oppsummering av funnene fra kapittel 5.

6.2.1 Utvalgets kommentarer til byrådsplattformen og kommunens overordnede politikk

Byrådsplattformen (2019-2023) er et godt utgangspunkt for en aktiv tros- og livssynspolitikk:

Oslo skal være en inkluderende by for ulike livssyn. I vårt fellesskap skal det være respekt for frihet til ikke å tro, til å tro. Vi hegner om retten til å ytre seg. Byrådet inviterer mangfoldet av trossamfunn og livssynsorganisasjoner til å bidra i utviklingen av hele byen slik at vi skaper en enda bedre by å leve hele livet.

Det er positivt at bystyret ønsker at Oslo skal være en livssynsåpen by, og at byrådet på bakgrunn av vedtak i bystyret nedsatte dette utvalget for å gjennomgå politikken. Det gir en mulighet til å omsette gode intensjoner til forslag om faktiske tiltak.

Utvalget har undersøkt dagens politikk på tros- og livssynsfeltet ved å gjennomgå vedtatte planer, satsinger og høringssvar, og se på de områdene som det er redegjort for i kapittel 5.

På et overordnet plan har Oslo kommune mange vedtak og uttalelser som tar tydelige tros- og livssynspolitiske standpunkt. Utvalget kan samtidig ikke se at vedtakene er praktisert i virksomhetene, og de enkelte virksomheter har i liten grad blitt fulgt opp i faktiske tiltak. Eksempelvis fastslår kommunen at «livssynsåpenhet er noe annet enn nøytralitet, det er å ta på alvor viktige verdier i innbyggernes liv. Det å dele tro eller ikke-tro med andre er gjerne blant de større fellesskapene vi mennesker inngår i, og som betyr noe for samhold og splittelse i et samfunn». Samtidig strever tros- og livssynssamfunn med å få i gang lokale samarbeid i bydelene, elever opplever at det vanskelig å leve ut sin tro i skolen, og enkelte beboere på sykehjem får ikke tilstrekkelig hjelp med sin trosutøvelse.

I skolen gis ikke alle tros- og livssynssamfunn lik mulighet til å invitere til gudstjenester, bønnesamlinger eller andre slike arrangementer på samme måte som Den norske kirke, selv om bystyret enstemmig har ment dette i 2013.⁶⁷ Det samme gjelder bruk av skolens lokaler i skoletiden til elevbasert tros- og livssynsaktivitet. Bystyret har ment at skolen bør legge til rette for denne tros- og livssynsutøvelsen. Likevel er det mange skoler som ikke åpner opp for dette.

Alle relevante kommunale virksomheter trenger større bevissthet om at kommunen faktisk verdsetter verdien av at mennesker engasjerer seg på grunnlag av sin tro og sitt livssyn, og på dette grunnlag ønsker tros- og livssynsutøvelse velkommen i byen. Virksomhetene trenger også større bevissthet og kunnskap om de rettigheter innbyggerne har, og om hvordan kommunen er pliktig til å legge til rette for at de ivaretas. Virksomhetene må få en sterkere bevissthet om betydningen av samarbeid. Vi kommer tilbake til dette under.

⁶⁶ Plattform for byrådssamarbeid mellom Arbeiderpartiet, Miljøpartiet de Grønne og Sosialistisk Venstreparti i Oslo 2019-2023

⁶⁷ NOU 2013: 1 Det livssynsåpne samfunn

6.2.2 Kunnskap og kompetanse

Økt kompetanse gir bedre tjenester, og ikke minst blir byens innbyggere og deres rettigheter bedre ivaretatt. En livssynsåpen by må ta tros- og livssynskompetanse på alvor. Med en stadig mer mangfoldig innbyggermasse må kommunens tjenesteapparat tilegne seg ny og økt kompetanse, og finne gode måter å informere innbyggerne på. I alle sektorer utvalget har undersøkt, har behovet for økt kompetanse vært sentralt. Dette gjelder kompetanse på innholdet i ulike trosretninger og livssyn, og ikke minst kunnskap og erfaring i hvordan manøvrere i et mangfoldig samfunn, hvordan ulike behov settes opp mot hverandre, og hvordan håndtere ulikhet og ulike behov og ønsker. Utvalget anbefaler at:

- Kommunen sørger for at alle etater og bydels-administrasjoner øker ansattes kompetanse på tros- og livssynsrelaterte områder. Dette bør legges inn i virksomhetenes arbeid med etter- og videreutdanning.

6.2.3 Koordinering og veiledning

På samme måte som kompetanse er et tverrgående behov, har også behovet for en bedre koordinering og veiledning i lover, regler og det kommunale systemet utmerket seg.

Det må bli enklere å henvende seg til det øverste nivået i kommunen. Det er et behov for en instans som kan sikre at kommunen i alle sine etater og i bydelene opptrer på samme måte i møte med tros- og livssynssamfunnene. I dag er det betydelige forskjeller mellom etater og bydeler. Utvalget anbefaler at:

- Kommunen oppretter en stilling som tros- og livssynskoordinator. Denne koordinatoren kan veilede, rettlede, bistå og gi informasjon til tros- og livssynssamfunnene i møte med kommunen. Dette kan for eksempel være beredskap, leie av lokaler og arealer, behov for permanente lokaler, tilskudd og spørsmål om hvor man kan bidra. Stillingen er av en så overordnet og byomfattende karakter at utvalget mener den bør ligge hos byrådsleder.

Behovet har vist seg på flere nivåer i kommunen. Behovet for koordinering viser seg på lokalt plan i bydelene der det er behov for et kontaktpunkt og noen som kan samordne og veilede. Og ikke minst vises behovet i etatene, der det særlig i Plan- og bygningssetaten og Eiendoms- og byfornyelsesetaten er

behov for veiledning i lover, regler og prosess. Utvalget anbefaler at:

- Plan- og bygningssetaten gis veiledningsplikt, blant annet gjennom et veiledningshefte til tros- og livssynssamfunn. Veiledningen bør inneholde alle steg i regulerings- og byggeprosesser, beskrive mulige hindringer og gi forklaringer på hvorfor avslag kan komme.
- Eiendoms- og byfornyelsesetaten styrker sin veiledning til, og er imøtekommende overfor, tros- og livssynssamfunn som ønsker å kjøpe tomt eller eiendom av Oslo kommune.

6.2.4 Samarbeid

Oslo har mye å hente på et sterkere samarbeid med tros- og livssynssamfunnene i byen. De gir og kan gi enda bedre bidrag til å bygge gode lokalsamfunn. Med økt kompetanse i etater og bydeler og bedre koordinering kommunale virksomheter imellom kan samarbeidet og resultatene bli enda bedre. Oslo er en by med økende befolkning, og en befolkning av en stadig mer sammensatt karakter. Tro og livssyn er del av dette, og som del av sivilsamfunnet kan de bidra til å gjøre Oslo til en bedre by å vokse opp i, leve i og bli gammel i.

Det kommunale finansieringsansvaret for tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke vil etter all sannsynlighet flyttes til staten. Med det følger et særlig ansvar for Oslo kommune til å finne andre måter å ha kontakt på, slik at tros- og livssynssamfunnene kan forankre sin aktivitet og innsats i relevante steder av kommunen.

I dag er det ikke noe fast møtepunkt mellom kommunens ledelse og tros- og livssynssamfunnene. Utvalget anbefaler at:

- Kommunen tar initiativ til faste, årlige møter med byens tros- og livssynssamfunn.

Utvalget mener kontaktplater i bydelene og i flere etater også vil være viktige, særlig for å få økt forståelse mellom kommune og innbyggere, og for å samarbeide om utviklings- og utfordringsområder. Det samme gjelder egne samarbeidsfora ungdom imellom, og mellom ungdom og kommunen. Utvalget anbefaler at:

- Bydelene tar initiativ til faste, jevnlig møter med frivilligheten, inkludert alle tros- og livssynssamfunnene som holder til i bydelen. Saker

som kan tas opp er dialog, erfaringsutveksling og samarbeid om forbedring av kommunale tjenester. Det kan også være et sted for sammen å finne løsninger på lokale problemstillinger, drive samfunnsutvikling osv.

- Hver bydel etablerer en egen kontaktflate med ungdom og sikrer at ungdom har medvirkning i saker eller på områder som gjelder dem.

Utvalget har også sett behovet for samarbeid mellom kommunale instanser og innbyggerne på andre områder. Utvalget anbefaler at:

- Utdanningsetaten samarbeider med muslimske paraplyorganisasjoner for å utvikle sentrale retningslinjer knyttet til bønn, faste og andre utfordringer.
- Skolene har dialog med foreldrene i situasjoner der barn i barneskolealder faster, og søker å løse situasjonen på best mulig måte.
- Det opprettes et samarbeidsforum hvor representanter for tros- og livssynssamfunn møter barnevernet, både fra etaten sentralt og fra de ulike barnevernkontorene i bydelene. Barne- og familieetaten bør få ansvar for å organisere dette samarbeidet.

6.2.5 Tilskuddsforvaltning

Tilskudd er en viktig måte å styrke tros- og livssynssamfunnenes positive bidrag i byen. Som beskrevet i kapittel 4 har kommunen flere tilskuddsordninger som kommer tros- og livssynssamfunn til gode. Samtidig som tros- og livssynssamfunnene er aktuelle søkere på en rekke ordninger, er det flere eksempler på at de er diskvalifiserte ettersom tiltaket ikke er tilstrekkelig lokalt forankret. I mange av bydelene kreves det for eksempel at et tiltak arrangeres lokalt for bydelens beboere for å få frivillighetsmidler. Dette er forståelig fra bydelens side, og naturlig for en lokal tilskuddsordning. Samtidig er dette utfordrende for mange tros- og livssynssamfunn fordi de kanskje holder til på ett sted av byen, mens mesteparten av medlemmene holder til et annet sted. Der Den norske kirke har en sterk lokal forankring i konkrete lokalmiljø, jobber mange andre samfunn mer byomfattende.

Denne problemstillingen aktualiseres ytterligere av at driftsstøtten til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke etter all sannsynlighet flyttes fra kommunen til staten. Med denne endringen fjernes også den eneste byomfattende støtten til alle tros-

og livssynssamfunn. Utvalget vil derfor anbefale kommunen å finne nye måter å støtte opp under og samarbeide med tros- og livssynssamfunn på et byomfattende nivå. Utvalget anbefaler at:

- Kommunen øker tilskuddet til Den norske kirke slik at kommunens lovpålagte ansvar ivaretas. Så lenge det er kommunalt ansvar å finansiere kirkebyggene, må kirkene og kirkens lokaler leies ut til kostpris.
- Kommunen utarbeider en langsiktig vedlikeholds- og bruksplan for kirkebyggene i Den norske kirke i samarbeid med Kirkelig fellesting i Oslo.

Byrådspartiene sier i samarbeidsplattformen for årene 2019-2023 at de vil «jobbe opp mot staten for å få mulighet til å stille krav om likestilling og inkludering til organisasjoner og livssynssamfunn som mottar offentlig støtte». I plattformen kommer det ikke frem hva slags støtte det siktes til. Med forbehold om at det her menes prosjektstøtte, mener utvalget det må være en forutsetning at aktivitetene eller prosjektene må være åpne for deltakelse for alle.

6.2.6 Lokaler

Tros- og livssynssamfunn som utvalget har fått innspill fra, trekker særlig frem bygg og lokaler som sin fremste utfordring i Oslo. Det gjelder særlig lokaler til å ha sine daglige aktiviteter, men også seremonilokaler av en viss størrelse.

Kommunen er ikke lovpålagt å fremskaffe eller drifte lokaler til tros- og livssynsvirksomhet, utover finansieringsansvaret for kirkebygg i Den norske kirke. Likevel mener utvalget at kommunen bør ta denne utfordringen mer på alvor enn hva som gjøres i dag. Dersom et tros- eller livssynssamfunn kontakter kommunen om slike saker i dag, er det ingen som har et klart ansvar for denne problemstillingen, og en kan risikere å bli sendt rundt mellom ulike etater eller ansvarlige byrådsavdelinger (administrasjonene til de enkelte byrådene). Kommunen bør også bli langt flinkere til å veilede samfunnene i muligheter og begrensninger som ligger i bruksendringer, omreguleringer mv.

Det er ikke kommunens ansvar å sørge for at tros- og livssynssamfunn har steder å drive sin aktivitet, men kommunen kan likevel bidra på en bedre måte til at byens tros- og livssynsmangfold får mulighet til permanente, velfungerende lokaler.

Det er behov for et større livssynsnøytralt seremonilokale i Oslo. I tillegg har mange tros- og livssynssamfunn behov for lokaler til administrasjon, møtevirksomhet, ritualer og arrangementer. Utvalget foreslår å gjøre om det gamle hovedbiblioteket på Hammersborg til byens storstue for tros- og livssynssamfunn. Et sted for dialog- og opplysningsarbeid, for debatt og utstillinger, og et sted hvor ungdom og unge voksne kan møte hverandre på tvers av tros- eller livssynstilknytning og geografisk tilhørighet. Utvalget anbefaler at:

- Kommunen gjør om det gamle hovedbiblioteket til byens storstue for tros- og livssynsmangfold, seremonier og dialogarbeid.
- Kommunen endrer praksis og i større grad lar tros- og livssynssamfunn bruke kommunale lokaler på tider der kommunen selv ikke bruker dem.
- Det blir like bestemmelser for å leie kommunens utearealer, og at disse bestemmelsene inkluderer tros- og livssynssamfunn som leietakere.
- Alle tros- og livssynssamfunn sikres lik anledning til å leie Rådhuset og omkringliggende utearealer.
- Kommunen sørger for etablering av flere større, livssynsnøytrale seremonirom.
- Tros- og livssynssamfunn gis lik anledning som andre frivillige aktører til å bruke skolens lokaler etter skoletid.

6.2.7 Mangfold og inkludering

Tros- og livssynsfeltet er en viktig brikke i det mangfoldige Oslo, og en sentral del av mangfold og inkluderingspolitikken. Som nevnt i kapittel 5 har 27 prosent av tros- og livssynssamfunnene i Oslo en medlemsmasse der mer enn halvparten er utenlandsfødte. Det gjør trossamfunnene til en viktig samlingsplass, en viktig landingsplattform, og et viktig springbrett inn i andre deler av samfunnslivet. Det gjør samfunnene til et viktig sted for byens inkluderingsarbeid.

Utvalget mener kommunen i større grad må se tros- og livssynssamfunnene som samarbeidspartnere i inkluderingsarbeidet. Det innebærer også at kommunen sørger for at tros- og livssynsfeltet inkluderes i kulturtilbudet i byen. Et formalisert samarbeid om disse spørsmålene bør inkluderes både på overordnet og lokalt plan. Utvalget anbefaler at:

- Kommunen ser tros- og livssynssamfunnene som samarbeidspartnere i inkluderingsarbeidet, både på bynivå og på lokalt plan.
- Bydelene har møteplasser for ungdom der det er gode rammer for å ha en tro- eller livssynsidentitet. Disse møteplassene må utvikles sammen med ungdommen.

6.2.8 Særskilt om beredskap

Utvalget anbefaler at:

- Oslo kommune oppretter et beredskapsutvalg bestående av de tros- og livssynssamfunn som ønsker å være med. Utvalget kan planlegge felles markeringer når det er ønskelig, drøfte hvordan dødsbudskap best kan formidles, og være en rådgivende instans for kommunen. LRS-presten bør være en del av utvalget.

6.2.9 Særskilt om sykehjem

Utvalget anbefaler at:

- Det opprettes et team for livsveiledning. Dette teamet bør bestå av representanter fra tros- og livssynssamfunnene. De som er tilknyttet teamet vil ha særskilt kompetanse på samtale- og besøkstjenester og være tilgjengelig for tjeneste på de ulike institusjonene.
- Sykehjemsetaten gjennomfører innskrivings- og kartleggingssamtaler jevnlig og lagrer informasjon om tros- og livssynstilhørighet i henhold til gjeldende personvernlovgivning.

6.2.10 Særskilt om skole

Utvalget anbefaler at:

- Det fortsatt legges til rette for elevdrevne tros- og livssynsrelaterte aktiviteter i skoletiden, gitt at dette ikke går ut over undervisningen.
- Tro- og livssynssamfunnenes gudstjenester, bønnesamlinger eller andre former for ritualer eller markeringer ikke foregår i skoletiden. Skolene kan fortsatt legge til rette for elevenes deltakelse på arrangementer etter skoletid.
- Oslo kommune utarbeider felles, overordnede føringer eller anbefalinger som gjelder prinsipielle spørsmål angående tro og livssyn i skolen.

- Skolene legger til rette for tros- og livssynstilpasset mat på skoleturer, arrangementer, kantiner mv.
- Alle skoler finner løsninger som sikrer at alle elever lærer å svømme.
- Det ikke gjøres endringer i bestemmelser om bruk av hodeplagg i Osloskolen eller tiltak for å begrense bruken. Utvalget oppfordrer samtidig skolene til å ha dialog med foreldrene i de tilfellene hvor små barn bruker religiøse hodeplagg på skolene.

6.2.11 Særskilt om gravplasser og gravlegging

Utvalget anbefaler at:

- All drift og forvaltning av det offentlige ansvaret for gravferd overføres til kommunen.
- Kommunen utvider tilbudet om retningsbestemte graver til gravplasser i alle deler av byen.
- Oslo kommune planlegger for gode løsninger for kolumbarier, både inne i tilknytning til seremonirom, eller ute på gravplassene, og søker om dispensasjon for å kunne tilby slike. Ett forslag er å etablere et kolumbarium i Tros- og livssynssamfunnenes hus.
- Nedsetting av urner i vinterhalvåret blir en del av det ordinære tilbudet.
- Felles utsmykning på de offentlige gravplassene i Oslo gis nøytral utforming med tanke på tro og livssyn.
- Oslo kommune bør arbeide for en lovendring som gir mulighet for askespredning under regulerte forhold i tilknytning til gravplassene.
- Tilbud om gravlegging utenfor ordinær arbeidstid må gjelde alle innbyggere uavhengig av tros- eller livssynsmessig tilhørighet.
- Et utvidet gravferdstilbud utredes videre, herunder potensiell etterspørsel, type tilbud, omfang og økonomi. Konsekvenser for andre aktører enn Gravferdsetaten må også utredes, for eksempel begravelserbyråer og seremoniledere, og mulige kollisjoner med andre aktiviteter i tros- og livssynssamfunn, eller på gravplassene, i samme tidsrom.

Økonomiske og administrative konsekvenser

I henhold til mandatet skal utvalget vurdere de økonomiske og administrative konsekvensene av forslagene. Med de tidsrammer og forutsetninger utvalget har hatt, gis det i det følgende overordnede vurderinger av konsekvensene.

7.1 Økonomiske konsekvenser av å være livssynsåpen

Bystyret i Oslo har vedtatt at Oslo skal være en livssynsåpen by. Å være en livssynsåpen by betyr i praksis å sette alle relevante kommunale tjenester i stand til å være livssynsåpne. En livssynsåpen by legger til rette for at individer kan leve med sin tro eller sitt livssyn og legger til rette for at tros- og livssynssamfunn kan etablere seg og drive aktivitet i byen.

Å være en livssynsåpen by innebærer å verdsette hele tros- og livssynsfeltet på lik linje og behandle alle samfunnene likt. Dette koster.

Når bystyret i Oslo bevilger midler til å rehabilitere kirkebygg tilhørende Den norske kirke, blir det også bevilget kompensasjon til andre tros- og livssynssamfunn. Dette er en likebehandling som er hjemlet i lov. En livssynsåpen by med en politikk tuftet på likebehandling og lik behandling av alles rett til tros- og livssynsfrihet må også gjennomføres på steder det ikke er lovpålagt. Derfor koster det å ha et livssynsåpent samfunn.

Gevinstene ved en livssynsåpen by er samtidig mange. Tros- og livssynssamfunnenes aktiviteter og fritidstilbud lokalt holder barn og ungdom borte fra uønskede situasjoner og kanskje kriminalitet. Tros- og livssynssamfunn mobiliserer frivillige og har aktiviteter som utfyller kommunens egne, og som derved på mange områder sparer kommunen for utgifter. Tros- og livssynssamfunnene er egne fellesskap som på sitt beste bidrar til bedre inkludering og integrering.

Dersom man mener alvor med at frivilligheten, og i dette tilfellet tros- livssynssamfunnene er berikende for samfunnet, må de støttes opp om. Det innebærer å gi tilskudd, som har en kostnadsside, å stille lokaler til disposisjon, som har en kostnadsside, og gjøre ansatte i stand til å møte mangfoldet på en god måte, som har en kostnadsside. Likevel vil vi understreke at gevinstene ved et livssynsåpent samfunn samlet sett overstiger kostnadene.

7.2 Økonomiske og administrative konsekvenser av utvalgets anbefalinger

Mange av anbefalingene i denne rapporten har minimale økonomiske og administrative konsekvenser. Dette gjelder anbefalinger om mer dialog mellom kommune og innbyggere, bedre koordinering og veiledning og samarbeid, og generell kompetanseheving. Utvalget er av den oppfatning at dette er innsats som bør kunne tas innenfor gjeldende rammer og uten større administrative endringer.

Utvalget anbefaler at skolene i større grad enn i dag leier og låner ut lokalene sine til tros- og livssynssamfunn. Dette er kun en presisering av eksisterende rettighet. Utvalget ser det ikke som nødvendig at Utdanningssetaten får økt kompensasjon for dette. Det samme gjelder andre kommunale lokaler og utearealer, hvor utvalget anbefaler likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn i uteleiepraksisen. Dette har ingen økte kostnader for kommunen.

Endringene av finansieringsansvar for tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke har ingen økonomiske konsekvenser for Oslo kommune, da staten vil trekke det samme beløpet kommunen ellers ville utbetalt fra de årlige rammeoverføringene.

Anbefalingen om retningsbestemte graver i flere deler av byen har en kostnadsside. Utvidelse av gravareal er samtidig en del av etatens kjerneoppgaver, og anleggelse av retningsbestemte graver i flere områder av byen innebærer i tilfelle en prioritering av midler innenfor eksisterende rammer. Å tilby urnenedsettelse om vinteren vil ha minimale økonomiske konsekvenser, og utvalget mener at også dette bør kunne dekkes over ordinære driftsbudsjett.

Overføring av alt ansvar for gravferd fra Den norske kirke til Oslo kommune vil innebære minimale praktiske endringer sammenliknet med dagens organisering. Utvalget ser derfor ikke behov for å øke midlene til

Gravferdsetaten ved overføring av ansvaret som i dag ligger hos Den norske kirke.

Faste møter med politisk ledelse vil trolig ivaretas av tros- og livssynskoordinatoren. Økonomiske og administrative konsekvenser ligger derfor til denne stillingen. Dette er redegjort for under.

Forslagene som innebærer større økonomiske og administrative konsekvenser, er redegjort for under.

Stilling som tros- og livssyns koordinatør

Utvalget foreslår å opprette en stilling som tros- og livssyns koordinatør. Dette beregnes til å koste 1 mill. årlig.

Etablering av team for livsveiledning

Det foreslås å endre innretningen til den nåværende tilskuddsordningen i Sykehjemsetaten til å delfinansiere et team for livsveiledning. I dag bevilges 4,7 mill. til formålet. Utvalget foreslår i første omgang å øke dette med 3,3 mill. slik at det totalt tildeles 8 mill. Midler til en stilling i Sykehjemsetaten er innlemmet her. Utvalget mener samtidig at ordningen må styrkes ytterligere i årene som kommer.

Tros- og livssynssamfunnenes hus

Det er svært mange usikkerhetsmomenter knyttet til omgjøring av biblioteket til tros- og livssynssamfunnenes hus. Dette gjelder for eksempel om bygget fortsatt skal være i kommunens eie, hvem som skal finansiere nødvendige ombygginger, og hva slags driftsmodell som velges. I tillegg kommer alle muligheter for bruk, leietakere osv. Grunnet det ovennevnte, og det faktum at ingenting foreløpig er utredet, har ikke utvalget funnet det riktig å gi et estimat på kostnadene.

Endring i organisering av tros- og livssynssamfunns deltakelse i beredskapsarbeidet

Kostnadene knyttet til utvalgets anbefaling om endring i tros- og livssynssamfunnenes deltakelse i beredskapsarbeidet har ikke store økonomiske konsekvenser for kommunen. Koordinering og tilrettelegging i denne sammenheng er ivaretatt i kostnader til stilling som tros- og livssyns koordinatør.

En økt deltakelse fra tros- og livssynssamfunn i beredskapsarbeidet vil samtidig føre med seg potensielt større utgifter for tros- og livssynssamfunnene. Utvalget har ikke lagt opp til at kommunen skal kompensere for dette, på samme måte som den ikke kompenserer for Den norske kirkes arbeid i dag.

Lovpålagt vedlikeholdsansvar for kirkebyggene i Den norske kirke

Tilskuddet til Den norske kirke må ivareta kommunens lovpålagte vedlikeholdsansvar for kirkebyggene. Utvalget ønsker ikke å spesifisere et beløp. Det bemerkes at en økning i tilskuddet til Den norske kirke vil utløse tilsvarende økning til andre tros- og livssynssamfunn.

Utvalget mener videre at kommunen bør lage en langsiktig bruks- og vedlikeholdsplan sammen med Kirkelig fellesråd i Oslo. Denne kan eventuelt bygge videre på eller sees i sammenheng med bispedømmets kirkebruksplan og andre foreliggende vedlikeholdsplaner. En utredning vil medføre både økonomiske og administrative konsekvenser for både fellesrådet og kommunen.

Utredning av tilbud om gravlegging utenfor ordinær arbeidstid

En utredning anses å bli omfattende og utvalget anslår at kostnadene vil ligge på om lag 1 mill.

Gravferdsetaten har vurdert egne kostnader til å være på om lag 4,7 mill. årlig.⁶⁸ Dette er foreløpige beregninger, og inneholder ikke økonomiske og administrative kostnader for andre parter, som for eksempel begravellesbyråer og tros- og livssynssamfunn. En eventuell utredning vil belyse disse.

Utvikling av nye gravformer, f.eks kolumbarier

Gravferdsetaten har behov for utredningsmidler også på dette punktet. Kostnadene vil variere stort ut fra hvilke nye gravformer man går videre med. For eksempel vil anleggelse av et kolumbarium kreve investeringsmidler til bygg med nødvendig infrastruktur, drift mv. Askespredning er et langt billigere alternativ. Det kan også vurderes om utgifter til utvikling av nye gravferdsformer kan dekkes ved å øke inntektene, ved for eksempel å øke festeavgiftene.

⁶⁸ Notat 32/2019 Svar på spørsmål om tilpasset gravlegging – gravferd i helgene

Referanser

Litteratur

NOU 2013: 1 Det livssyns åpne samfunn

NOU 2014: 2 Lik og likskap

St. meld 15 (2017-2018) Leve hele livet

St. meld 15 (2000-2001) Nasjonale minoriteter i Norge
– Om statleg politikk overfor jøder, kvener, rom, romanifolket og skogfinner

Brottveit, Ånund: Bidrar tros mangfoldet til parallellsamfunn?
En undersøkelse av tros- og livssynsmangfoldet i Oslo. KIFO Rapport 2020:1

Bangstad, Sindre: Kartlegging av tros- og livssynsmangfold i Oslo kommune. KIFO Rapport 2018:2

Arnesen, Daniel og Hansen, Vibeke Wøien: Oslos innbyggers forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet. Institutt for samfunnsforskning, 2020

Plesner, Ingvill Thorson og Døving, Cora Alexa (red.):
Livsfaseriter. Religions- og livssynspolitiske utfordringer i Norge, 2009

Ødegård, Guro m.fl.: Fellesskap og forskjellighet. Integrasjon og nettverksbygging i flerkulturelle lokalsamfunn. Abstrakt forlag, 2014

Putnam, Robert: Bowling alone: America's declining social capital. Journal of Democracy, 1995

Furseth, Inger (red.): Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet. Universitetsforlaget, 2015

Plesner, Ingvill Thorson: Religionspolitikk. Universitetsforlaget, 2016

Leirvik, Oddbjørn: Religionspluralisme. Pax forlag, 2016

Botvar, Pål Kjetil, Schmidt, Ulla (red.): Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering. Universitetsforlaget, 2010

Synnes, Roald: Kristne migrantmenigheter i Oslo kommune. KIFO Rapport 2012:1

Politiske saker

Plattform for byrådssamarbeid mellom Arbeiderpartiet, Miljøpartiet de Grønne og Sosialistisk Venstreparti i Oslo 2019-2023:

<https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13346154-1573659611/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Politikk/Byr%C3%A5det/Oslos%20byra%CC%8Adserkl%C3%A6ring%202019-2023.pdf>

Tros- og livssynsutvalg i Oslo kommune – mandat og oppnevning. Vedtatt 04.04.2019 i sak 1039

Byrådets budsjettforslag 2020 og økonomiplan 2020-2023
<https://www.oslo.kommune.no/politikk/budsjett-regnskap-og-rapportering/budsjettforslag-2020-og-okonomiplan-2020-2023/?del=13>

Oslo kommunes høringsuttalelse til ny lov om trossamfunn (trossamfunnsloven).
Vedtatt 20.12.2017 i sak 370

Oslo kommunes høringsuttalelse til NOU 2013: 1 Det livssyns åpne samfunn.
Vedtatt 23.10.2013 i sak 319

Gravferdsforvaltning i Oslo – ny midlertidig forlengelse av avtalen med Kirkelig fellesråd i Oslo og fullmakt til videreføring av dagens ordning. Vedtatt 09.12.2015 i sak 371

Inngåelse av 10-årig avtale med Kirkelig fellesråd i Oslo om gravferdsvirksomheten.
Vedtatt 19.12.2017 i sak 1128

Engasjement og deltakelse. Frivillighet i Oslo 2016, vedtatt 14.12.2016 i sak 366

Kommunaldirektørens sak 68/2019 Fordeling av tilskudd til livssyns- og trossamfunn.
Vedtatt 10.10.2019

Overordnet beredskapsplan for Oslo kommune. Vedtatt 22.12.2016 i sak 1116

Reglement for Oslo kommunes arbeid med samfunnssikkerhet, beredskap og sikkerhet.
Vedtatt 22.06.2016 i sak 182

Byrådets sak 26/2016 Etablering av evakuerte og pårørendesenter i kriser og katastrofer.
Oppdatering av plan. Vedtatt 15.11.2016

Notat 32/2019 Svar på spørsmål om tilpasset gravlegging – gravferd i helgene av 07.06.2019

Fremtidens gravplass. Gode grønne byrom. Vedtatt 31.01.2018 i sak 24

Stolte Oslo – Handlingsplan for likeverd og frihet, uavhengig av kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og seksuell orientering. Vedtatt 17.06.2015 i sak 192

Mangfoldets muligheter – Om OXLO, Oslo Extra Large. Vedtatt 15.05.2013 i sak 129

Lover, forskrifter, rundskriv

Kongeriket Norges Grunnlov
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2

Lov om Den norske kirke (kirkeoven)
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1996-06-07-31?q=kirkeoven>

Lov om trdomssamfunn og ymist anna
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1969-06-13-25?q=trudoms>

Lov om tilskott til livssynssamfunn
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-06-12-64?q=tilskott%20til%20livssy>

Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd (gravferdsloven)
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1996-06-07-32?q=gravferd>

Lov om helligdager og helligdagsfred

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-02-24-12?q=helligdager>

Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringsloven)

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=oppl%C3%A6ringsloven>

Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51?q=likestilling>

Rundskriv I-6/2009 Rett til egen tros- og livssynsutøvelse

Forskrift 27. juni 2003 om kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene for tjenesteyting etter lov av 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene og etter lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v.

Rammekonvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteter

<https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1995-02-01-1?q=europar%C3%A5dets%20rammekonvensjon%20for%20minoriteter>

Forskrift om utlån og utleie av skoler og andre kommunale lokaler til frivillige organisasjoner i Oslo kommune

<https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2005-07-19-933?q=forskrift%20utl%C3%A5n%20og%20utleie%20av>

Andre kilder

Statistikk fra Statistisk sentralbyrå på medlemssammensetning i tros- og livssynssamfunn;

<https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf/aar>

<https://www.ssb.no/statbank/table/08531>

https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_koetra/aar

Oslo trender, kapittel 11:

<https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13346363-1572856400/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Politikk/Oslo trender%202019.pdf>

Informasjon om Oslo Extra Large:

<https://www.oxloinfo.no/oxlo-charter-om-religion-vis-omtanke-ta-hensyn/>

<https://www.oxloinfo.no/oxloguide/>

Rapport fra pilotprosjektet «Tros – og livssynsbetjening for pasienter og pårørende på sykehus»

<https://www.trooglivssyn.no/wp-content/uploads/2018/03/Prosjektrapport-Tros-og-livssynsbetjening-for-pasienter-og-p%C3%A5r%C3%B8rende-p%C3%A5-sykehus-2012.pdf>

Informasjon om kultur- og livssynsrådgiver ved Stavanger universitetssjukehus

<https://helse-stavanger.no/om-oss/nyheter/ingunn-wetteland-michaelson-er-ansatt-som-kultur-og-livssynsr%C3%A5dgiver-pa-sus>

Beredskap:

Beredskap i Den norske kirke:

<https://kirken.no/nb-NO/bispedommer/Oslo/for-ansatte2/retningslinjer/beredskapsplaner2/>

Avtale om beredskap for prester:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-v-7b2005/id109533/>

Helsedirektoratets veileder for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer:

https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/psykososiale-tiltak-ved-kriser-ulykker-og-katastrofer/Psykososiale%20tiltak%20ved%20kriser,%20ulykker%20og%20katastrofer%20%E2%80%93%20Veileder.pdf/_/attachment/inline/9170958a-0200-4f74-a842-ce505e8dbbe6:3a3fb52fc12bffd1b64e3a1567333d5d239a2167/Psykososiale%20tiltak%20ved%20kriser,%20ulykker%20og%20katastrofer%20%E2%80%93%20Veileder.pdf

Nasjonal trusselvurdering 2020 fra Politiets sikkerhetstjeneste:

<https://pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/nasjonal-trusselvurdering-2020-print.pdf>,

Politiets beredskapssystem, del 1

<https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/pbsi.pdf>

Lokaler, arealer og bygg:

Arbeid med kirkebruksplan i Oslo bispedømme, Den norske kirke:

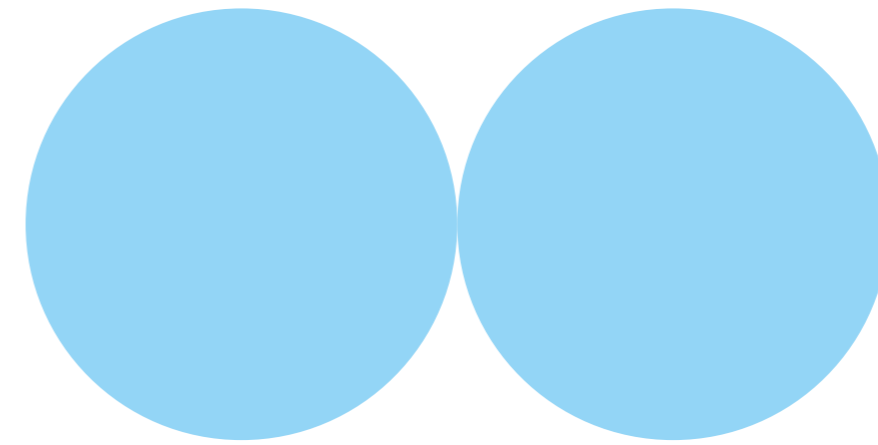
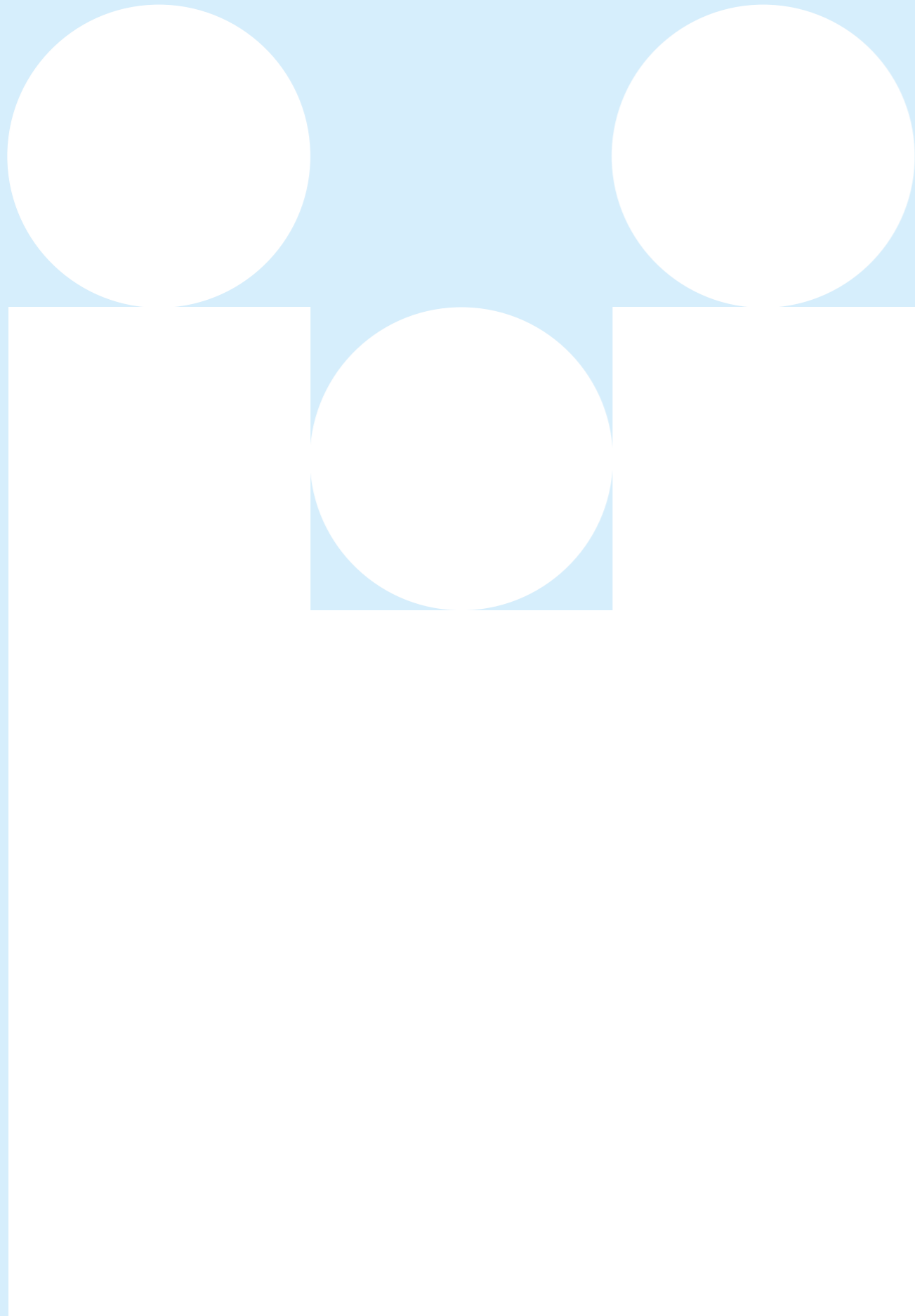
<https://kirken.no/nb-NO/fellesrad/kirkeneioslo/Kontakt/kirkebruksplan2/>

Dokumenter vedrørende tomter til religiøse bygg, Byrådsavdeling for byutvikling og Eiendoms-

byfornyelsesetaten: <https://einnsyn.no/sok?searchTerm=tomter%20til%20kirkebygg&sort=>

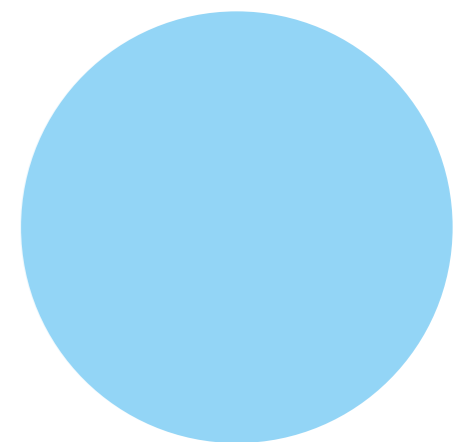
Reglement for bruk av rådhuset:

<https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1326855-1533812459/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/R%C3%A5dhuset/Retningslinjer%20for%20representasjon%20i%20Oslo%20r%C3%A5dhus.pdf>

Vedlegg 1:

Anbefalinger

Overordnet

Utvalget anbefaler at:

- Kommunen sørger for at alle etater og bydelsadministrasjoner øker ansattes kompetanse på tros- og livssynsrelaterte områder. Dette bør legges inn i virksomhetenes arbeid med etter- og videreutdanning.
- Kommunen oppretter en stilling som tros- og livssynsordinator. Denne koordinatoren kan veilede, rettlede, bistå og gi informasjon til tros- og livssynssamfunnene i møte med kommunens. Dette kan for eksempel være beredskap, leie av lokaler og arealer, behov for permanente lokaler, tilskudd og spørsmål om hvor man kan bidra. Stillingen er av en så overordnet og byomfattende karakter at utvalgt mener den bør ligge hos byrådsleder.
- Kommunen tar initiativ til faste, årlige møter med byens tros- og livssynssamfunn.
- Kommunen ser tros- og livssynssamfunnene som samarbeidspartnere i inkluderingsarbeidet, både på bynivå og lokalt plan gjennom samarbeidsrådene.

Eldretjenester

Utvalget anbefaler at:

- Det opprettes et team for livsveiledning. Dette teamet bør bestå av representanter fra tros- og livssynssamfunnene. De som er tilknyttet teamet vil ha særskilt kompetanse på samtale- og besøkstjenester og være tilgjengelig for tjeneste på de ulike institusjonene.
- Sykehjemsetaten gjennomfører innskrivings- og kartleggingssamtaler jevnlig og lagrer informasjon om tros- og livssynstilhørighet i henhold til gjeldende personvernlovgivning.

Lokaler, bygg og utearealer

Utvalget anbefaler at:

- Plan- og bygningsetaten gis veiledningsplikt, blant annet gjennom et veiledningshefte til tros- og livssynssamfunn. Veiledningen bør inneholde alle steg i regulerings- og byggeprosesser, beskrive mulige hindringer og gi forklaringer på hvorfor avslag kan komme.
- Eiendoms- og byfornyelsesetaten styrker sin veiledning til, og er imøtekommende overfor, tros- og livssynssamfunn som ønsker å kjøpe tomt eller eiendom av Oslo kommune
- Kommunen øker tilskuddet til Den norske kirke slik at kommunens lovpålagte ansvar ivaretas. Så lenge det er kommunalt ansvar å finansiere kirkebyggene må kirkene og kirkens lokaler leies ut til kostpris.
- Kommunen gjør om det gamle hovedbiblioteket til byens storstue for tros- og livssynsmangfold, seremonier og dialogarbeid.
- Kommunen endrer praksis og i større grad lar tros- og livssynssamfunn bruke kommunale lokaler på tider der kommunen selv ikke bruker dem.
- Det blir like bestemmelser for å leie kommunens utearealer, og at disse bestemmelsene inkluderer tros- og livssynssamfunn som leietakere.
- Alle tros- og livssynssamfunn sikres lik anledning til å leie rådhuset og omkringliggende utearealer.
- Kommunen utarbeider en langsiktig vedlikeholds- og bruksplan for kirkebyggene i

Den norske kirke i samarbeid med Kirkelig fellesråd i Oslo.

- Kommunen sørger for etablering av flere større, livssynsnøytrale seremonirom.
- Tros- og livssynssamfunn gis lik anledning som andre frivillige aktører til å bruke skolens lokaler etter skoletid.

Lokalmiljø/bydeler

Utvalget anbefaler at:

- Bydelene tar initiativ til faste, jevnlige møter med frivilligheten, inkludert alle tros- og livssynssamfunnene som holder til i bydelen. Saker som kan tas opp er dialog, erfaringsutveksling og samarbeid om forbedring av kommunale tjenester. Det kan også være et sted for sammen å finne løsninger på lokale problemstillinger, drive samfunnsutvikling etc.
- Hver bydel etablerer en egen kontaktflate med ungdom og sikrer at ungdom har medvirkning i saker eller på områder som gjelder dem.
- Bydelene har møteplasser for ungdom der det er gode rammer for å ha en tro- eller livssynsidentitet. Disse møteplassene må utvikles sammen med ungdommen.

Skole

Utvalget anbefaler at:

- Utdanningsetaten samarbeider med muslimske paraplyorganisasjoner for å utvikle sentrale retningslinjer knyttet til bønn, faste og andre utfordringer.
- Skolene har dialog med foreldrene i situasjoner der barn i barneskolealder faster, og søker å løse situasjonen på best mulig måte.
- Det fortsatt legges til rette for elevdrevne tros- og livssynsrelaterte aktiviteter i skoletiden, gitt at dette ikke går ut over undervisningen.
- Tro- og livssynssamfunnenes gudstjenester, bønnesamlinger eller andre former for ritualer eller markeringer ikke foregår i skoletiden. Skolene kan fortsatt legge til rette for elevenes deltakelse på arrangementer etter skoletid.
- Oslo kommune utarbeider felles, overordnede føringer eller anbefalinger som gjelder prinsipielle spørsmål angående tro og livssyn i skolen.
- Skolene legger til rette for tros- og livssynstilpasset mat på skoleturer, arrangementer, kantiner mv.
- Alle skoler finner løsninger som sikrer at alle elever lærer å svømme.
- Det ikke gjøres endringer i bestemmelser om bruk av hodeplagg i Osloskolen eller tiltak for å begrense bruken. Utvalget oppfordrer samtidig skolene til å ha dialog med foreldrene i de tilfellene hvor små barn bruker religiøse hodeplagg på skolene.

Barnevern

Utvalget anbefaler at:

- Det opprettes et samarbeidsforum hvor representanter for tros- og livssynssamfunn møter barnevernet, både fra etaten sentralt og fra de ulike barnevernkontorene i bydelene. Staten bør få ansvar for å organisere dette samarbeidet.

Beredskap

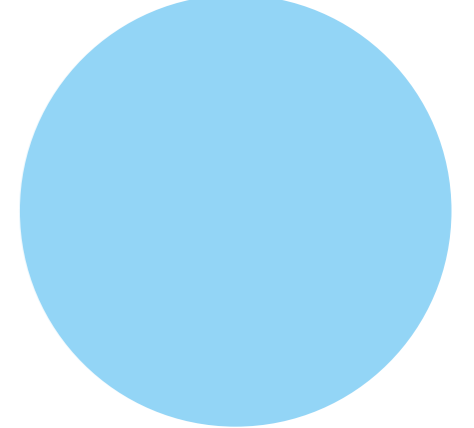
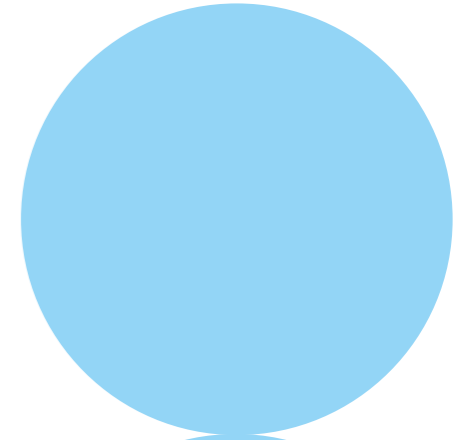
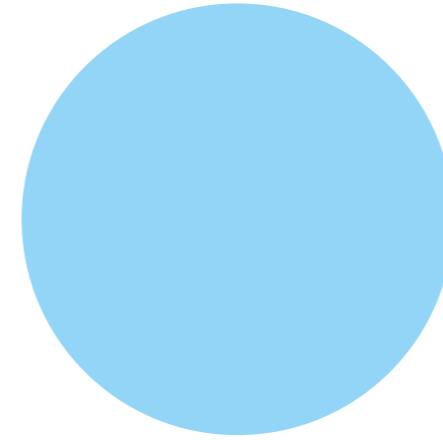
Utvalget anbefaler at:

- Oslo kommune oppretter et beredskapsutvalg bestående av de tros- og livssynssamfunn som ønsker å være med. Utvalget kan planlegge felles markeringer når det er ønskelig, drøfte hvordan dødsbudskap best kan formidles, og være en rådgivende instans for kommunen. LRS-presten bør være en del av utvalget.

Gravferd, gravlegging og gravplassforvaltning

Utvalget anbefaler at:

- All drift og forvaltning av det offentlige ansvaret for gravferd overføres til kommunen.
- Kommunen utvider tilbudet om retningsbestemte graver til gravplasser i alle deler av byen.
- Oslo kommune planlegger for gode løsninger for kolumbarier, både inne i tilknytning til seremonirom, eller ute på gravplassene, og søker om dispensasjon for å kunne tilby slike. Ett forslag er å etablere et kolumbarium i Tros- og livssynssamfunnenes hus.
- Nedsetting av urner i vinterhalvåret blir en del av det ordinære tilbudet.
- Felles utsmykking på de offentlige gravplassene i Oslo gis nøytral utforming med tanke på tro og livssyn.
- Oslo kommune bør arbeide for en lovendring som gir mulighet for askespredning under regulerte forhold i tilknytning til gravplassene.
- Tilbud om gravlegging utenfor ordinær arbeidstid må gjelde alle innbyggere uavhengig av tros- eller livssynsmessig tilhørighet.
- Et utvidet gravferdstilbud utredes videre, herunder potensiell etterspørsel, type tilbud, omfang og økonomi. Konsekvenser for andre aktører enn Gravferdsetaten må også utredes, for eksempel begravelsesbyråer og seremoniledere, og mulige kollisjoner med andre aktiviteter i tros- og livssynssamfunn, eller på gravplassene.

Vedlegg 2:

Mandat

Byrådssak 1039/19

TROS- OG LIVSSYNSUTVALG I OSLO KOMMUNE – MANDAT OG OPPNEVNING

Sammendrag:

Bystyret har i sak 25 av 31.01.2018 fattet følgende vedtak:

«Bystyret ber byrådet sette ned et bredt sammensatt utvalg som foretar en gjennomgang av Oslo kommunes tros- og livssynspolitikk og fremmer forslag som kan bidra til å skape en mer helhetlig politikk på feltet..

Bystyret ber byrådet orientere bystyret om utvalgets sammensetning og mandat.»

Byråden for kultur, idrett og frivillighet innstiller i denne saken byrådet til å nedsette et utvalg som skal gjennomgå dagens tros- og livssynspolitikk i Oslo kommune og gi forslag til hva kommunens fremtidige politikk på tros- og livssynsområdet bør inneholde.

Følgende punkter er hentet fra byrådets forslag til mandat:

- Foreta en gjennomgang av kommunens tros- og livssynspolitikk i dag.
- Gjennomgå kommunens praksis i saker eller på områder som omhandler eller er relevant for tros- og livssynssamfunn. Eksempler kan være i kommunale tjenester som barnehage-, skole- og helsesektoren, på beredskapsområdet, samt i kommunale tilbud på eksempelvis kulturfeltet. Utvalget kan gi anbefalinger om eventuelle felles prinsipper.
- Gi anbefalinger til hvordan tillitsbyggende tiltak, samarbeid og dialog mellom kommunen og tros- og livssynssamfunn om samfunnsutvikling og utfordringer kan sikres. Eksempler på områder kan være inkludering, ensomhet og fellesskap, og tros- og livssynsutøvelse.
- Gjennomgå kommunens rolle i, og oppgave med, å sikre infrastruktur for tros- og livssynsutøvelse.
- Gjennomgå hvordan tros- og livssynsperspektivet er ivaretatt i Oslo kommunes gravferdsforvaltning.
- Utrede økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene.

Byråden innstiller til byrådet å oppnevne følgende medlemmer til utvalget: Trond Bakkevig (leder), Ingrid Rosendorf Joys (nestleder), Lene Mürer, Ingvill Thorson Plesner, Omar Gilani, Sumeet Patpatia Singh, Trond Enger og Djamel Selhi.

Saksfremstilling:

Oslo kommune er landets største by. Befolkningen er svært sammensatt med tanke på etnisk, kulturell og religiøs tilhørighet og har det største mangfoldet av tros- og livssynssamfunn. Tall fra 2018 viser at 49 prosent av byens innbyggere er medlemmer i Den norske kirke, 21

prosent er medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn og 30 prosent har ikke medlemskap. Utviklingen de siste ti årene viser en nedgang for Den norske kirke parallelt med en økning både i medlemsmassen til andre tros- og livssynssamfunn og andelen innbyggere som ikke er medlem noe sted. Det er andelen uten medlemskap som øker mest.

I 2018 utbetalte kommunen tilskudd til medlemmer fra 729 forskjellige tros- og livssynssamfunn. Mange av samfunnene hører riktignok til andre steder i landet, men de har medlemmer som bor i Oslo. En foreløpig undersøkelse gjort i samarbeid mellom Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) og Institutt for kirke- religions- og livssynsforskning (KIFO) viser at Oslo har 136 registrerte tros- og livssynssamfunn inkludert Den norske kirke.

Oslo kommunes støtte til, og samhandling med, tros- og livssynssamfunn er i hovedsak hjemlet i *Lov om Den norske kirke (kirkeloven)*, *Lov om trdomssamfunn og ymist anna*, *Lov om tilskott til livssynssamfunn* og *Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd (gravferdsloven)*. I tillegg er det noe kommunal tilrettelegging som er regulert gjennom for eksempel utdanningsloven, lov om helsetjenester mm.

Byråden bemerker

Oslo kommunes tros- og livssynspolitikk er i dag hovedsakelig knyttet til utbetaling av tilskudd til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. I tillegg kommer mindre støtteordninger knyttet til eksempelvis religionsdialog, frivillighetsmidler i bydeler og tros- og livssynstilbud i sykehjem.

Hva som er, og kan være, Oslo kommunes religionspolitikk innebærer imidlertid mer enn tilskuddsutbetalinger. Innhold i kommunale tjenester, bistand eller tilbud i kriser, involvering i byutvikling og planarbeid er alle eksempler på områder som kan ha betydning i tros- og livssynspolitikken.

Samfunnet er i endring, og tros- og livssynsfeltet er mer sammensatt og mangfoldig enn noen gang tidligere. Det etableres stadig nye trossamfunn innen mange trosretninger, og Den norske kirke er ikke lenger landets statskirke, men en folkekirke. Samtidig øker andelen av Oslos innbyggere som ikke er medlem i noen tros- eller livssynssamfunn for hvert år.

I denne situasjonen er det uklart hva som er kommunens tros- og livssynspolitikk. Hvilke retningslinjer som skal følges, hvilke prinsipper som ligger til grunn i de kommunale tjenestene, og hva som er kommunens ansvar i forskjellige saker, varierer i stor grad fra situasjon til situasjon og fra virksomhet til virksomhet.

Det er behov for en gjennomgang av eksisterende politikk på tros- og livssynsfeltet, og anbefalinger om hva som bør være Oslo kommunes helhetlige praksis med, og politikk for, tro og livssyn i årene som kommer. Byråden innstiller derfor til byrådet å nedsette et uavhengig utvalg som skal gjennomgå eksisterende politikk på tros- og livssynsområdet, og komme med forslag til hva fremtidens tros- og livssynspolitikk i Oslo kommune bør inneholde.

Det er ventet en stortingsmelding og en ny lov om tros- og livssynssamfunn i 2019. Den nye loven vil trolig samle lovene om Den norske kirke, trossamfunnene og livssynssamfunnene i én. I utkast til den nye trossamfunnsloven ble det skissert en rekke forslag til endringer som i hovedsak kan få store konsekvenser for kommunens finansiering av tros- og livssynssamfunn. Det er foreløpig ikke kjent hva det kommende lovforslaget vil inneholde, ei heller hva tros- og livssynsmeldingen vil innebære av eventuelle endringer for Oslo kommune. Slikt sett kan det være argumenter for å vente med å nedsette utvalget. Byråden ønsker likevel å igangsette arbeidet uavhengig av ny lov og stortingsmelding. Ny lov vil som sagt i hovedsak kunne få

konsekvenser for kommunens finansieringsansvar for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. I byrådets forslag til mandat er det lagt opp til gjennomgang av mange områder som ikke er relatert til finansiering. Da det i tillegg er uklart når den nye loven vil komme, mener byråden at det ikke er hensiktsmessig å avvente ny lov før utvalget går i gang med sitt arbeid. Under følger byrådets forslag til utvalgets mandat.

Byrådets forslag til mandat

Tros- og livssynsfrihet er en grunnleggende menneskerettighet. Samtidig kan det oppstå motsetninger mellom tros- og livssynsfrihet på den ene siden og for eksempel ytringsfrihet og diskriminering på den andre.

Utvalget bes om å komme med forslag til en helhetlig tros- og livssynspolitik, som skal ivareta alle Oslos innbyggere og sikre likebehandling. Utvalget skal se på hvordan Oslo kommunes tros- og livssynspolitik bør utformes med utgangspunkt i grunnleggende menneskerettigheter som trosfrihet og ytringsfrihet, og sikre Oslo som en livssynsåpen by. Utvalgets forslag må holdes innenfor gjeldende lov og regelverk.

Utvalget skal:

- Foreta en gjennomgang av kommunens tros- og livssynspolitik i dag.
- Gjennomgå kommunens praksis i saker eller på områder som omhandler eller er relevant for tros- og livssynssamfunn. Eksempler kan være i kommunale tjenester som barnehage-, skole- og helsesektoren, på beredskapsområdet, samt i kommunale tilbud på eksempelvis kulturfeltet. Utvalget kan gi anbefalinger om eventuelle felles prinsipper.
- Gi anbefalinger til hvordan tillitsbyggende tiltak, samarbeid og dialog mellom kommunen og tros- og livssynssamfunn om samfunnsutvikling og utfordringer kan sikres. Eksempler på områder kan være inkludering, ensomhet og fellesskap, og tros- og livssynsutøvelse.
- Gjennomgå kommunens rolle i, og oppgave med, å sikre infrastruktur for tros- og livssynsutøvelse.
- Gjennomgå hvordan tros- og livssynsperspektivet er ivaretatt i Oslo kommunes gravferdsforvaltning.
- Utrede økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene.

Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet kan gjøre endringer i mandatet og gi ytterligere utredningsoppgaver til utvalget. Dersom utvalget har spørsmål om tolkning eller avgrensning til mandatet skal dette tas opp med ansvarlig byrådsavdeling.

Utvalgets medlemmer:

Byråden er opptatt av å ha et bredt sammensatt utvalg, der mange perspektiver er ivaretatt. Medlemmene vil være personlig utnevnt.

Byråden foreslår at byrådet oppnevner følgende medlemmer til Oslo kommunes tros- og livssynspolitiske utvalg:

Trond Bakkevig utnevnes til leder for utvalget. Bakkevig er i dag pensjonist. Han har tidligere vært prost i Den norske kirke, og ledet Bakkevig I og Bakkevig II-utvalgene, som omhandlet henholdsvis forholdet mellom stat og kirke, og om hvordan demokratiet i Den norske kirke kunne styrkes. Han har hatt en rekke andre roller, deriblant som styreleder ved Institutt for menneskerettigheter.

Ingrid Rosendorf Joys utnevnes til nestleder for utvalget. Hun er generalsekretær i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn.

Lene Mürer er direktør i Gravferdsetaten, og har tidligere jobbet som seremonisjef i Human-Etisk forbund.

Ingvill Thorson Plesner er menneskerettighetsforsker og jobber ved Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter.

Omar Gilani er ansatt ved Senter for flyktninger og integrering i Bydel Gamle Oslo.

Sumeet Singh Patpatia er en av initiativtakerne bak «Turbandagen» i Oslo.

Trond Enger er generalsekretær i Human-Etisk forbund.

Djamel Selhi er daglig leder i Det islamske forbundet (Rabita).

Utvalgets arbeid

Utvalget skal utarbeide en rapport som overleveres byrådet innen 15. januar 2020.

Barn og unge vil sikres medvirkning i utvalgets arbeid.

Lover og regelverk, tidligere vedtak

Bystyret fattet følgende vedtak i sak 25 av 31.01.2018 «Bystyret ber byrådet sette ned et bredt sammensatt utvalg som foretar en gjennomgang av Oslo kommunes tros- og livssynspolitik og fremmer forslag som kan bidra til å skape en mer helhetlig politikk på feltet. Bystyret ber byrådet orientere bystyret om utvalgets sammensetning og mandat.»

Økonomiske og administrative konsekvenser

Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet vil være sekretariat for utvalget.

Honorar til utvalgets medlemmer, sekretariatsfunksjon og eventuelle utredninger og andre oppdrag vil finansieres over byrådsavdelingens budsjett.

Arkiv- og journalplikt vil ivaretas i henhold til gjeldende lovverk.

Vedtakskompetanse

Bystyret ba i sak 25/18 byrådet «sette ned et bredt sammensatt utvalg som foretar en gjennomgang av Oslo kommunes tros- og livssynspolitik og fremmer forslag som kan bidra til å skape en mer helhetlig politikk på feltet». Det understrekes at utvalget som nedsettes ikke er et utvalg i kommunelovens forstand, jf. kommuneloven § 10 *Faste utvalg. Komiteer*, men et rådgivende utvalg for byrådet. Oppnevningen anses å være innenfor byrådets kompetanse til innhenting av faglige vurderinger for politikkutvikling.

Byråden for kultur, idrett og frivillighet innstiller til byrådet å fatte følgende vedtak:

1. Byrådet nedsetter et tros- og livssynsutvalg. Utvalget får følgende mandat:

Tros- og livssynsfrihet er en grunnleggende menneskerettighet. Samtidig kan det oppstå motsetninger mellom tros- og livssynsfrihet på den ene siden, og for eksempel ytringsfrihet og diskriminering på den andre.

Utvalget bes om å komme med forslag til en helhetlig tros- og livssynspolitik, som skal ivareta alle Oslos innbyggere og sikre likebehandling. Utvalget skal se på hvordan Oslo kommunes tros- og

livssynspolitikk bør utformes med utgangspunkt i grunnleggende menneskerettigheter som trosfrihet og ytringsfrihet, og sikre Oslo som en livssynsåpen by. Utvalgets forslag må holdes innenfor gjeldene lov og regelverk.

Utvalget skal:

- Foreta en gjennomgang av kommunens tros- og livssynspolitikk i dag.
- Gjennomgå kommunens praksis i saker eller på områder som omhandler eller er relevant for tros- og livssynssamfunn. Eksempler kan være i kommunale tjenester som barnehage-, skole- og helsesektoren, på beredskapsområdet, samt i kommunale tilbud på eksempelvis kulturfeltet. Utvalget kan gi anbefalinger om eventuelle felles prinsipper.
- Gi anbefalinger til hvordan tillitsbyggende tiltak, samarbeid og dialog mellom kommunen og tros- og livssynssamfunn om samfunnsutvikling og utfordringer kan sikres. Eksempler på områder kan være inkludering, ensomhet og fellesskap, og tros- og livssynsutøvelse.
- Gjennomgå kommunens rolle i, og oppgave med, å sikre infrastruktur for tros- og livssynsutøvelse.
- Gjennomgå hvordan tros- og livssynsperspektivet er ivaretatt i Oslo kommunes gravferdsforvaltning.
- Utrede økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene.

2. Byrådet oppnevner følgende personer som medlemmer i utvalget:

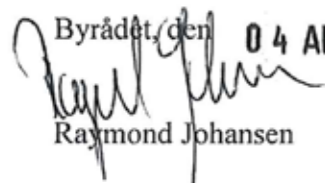
Trond Bakkevig (leder)
 Ingrid Rosendorf Joys (nestleder)
 Lene Mürer
 Ingvill Thorson Plesner
 Omar Gilani
 Sumeet Singh Patpatia
 Trond Enger
 Djamel Selhi

3. Byråd for kultur, idrett og frivillighet får fullmakt til å gjøre endringer i mandatet og gi ytterligere utredningsoppgaver til utvalget. Dersom utvalget har spørsmål om tolkning eller avgrensning til mandatet skal dette tas opp med byrådsavdelingen.

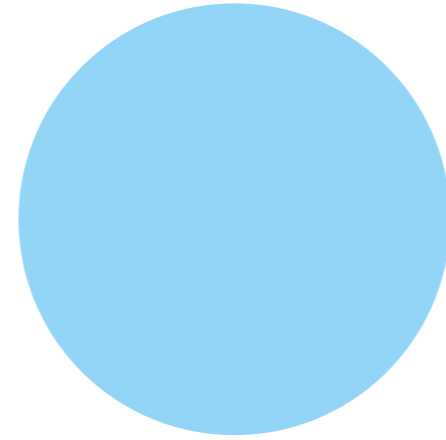
Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet, den **28 MARS 2019**

 Rina Mariann Hansen

Byrådet tiltrådte innstillingen fra byråden for kultur, idrett og frivillighet.

Byrådet, den **04 APR. 2019**

 Raymond Johansen

Vedlegg tilgjengelig på Internett: Ingen
 Vedlegg ikke tilgjengelig på Internett: Ingen

Vedlegg 3:

Innspill fra tros- og livssynssamfunn

I det følgende ligger innspill fra disse tros- og livssynssamfunnene:

Filadelfiakirken Oslo kommune

Søndre Nordstrand muslimske senter

Den katolske kirke, St. Hallvard menighet

Den katolske kirke, St. Olav katolske domkirkemenighet

Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn, Ryenberget menighet

Kvekersamfunnet

Metodistkirken

Hillsong Oslo

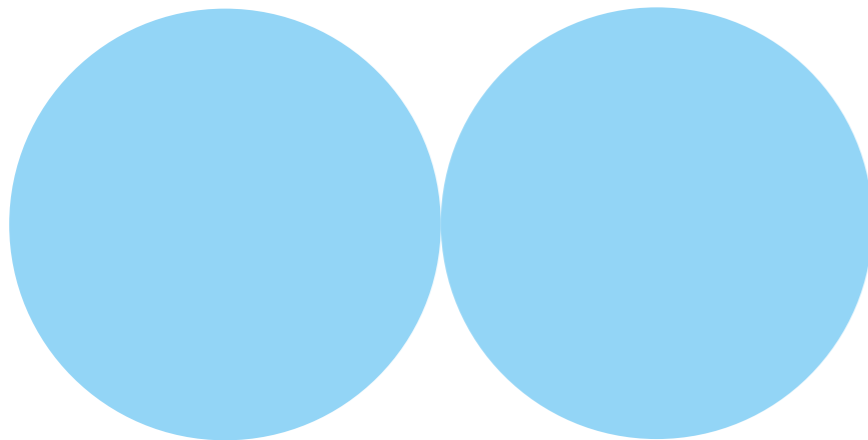
Minaj Ul Quran Norge

Den norske kirke, Oslo bispedømmeråd og Kirkelig fellesråd i Oslo

Bahá-í-samfunnet

Human-Etisk Forbund

Muslimsk dialognettverk

Innspill fra Filadelfiakirken Oslo kommune

1. Beskrivelse av eventuelle samarbeid med kommunen:

Barnearbeidet:

Vi får kulturstøtte av kommunen.

2. Oversikt over tilbud menighetene har (ikke rent religiøse)

Diakoni:

- Samtalesenteret i kirken vår:
 - a. En fagkveld i halvåret. Psykolog som deler sin kunnskap og kompetanse over ulike temaer. eks. avhengighet, depresjon, tilknytning, trauer mm.
 - b. Samtalegruppe for mennesker med kronisk sykdom. Samles en gang i mnd.
- AllePåOppdrag - godhetsprosjekt der vi gjør gode gjerninger i byen hvert år over tre uker
- Samarbeid med Maritastiftelsen om kafétilbud for rusmisbrukere som lever og/eller bor på gata.
- Samarbeid med Evangeliesenterkontakten om å dele ut mat til uteboere, tilreisende og rusavhengige.
- Språkkafé der folk uavhengig av tro og språk kan trene seg i å praktisere norsk.
- Barne- og ungdomsklubb (Filos) på Sagene. Fritidstilbud for 5-8 klasse med måltid, lek og aktivitet.
- Liten Bruktbutikk i kirken vår. Vi ønsker gjennom den å vise gleden av å gi videre, og kjøpe brukt. Samt holde miljøaspektet oppe og kunne bruke arbeidet til å hjelpe folk i vanskelige livssituasjoner.

Barnearbeidet:

- Småbarnstreff: Mødre som er hjemme med småbarn møtes for å prate, dele utfordringer, drikke kaffe osv, mens barna leker. Vi har også perioder hvor vi har profesjonelle inne som gir tips til barneoppdragelse ut fra et faglig perspektiv, feks familierapauter.
- Lan - dataparty for barna
- Julekonsert for skoler : formidler julen ut fra læreplanverkets prinsipper
- Overnatting i kirken for barn
- Mammaweekend - tur for mødre, fokus på fellesskap
- Pappaweekend - tur for fedre, fokus på fellesskap

Seniorarbeidet:

Seniorarbeidet innbefatter ca 500 pensjonister og vi legger stor vekt på sosialt fellesskap.

Vi arrangerer fester, konserter, turer og årlig syden-reise, alt med stor vekt på trivsel og god livskvalitet, og å tilby nettverk og mulighet til å bli kjent med andre. Vi har stor grad av brukerdeltagelse og frivillighet.

Seniorgruppene på mandager og tirsdager (tidligere kalt Dagsenter) tilbyr, formiddagskaffe, sang/musikk, temaer, lett trim, varm lunsj, gjester, historiefortelling, håndarbeid og lignende.

Vi har Besøktjeneste, der faste besøkere går til syke/eldre som vanskelig kommer seg ut.

3. Oversikt over eventuelle tiltak som bygger gode lokalmiljø

Diakoni:

- Arbeidet på Sagene gjennom Filoshuset mener vi er med på å påvirke lokalsamfunnet på en god måte.

Filadelfiakirken Majorstuen:

Vi gjennomfører flere sosiale arrangementer (Forsamlingstur, Julebord, 17-mai fest, sommeravslutning – dette bygger gode studentmiljøer)

Ungdomsarbeidet:

Vi tror at det å tilby et tilbud til ungdommer er med å på bygge gode lokalmiljø.

I Oslo sentrum har vi opplegg hver fredag for tenåringer i alderen 13-20 år.

Utover dette arrangerer vi turer på vinteren, sommeren og i påsken for tenåringer.

Barnearbeidet:

Småbarnstreff:

Lan

Julekonsert for skoler i Oslo

Overnatting

Mammaweekend

Pappaweekend

Barnekirke

4. Eksempler på eventuelle avslag på søknader til kommunen (inkl. begrunnelsen)

Senior:

Fra 1997 og frem til 2005 har vi søkt om Oslo kommunes tilskudd til frivillige organisasjoner innenfor helse- og sosialsektoren. Fram til 2004 fikk vi tilskudd, de første årene kr 180 000 de siste årene kr 125 000.

Dette har ligget under forskjellige avdelinger. Først under Byrådsavdeling for eldre og bydelene, senere under Byråd for helse og barnevern, Byråd for kultur og utdanning, Byråd for næring og kultur og Helse og rehabilitering.

De siste gangene jeg søkte fikk vi avslag, med begrunnelsen at : Menigheter og trossamfunn ikke kunne søke. (Se vedlegg).

Dette er tildelingskriteriene for 2020, og jeg mener vi oppfyller alle disse.

Tildelingskriterier:

Ved tildeling av tilskudd legges det vekt på om organisasjonen:

- bidrar til formålet med tilskuddsordningen
- gir et tilbud som er åpent for alle innbyggere, uavhengig av bydelstilknytning
- kan dokumentere god kvalitet og gode resultater
- har en god organisasjonsdrift
- utfyller tilbud i regi av kommunen eller andre organisasjoner
- stimulerer til frivillig innsats
- bidrar til hjelp til selvhjelp
- fremmer brukermedvirkning
- har en andel egenfinansiering

5. Eventuelle ønsker om/behov for samarbeid med kommunen, eller annen tilrettelegging fra kommunens side

Diakoni:

- JA! Ønsker å se på muligheter for samarbeid for å kunne tilby arbeidstrening/arbeidsinkludering, ensomhetsforebygging og forebygging av frafall i skolen. Vi vil også se på muligheten for å fortsette arbeidet mot barn og ungdom på Sagene

Barnearbeidet:

Vi håper skolene fortsatt vil komme på julekonsertene våre.

Innspill fra Søndre Nordstrand muslimske senter

Spørsmål 1: Beskrivelse av eventuelle samarbeid med kommunen

Svar:

A) Søndre Nordstrand Muslimske Senter, heretter kalt SNMS har hatt samarbeid med bydel Søndre Nordstrand, hvor vi har gjennomført PMTO (Parents Management Training Oregon) kurs på urdu i våre lokaler. Ifølge tilbakemeldinger fra kursholder i bydelen var det et vellykket prosjekt.

B) Vi har videre hatt et samarbeid med bydelen gjennom et forum som heter «Forum for dialog og samarbeid» hvor flere religiøse menigheter fra forskjellige religioner og trosretninger sitter sammen med saltokoordinator i bydelen, politiet og andre organisasjoner i bydelen, hvor vi har utarbeidet en beredskapsplan ved større ulykker/hendelser mv. Vi har også gjennomført konfliktmeglingskurs og URO- kurs i fellesskap og med hjelp/samarbeid med familiesenter i bydelen.

C) SNMS har en intensjonsavtale med bydelen, hvor vi samarbeider med kurs, seminarer og temakveld innenfor psykisk helse, barnevern, forebygging av tvangsekteskap, vold i nære relasjoner og sosialkontroll. Forebygging av kriminalitet og voldelig ekstremisme.

Spørsmål 2: Oversikt over tilbud menighetene har (ikke rent religiøse)

Svar:

SNMS har mange tilbud som er ikke religiøse. Dette tilbys eller har blitt tilbudt fra SNMS:

1. Leksehjelp
2. Turer og besøk av feks teknisk museum
3. Konfliktmegling
4. Kurs i førstehjelp
5. PMTO kurs
6. Bordtennisturnering
7. PlayStation turnering
8. Fotball og cricket på storskjerm
9. Hytteturer
10. Kor for barn og unge
11. Rusken
12. Mina bazaar (kvinne og jentekveld)

Spørsmål 3: Oversikt over eventuelle tiltak som bygger gode lokalmiljø

Svar:

Ved å etablerer forum, hvor lokale ildsjeler og organisasjoner deltar, bygger man broer og kommer hverandre nærmere. Vi har følgende tiltak for god relasjon med lokalmiljø:

Innspill fra Den katolske kirke, St. Hallvard menighet

A) Med i et samarbeid i «Forum for dialog og samarbeid» hvor vi treffer andre lokale organisasjoner og religioner for et godt samarbeid som feks beredskapsplan mv

B) Vi er i tett dialog med nærliggende skoler (2 barneskoler og en ungdomsskole) og avklarer en del spørsmål som kan være religiøs relatert i skolen.

C) Forrige Rusken vi hadde, inviterte kirken med på en felles Rusken, hvilket var et bra tiltak, hvor medlemmer av moskeen og kirken ryddet nabolaget i fellesskapet.

Spørsmål 4: Eksempler på eventuelle avslag på søknader til kommunen (inkl. begrunnelsen)

Svar:

A) SNMS har for noen år siden søkt midler til en ungdoms koordinator 50%, som vi fikk avslag på. Begrunnelsen var økonomi. Bydelen hadde ikke dekning for å bevilge en slik 1/2 stilling som på mange måter var forebyggende i et område som har svært behov for satsing på barn og unge.

B) SNMS søkte midler for forebygging av voldelig ekstremisme og kriminalitet fra IMDi, men fikk avslag på grunn av mange søknader. IMDi har også flere prosjekter hvor de foretrekker at man samarbeider med kommunen, for å få tildelt midler.

C) SNMS søkte om Bomiljøtilskudd i bydelen, som vi fikk avslag på ettersom det var et krav om å dekke et prosentvis av utgiftene selv, som var vanskelig for et trossamfunn med dårlig økonomi. Vi følte at vi hadde gode forslag, men på grunn av egenandel ikke kunne realiseres.

D) som religiøs trossamfunn som søker midler for ikke religiøse aktiviteter, møter ofte mye skepsis og reduksjon av midler til et minimum, som gjør det svært vanskelig å utføre et prosjekt som egentlig var tenkt i utgangspunkt. Derfor må religiøse trossamfunn behandles likt andre ikke religiøse organisasjoner ved behandling av søknader som feks frivillighetsmidler mv.

Spørsmål 5: Eventuelle ønsker om/behov for samarbeid med kommunen, eller annen tilrettelegging fra kommunens side

Svar:

A) Kommunen må legge tilrette for at flere trossamfunn søker midler som er tilgjengelig for andre organisasjoner. Opplysning om søknader skal være lett tilgjengelig.

B) flere etater krever et samarbeid med kommunen ved utdeling av midler. Derfor bør Oslo kommune samarbeide med de trossamfunn som ønsker tiltak som krever samarbeid med kommunen, eller samarbeider med IRN, som er et paraplyorganisasjon for muslimske trossamfunn. Feks gikk nærmere 10 mill for forebygging av voldelig ekstremisme til kirker, mens ingenting eller nesten ingenting til muslimske trossamfunn eller IRN.

C) muslimske trossamfunn bør inviteres til et kurs for opplæring av å formulere en søknad. Ofte blir søknaden avvist på grunn av manglende informasjon eller ikke grundig nok formulert. Dette kurset er noe kommunen bør lede.

Aktivitetene som vi har er stort sett for våre katolske medlemmer som tilhører St. Hallvard menighet og det er klart. Samtidig er menigheten åpen for alle som respekterer våre verdiger.

- **Oversikt over tilbud og aktiviteter menighetene har hvor alle kan delta, uavhengig av tro eller livssyn**
(skole- og arkitektur besøk, Kontaktklubb for eldre, barnekor, kirkekor, suppeutdeling av Legfransiskanerne, Åpent hus, norsk kurs for Filippinene, latvisk dansegruppe, ukrainsk folkemusikk gruppe, st. Josephmenn)
- **Oversikt over arrangementer dere har i menigheten som er åpne for alle**
Maria prosesjon med naboinvitasjon til åpen kirkekaffe, st. Hallvards dag, st. Hans fest, 17. mai-frokost
- **Oversikt over eventuelle tiltak som bidrar til å bygge gode lokalmiljø**
Suppeutdeling i byen av Legfransiskanerne, Religionenesdag, kirkebesøk for alle interesserte
- **Beskrivelse av eventuelle samarbeid med kommunen**
Deltagelse i møte med tros- og livssynsutvalget i Oslo den 21.10.2019
- **Eventuelle ønsker om/behov for samarbeid med kommunen, eller annen tilrettelegging fra kommunens side**
Ingen særlig behov

Innspill fra Den katolske kirke, St. Olav katolske domkirkemenighet

Først noen ord om oss. St. Olav domkirkemenighet er Norges eldste katolske menighet i moderne tid, opprettet i 1843. Helt fra begynnelsen har den vært en menighet hvor hovedvekten av medlemmene har sitt opphav i et annet land enn Norge.

I dag er vi en menighet med ca. 11000 medlemmer fra ca. 140 forskjellige land. Geografisk dekker vi Oslo sentrum og vestover i byen. Hver helg kommer ca. 3000 mennesker til en av de 15-17 søndagsmessene som feires i St. Olav domkirke, eller St. Joseph kirke som ligger rett over gaten fra St. Olav. Det feires regelmessig messer på 12 forskjellige språk: norsk, engelsk, polsk, spansk, fransk, italiensk, vietnamesisk, tagalog, arabisk/aramaisk, burmesisk, ungarsk og litauisk. I tillegg har vi gudstjenester med dåp, bryllup o.l., men det feires på lørdager fordi det ikke er plass på søndager. På hverdagene har vi et sted mellom tre og fem messer på de ulike ukedagene. Jeg kan tenke meg at ca. 100-150 mennesker deltar i disse messene i ukedagene.

Alle aktiviteter i menigheten er i utgangspunktet åpne for alle, men en del av aktivitetene som gudstjenester og bønnegrupper, vil naturlig nok tiltrekke seg hovedsakelig katolikker, men det er også andre som er med.

Vi har flere bønnegrupper i menigheten: en gruppe bruker norsk som sitt språk, en gruppe har polsk, og vi har flere som ber på spansk. I tillegg er flere grupper som bruker engelsk.

Det er også 12 kor for ulike aldersgrupper og språk som øver i menighetens lokaler, og synge i gudstjenestene. Vi har tre kor for barn og unge i alderen 8-18 år, og i tillegg til dem har vi domkoret som synger på norsk og latin, tre engelsk-språklige kor som synger i de engelske messene, og forsangergrupper/kor på polsk, fransk, spansk, og tre kor som synger på vietnamesisk.

En av menighetens kjerneoppgaver er trosopplæring for barn og unge, og vi har også ulike ungdomsgrupper som tilbyr ulike sosiale aktiviteter med trosinnhold. Det er stort sett katolikker som deltar i dette, men også noen ikke-katolikker som vil lære mer om katolsk tro. Vi har månedlig undervisning av barn og unge på norsk, polsk, fransk, vietnamesisk, spansk, italiensk og ungarsk. Til sammen er det ca. 600 barn og unge i alderen 8-16 år som deltar, og det er frivillige eldre ungdom og voksne som underviser og organiserer aktivitetene.

I tillegg til disse mer direkte religiøse aktivitetene skjer det ting her som tiltrekker seg vel så mange katolikker som ikke-katolikker.

St. Olav domkirke er åpen fra morgen (ca. kl. 0730) til kveld (ca. kl. 18.45/20.30) hver dag hele året. Uansett når på dagen, så er det som regel alltid noen i kirkerommet som er der enten for å be og tenne lys, eller bare for å sitte i fred og ro. Mange ikke-katolikker og ikke-troende benytter seg også av det å kunne komme til et stille gudshus midt i byen.

To dager i uken tilbyr vi gratis norskundervisning på ulike nivåer. I de fleste av gruppene tror jeg flertallet er ikke-katolikker. Disse kursene er åpne for alle. Her er mer informasjon om kursene: <https://www.stolavnorwegiancourses.com>. Hver fredag hjelper deltakerne på kurset, sammen med andre fra menigheten, å forberede til vårt åpent lunsjtilbud som hovedsakelig besøkes av eldre og andre arbeidsinnvandrere.

En dag i året arrangerer menigheten en stor gatefest i Akersveien som vi kaller «Kulturdagen». Dette er en fest som tiltrekker seg mange fra nærmiljøet. Her kan de spise seg mette på mat fra alle himmelstrøk, og nyte kulturelle innslag og underholdning, i tillegg til at vi har aktiviteter for barn og voksne. I desember arrangerer vi også et liknende arrangement bak kirken vår hvor vi rigger til en «levende julekrybbe» hvor folk i menigheten og nærområdet kan besøke «stallen i Betlehem» og

kose med levende sauer og kose seg med varm kakao, kaker, pinnebrød og grillpølser. Alle pengene vi samler inn på disse arrangementene går til et prosjekt i regi av Caritas Norge, Den katolske kirkes bistandsorganisasjon.

Vi har også en gruppe som kaller seg «Suppe og vennskap» som bidrar aktivt til å gjøre nærmiljøet triveligere, særlig for folk som sliter. En til to ganger i måneden går gruppen ut med varm suppe og drikke, og om vinteren deler de også ut skjerf o.l. som andre i menigheten strikker og/eller donerer.

Et tilbud mange av Oslo-skolene benytter seg av er å komme på besøk og få omvisning i kirken. Hvert år har vi ca. 50 runder med besøk fra hovedsakelig videregående skoler i Oslo. De kommer med alt fra 1-6 skoleklasser, så vi har mange tusen skoleelever innom kirken her i løpet av året. Jeg er overbevist om at disse besøkene er viktig både for kunnskapsformidling, og for å bryte ned fordommer.

Av utfordringer vi kunne trenge hjelp til fra kommunen vil jeg særlig trekke frem to ting.

Vi har mange mennesker her som kunne tenke seg å besøke syke og eldre, særlig for som bor på institusjon. Vi har prøvd å ta kontakt med ulike sykehjem o.l. for å prøve å få en oversikt over hvor det finnes katolikker som kanskje ønsker besøk. De besøkende kan ha med seg nattverden til de eldre, og de kan være noen som bidrar med litt variasjon og hygge i hverdagen. Når vi tar kontakt med sykehjemmene vil de ikke opplyse om folks trostillørighet. Jeg vet at vi kunne ha bidratt med mye for disse menneskene, særlig katolikkene, men vi har ikke god nok oversikt. En del av dem vil være konvertitter, og kanskje den eneste katolikken i familien, og det er ikke alltid de pårørende forstår hvor viktig dette er for de eldre, mennesker som selv ofte ikke vil være til bry eller mase. Om det hadde vært mulig å spørre nye beboere om de er tilknyttet et trossamfunn, og evt. ønsker besøk, så ville det gjort det mye lettere for oss å tilby dem en besøksvenn.

Andre utfordringer vi har er knyttet til det enorme trykket vi har her av folk. Vi har ikke lokaler som er store nok til å ta imot alle som vil komme hit, det være seg til gudstjenester eller de andre aktivitetene.

Plassproblemet i kirkene er prekært, særlig i påsken. I påsken 2019 hadde vi 86 gudstjenester på en uke her i menigheten. Vi benytter da også menighetssal o.l. til ulike feiringer, men de er ofte for små. I 2019 fikk vi låne Trefoldighetskirken, og uten det ville vi ikke ha klart å tilby messer på arabisk/aramaisk og italiensk. Nå har Den norske kirke signalisert at de vil ta kr 10000 i leie hver gang vi låner kirken, og det kan føre til at vi må droppe tilbudet om messer på enkelte språk. Det ville vært leit. For mange ferske innvandrere er vi den eneste plattformen de kjenner igjen fra sitt opprinnelsesland når de kommer til sitt nye hjemland. Det gjelder også de som kanskje bare er her noen år på grunn av studier eller jobb. Her i menigheten kan de ikke bare møte landsmenn, men også folk fra hele verden – Norge inkludert. Mange som selv har vært innvandrere vet hva de nyankomne sliter med, og hvor de kan få hjelp. Det er mye nettverksbygging her i menigheten som ikke først og fremst handler om det religiøse. Vår menighet er et sted hvor nyankomne innvandrere kan føle seg hjemme fra først gang de setter sine ben her fordi Den katolske kirkes feiringer og oppbygning er lik over hele verden. Vi vil gjerne være en «landingsbane» for så mange som mulig, et sted hvor de kan stå støtt mens de venner seg til et nytt land og ny kultur. Vi kunne ha gjort langt mer, men har rett og slett ikke plass.

Jeg takker igjen for muligheten til å dele med dere noe av det som skjer her i St. Olav domkirkemenighet, og jeg ønsker dere lykke til med arbeidet.

Innspill fra Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn, Ryenberget menighet

I Ryenberget menighet har vi hatt et godt samarbeid med kommunen. Særlig vil vi trekke fram velvillighet da bygget vårt ble reist for ca 30 år siden.

Ryenberget menighet er en aktiv menighet med mye program der vi holder Jesus høyt. Av tilbud som ikke er rent religiøse (hva nå enn det uttrykket måtte bety, for vi deler ikke inn virkeligheten i religiøst og annet. Et eksempel er at på gudstjenestene våre serveres det kirkekaffe - helt vanlig svart kaffe og dermed er heller ikke gudstjenestene våre rent religiøse) så kan vi nevne at skolen vi driver har relativt stor søknad fra elever som ikke finner seg til rette på andre kommunale skoler i Oslo. Vi driver altså et omfattende sosialt arbeid for de svakere gruppene i samfunnet vårt ved skolen vår. Dessuten har vi en høy prosent elever med foreldre som har andre språk enn norsk som hjemmespråk, så vi kan med stolthet si at Ryenberget skole er et godt og velfungerende integreringstiltak. Utover dette har vi et leksehjelptilbud på tirsdager for barn fra nabolaget som ikke går på skolen vår, også det et integreringsfremmende tiltak som bygger lokalmiljø.

Tomta kirka og skolen vår står på et bygslet og eid av kommunen. Selv om festeavgiften er lav, kr 100.- (noe vi er takknemmelige for), så ønsker vi og har ønsket lenge å få kjøpe tomta, noe som har blitt avslått av kommunen. Se to vedlegg fra 2014.

Videre innser vi at bygningsmassen vi har er mer enn godt brukt, ja nesten sprengt. Derfor ønsker vi at kommunen kunne legge til rette for å innvilge byggeløyve til en framtidig utvidelse av bygningen vår.

Innspill fra Kvekersamfunnet

Beskrivelse av eventuelle samarbeid med kommunen:

Vi har hatt et veldig hyggelig og konstruktivt samarbeid med bydel Gamle Oslo omkring arrangementet av Religionenes Dag på Grønland Torg. Kommunen har hjulpet til med det formelle omkring leie av torget for formålet, med å forklare oss hva som har vært nødvendig og riktig framgangsmåte i slike saker, og til en del av de praktiske oppgavene.

Oversikt over tilbud menighetene har (ikke rent religiøse)

Kvekermøtet i Gamle Oslo leier ut rimelige kontorlokaler – med møtelokaler. Foruten Kvekerhjelp og Fredsrådet har vi i hovedsak leid ut til ulike nye landsmenn. Til å begynne med var alle leietakerne frivillige hjelpeorganisasjoner, mest somaliere. Etter hvert har vi to kommersielle leietakere, samt Kvekerhjelp og Fredsrådet i tillegg til en koranskole og en organisasjon som driver frivillig organisasjonsarbeid for ungdom. Formålet er selvsagt at vi klarer å dekke våre egne utgifter, men også at vi kan få til et hyggelig samarbeidsmiljø i denne bydelen, vi kan lære bort litt respekt for norsk søppelhåndtering, samtidig som vi lærer å respektere deres anliggender. Ett rom i utleiedelen er satt av til bønn.

Det store møterommet bruker vi selv «i kirketiden» på søndag, deretter leier vi det ut til en annen kristen kirke med migrantbakgrunn. Om kvelden lørdag er det brukt av en somalisk voksegruppe til koranresitasjon og bespisning, og søndag kveld brukes det av en (sekulær) gruppe palestinske ungdommer. Vi kaller rommet «Det store møterommet» men det er egentlig ikke plass til mer enn 35 – 40 personer.

Oversikt over eventuelle tiltak som bygger gode lokalmiljø

Forberedelsene til og gjennomføringen av Religionenes Dag ser vi som et viktig tiltak for gode lokalmiljø, likeså evalueringen etterpå. Det er da vi viser oss fram for hverandre og for folk på gata i bydelen.

Hvis de spør etter hvordan kvekerne bygger gode lokalmiljø: Vi vet at vi er kjent som greie mennesker som kan leie ut kontorer og møterom. Alle våre leietakere har kommet via munn-til-øre-metoden. Annonser på FINN og andre steder har aldri ført til noe.

Eksempler på eventuelle avslag på søknader til kommunen (inkl. begrunnelsen)

Vi har ikke søkt om noe utover plass på Grønland Torg til en demonstrasjon for at Norge skal slutte seg til avtalen om forbud mot atomvåpen. Vi ser Grønland Torg som det naturlige stedet for å stå fram med appeller og vaker til støtte for saker som er viktige for oss.

Eventuelle ønsker om/behov for samarbeid med kommunen, eller annen tilrettelegging fra kommunens side

A: Det viser seg at det er veldig vanskelig å få til forberedelsene til Religionenes Dag når dette skal gå på omgang mellom deltakerne. Det er heller ikke sikkert at arrangementet har funnet sin form – det kan være behov for fornyelse. Men vi tror det trengs litt mer «autoritativt» engasjement fra kommunens side enda en stund til (etter at museet ga opp), for at vi skal komme ordentlig i gang med partssamarbeidet. Det vi særlig trenger er at det blir vedlikeholdt en liste over offisielle kontaktpersoner fra de ulike organisasjonene, og at invitasjonen utgår fra en «nøytral» instans som f.eks. kommunen.

B: Vi trenger jo leietakerne, men våre kontorer og møterom er egentlig for små til å dekke det reelle behovet. Koranskolen trenger større klasserom til en veldig lav pris. De har anledning til å være i moskeen, men ønsker friere forhold for kvinner og barn. Lørdag kveld møtes både kvinner og menn til koranresitasjon og felles bespisning i større frihet enn i moskeen. (Noen av moskeene på møtet med utvalget i bydelen, mente dette ikke stemmer lenger.) Det hadde vært fint om det fantes kommunale lokaler (med tilgang kjøkken) til rimelig utleie for nye migrantgrupper.

På den annen side: Hvis vi hadde hatt litt bedre råd, kunne vi leid mer hjelp til renhold og vaktmesteroppgaver, og miljøet i lokalene ville bli veldig mye hyggeligere for alle. Er det mulig å søke kommunal støtte til noe som kunne bidra i denne retningen?

Innspill fra Metodistkirken

Beskrivelse av eventuelle samarbeid med kommunen

- Ikke direkte samarbeid med kommunen

Oversikt over tilbud menighetene har (ikke rent religiøse)

- Åpen lunsj hver første mandag i måneden
- Speiderarbeid hver uke
- Formiddagstreff en gang i måneden

Oversikt over eventuelle tiltak som bygger gode lokalmiljø

- Samme svar som over

Eksempler på eventuelle avslag på søknader til kommunen (inkl. begrunnelsen)

- Nei, ingen eksempel

Eventuelle ønsker om/behov for samarbeid med kommunen, eller annen tilrettelegging fra kommunens side

- Ønsker en kontaktperson for tro og livssyn
- Ønsker at kommunen legger til rette en informasjonsplattform som vil gjøre det lettere for alle innenfor tro og livssyn å nå ut med informasjon om de tilbud som gis

Innspill fra Hillsong Oslo

Beskrivelse av eventuelle samarbeid med kommunen

Vi har samarbeidet med Grorud bydel og delt ut skole sekker til barn som trenger det ved skolestart og gaver til barn til jul i samme bydel

Oversikt over tilbud menighetene har (ikke rent religiøse)

Shinekurs. Et kurs om jenter og kvinners verdi og potensial. Ungdomssamlinger på fredager for ungdom mellom 13-19 år. Starter med leksehjelp på skole i Sagene bydel i 2020

Oversikt over eventuelle tiltak som bygger gode lokalmiljø

Eksempler på eventuelle avslag på søknader til kommunen (inkl. begrunnelsen)

Eventuelle ønsker om/behov for samarbeid med kommunen, eller annen tilrettelegging fra kommunens side

Kan være vanskelig å komme på sporet av behovene i kommunen som vi kan gjøre noe med. Møtes i blant med skepsis når man kontakter instanser. Vi vil være med å gjøre Oslo varmere. Kunne man laget en nettside med oversikt over byens sosial behov, som menigheter og andre kunne gått til for å oppdage/finne behov. Som nevnt i møtet. Kunne feks menighetene i Oslo gått sammen og samlet inn penger til alle barn og ungdom i Oslo som trenger en skolesekk/skolemateriel til skolestart i 2020?

Innspill fra Minhaj Ul Quran Norge

Beskrivelse av eventuelle samarbeid med kommunen

- En del av dialogpilotene
- Samarbeid om prosjekter hvor vi får innvilget støtte midler

Oversikt over tilbud menighetene har (ikke rent religiøse)

- Jobbsøkerkurs
- Utdeling av "Food packs" til fattige i Oslo og omegn
- Diverse seminarer om ulike temaer som; helse, barneoppdragelse, sosial kontroll osv.
- Artikler om fattigdom og menneskerettigheter
- Sosiale aktiviteter for ungdom
- Utgivelse av boka «Kunsten å være Muslim»

Oversikt over eventuelle tiltak som bygger gode lokalmiljø

- Godt samarbeid med Grønland politi
- Godt samarbeid med Vålerenga kirke
- Utdeling av «matpakker» til fattige i bydel Gamle Oslo

Eksempler på eventuelle avslag på søknader til kommunen (inkl. begrunnelsen)

Eventuelle ønsker om/behov for samarbeid med kommunen, eller annen tilrettelegging fra kommunens side

- Ønskelig med samarbeid om og tildeling av ressurs for å ivareta menighetens sikkerhet (permanent basis, men også under større samlinger).
- Ønskelig med samarbeid om flere prosjekter rettet mot ungdom og minoritetskvinner.

Innspill fra Den norske kirke, Oslo bispedømmeråd og Kirkelig fellesråd i Oslo

Åpne kirker: oversikt over hvilke, hvor mye de er åpne, og hva som legges i «åpen kirke»

Flere kirker i Oslo kommune holder åpent på dag- og kveldstid. Ikke minst gjelder det kirker som ligger ut mot torg. Sagene hadde i 2018 åpen kirke fire dager i uken, og nær 16 000 var innom åpen kirke-tilbudet. I Paulus kirke startet de etter påsken 2018 med jevnlig Åpen kirke, og antall besøkende passerte 10 000 ved årets utgang.

Oslo domkirke er åpen hver dag fra 1000 til 1600, også helg og helligdager. Fredag er kirken nattåpen fra 1600 til 0600 neste morgen. I 2018 var nærmere 50 000 innom nattåpen kirke. I gjennomsnitt er med andre ord over 1000 innom hver fredag ettermiddag, kveld og natt. I sommer-sesongen kommer flere tusen besøkende innom domkirken daglig. Over en halv million mennesker besøker kirken hvert år.

Oslo bispedømme/ Kirkelig fellesråd i Oslo har ingen nøyaktig oversikt over hvor mange kirker som har et åpen-kirke-tilbud, men anslår at det kan være omkring en tredjedel av kirkene. Som eksempel kan vi nevne at kirker som blant andre Grefsen, Kampen, Vålerenga, Trefoldighet, Gamle Aker, Bøler, Nordberg, Maridalen, Østre Aker, Haugerud, Mortensrud, Ris og Holmlia har åpent enten i kontortiden og/eller på ettermiddags-/kveldstid to eller flere dager/kvelder i uken. Holmenkollen kirke har åpent på dagtid 20.06-20.08 med ca 6 500 besøkende. I Ullern og Skøyen kirke bidrar kafedrift til at kirken også blir et dagåpent møtested i lokalsamfunnet. Der er kirken åpen fra kl 1000 til 1800/1900 hver dag, dvs 60 timer i uken – i tillegg til tid med barne- og ungdomsaktiviteter.

De fleste kirker har åpen-kirke-tilbud knyttet til spesielle anledninger, som Allehelgensdag, mens en del kirker holder dørene åpne i kontortiden. Det gis rom for refleksjon, stillhet, bønn og lystenning. Noen steder tilbys det også musikk, samtale, mat og drikke. Felles for disse tilbudene er at de er lavterskeltilbud hvor det ikke inviteres til et spesifikt program, men hvor det nettopp er det å være til stede i et kirkerom som anses som viktig i seg selv. Åpen kirke-tilbud kan ha en tydelig diakonal profil. Kirken kan være et sted å finne ly fra det hektiske livet på gata eller for å bryte ensomhet. I Domkirken benytter mange seg av samtaletilbudet med prest. Mange opplever det også godt å dele bekymringer og tanker med frivillige kirkeverter. Det kan også være glidende overganger mellom «åpen kirke» og andre fellesskapsbyggende tilbud. Til kirka kan mennesker komme både for å oppsøke fellesskap og stillhet.

Oslo bispedømme har nedfelt i sin strategiplan for 2019-2021 at en vil arbeide for at flere kirker skal være åpne på dag- og kveldstid.

Statistikk på kulturaktivitet i kirkene

Tall og korte refleksjoner om Kunst og kulturfeltet - og om korvirksomheten spesielt - i Oslo bispedømme (hovedkilde: Årsrapporten for Oslo Bispedømme 2018):

Aktiviteten i Oslo kommune utgjør cirka ¼ av aktivitetsvolumet i hele bispedømmer som omfatter Oslo, Bærum og Asker. Tallene nedenfor reflekterer aktivitetsvolumet i hele Oslo Bispedømme.

Kunst- og kulturaktivitetene – og ikke minst korvirksomheten – står sterkt i alle prostiene i Oslo (Østre Aker, Groruddalen, Nordre Aker, Domprostiet og Vestre Aker).

245 168 personer besøkte en kirke i bispedømmet i forbindelse med de 1 539 konsert- og kulturarrangement som fant sted i 2018. Det er minimal forskjell på antall konserter arrangert av menighetene og av andre (562 vs. 563).

Tallene viser at konserter i regi av andre samler flere deltakere (publikummere) enn konserter i menighetsregi (134 484 vs. 67 461). For andre kulturarrangement (dvs andre kunstuttrykk enn musikk) er det flere arrangement i regi av menighetene enn av andre arrangører (222 vs. 192), og antall deltakere er høyest for arrangement i regi av menighetene (24 177 vs. 19 046).

Sett opp mot 2017 er antallet konserter og kulturarrangement i 2018 økt med 6%. I antall deltakere er økningen på 15%. Her er det interessant også å se på tallene de tre siste årene: Fra 2016 til 2017 var det en økning i antall konserter og kulturarrangement (+6,85 %) men nedgang i antall deltakere (-13,7 %). Den nedgangen var igjen tilnærmet lik økningen fra 2015 til 2016. Dette kan tyde på at det er enkelte periodevise svingninger i tallene, men hovedtrenden er økning både i antall arrangement og deltakere.

Vurderinger:

Variert kunst- og kultursatsing er gjennomgående viktig i prostiene, med konserter, forestillinger og kunstutstillinger, og hvor bruken av profesjonelle kunstnere i gudstjeneste- og menighetsliv er en viktig komponent. Samarbeid med sentrale kulturinstitusjoner er her viktig og vil fortsette. Det gjelder blant annet Kulturkirken Jakob, KULT – Senter for kunst, kultur og kirke og Oslo Internasjonale Kirke-musikkfestival. Kommunikasjonsplattformen Påske og Pasjon som omfatter produksjoner fra avantgarde til tradisjon, bidrar til møtesteder mellom kunsten og det religiøse rommet, og er en viktig del av kunst- og kulturarbeidet i bispedømmet. Påske og Pasjon ble gjennomført for åttende gang i 2018 – og ble videreført i 2019. I 2018 deltok 48 kunstinstitusjoner og kirker med 94 produksjoner. I mange lokalmiljø er det kirkene som har de største lokalene som kan samle flest mennesker.

Pilegrimsarbeid

Oslo bispedømme fikk egen pilegrimsprest i 2015 som også er daglig leder av Regionalt pilegrims-senter Oslo under den offentlige pilegrimssatsningen. Pilegrimsarbeidet i regionen kan fremvise en årlig vekst på i snitt 10-15 %. Veksten i 2018 var på 28 % i antall utsendte langvandrere, dvs at 524 pilegrimer ble sendt ut av Pilegrimssenter Oslo på langvandring mot Trondheim.

Pilegrimsvandringer som del av Den kulturelle skolesekken er i Oslo lokalisert til Groruddalen og Bærum. Dette er et konsept hvor 6. klassinger gis mulighet til å være pilegrimer for en dag i Osloområdet gjennom prosjektet Med stein i skoen, ild i hjertet. Så langt har mer enn 3 000 elever deltatt i Oslo fra oppstarten i 2012. I Bærum 30 000 fra oppstarten i 2001.

Tall og korte refleksjoner om korvirksomheten i Oslo Bispedømme (hovedkilde: Saksdokumentet til Kirkemøtet 2018 om Kunst- og kultur):

De siste tallene er fra 2016 og de viste **på landsbasis:**

Den norske kirke (herunder spennet mellom Ung kirkesang og Norges kirkesangerforbund på den ene siden og kor/ensembler på profesjonelt nivå som Oslo Domkor og Uranienborg Vokalensemble på den andre siden) hadde 1 688 kor fordelt på landets 11 bispedømmer (barn/unge og voksne).

Antall kormedlemmer 35 843.

KFUK/KFUM (herunder Ten-Singbevegelsen): 6 500

Acta (Indremisjonsbevegelsen): 5 000

I tillegg kommer de svært tallrike korene som ikke er organisert innenfor menigheter eller organisasjoner med sterke koblinger til menighetene, men som i utstrakt grad bruker kirkene til øvelser, prøver og konserter. Dette tallfestet ikke i denne sammenhengen.

Med en skjønsmessig fordeling av det samlede tallet på landsplan – ned på Oslo bispedømme – så gir det et anslag på i overkant av 5 000 kormedlemmer i eller nært knyttet til Den norske kirke i Oslo bispedømme.

Anslagsvis vil da 75% være hjemmehørende i Oslo kommunes geografiske område: 3750 personer.

Statistikk på kor

Tallene rapportert til SSB fra menighetene i Oslo for 2018, viser at det er 69 kor for **barn og unge** i menighetene - med 1 458 kormedlemmer. Det er 42 kor for **voksne** (voksne/familiekor) med 1 126 medlemmer.

Statistikk på ungdomsklubber/ ungdomstilbud

Årsstatistikken for 2018 for de 37 menighetene i Oslo kommune viser følgende:

Kontinuerlige tiltak for 13-17 år – utover det som rapporteres i forbindelse med trosopplæringstiltak: 26 menigheter hadde tilbud med 1238 deltakere. Kontinuerlige tilbud for 18-30 år: 23 menigheter hadde tilbud med 1278 deltakere. Vi har grunn til å tro at tilbud i menighetene i denne gruppen konsentrerer seg om 18-åringer, og at tilbud til aldersgruppen 13-18 år dermed har på ca 2511 deltakere.

Enkeltarrangement for 13-17 år - utover rapportering trosopplæringstiltak: 22 menigheter hadde tilbud med 895 deltakere. Enkeltarrangement for 18-30 år: 12 menigheter rapporterer å ha tilbud med 1031 deltakere (noe i samarbeid med organisasjoner). Også her er det grunn til å tro at de fleste av disse tiltakene tilbys opptil 18 års alder.

Lederkurs for 13-17 år: 27 menigheter hadde tilbud med 472 deltakere. Lederkurs for 18-30 år: 8 menigheter hadde tilbud med 35 deltakere.

Det er mange forskjellige typer tilbud til ungdom i menighetene. Tiltak/tilbud i forbindelse med trosopplæringsprogrammet har en egen rapportering. Noen ganger kan det knytte seg usikkerhet til hva som rapporteres hvor. Tallene over er oppgitt å være utover det som rapporteres som trosopplæringstiltak.

På **forespørsel til menighetene** oppgir for eksempel 13 menigheter i ulike deler av byen som har svart at de til sammen har 63 tiltak. Det gjennomsnittlige deltakerantallet varierer i de ulike menighetene - fra 5 til 100 - etter type tiltak.

I 2017 gjorde Kirkelig fellesråd en opptelling av deltakere i ungdomsarbeid i løpet av tre tilfeldig valgte uker. Det ble oppgitt at 3834 ungdommer var innom en kirke i løpet av disse ukene. I tillegg kommer ca 150 som deltok på kirkens arbeid annet sted. Deltakere i konfirmasjonstilbudet er her holdt utenom.

Statistikk på konfirmanter

I 2018 var det 1 722 konfirmanter i Oslo, dvs ca 70 % av de døypte i årskullet og 27,3 % av hele årskullet.

Statistikk på eldretreff /eldresentre

Årsstatistikken for 2018 for de 37 menighetene i Oslo kommune viser følgende:

34 menigheter hadde eldretreff/-kvelder

29 menigheter hadde andakter på institusjoner

31 menigheter hadde sosiale og diakonale tilbud uten at dette er spesifisert mot aldersgrupper. Mange menigheter har ukentlige fellesmiddager som er åpne for alle aldersgrupper

Det er store variasjoner når det gjelder menighetenes tilbud til eldre. Det kan være tilbud til enkelt-personer i hjemmet eller på institusjon. Samlinger og gudstjenester på institusjoner. Formiddagslun-sjer/-samlinger i kirkene. Åpent hus. Samtalegrupper. Arbeidsgrupper. Turer. Flere menigheter har samarbeid med frivillighetssentralene. På *forespørsel til menighetene* oppgir 13 av menighetene i ulike deler av byen til sammen ca 38 ulike tiltak med et gjennomsnittlig deltakerantall pr. gang fra 10 til 40.

I 2017 ble det gjort en opptelling om hvor mange som hadde deltatt på eldretreff i menighetene i Oslo i løpet av *tre tilfeldig valgte uker*. Det totale antall besøkende/deltakere på disse tre ukene var 4811.

Innspill fra Bahá'í-samfunnet

Beskrivelse av eventuelle samarbeid med kommunen

Ikke noe direkte samarbeid, men det har vært møter med representanter fra ulike trossamfunn i regi av Oslo kommune i noen bydeler de siste månedene.

Oversikt over tilbud menighetene har (ikke rent religiøse)

Tilbudene nedenfor er åpne for alle, uavhengig av religionstilhørighet.

Studiesirkler: Materialet omfatter tekster fra bahá'í-skriftene relatert til spesielle emner og tjenestehandlinger. Deltakerne reflekterer sammen om anvendelsen av disse tekstene i sine individuelle og kollektive liv. Blant de spørsmålene de utforsker er hvordan skape omgivelser som setter mennesker i kontakt med åndelige krefter forløst gjennom bønn og tilbedelse; hvordan styrke vennskapsbånd og utvikle mønstre for kommunikasjon mellom mennesker fra ulike bakgrunner; hvordan å gjøre opplæring av barn til en integrert del av deres samfunnsliv; hvordan skape et miljø som hjelper unge mennesker til å utvikle sine intellektuelle og åndelige evner; hvordan skape dynamiske energier innen familieenheten som gir økt materiell og åndelig fremgang.

Barneklasser: Barneklasser nærer barns følsomme hjerte og sinn, og hjelper dem til å utvikle åndelige egenskaper som godhet, generøsitet og tålmodighet, og hvordan de kan bruke dem i sine liv, gjennom bønner, sitater, sanger, historier, lek, kunsthåndverk og familieaktiviteter.

Juniorungdomsklasser: Juniorungdomsgrupper kanalisere energien til 11- til 15-åringene på en måte som utvikler deres karakter. De vokser gjennom sosial interaksjon, og lærer å bli aktive medlemmer av sitt lokalsamfunn.

Andaktsmøter: Andaktsmøter tjener til å vekke åndelig mottakelighet hos deltakerne, og sammen med de tjenestehandlinger de utfører, fremmer det et mønster for samfunnsliv som er inngitt en ånd av tilbedelse og fokuserer på oppnåelse av åndelig og materiell velferd.

Oversikt over eventuelle tiltak som bygger gode lokalmiljø

Ingen konkrete tiltak, men tilbudene over legger vekt på tjenestehandling og bahaier generelt oppfordres til å være å engasjere seg i samfunnslivet, både gjennom sosial handling og offentlig diskurs.

Eksempler på eventuelle avslag på søknader til kommunen (inkl. begrunnelsen)

Har ikke sendt noen søknader til kommunen.

Eventuelle ønsker om/behov for samarbeid med kommunen, eller annen tilrettelegging fra kommunens side

Bahai-samfunnet ønsker tett dialog og samarbeid med kommunen og vil gjerne være en støttespiller i sitt lokale miljø. Per dags dato har vi ikke behov for noen spesiell tilrettelegging fra kommunens side.

Innspill fra Human-Etisk Forbund

Vi vil først berømme Oslo kommune for å ha satt i gang et viktig arbeid for å utrede kommunens tros- og livssynspolitikk. Det er gledelig at utvalget er bredt og representativt sammensatt.

Hvis man vil skape en god infrastruktur for tros- og livssyn må likebehandling ligge til grunn. Utgangspunktet for Oslo Human-Etisk Forbund er at Oslo kommune må yte sine tjenester på en likeverdig måte, slik at alle innbyggere blir inkludert på tvers av kultur og livssynsforskjeller.

For å oppnå det kan ikke kommunen ta stilling når det gjelder religion og livssyn. Vi mener det bør være mulig å inngå samarbeid med frivillige organisasjoner, men dette må være organisasjoner som følger samme prinsipp: De må være samlende og inkluderende på tvers av kultur og livssynsforskjeller. De kan ikke stå for eller representere én spesiell religion eller ett spesielt kulturfellesskap.

Vi vil generelt sett advare mot alle forsøk på å overlate offentlige samfunnsoppgaver til religiøse organisasjoner.

Fellestjenester må holdes inkluderende

På denne bakgrunn mener vi det vil være uheldig hvis for eksempel Den norske kirke, eller andre tros- og livssynsamfunn, skulle innvilges kommunal støtte for å drive leksehjelp i skolen. Selv om det aktuelle tros- eller livssynsamfunnet skulle greie å gjøre jobben på en inkluderende måte, uten bordbønn eller andre former for religiøse innslag, mener vi det er uheldig å invitere et trossamfunn til å gjøre en slik jobb på vegne av kommunen. Det vil fremmedgjøre deler av befolkningen og fungere tillitsnedbrytende – nettopp det motsatte av det man ønsker å oppnå. Leksehjelp og andre tjenester bør baseres på skolens inkluderende verdigrunnlag uten noen form for religiøs forkynnelse.

Det samme gjelder skolefritidsordningen (SFO) og kulturskoletilbudet, samt barnevernet. Vi er kjent med at ulike religiøse grupper, både kristne og muslimske, har gjort forsøk i ulike kommuner på å komme inn på disse områdene. Det bør ikke overraske noen at misjonerende trossamfunn ønsker å nå ut til barn, men stat og kommune bør ikke bidra til dette.

Vi mener følgelig at gravferdsforvaltningen fortsatt bør være kommunal, samt at helse- og omsorgssektoren bør gi likeverdig tilbud uavhengig av tros- og livssyn. Kommunen kan benytte samtalepartnere med ståsted i ett spesifikt livssyn (for eksempel sykehjemsprester), men dimensjoneringen av tjenesten, og fordelingen mellom ulike religioner og livssyn, må basere seg på brukernes reelle behov og ønsker.

Oslo kommune bør legge rette til for at alle får leve ut sin religion eller sitt livssyn fritt. Tros- og livssynsamfunn er viktige deler av manges liv. Dette løses best ved å ha en god dialog med tros- og livssynsamfunnene og inkludere disse i de kommunale fellesarenaene. Hovedformålet med dialogen bør være å skape en best mulig integrering og tillit på tvers av tro og livssyn.

Utfordringer med «Meråpen skole»

En mer spesifikk ting som er viktig for oss i Oslo Human-Etisk Forbund, er at vi fortsatt kan være sikre på at vi får leie klasserom på kommunale skoler gratis, samt at vi fortsatt kan bruke Oslo Rådhus til konfirmasjonsseremonier hver vår.

I denne sammenhengen har vi imidlertid støtt på problemer i forbindelse med pilotprosjektet «Meråpen skole». Meråpen skole skal legge til rette for mer frivillig aktivitet på skolene på kveldstid, men tildelingskriteriene er utformet slik at vi i praksis er utestengt fra å bruke flere av disse lokalene, selv om voksenopplæringsloven gir oss rett til slik bruk. Kriteriene vi sikter til er kort fortalt at foreninger med tilhørighet til skolen, og fast helårsbruk, prioriteres ved tildeling. Ettersom våre kurs går i perioden januar-april, havner vi bakerst i køen.

Dersom «Meråpen skole» med nåværende tildelingskriterier utvides til å gjelde flere eller alle skoler i Oslo kommune, vil det ha alvorlige konsekvenser for vår mulighet til å tilby konfirmasjonskurs til nesten hver fjerde 14-åring i Oslo.

I tillegg til utfordringene med meråpen skole, opplever vi at flere skoler ikke er kjent med regelverket knyttet til utlån. Dette medfører at enkelte skoler krever at vi skal betale leie, betale for tilsynsvakt, samt betale for ekstraordinært renhold. Dette til tross for at det står eksplisitt i lov og forskrift at det ikke er anledning til å ta betalt for disse tingene.

Vi ønsker at det tas hensyn til tros- og livssynsamfunnenes spesielle behov når man utformer kriterier for utlån av offentlige undervisningslokaler i Oslo kommune, og at administrasjonen ved skolene i Oslo gjøres kjent med de relevante lover og forskrifter knyttet til utlån av offentlige undervisningslokaler. Vi forutsetter at tilsvarende mulighet også gis til andre tros- og livssynsamfunn, hvis de ønsker det. Dette er en god måte å legge til rette for fri tros- og livssynsutøvelse på.

Innspill fra Muslimsk dialognettverk

I henvisning til møtet mellom STL medlemsrepresentanter og Oslo Kommunes tros- & livssynsutvalg den 03.september 2019, ble det bedt om at representantene skal sende inn et dokument, eller skriv, av oversikt over eventuelle aktiviteter og drift, inkludert saker som utfordringer, behov for tilrettelegging, og lignende.

Paraplyorganisasjonen *Muslimsk Dialognettverk* (MDN) er en nasjonal arena for samarbeid, Inter religiøs- og kunnskapsbasert dialog og samarbeid med andre tros- og livssynssamfunn, samt offentlige myndigheter og samfunnet for øvrig. MDN skal fremme et fellesskap der man møtes med åpenhet, likeverd og respekt, og uenigheter diskuteres ved dialog. Herav skal MDN fremme fredfull sameksistens og jobbe mot et pluralistisk samfunn. Ved dette skal vi bidra til å styrke aktiviteter, og ved lovgivning. En del av våre virkemidler er å fremme aktiviteter og prosjekter for å tilrettelegge dialog og nettverk i praksis. MDN sitter allerede som representant i rådet ved STL, og deltar aktivt i STLs virksomheter og dialogarbeidet nasjonalt.

MDN ble offisielt lansert i januar 2019, og representerer i overkant av ca. 30.000 norske muslimer direkte gjennom sine fem medlemsmoskeer; Centre Rahma, Albansk Islamsk Kultursenter, Islamske Fellesskap Bosnia & Herzegovina, Det Islamske Forbundet (Rabita), Islamic Cultural Centre Norway (ICC). De mangfoldige medlemsmoskeer med forskjellige kulturelle og etniske bakgrunn, eier de samme verdiene ved å ha som formål å ta initiativ til å bidra i det norske fellesskap. Gjennom fokus på aktiviteter som dialog for samfunnsbygging, skal målet rettes mot sameksistens og tilhørighet for et norsk pluralistisk samfunn.

Samfunnskontakt: pågående aktiviteter & drift

Vedrørende samfunnskontakt har vi blant annet aktiviteter og prosjekter der formålet er å fremme dialogarbeid, brobygging og mangfold og samhold i samfunnet i Oslo for øvrig.

I det siste har MDN vært jevnlig i kontakt med myndighetene, departementene, politiet og organisasjoner når det kommer til saker som angår bl.a. den muslimske minoriteten, religionsfrihet, ungdommer, utdanning og andre samfunnstemaer som hatytringer og hærverk. Kontakten og kommunikasjonen har økt siden lanseringen, og vi kommer stadig mer i kontakt med andre organisasjoner (bl.a. *Rusken på nett* – hvor vi deltar i deres kampanjer) og lignende aktører.

Siden våren 2019 har MDN (med sine representanter fra MDNs medlemsmoskeer) hatt enkelte møter med regjeringen angående muslimhets (/islamofobi), og særdeles etter angrepet på Bærum har MDN blitt en av aktørene som bidrar med forslag til tiltak i den kommende handlingsplanen mot muslimhets. Denne aktiviteten er under prosess. I tilknytning til dette, har MDN og deres medlemsmoskeer vært, og er, i kontakt med politiet angående sikkerhet og trygghet.

MDN sitter i STL rådet som en paraplyorganisasjon hvorav vi presenterer den norske muslimske minoritet, og er jevnlig i kontakt og samarbeider med dem i forbindelse med dialogarbeid og aktiviteter. Likeså er vi aktivt i arbeids-/dialog gruppen med en av STL representanter – Mellomkirkelig råd (MKR), i forbindelse med inter-religiøs dialog mellom religiøse ledere. Dette er i forbindelse med å finne likheter og fellesheter i temaer som tro, tilhørighet, verdier og samfunnet.

I de siste månedene har vi tatt i bruk av STLs tilbud om kursing til de unge / unge voksne, blant annet til vår dialogaktivitet *MDN Pilotene*. MDN Pilotene er ment for å være en plattform for ungdomsledere fra forskjellige moskeer i Oslo (MDNs medlem moskeer) og Skien. Aktørene her er engasjerte ungdommer og unge voksne som går siste året på videregående eller i de første årene ved høyrere

utdanning (universitet og høyskole). Gjennom oppmøter med kursing og workshops i samarbeid med STL, får de opplæring i dialog (både inter-religiøs – og samfunnsdialog), kunnskapsbygging, forståelse og kritisk perspektiv med tanke på identitet og tilhørighet, og hvordan man skal fremme samhold, samt bevare mangfoldet med respekt og toleranse i vårt norske samfunn. Hensikten er å trene dem som fremtidige «ambassadører» både på vegne av den muslimske minoritet, og samfunnet for øvrig.

I tillegg til MDN Pilotene, har MDN og Baptist kirken vært med å samarbeide med Martin Luther King Institutt å drive en dialog gruppe mellom norske unge voksne og ungdommer (fra 18 år) med kristen og muslimsk bakgrunn i forbindelse med temaer om tro og samfunn som identitet, tilhørighet og utenforskap.

Når det kommer til MDNs medlemsmoskeer, er og har våre moskeer blitt til et sted for integrerings- & dialogarenaer, møtested for sosialisering, veiledning og aktiviteter både internt og eksternt. Vi driver med forskjellige aktiviteter for store og små. F.eks. fritidsaktiviteter, religiøs undervisning/helgeskole, leksehjelp, forsvarskurs for jenter, meglings, oppmøter for sosialiseringer og andre lignende opplegg¹. Tradisjonelt har våre (store) moskeene (f.eks. ICC og Rabita) rutinemessige omvisninger for det eksterne besøkende. Vi er åpne for hvilken som helst gjester uansett bakgrunn som kan komme og få kunnskap og informasjon om islam og den muslimske befolkning. Moskeene møter en stor etterspørsel for omvisningstilbud fra skoleklasser og organisasjoner.

Utfordringer:

Selv om våre medlemsmoskeer har jevnlig aktiviteter, er det fortsatt utfordringer for de som jobber aktivt i moskeene (både de ansatte og frivillige) og for de som er medlemmer av menigheten.

Sikkerhet og trygghet.

Etter angrepet på Bærum, ble det mer synlig at muslimhets og islamofobi kom på et annet nivå. Moskeene har uttrykt behov for beredskap som er viktige for trygghet og sikkerhet for brukere, ansatte og øvrige besøkende. Moskeene er sårbare i forhold til beredskap pga. mangel av ansatte, og er drevet for det meste med frivillige vakter. Herav, ønsker vi mer støtte av kommunen. Moskeer i Oslo har hatt jevnlig kontakt med Politiet. Siden angrepet i Bærum har denne kontakten økt med tanken på sikkerhet, og vi har hatt dialog med fokus på hvordan vi kan ha mer trygghet i samfunnet.

Søke tilskudd

Moskeene finner det vanskelig å få leid store nok lokaler til høytider som Eid feiring og andre store arrangementer. Samt, har det også blitt vanskelig å finne ledige eller tomme bygninger/lokaler for kjøp eller leie for moské virksomhet. Dette gjelder særdeles Rabita og Centre Rahma moskeene. Prisnivået er for høy, og vi merker at skepsis fra selgere eller utleidere. Dermed ber vi kommunen om bruksendring eller byggeprosjekt.

Når kommunen planlegger nye bydeler, prosjekter eller lignende, f.eks. parker, skoler, idrettsbaner, har vi merket at det å legge fram prosjekter for den religiøse praksis er svært lite eller aldri. Det er

vanskelig å søke tilskudd pga. skeptisk til moskeene og muslimer (Kirken bymisjon og Karitas) får stor støtte fordi de har proffe ansatte som søker om midler rettet mot sine interesser. Kommunen må tilrettelegge her slik at vi også får midler for å drive våre prosjekter.

Behov & tilrettelegging

Gravlund.

Vi trenger mer plass for de døde. Den muslimske gravlund på Furuset vil snart ikke være tilregnelig pga. lite plass. Derav er det behov for å få flere muslimske gravlund, blant annet for steder der majoriteten av den muslimske minoritet som holder seg til/ bosatt hen, altså i Oslo Øst (som Groruddalen) og Nordstrand.

Svømming og trening for kvinner

Det er stor etterspørsel fra eldre og unge kvinner for egen tid i svømmesal eller treningsstudioer rettet mot kun kvinner (fra 18 år og opp over). Mange av disse kvinnene, særdeles de eldre, har behov for svømming og treningsplasser pga. helsemessige grunner. Det finnes allerede noen få tilbud i «svømme kurs» og treningsplasser for kvinner, men det er oftest rettet mot 'minoritet kvinner' med 'utenlandsk bakgrunn', i tillegg er disse tilbudene bekostende og det er svært begrenset med antall deltakere. Det er behov for at et slikt tilbud kan være tilgjengelig for absolutt alle muslimske kvinner uansett kategori.

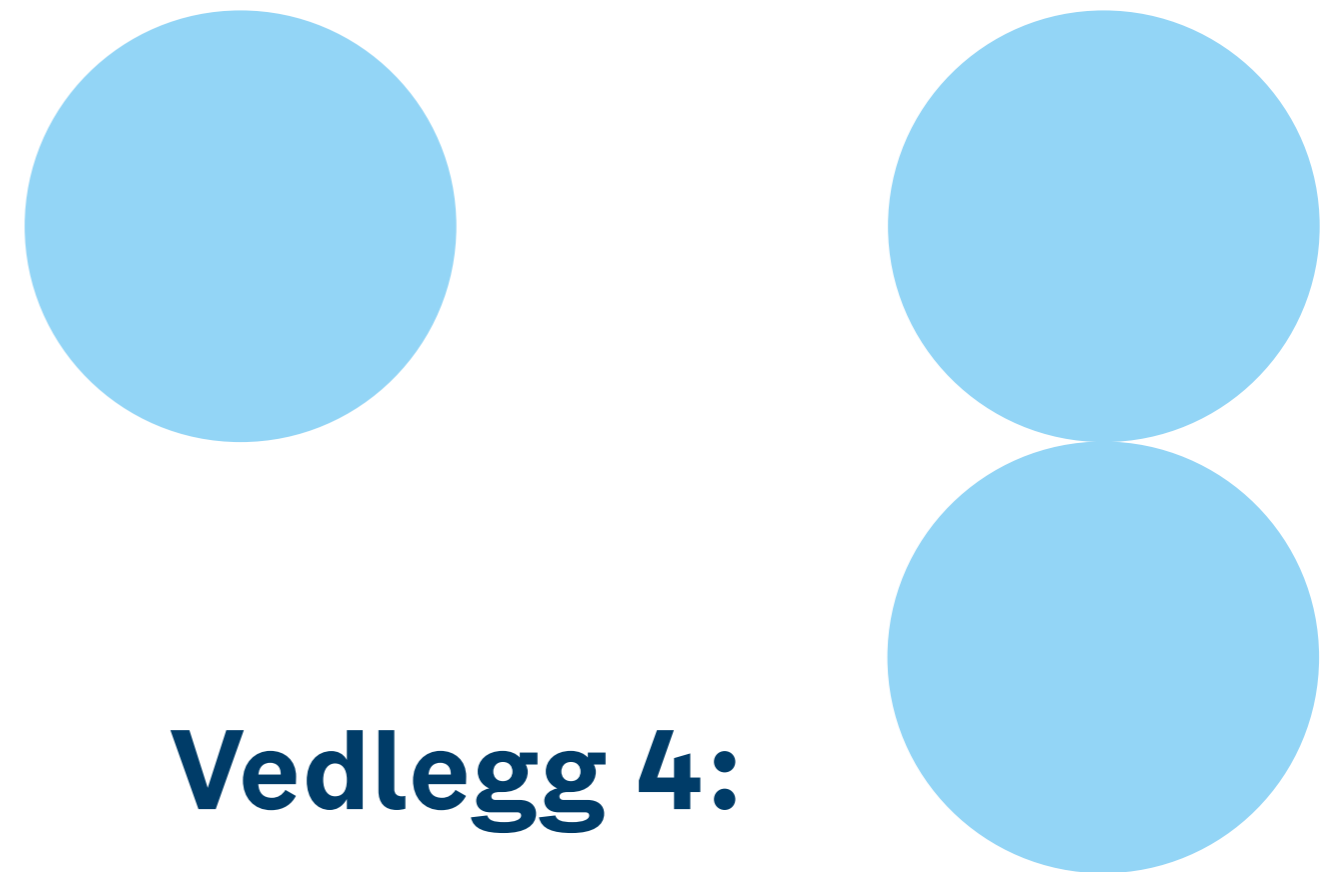
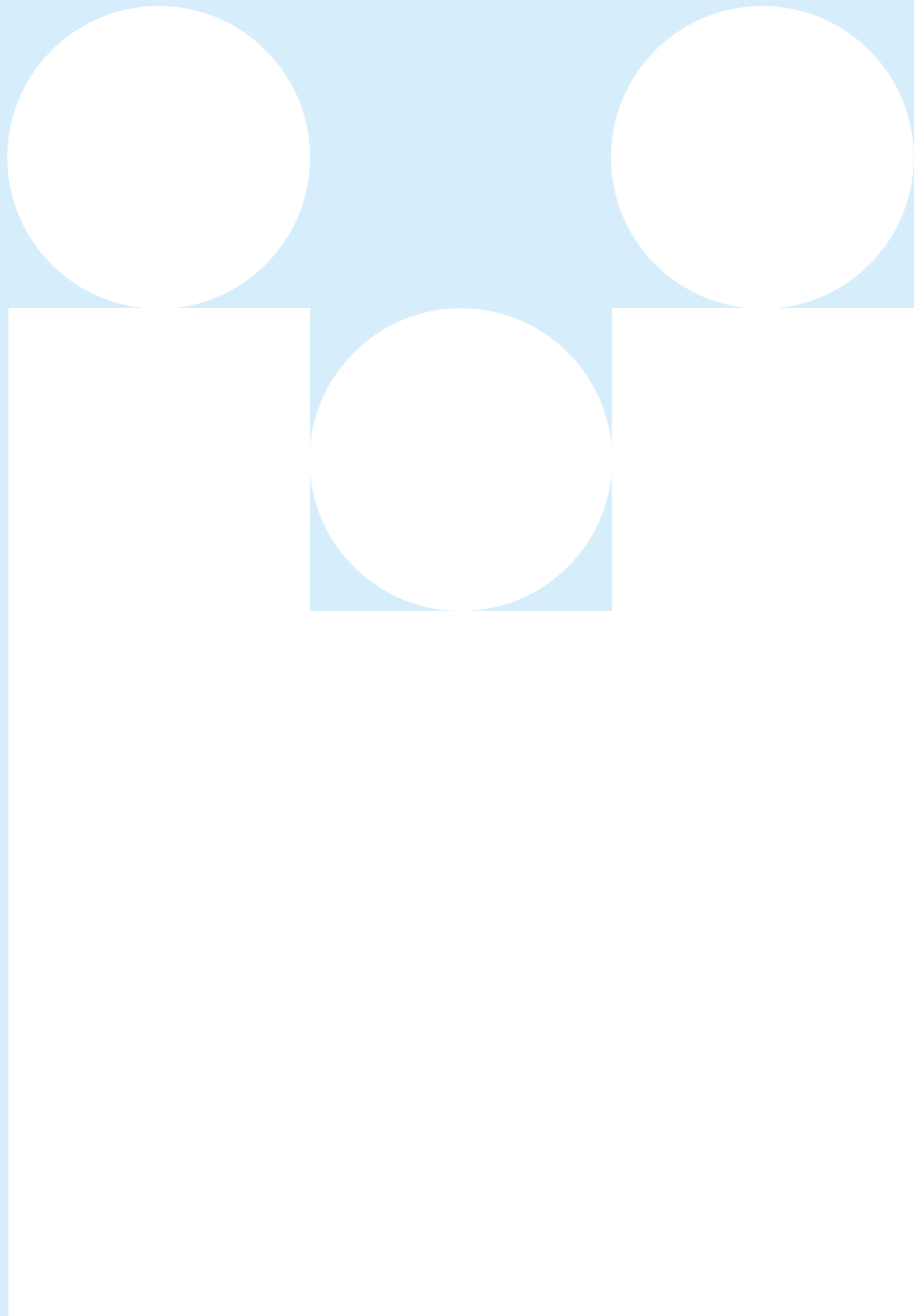
Konklusjon: Hva kan MDN bidra med?

Våre moskeer er en ressurs, og kommunen bør bruke oss som en kanal. Vi er en møteplass og et sted for dialogarbeid og brobygging. Kommunen kan heve vår kompetanse gjennom støtte, kursing, prosjektdeltakelse og samarbeid for å bygge oss opp. Samt, vi har mange gode frivillige. Moskeene er med på å bidra i integrering og har mange aktiviteter å tilby dagens mangfoldige samfunn i Oslo.

Vi kan bidra enda mer hvis kommunen kan støtte oss med å profesjonalisere. (F.eks. kanskje en tilsvarende stilling kan støttes som miljøterapeut på skoler. Øremerkede midler til en stilling som f.eks. daglig leder).

Vi håper på en positiv respons fra dere.

¹ Vi har hatt hatt f.eks. ordførerdebatt på ICC moskeen her om dagen i forbindelse med kommunevalget.

Vedlegg 4:

Referat fra innspillsmøtet med ungdom og unge voksne

Når: 4. februar: 17:00-19:00

Hvor: Oslo rådhus

Invitasjonen beskrev følgende:

Er du mellom 13 og 20 år? Da ønsker Oslo kommunes tros- og livssynsutvalg å høre hvordan det er vokse opp i Oslo når man har en religion, en tro eller et livssyn. Eller når man ikke har det.

Byrådet i Oslo har nedsatt et tros- og livssynsutvalg. De gjennomgår hva som er tros- og livssyns-politikken i byen i dag, og skal gi anbefalinger om hvordan den bør være i fremtiden. De skal våren 2020 levere en rapport til byrådet med sin innstilling.

Utvalget ser blant annet på hvordan det er å vokse opp i Oslo i dag, enten man har en tro, et livssyn eller ingen av delene, og hva kommunens rolle og ansvar skal være tilknyttet tro og livssyn. Det kan for eksempel handle om fritidstilbud, skole eller hvordan nærmiljøet er å vokse opp i.

Om lag 40 ungdommer og unge voksne i alderen 13-25 år deltok på møtet. De ble delt inn i tre grupper, fordelt etter alder.

Møtet ble gjennomført av Ung Medbestemmelse (UngMed) som er en avdeling hos Barne- og ungdomsorganisasjonene i Oslo (UngOrg).

Referatet gjengir punktvis de innspillene som kom i møtet:

Om skole:

- Deltakerne var delt i synet på om skolen skulle legge til rette for skolegudstjener
- En liten overvekt mente man ikke burde ha egne bønnenrom
- De aller fleste mente man burde få be i et ledig klasserom
- Oslo oppleves som en fordomsfull by for religiøst engasjerte. Det må være plass for dem.
- Diskriminering på grunn av religion er et stort problem i skolen i dag, både fra lærere og elever. Flere følte seg også stemplet som «religiøs» og opplevde å bli tillagt en rekke egenskaper de ikke kjente seg igjen i.
- Samtidig mente flere at ungdommene ikke bryr seg om forskjellene. De ser ikke så mye på hudfarge, trosbakgrunn etc. Det er eldre-generasjonen som er problemet
- «Jøde» «Jævlig muslim» er et skjellsord. Dette oppleves som svært problematisk.
- De religiøse lederne må komme til skolen for å undervise. Det samme gjelder ungdommer som tilhører tros- og livssynssamfunnene de lærer om.
- Flere mente at det er innhold i KRLE-faget som bør kvalitetssikres
- Det er for komplisert å få anledning til fravær ved religiøse høytider. To dager er for snaut.
- Religions- og livssynsundervisningen bør gi større plass for samtaler med representanter for ulike tro og ulike livssyn
- Altfor ofte blandes religion, livssyn og etnisk tilhørighet/nasjonalisme
- Noen fortalte at de ikke hadde fått lov til å be med forklaring om sosial kontroll. Det var ikke tilfelle, men de skjønnte at skolen kunne tro det. De presiserte i den forbindelse at man må ta hensyn til at andre ikke tror.
- Flere mente at bønn på skolene var for dårlig tilrettelagt, og viste til at de var flinkere på til dette på Universitetet i Oslo

Om fritidstilbud:

- Mange beskrev behov møteplasser der ungdom fra ulike religioner kan treffes
- De savnet steder å være - uavhengig av tro og livssyn. Steder hvor ungdom bare kan være. De savnet steder hvor ungdom kan møtes til tro- og livssynsdialog. De vil bli bedre kjent slik at de ikke trenger å være redde for å si feil, eller ikke våger å spørre
- I Idretten kan bekledning hemme: ledere tar ikke nødvendigvis ansvar for at man gjør det riktig, så da hender det man ikke får spille
- Noen påpekte betydningen av fritid for å bygge identitet. Kommunen må gjøre det lettere å delta i fritidsaktiviteter.
- Fritidsklubbene er viktige, og behovet er stort. Hvis ungdommene ikke har et sted å være, så ender de opp på gata.
- Ansatte på fritidsklubbene må ha kompetanse på barnepedagogikk, rus og psykiatri
- Noen påpekte og så behov for fritidstilbud i regi av trossamfunnene: Tilbudene er det samme som andre steder, men troen blir også ivaretatt. De trengte ikke være redd for at maten var OK eller at det var et sted å be.

Annet:

- Mange av de eldste deltakerne på møtet opplevde å bli diskriminert i ansettelsesprosesser. De etterlyste at kommunene tok mer tak i denne problematikken.
- Noen sa at denne kvelden hadde bygget ned fordommer. Mange uttrykte begeistring over å få gi innspill til tros- og livssynsutvalgets arbeid, og ønsket flere slike møter.

Vedlegg 5:

Skriftlige innspill fra offentlige virksomheter

I det følgende ligger innspill fra disse virksomhetene:

Eiendoms- og byfornyelsesetaten

Elev- og lærlingeombudet i Oslo

Pasient- og brukerombudet i Oslo og Akershus

Eiendoms- og byfornyelsesetaten

idrett og frivillighet Byrådsavdeling for kultur
Ingvild Margrethe Fasting Furulund

Deres ref.: Vår ref.: Saksbehandler: Dato: 24.12.2019
19/42074 Erik Rosenvold

Svar fra EBY til Oslo kommunes tros- og livssynsutvalg

Eiendoms- og byfornyelsesetaten (EBY) viser til henvendelse knyttet til ønske om innspill til tros- og livssynsutvalg i Oslo kommune. EBY beklager sent svar.

I brevet fra tros- og livssynsutvalget rettes det fire konkrete spørsmål, og vi vil med dette besvare spørsmålene slik de fremkommer.

Spm 1. Leier dere ut lokaler til tros- og livssynssamfunn?
EBY leier for tiden ikke ut lokaler til noen tros- og livssynssamfunn.

Spm 2. Er dere kjent med behov tros- og livssynssamfunn har til forsamlingslokaler?
EBY får jevnlig henvendelser med ønske om leie av lokaler fra ulike aktører i samfunnet, herunder også forskjellige tros- og livssynssamfunn. I henvendelsene fremkommer det ofte hvilke ønsker man har i forhold til leietid, arealbehov og preferanser om geografisk plassering. Behovene som fremkommer sees opp mot lokaler/eiendom som EBY til en hver tid har for utleie.

3. Er det utfordringer knyttet til å leie ut lokaler til religiøs virksomhet?
EBY har liten erfaring med utleie til religiøse virksomheter og kan følgelig ikke peke på konkrete utfordringer knyttet til dette.

4. Har dere samarbeid og/eller kontakt med tros- og livssynsfeltet? Hvis ikke, ser dere behov for en slik kontakt?

I forhold til spørsmål 2 og at det ikke foreligger noen konkret kontakt utover dette.

EBYs utleievirksomhet ivaretas gjennom en profesjonell forvaltning basert på forretningsmessige prinsipper. Ved utleie innhentes en leievurdering på markedsleie, utlysning på finn.no, åpne visninger og avslutningsvis kredittvurderinger av potensielle leietagere.

Med vennlig hilsen

Erik Rosenvold
fungerende seksjonsleder

Trond Kristian Skjolden
seksjonsleder

Dette dokumentet er godkjent elektronisk.

Kopi til:

1.

Innspill fra Elev- og lærlingombudet i Oslo

Hei og takk for muligheten til å spille inn til arbeidet i tros- og livssynsutvalget i Oslo.

Som Elev- og lærlingombud veileder jeg elever og lærlinger i videregående opplæring i deres rettigheter. Ca. 200 elever eller lærlinger tar kontakt i løpet av året. Jeg hjelper alle uavhengig av deres religiøse ståsted, men religion er sjeldent et tema i sakene jeg er inne i.

1. Dette er saker jeg jobber med som omhandler tros- og livssynsfeltet:

Diskriminering ved ansettelse: En lærling blir tilsidesatt ved søkning til jobb i en kommunal virksomhet fordi lærlingen ikke ønsker å håndhilse på personer med motsatt kjønn.

Trakassering: Religiøse betegnelser blir brukt som skjellsord blant elever, eks. «Din jøde!». Jeg får likevel flere saker som går på trakassering på bakgrunn av etnisitet enn religion.

2. Mulighet til å praktisere tro og livssyn i Osloskolen:

Skolen legger opp til at det er greit å tro det en vil, men legger ikke til rette for praktisk trosutøvelse. Svært få skoler har eget bønnenom. De som vil be, kan selv finne en rolig krok.

Religiøse plagg

Det er viktig at elevene selv får bestemme hva de vil kle seg med eller hvilke symboler de vil bære, så lenge det ikke krenker andre. Å velge klær og pynt hører med til privatlivets rettigheter, slik jeg ser det. Skolen bør unngå å regulere dette.

Det er svært utbredt å bære hijab i Osloskolen, mens plagget niqab som noen religiøse kvinner ønsker å bære er forbudt.

Her er utdrag fra innspill til ordensreglement i Oslo datert 22.03.2018 fra Mobbeombudet og Elev- og lærlingombudet i Oslo:

«Vi mener elever bør få gå på skolen uavhengig av religiøs tilhørighet og valg av klesplagg. Vi mener derfor forbudet mot ansiktsdekkende klesplagg bør fjernes i § 5. Også her må elevens beste vurderes, og elevens beste vil sannsynligvis ikke være å slutte på skolen. Alternativt bør det presiseres at bortvisning ikke kan benyttes som sanksjon for brutt på regelen.»

Forbudet mot ansiktsdekkende plagg ble senere hjemlet i opplæringsloven juni 2018.
<https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61/§9-7>

Det hadde vært fint med en evaluering av om enkelte elever, spesielt i voksenopplæringen, har blitt hindret i studiene side på grunn av forbudet. Hvem stenger vi ute, og hva oppnår vi med et slikt forbud? I hvilken grad vil et slikt forbud gripe inn i privatlivet til elevene det gjelder?

3. utfordringer knyttet til tro og livssyn:

Skolens oppdrag er definert i Opplæringsloven § 1-1. Der står det blant annet at *Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.*

Og

Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.

og

Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Skolen skal altså fremme grunnleggende verdier og respekt og hindre diskriminering, men det ligger ikke i skolens oppgave å legge til rette for aktiv religionsutøvelse i skoletiden.

Enkelte skoler gir uttrykk for at de ikke ønsker undergrupperinger på skolen med utgangspunkt i religion. De mener dette forebygger ekstremisme og sosial kontroll.

Jeg tror det er viktig at elevgrupper likebehandles uavhengig av hvilken religion de er tilknyttet. Skolen bør også gå i dialog med elevene rundt deres ønsker, behov og tanker.

4. Samarbeid

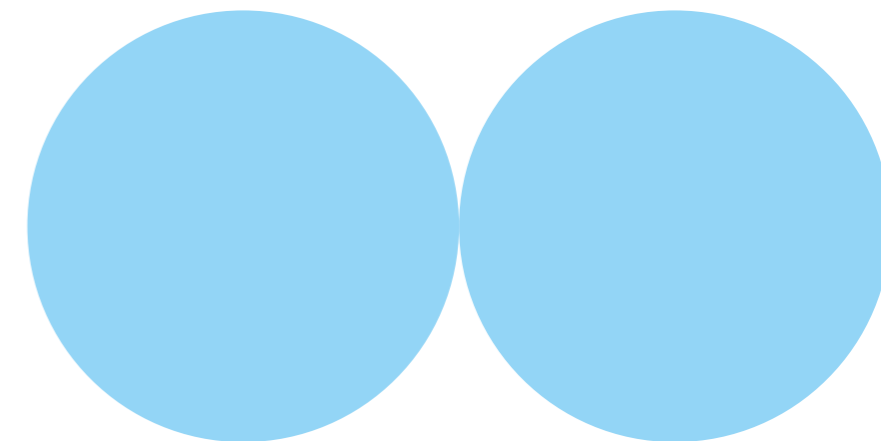
Jeg har ikke noe fast samarbeid med tros- og livssynssamfunn i dag, men er åpen for å hjelpe i saker hvor elevenes rettigheter står på spill, uavhengig av tilknytning til et samfunn.

Innspill fra Pasient- og brukerombudet i Oslo og Akershus

Ombudet mottar ikke mange saker knyttet til livssyn. Vi har enkelte saker som omhandler kosthold, for eksempel manglende eller begrenset tilbud om halalmat eller andre religioners retningslinjer for tilberedning av mat. Vi har også hatt noen saker der etterlatte har fortalt om manglende tilbud om besøk av prest, imam eller andre i livets siste fase, eller etter at pasienten har avgått ved døden.

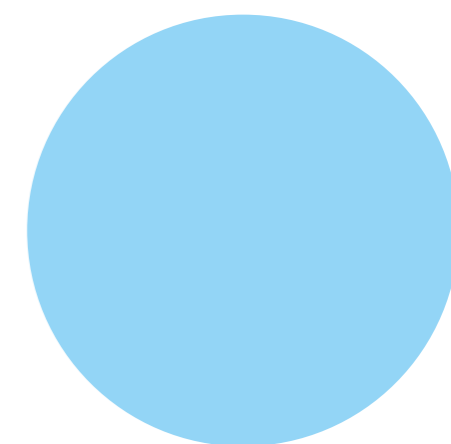
Det har også vært noen få henvendelser der tjenester er gitt av private leverandører på oppdrag fra det offentlige, der en religiøs tankegang er en del av behandlingsopplegget. Noen brukere opplever å bli påtvunget deltakelse i religiøse aktiviteter som for eksempel bønnestunder.

Så konklusjonen må vel være at vi har få slike henvendelser, der de fleste av disse igjen handler om kosthold.

Vedlegg 6:

Undersøkelse fra Institutt for samfunnsforskning

Institutt for samfunnsforskning

Oslos innbyggers forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet

Daniel Arnesen og Vibeke Wøien Hansen

Institutt for samfunnsforskning

Munthes gate 31

Postboks 3233 Elisenberg

0208 Oslo

www.samfunnsforskning.no

Innhold

Sammendrag	5
1 Innledning	6
2 Data og metode	8
Utvalg	8
Datainnsamling	9
Datafangst	9
Spørreskjema	9
Feltperiode og feltarbeid	9
Personvern	10
Datakvalitet	11
Statistisk usikkerhet	14
3 Tro og livssyn i Oslo	15
Tros- og livssynsidentitet	15
Medlemskap i tros- eller livssynssamfunn	16
Forholdet mellom identitet og medlemskap	17
Tros- og livssynspraksis	19
Deltakelse i tros- eller livssynssamfunn	19
4 Forventninger på sykehjemsområdet	21
Tilrettelegging ved opphold på sykehjem	21
Betydning av tros- og livssynsidentitet/tilhørighet	23
Forskjeller etter kjønn og alder	26
Forskjeller etter utdanning, inntekt og byområde	28
5 Forventninger på skoleområdet	33
Betydning av tros- og livssynsidentitet/tilhørighet	34
Forskjeller etter kjønn og alder	37
Forskjeller etter utdanning, inntekt og byområde	39
6 Forventninger på andre områder	44
Betydning av tros- og livssynsidentitet/tilhørighet	45
Forskjeller etter kjønn og alder	47
Forskjeller etter utdanning, inntekt og byområde	49
7 Oppsummering og avslutning	53
Forventninger til tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet	53
Variasjoner i forventninger etter ulike kjennetegn	55
Avslutning	56
Litteratur	57
Appendiks	58

Sammendrag

Forfatter	Daniel Arnesen og Vibeke Wøien Hansen
Tittel	Oslos innbyggers forventninger til kommunens tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet
Sammendrag	<p>Denne rapporten presenterer resultatene fra en spørreundersøkelse om hvilke forventninger innbyggerne i Oslo har til offentlige instansers tilrettelegging for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på sykehjem, i skole og på andre arenaer. Formålet har vært å gi bedre kunnskap om kommunens rolle på dette området.</p> <p>Analysene peker på en rekke interessante variasjoner og trekk, når det gjelder både tros- og livssynsidentitet og medlemskap i tros- og livssynssamfunn, og langs dimensjoner som kjønn, alder og sosioøkonomisk status. Rapportens funn er et viktig grunnbidrag til bedre kunnskap om innbyggernes forventninger til offentlige instanser på tros- og livssynsfeltet.</p>
Emneord	Tro og livssyn, religion, offentlige instanser, innbyggers forventninger, sykehjem, offentlig skole

1 Innledning

Denne rapporten presenterer resultatene fra en spørreundersøkelse om hvilke forventninger innbyggerne i Oslo har til offentlige instansers tilrettelegging for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på sykehjem, i skole og på andre arenaer. Bakgrunnen for undersøkelsen var at det i dag foreligger lite forskning om temaet, og det har derfor er behov for å få forskningsbasert kunnskap om dette. Undersøkelsen er gjennomført på oppdrag fra Tros- og livssynsutvalget i Oslo og inngår som del av deres arbeid med å vurdere hvordan kommunen kan møte innbyggers behov på tros- og livssynsfeltet.

Oslo har en mangfoldig og sammensatt befolkning med tanke på kulturell, etnisk og religiøs tilhørighet, og dessuten det største mangfoldet av tros- og livssynssamfunn i Norge. Statistikk fra kommunen viser at 71 prosent av innbyggerne er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, og flertallet av disse har medlemskap i Den norske kirke. Det er imidlertid medlemskap i andre tros- og livssynssamfunn, særlig i andre kristne trossamfunn og i islamske trossamfunn, som har vokst over tid. Samtidig har det vært en økning i andelen som ikke er medlem i et tros- eller livssynssamfunn (Oslo kommune 2019). Disse endringene speiler en mer allmenn samfunnsutvikling med overgang fra statskirke til folkekirke, økende sekularisering, større kulturell pluralisme og nyreligiøse bevegelser (Botvar & Schmidt 2010; Furseth 2015)

Med en stadig mer sammensatt befolkning følger det også større forventninger til at det offentlige skal kunne ivareta hensynet til ulike grupper av befolkningen.

På tros- og livssynsfeltet har dette blitt tematisert gjennom begrepet «det livssynsåpne samfunn» og prinsippet om at det skal legges aktivt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksiser (Kulturdepartementet 2013). Problemstillingen aktualiseres spesielt i tilknytning til offentlige institusjoner som skole og sykehjem gjennom spørsmål om kulturell tilpasning og innpassing av trosutøvelse, ritualer og religiøs praksis. Dette har for eksempel blitt tatt opp i forbindelse med skolegudstjenester (Hovdelien & Neegaard 2014), åndelig omsorg på sykehjem (Ødbehr, Kvigne, Danbolt & Hauge 2012) og livssynsåpne seremonier ved gravferd (Lae 2014).

Det finnes en bred forskningslitteratur om innbyggernes forventninger til og tilfredshet med kommunale tjenester på områder som kultur, utdanning, helse og sosiale tjenester (Christensen & Midtbø 2011). Imidlertid har det vært lite opp-

merksomhet om *tilrettelegging* for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter, selv om det finnes noen unntak, for eksempel knyttet til religiøst mangfold i barnehager (Hidle & Krogstad 2015). I internasjonal sammenheng er man derimot mer orientert mot tros- og livssynsorganisasjoners rolle som tjenesteleverandører (se f.eks. Jackson-Elmoore, Hula & Reese 2011). Med andre ord er det behov for forskning på dette området, med vekt på kommunens rolle på tros- og livssynsfeltet.

Undersøkelsen vi presenterer resultater fra i denne rapporten, er et første bidrag til å få bedre kunnskap om kommunens rolle i tilrettelegging for tro og livssyn. I tråd med definisjonen som er lagt til grunn av Tros- og livssynsutvalget i Oslo, forstår vi i denne sammenheng tros- og livssynsrelaterte tjenester som noe kommunen ikke selv tilbyr, men som den derimot legger til rette ved at kommunale etater, institusjoner og ansatte – det vi kaller *offentlige instanser* – ivaretar behov og hensyn knyttet til innbyggernes tro og livssyn.

Problemstillingen som har ligget til grunn for undersøkelsen, er som følger:

- Hvordan skal kommunen legge til rette for at alle innbyggere, også de som ikke har medlemskap i tros- og livssynssamfunn, ivaretas og har rett til å ha og utøve sin tro i forbindelse med opphold på sykehjem, i offentlig skole og på andre samfunnsområder?

Rapporten er bygget opp på følgende måte. I kapittel 2 redegjør vi for data og metode, inkludert utforming og gjennomføring av spørreundersøkelsen. Deretter beskriver vi i kapittel 3 på grunnlag av undersøkelsen hvilke tros- og livssynsidentiteter Oslos innbyggere identifiserer seg med, hvor mange som er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, og hvordan de praktiserer sin tro eller sitt livssyn. I kapitlene 4–6 presenterer vi så analysen av innbyggernes forventninger til hvordan offentlige instanser tilrettelegger for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, i offentlig skole og på utvalgte andre områder. Til slutt oppsummerer vi hovedfunnene og konkluderer rapporten.

2 Data og metode

For å undersøke hvilke forventninger innbyggerne i Oslo har til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte aktiviteter og tjenester, gjennomførte Institutt for samfunnsforskning (ISF) i samarbeid med Norsk Gallup en nettbasert spørreundersøkelse.

Tabell 2.1 oppsummerer nøkkelinformasjon om spørreundersøkelsen.

Tabell 2.1. Nøkkelinformasjon om spørreundersøkelsen.

	Antall	Prosent
Bruttoutvalg	5 853	100,0
Frafall:	3 048	52,1
Ikke kontakt	2 848	48,6
Ufullstendig svar	199	3,3
Teknisk problem	1	< 0,1
Nettoutvalg	2 787	47,6
Innsamlingsmetode	Nettbasert spørreskjema	
Gj.snittlig intervjuetid	4 minutter	
Feltperiode	15. januar–14. februar 2020	

Utvalg

Utvalget ble trukket fra Norsk Gallups GallupPanelet, som består av et forhåndsrekruttert utvalg av personer over 15 år som svarer regelmessig på undersøkelser. GallupPanelet er et nettpanel som brukes til å gjennomføre nettbaserte spørreundersøkelser. Medlemmene i panelet er tilfeldig rekruttert gjennom andre telefonundersøkelser og postale undersøkelser og satt sammen på en måte som gjør at de skal være mest mulig representative for den norske befolkningen.

Til undersøkelsen ble det trukket ut et enkelt tilfeldig utvalg på 5 853 personer blant deltakerne i panelet som var 18 år eller eldre og hjemmehørende i Oslo, stratifisert etter byområde. Utvalget ble gjort for å være mest mulig representativt for Oslos befolkning.

Datainnsamling

Datafangst

Datainnsamlingen ble gjennomført ved hjelp av et nettbasert spørreskjema sendt ut på e-post.

Invitasjon til undersøkelsen ble sendt ut gjennom GallupPanelet. Det ble opplyst at undersøkelsen omhandlet aktuelle samfunnsspørsmål, og at resultatene skulle brukes i forskning. Dessuten ble det opplyst om undersøkelsesopplegget og personvern hensyn. I GallupPanelet brukes det videre en incentivordning hvor alle deltakere blir belønnet med poeng som de siden kan løse inn i gavekort og lignende.

Påminnelse ble sendt ut til deltakerne en gang i løpet av datainnsamlingen.

Spørreskjema

Spørreskjemaet ble utformet i samråd med Tros- og livssynsutvalget i Oslo. Det ble først utformet et utkast, som deretter ble sendt til utvalget for gjennomlesing, diskusjon og tilbakemeldinger. Tilbakemeldingene ble deretter innarbeidet i det endelige skjemaet.

Skjemaet tar for seg forventninger til hvordan offentlige instanser tilrettelegger for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, i offentlig skole og på andre utvalgte områder (bruk av offentlig rom, i barnehage, og økonomisk støtte). Når det gjelder tilrettelegging på sykehjem og i offentlig skole, ble det stilt spørsmål knyttet til blant annet deltakelse i ritualer, formidling av invitasjoner til religiøse samlinger, og hensyn til matpraksiser. I tillegg omfattet spørreskjemaet spørsmål om tros- og livssynsidentitet, medlemskap i tros- eller livssynssamfunn, og tros- og livssynspraksiser.

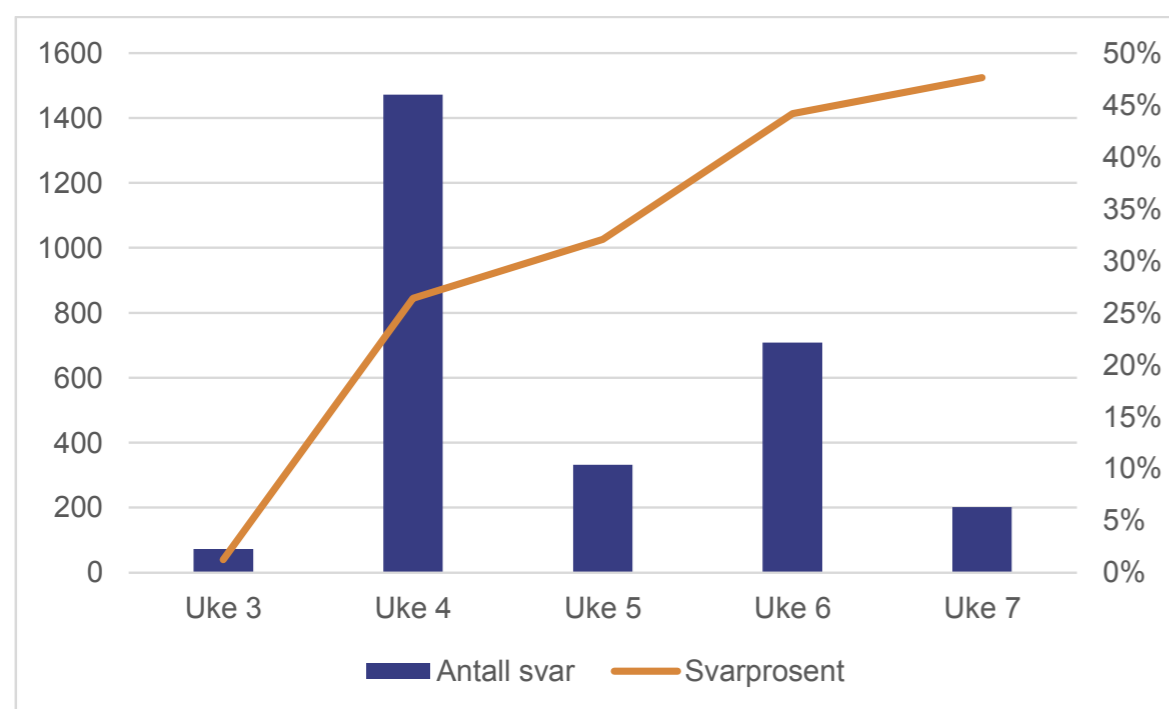
Spørsmålene er utformet slik at respondentene ble bedt om å svare «ja» eller «nei» på om de har en forventning om at offentlige instanser skal tilrettelegge for den aktuelle tjenesten eller aktiviteten innenfor det konkrete området. Respondentene hadde også mulighet til å svare «vet ikke» eller at de ikke ønsket å gi et svar.

Feltperiode og feltarbeid

Dataene ble samlet inn i perioden 15. januar til 14. februar 2020. Undersøkelsen ble sendt ut puljevis etter som respondentene ble ledige. Underveis i feltperio-

den ble det som nevnt også sendt ut påminnelse til respondentene om å svare på undersøkelsen. Disse ble sendt ut forut for uke 6.

Figur 2.1 viser antall svar og kumulativ andel av totale svar per uke.

Figur 2.1. Svarinngang og svarprosent for undersøkelsen.

Undersøkelsen ble prøvd ut i et mindre testutvalg i uke 3, og vi fikk da inn 73 svar. I uke 4 ble invitasjoner sendt ut til hele utvalget, og flertallet av intervjuene ble gjort i løpet av denne uken, i alt 1 472 svar. Den påfølgende uken kom det 332 svar. Påminnelse ble sendt ut forut for uke 6, noe som også reflekteres i svarinngangen. Det var 708 som svarte denne uken. I den siste uken var antallet svar 202.

Andelen som svarte, var 47,6 prosent (svarprosent). I gjennomsnitt brukte respondentene 4 minutter på å fylle ut skjemaet.

Personvern

Norsk Gallup behandler alle personopplysninger som samles inn, konfidensielt, og dataene anonymiseres slik at det ikke er mulig å identifisere enkeltpersoner. Undersøkelsen er gjennomført i samsvar med Datatilsynets retningslinjer for behandling av personopplysninger, og dataene lagres av Norsk Gallup i tråd

med kravene i EUs personvernforordning (GDPR). GallupPanelet er sertifisert i henhold til ISO-standard ISO 26362.

Alle personer som er invitert til å delta i undersøkelser i GallupPanelet, har sagt ja til å være med i panelet. De som deltar i undersøkelser i panelet, samtykker til at informasjonen de gir, lagres og brukes i statistiske analyser. Det er frivillig å delta i undersøkelsene i panelet, og alle som deltar, har rett til å få innsyn i, og til å endre eller slette, opplysningene de gir.

Datakvalitet

Utvalgsskjevhet innebærer at fordelingen etter et bestemt kjennemerke er annerledes blant de som ble trukket til undersøkelsen, enn i befolkningen som helhet. Skjevheter kan skyldes tilfeldigheter i trekkingen av utvalget som følge av det man kaller utvalgsvarians. Dersom det er slik at grupper er underrepresentert i bruttoutvalget, er konsekvensen at de vil veie for lite i de samlede resultatene. Det vil igjen bety at dataene som kommer frem gjennom undersøkelsen, ikke representerer et befolkningstverrsnitt.

I nettbaserte spørreundersøkelser hvor utvalget trekkes fra et aksesspanel, vil det også kunne oppstå skjevheter ved at de som er medlemmer i panelet, skiller seg fra befolkningen ellers. For det første er tilgang på internett en faktor av betydning. Internetttilgangen i Norge er høy, men andelen som bruker internett daglig eller nesten daglig, er noe lavere blant eldre enn blant yngre. Det vil derfor kunne være dårligere dekning av aldersgrupper over 67 år

Når det i denne undersøkelsen er trukket et relativt stort utvalg med en avgrensning til personer som er 18 år eller eldre og hjemmehørende i Oslo, har det vært i marginene av hva som kunne tilrettelegges gjennom panelet. Selv om utvalget er satt sammen for å være mest mulig representativt for Oslos befolkning, er det noen forbehold som må tas. Ett viktig forbehold er at internettpopulasjonen har høyere utdanningsnivå enn befolkningen for øvrig, slik at denne gruppen er noe overrepresentert allerede i bruttoutvalget.

Et annet forbehold er det er grunn til å tro at deler av minoritetsbefolkningen er underrepresentert i bruttoutvalget. Erfaringsmessig vet vi at det blant personer med minoritetsbakgrunn er en overvekt av unge og høyt utdannede personer med lang botid i Norge som oftere deltar i spørreundersøkelser (Eimhjellen 2016). Språkbarriere kan være en viktig årsak til personer med minoritetsbak-

grunn ikke deltar i spørreundersøkelser, og kan ha betydning for rekrutteringen av denne gruppen til nettpanelet.

Frafall kan også bidra til skjevheter. Når fordelingen for et bestemt kjennemerke er annerledes blant de som svarte, enn blant de som ble invitert, men ikke svarte, kan det føre til responskjevhet. Nettutvalget vil da ikke være statistisk representativt for målgruppen. Skjevhet på ett kjennemerke betyr imidlertid ikke at nettutvalget nødvendigvis er skjevt på andre kjennemerker. Godt samsvar mellom fordelingene i netto- og bruttutvalget for ett eller flere kjennemerker gir samtidig heller ingen garanti for at utvalget ikke er skjevt på andre kjennemerker.

Tabell 2.2. Fordeling i bruttutvalg og nettutvalg på kjønn, alder, utdanningsnivå og byområde, og differanse mellom fordelingene i de to utvalgene.

	Bruttoutvalg	Nettutvalg	Differanse
Kjønn			
Menn	49,8	46,7	-3,1*
Kvinner	50,2	53,3	3,1*
Alder			
18–29 år	25,7	11,0	-14,7*
30–44 år	32,7	19,2	-13,5*
45–59 år	22,1	22,7	0,6
60+ år	19,6	47,0	27,4*
Utdanningsnivå			
Grunnskole	20,3	3,2	-17,1*
Videregående skole	27,9	23,7	-4,2*
Høyskole eller universitet, kort	30,7	35,6	4,9*
Høyskole eller universitet, lang	20,9	37,5	16,6*
Byområde¹			
Ytre by vest	19,3	24,0	4,7*
Indre by vest	15,9	17,0	1,1
Ytre by øst	24,4	20,7	-3,7*
Indre by øst	25,9	16,7	-9,2*
Ytre by sør	14,5	21,5	7,0*

Antall 5 853 2 805

* Statistisk signifikant på 5-prosent-nivå

¹ Områdene omfatter følgende bydeler: Ytre by vest: Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker; Indre by vest: St. Hanshaugen, Frogner; Ytre by øst: Grorud, Stovner, Alna; Indre by øst: Gamle Oslo, Grünerløkka, Sagene, Sentrum; Ytre by sør: Østensjø, Nordstrand, Søndre Nordstrand

Tabell 2.2 over viser fordelingen i bruttutvalget og nettutvalget på kjønn, alder, utdanning og byområde i Oslo, og differansen mellom fordelingene i de to utvalgene.

Kvinner er noe overrepresentert i utvalget, mens menn er noe underrepresentert. Forskjellen er liten, men statistisk signifikant. Det er videre noen avvik for de ulike aldersgruppene. Det er en til dels sterk overrepresentasjon av personer i alderen 60 år og eldre og en mer moderat underrepresentasjon av dem mellom 18 og 29 år og 30 og 44 år. Forskjellene for disse aldersgruppene er statistisk signifikante.

Når det gjelder høyeste fullførte utdanning, ser vi en sterk underrepresentasjon av personer med grunnskole og en liten, men statistisk signifikant underrepresentasjon av personer med videregående skole. Tilsvarende er personer med høyskole- eller universitetsutdanning overrepresentert, spesielt de med lang utdanning på dette nivået (4 år eller mer).

Når det gjelder byområde, er det noe overrepresentasjon av personer bosatt i ytre by vest og ytre by sør, og tilsvarende underrepresentasjon av de som er bosatt i ytre by øst eller indre by øst. Forskjellene er statistisk signifikante. Det er en liten, men ikke signifikant overrepresentasjon av personer bosatt i indre by vest.

Overrepresentasjonen av eldre kan skyldes at denne gruppen er mer tilbøyelig til å svare på undersøkelser om samfunnsaktuelle tema. Når det gjelder overrepresentasjon av personer med universitets- eller høyskoleutdanning, henger dette trolig sammen med at denne gruppen typisk er mer tilbøyelig til å svare på spørreundersøkelser.

Skjevhetene på byområde kan til dels ses i sammenheng med skjevhetene på alder og utdanning. Befolkningssammensetningen på ikke målte kjennemerker kan også ha betydning, og spesielt det at Oslo har stor befolkning med innvandringsbakgrunn der mange er bosatt i østlige byområder. Det kan også ha implikasjoner for representasjonen av enkelte tros- og livssyn i undersøkelsen.

For å korrigere for skjevheter kan vi beregne vekter med utgangspunkt i opplysninger om populasjonen utvalget skal representere. I analysene i denne rapporten er det beregnet vekter for å rette opp skjevheter på kjønn, alder og utdanning. Dette garanterer ikke at det ikke vil være enkelte skjevheter på andre kjennetegn vi ikke har informasjon om. Vi diskuterer også dette noe videre i analysene i neste kapittel.

Statistisk usikkerhet

Gjennom utvalgsundersøkelser kan man anslå forekomsten av ulike fenomener ved å måle forekomsten i et mindre utvalg av en større populasjon. Det vil som regel være en viss usikkerhet i anslagene, og dette må tas i betraktning i tolkningen av resultatene. Denne usikkerheten kan imidlertid beregnes når man kjenner sannsynligheten for at hver enkelt enhet i populasjonen skal bli trukket i utvalget.

For analysene som baserer seg på hele utvalget, må resultatene tolkes innenfor en feilmargen på rundt ± 2 prosentpoeng. Vi bruker et signifikansnivå på 0,05, som betyr at vi med 95 prosent sikkerhet kan fastslå at anslaget av forekomsten for det aktuelle fenomenet ligger innenfor denne feilmarginen.

I de delene av analysen der vi bryter ned tallene og sammenligner ulike grupper, tester vi videre om forskjellene er statistisk signifikante. Når vi sier at en forskjell er statistisk signifikant, betyr det at vi – med det valgte signifikansnivået på 0,05 – kan fastslå med 95 prosent sikkerhet at forskjellen vi finner, ikke skyldes tilfeldigheter i utvalget.

3 Tro og livssyn i Oslo

I dette kapittelet ser vi på hvilke tro og livssyn innbyggerne i Oslo identifiserer seg med, hvor mange som har medlemskap i tros- eller livssynssamfunn, og hvordan de praktiserer sin tro eller sitt livssyn. Disse beskrivelsene danner en bakgrunn for de videre analysene av innbyggernes forventninger til hvordan offentlige instanser tilrettelegger for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter.

Tros- og livssynsidentitet

I undersøkelsen ble det stilt spørsmål om hvilken tro eller hvilket livssyn man identifiserer seg med. De spurte ble bedt om å velge blant en rekke forhåndsdefinerte kategorier.

Tabell 3.1 viser fordelingen på dette spørsmålet.

Tabell 3.1. Tros- eller livssynsidentitet. Prosent, vektet.

Kristen	33,0
Muslim	3,9
Jødisk	0,3
Hindu	0,4
Buddhist	0,6
Humanist / human-etiker	9,2
Ateist	19,0
Annen tro eller livssyn	2,1
Ikke noe(n) definert tro eller livssyn	28,1
Vet ikke / ønsker ikke å svare	3,3
Totalt	100,0
N	2 787

Av tabellen ser vi at 33 prosent identifiserer seg som kristen, som dermed også er den største gruppen. Nest størst er de uten noe(n) definert tro eller livssyn, på 28,1 prosent, etterfulgt av de som identifiserer seg som ateister, som utgjør 19 prosent. 9,2 prosent svarer at de identifiserer seg som humanist eller human-etiker. Det er forholdsvis få som har svart at de identifiserer seg som muslim, jødisk, hindu eller buddhist, og til sammen utgjør de 5,2 prosent. Muslimer er

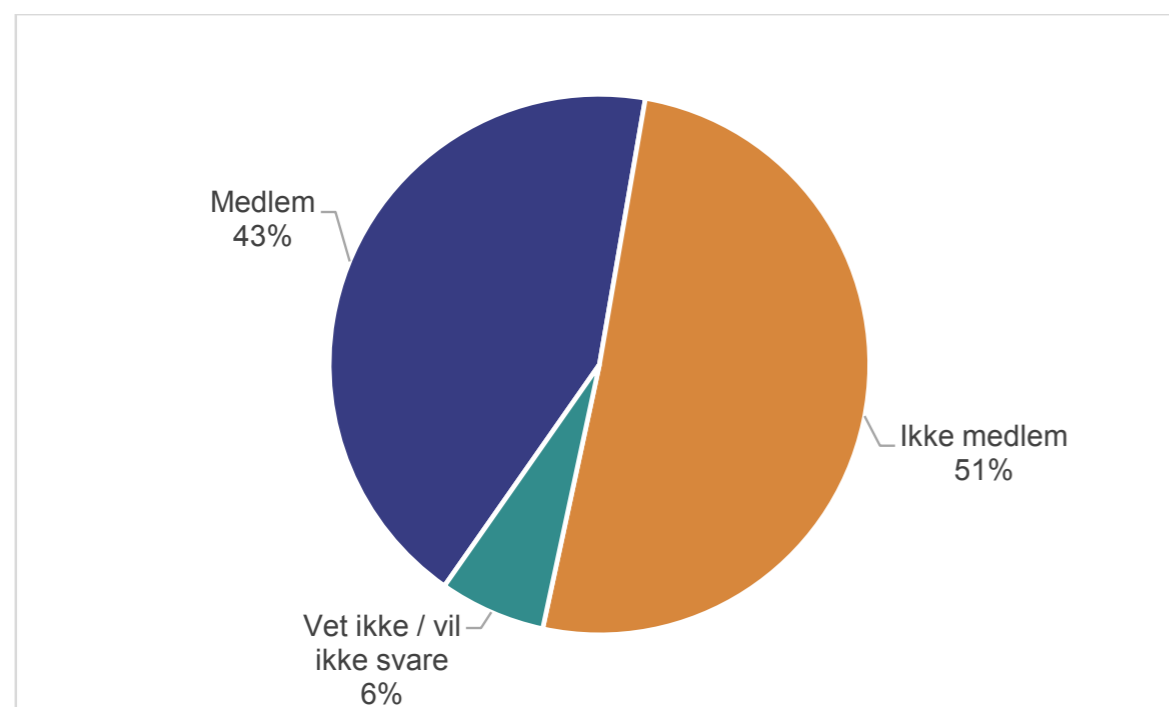
med 3,9 prosent den største av disse gruppene. 3,3 prosent har svart «vet ikke» eller oppgitt at de ikke ønsker å svare på spørsmålet.

Levekårsundersøkelsen viser at 13,2 prosent av befolkningen i Oslo i 2016 var personer med innvandrerbakgrunn fra muslimske land, samtidig som andelen medlemmer i muslimske trossamfunn var 9,1 prosent (Enes 2017). Når vi finner at 3,9 prosent av de spurte identifiserer seg som muslim, tyder dette på at denne gruppen er underrepresentert i utvalget. Erfaringsmessig vet vi som nevnt i forrige kapittel også at det blant personer med minoritetsbakgrunn er en overvekt av unge med høy utdanning og lang botid som svarer på spørreundersøkelser.

Medlemskap i tros- eller livssynssamfunn

Videre ble det i undersøkelsen spurt om medlemskap i tros- eller livssynssamfunn. Det ble bare spurt om man er medlem eller ikke.

Figur 3.1 viser hvor stor andel som har svart at de er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, og hvor stor andel som har svart at de ikke er det.

Figur 3.2. Medlemskap i tros- eller livssynssamfunn. Prosent, vektet. N = 2 787.

Som figuren viser, svarer 43 prosent av de spurte at de er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, og 51 prosent svarer at de ikke er medlem. Det er 6 prosent som har svart «vet ikke» eller ikke har ønsket å svare på spørsmålet.

Andelen som er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, er lavere enn det man skulle forvente ut fra kommunens statistikk over antall medlemmer i tros- og livssynssamfunn i Oslo (Oslo kommune 2019). En mulig forklaring på dette kan være at andelen medlemmer er lavere når vi ikke tar med barn og ungdom, men bare ser på personer som er 18 år eller eldre, slik vi har gjort i denne undersøkelsen. Fordi medlemsstatistikken ikke lar seg bryte ned på alder, kan vi imidlertid ikke undersøke hvorvidt dette faktisk er årsaken.

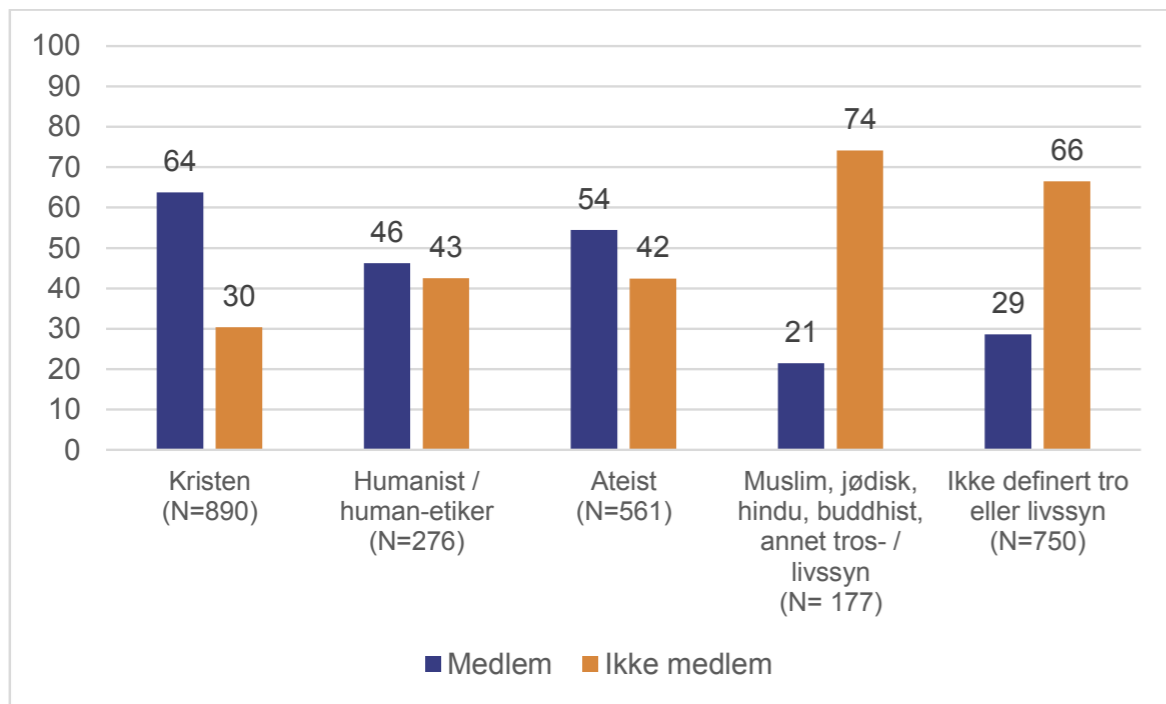
En annen grunn kan være at medlemmer som er svært lite aktive i sitt tros- eller livssynssamfunn, som er lite bevisst sitt medlemskap, svarer nei på spørsmålet selv om de er del av den offentlige medlemsstatistikken. Spesielt kan man se for seg at dette gjelder medlemmer i Den norske kirke, ettersom mange av disse er passive medlemmer som sjelden eller aldri bruker kirken. En siste årsak kan være at de som har svart på undersøkelsen, avviker noe fra befolkningen på dette kjennemerket, selv om vi har korrigert for utvalgsskjevheter når det gjelder kjønn, alder og byområde. Som påpekt over er det noe som tyder på at muslimer er underrepresentert i utvalget, noe som kan skyldes at innvandrerbefolkningen i mindre grad deltar i spørreundersøkelser.

På bakgrunn av disse betraktningene må det tas noen forbehold i de videre analysene. For det første er det mulig at ikke-medlemmer er noe overrepresentert, noe vi imidlertid også undersøker nærmere i delen under. For det andre er ikke utvalget like representativt når det gjelder enkelte minoritetsgrupper. Selv om personer med minoritetsbakgrunn i noen grad er representert i materialet, er det sannsynlig at de skiller seg noe fra den øvrige minoritetsbefolkningen når det gjelder alder, utdanning og botid (jf. Eimhjellen 2016).

Forholdet mellom identitet og medlemskap

Det å identifisere seg med en bestemt tro eller et bestemt livssyn og det å være medlem i et tros- eller livssynssamfunn må samtidig ses på som to forskjellige ting. Selv om det er rimelig å forvente at det første ofte henger sammen med det andre, kan man også se for seg både at enkelte med en tros- eller livssynsidentitet likevel ikke er medlem i et tros- eller livssynssamfunn – og, omvendt, at enkelte som er medlem, ikke har en bestemt tro eller et bestemt livssyn de identifiserer seg med.

Vi kan få et bedre bilde av hvordan dette henger sammen, ved å se på figur 3.2, som viser medlemskap i tros- eller livssynssamfunn etter tros- eller livssynsidentitet.

Figur 3.3. Andel medlemmer i tros- eller livssynssamfunn etter tros- eller livssynsidentitet. Prosent, vektet.

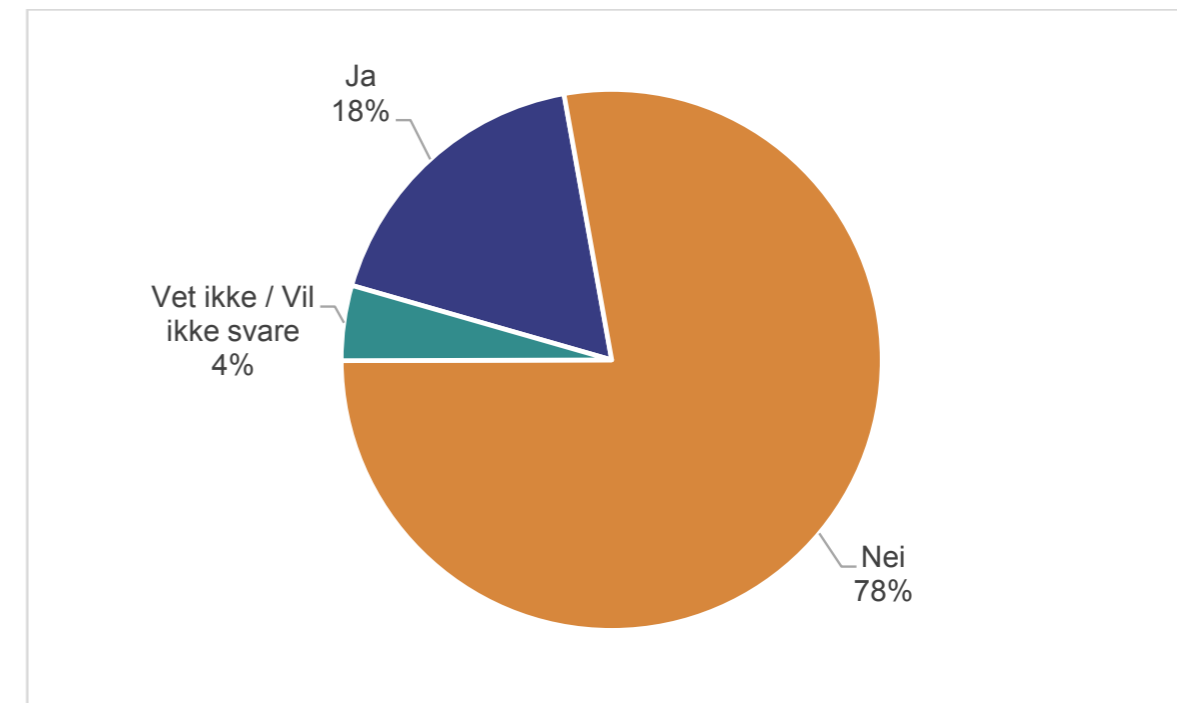
Av de som identifiserer seg som kristne, ser vi at 64 prosent er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, mens 30 prosent ikke er medlem. Blant de som oppgir å identifisere seg som muslim, jødisk, hindu, buddhist eller annet er andelen medlemmer bare 21 prosent, mens andelen ikke-medlemmer er hele 74 prosent.

Når vi ser på humanister og human-etikere, er det jevnere. 46 prosent er medlem og 43 prosent ikke medlem. Denne forskjellen er ikke statistisk signifikant. Mest påfallende er imidlertid fordelingen blant de som identifiserer seg som ateister. I denne gruppen svarer 54 prosent at de er medlem, og 42 prosent at de ikke er medlem.

Blant de som ikke har en definert tro eller et definert livssyn, er andelen som er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, 29 prosent, mens andelen som ikke er det, ligger på 66 prosent.

Tros- og livssynspraksis

Det ble videre stilt et spørsmål om man praktiserer sin tro eller sitt livssyn i det daglige, for eksempel gjennom bønn, ritualer, valg av mat eller på andre måter. Fordelingen av svarene på dette spørsmålet er vist i figur 4.3.¹

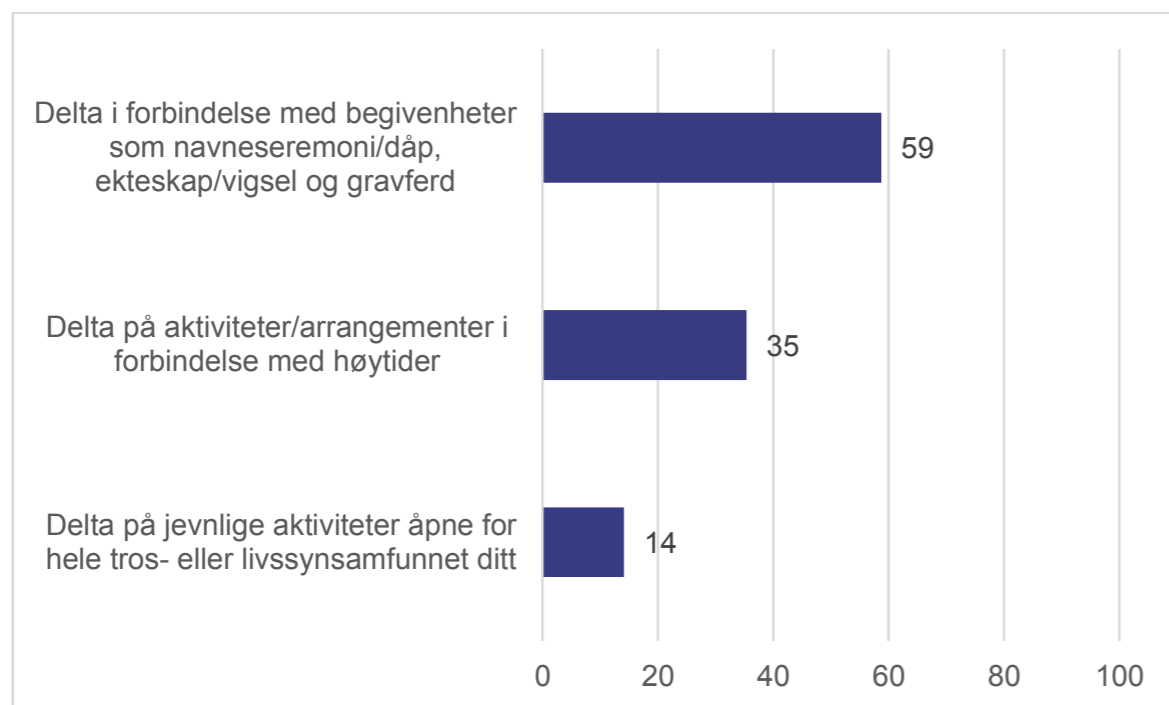
Figur 3.4. Andel som praktiserer sin tro eller sitt livssyn i det daglige. Prosent, vektet. N = 1 919.

Figuren viser at bare 18 prosent svarte at de praktiserer sin tro eller sitt livssyn i det daglige, mens den store majoriteten, 78 prosent, oppgav at de ikke gjør dette. 4 prosent svarte «vet ikke» eller ønsket ikke å svare på spørsmålet.

Deltakelse i tros- eller livssynssamfunn

De som svarte at de var medlem i et tros- eller livssynssamfunn, fikk i tillegg oppfølgingsspørsmål om hvorvidt de er aktive i dette ved å delta i forbindelse med ritualer, arrangementer eller andre aktiviteter. Figur 3.5 viser hvordan svarene fordelte seg på disse spørsmålene.

¹ Merk at det her er en mindre del av utvalget som har besvart dette spørsmålet. Dette skyldes en teknisk feil som gjorde at spørsmålet ikke ble stilt til alle de første to ukene av datainnsamlingen.

Figur 3.5. Andel blant medlemmer som er aktive i sitt tros- eller livssynssamfunn på ulike måter. Prosent, vektet. N = 1 215.

Figuren viser at blant de som er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, svarer 59 prosent at de deltar i forbindelse med begivenheter som navneseremoni eller dåp, ekteskapsinngåelse eller vigsel, og gravferd. Dette er den typen aktiviteter som flest oppgir å delta i. Til sammenligning svarer 35 prosent at de deltar på aktiviteter og arrangementer i forbindelse med høytider, og bare 14 prosent at deltar på jevnlige aktiviteter som er åpne for hele tros- eller livssynssamfunnet de er medlem i.

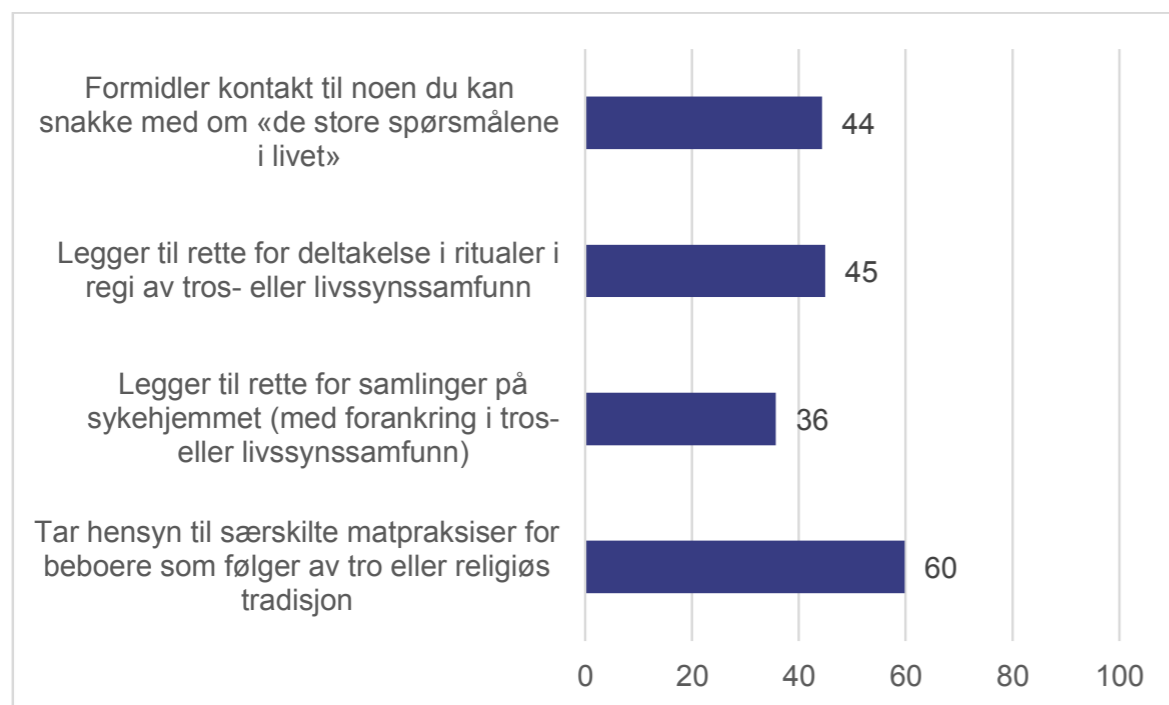
4 Forventninger på sykehjemsområdet

Vi begynner med å se nærmere på hvilke forventninger innbyggerne i Oslo har til offentlige instansers tilrettelegging for tro og livssyn ved opphold på sykehjem. I undersøkelsen ble respondentene bedt om å ta stilling til om de forventer at offentlige instanser i forbindelse med opphold på sykehjem formidler kontakt til noen man kan snakke med om «de store spørsmålene i livet», tilrettelegger for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn, legger til rette for samlinger på sykehjemmet med forankring i tros- eller livssynssamfunn, og tar hensyn til særskilte matpraksiser for beboere som følger av tro eller religiøs tradisjon.

I analysen i dette og de påfølgende kapitlene rapporterer vi andelen som har svart «ja» på at de forventer at offentlige instanser tilrettelegger på de aktuelle punktene.

Tilrettelegging ved opphold på sykehjem

Figur 4.1 viser andelen av de spurte som svarte bekreftende på spørsmål om forventninger om tilrettelegging ved opphold på sykehjem.

Figur 4.1. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem. Prosent, vektet. N = 2 787.

For det første ser vi at i underkant av halvparten av de spurte, 44 prosent, har en forventning om at offentlige instanser formidler kontakt til noen de kan snakke med om «de store spørsmålene i livet». Videre viser figuren at 45 prosent også forventer at det legges til rette for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn. Ritualer som dåp, bryllup og begravelse er en viktig del av nordmenns religiøse liv, også blant de som ellers ikke pleier gå i gudstjenester (Botvar 2010). Det gjør at det ikke er så overraskende at mange av innbyggerne i Oslo forventer at det legges til rette for at beboere på sykehjem skal kunne delta i tros- og livssynsbaserte ritualer.

Til sammenligning svarer bare i overkant av en tredjedel, 36 prosent, at de forventer at det legges til rette for samlinger med forankring i tros- eller livssynssamfunn på sykehjemmet. At det her er snakk om samlinger, som har en videre betydning enn ritualer, kan være noe av grunnen til at færre har forventning om dette. Det er dessuten snakk om samlinger *på* sykehjemmet. En tolkning vil kunne være at færre oppfatter at slike organiserte, kollektive aktiviteter ikke hører hjemme på sykehjem, for eksempel av hensyn til andre som bor der, og som ikke ønsker å delta i slike aktiviteter.

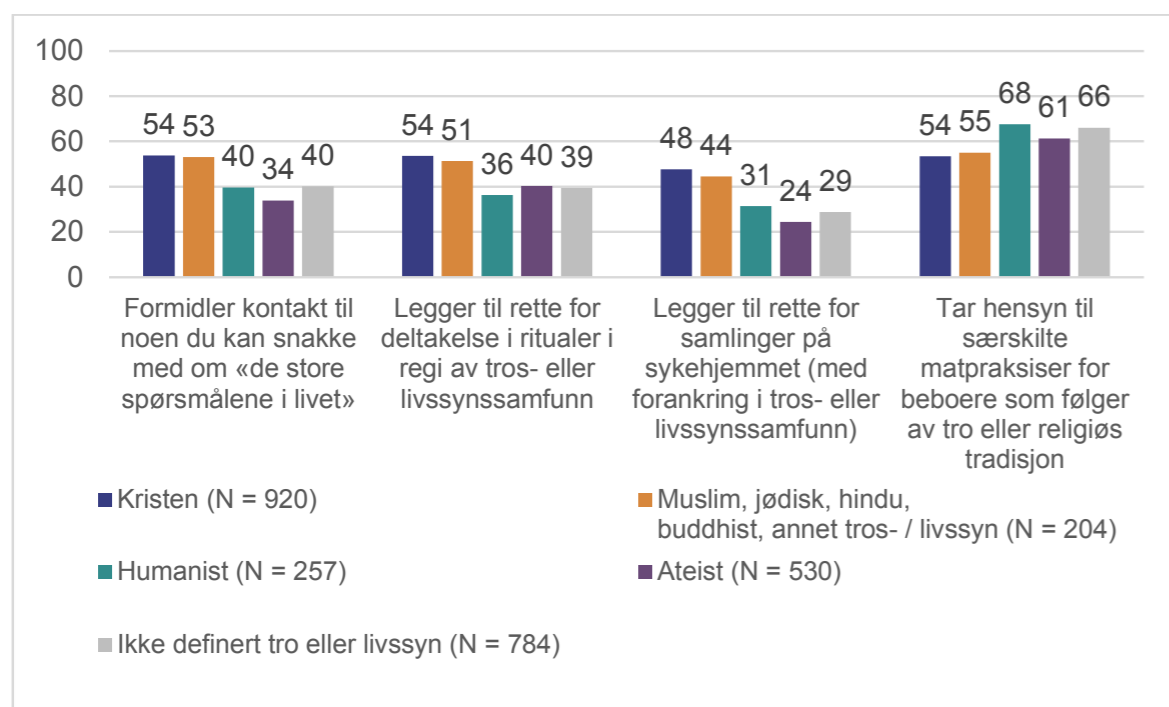
Til slutt ser vi at 60 prosent av de spurte forventer at offentlige instanser tar hensyn til særskilte matpraksiser for beboere som følger av tro eller religiøs

tradisjon. Ernæring er et grunnleggende behov. Mange har i dag også av ulike grunner et individuelt tilpasset kosthold, og det kan bidra til at mange også kjenner seg igjen i problemstillingen. På de fleste sykehjem tas det dessuten religiøse og kulturelle kostholdshensyn, i tillegg til at medisinske forhold kan gjøre det nødvendig med tilpasninger for den enkelte beboer. Det kan gjøre at mange oppfatter det som «naturlig» at man på sykehjem tar slike hensyn, og at de derfor har en forventning om det.

Overordnet later det til å være en distinksjon mellom tilrettelegging for særskilte matpraksiser som berører beboerne på daglig basis, og de andre tre spørsmålskategoriene, som alle beskriver tilrettelegging av arrangementer og tiltak som man ikke forventer vil berøre beboerne hver dag. I tråd med dette er det også noen flere som forventer at Oslo kommune tilrettelegger for noen å snakke med om «de store spørsmålene i livet» og for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn, enn som forventer at kommunen tilrettelegger for samlinger med forankring i tros- eller livssynssamfunn på sykehjemmet.

Betydning av tros- og livssynsidentitet/tilhørighet

I figur 4.2 ser vi på forventningene etter tros- og livssynsidentitet. Vi skiller mellom kristen trosidentitet, annen trosidentitet (muslim, jødisk, hindu, buddhist, annet), humanist eller human-etiker, ateist og ingen definert tro eller livssyn.

Figur 4.2. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, etter tros- eller livssyns-identitet. Prosent, vektet.

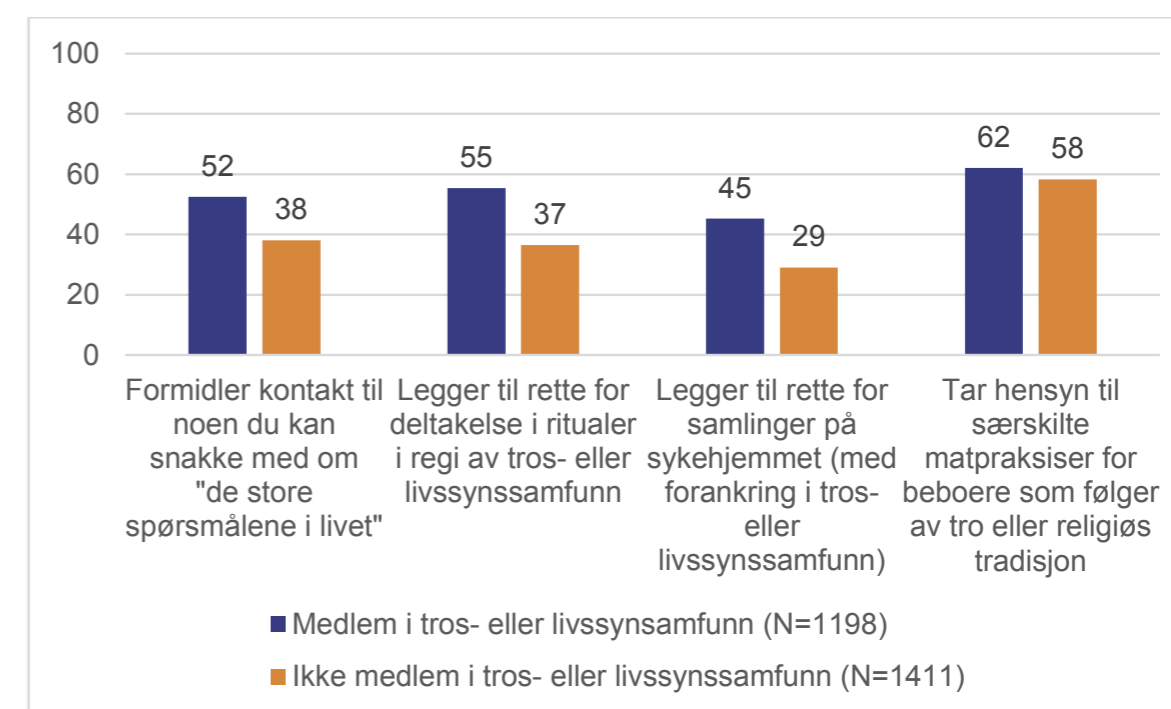
Figuren viser at 54 prosent av de kristne og 53 prosent av muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn svarer at de forventer at det formidles kontakt til noen de kan snakke med om «de store spørsmålene i livet». Til sammenligning svarer 40 prosent av humanister og human-etikere, 34 prosent av ateistene og 40 prosent av dem uten definert tro eller livssyn det samme.

54 prosent av de kristne og 51 prosent av muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn svarer også at de forventer at det legges til rette for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn. Ser vi på humanister og human-etikere, er andelen 36 prosent, mens den er 40 prosent blant ateister og 39 prosent blant dem uten definert tro eller livssyn. På spørsmålet om de forventer at det legges til rette for samlinger med forankring i tros- eller livssynssamfunn på sykehjemmet, er andelen 48 prosent blant kristne og 44 prosent blant muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn. Andelen er henholdsvis 31, 24 og 29 prosent blant humanister og human-etikere, ateister og dem uten definert tro eller livssyn.

Når det gjelder forventningen om at det tas hensyn til særskilte matpraksiser for beboere som følger av tro eller religiøs tradisjon, er bildet imidlertid litt annerledes. 54 prosent av de kristne har en slik forventning, og 55 prosent av musli-

mer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn. Dette er noe lavere enn både blant humanister og human-etikere (68 prosent), blant ateister på (61 prosent) og blant dem uten definert tro eller livssyn (66 prosent).

I figur 4.3 ser vi på forventningene blant de som er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, og blant de som ikke er det.

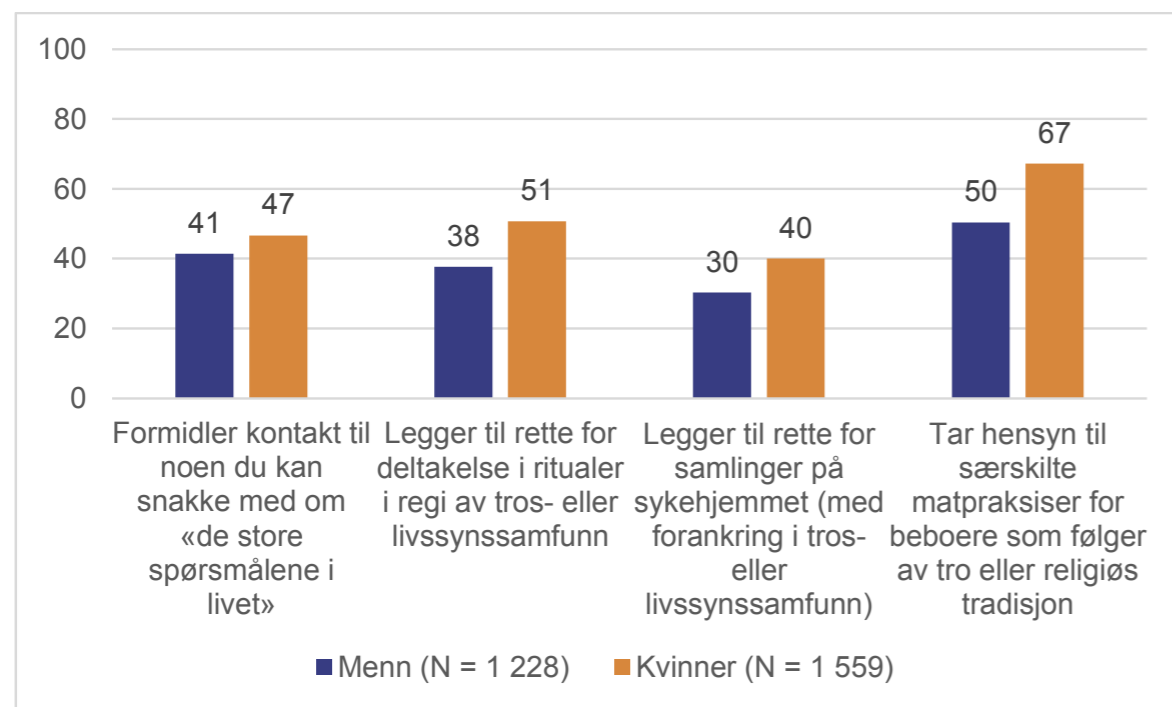
Figur 4.3. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, etter medlemskap i tros- eller livssynssamfunn. Prosent, vektet.

Som vi ser av figuren, er det flere blant medlemmer av tros- eller livssynssamfunn enn blant ikke-medlemmer som forventer at offentlige instanser skal formidle kontakt til noen de kan snakke med om «de store spørsmålene i livet». Andelene er henholdsvis 52 og 38 prosent. På spørsmålet om de forventer at det legges til rette for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn, svarer 55 prosent av medlemmer at de gjør det, mot 37 prosent av ikke-medlemmene. Når det gjelder forventningen om at det legges til rette for samlinger på sykehjemmet, svarer 45 av medlemmene og 29 prosent av ikke-medlemmene at dette er en forventning de har.

Unntaket er igjen forventninger om at det tas hensyn til særskilte matpraksiser for beboere som følger av tro eller religiøs tradisjon. På spørsmål om dette er andelen som svarer bekræftende, 62 prosent blant medlemmene og 58 prosent blant ikke-medlemmene. Forskjellen er med andre ord liten.

Forskjeller etter kjønn og alder

Figur 4.4 viser forventninger etter kjønn, og et gjennomgående trekk er at flere blant kvinner enn blant menn forventer at det ved opphold på sykehjem legges til rette for tros- eller livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter.

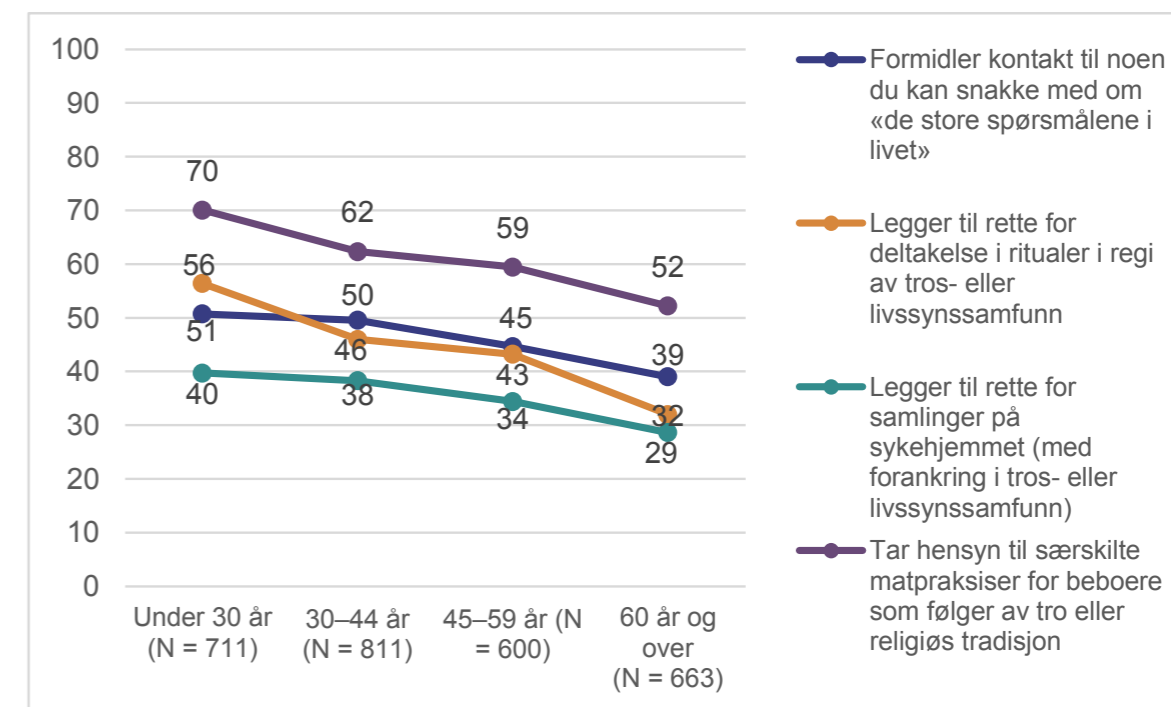

Figur 4.4. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, etter kjønn. Prosent, vektet.

Blant kvinner svarer 47 prosent at de forventer at det formidles kontakt til noen de kan snakke med om «de store spørsmålene i livet», mens det til forskjell gjelder 41 prosent av mennene. Det er en noe større forskjell når det gjelder forventningen om at det legges til rette for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn. På dette spørsmålet svarer 51 prosent av kvinnene at de forventer dette, mot 38 prosent av mennene.

Forskjellen mellom kvinner og menn er omtrent like stor når det gjelder forventningen om at det legges til rette for samlinger med forankring i tros- eller livssynssamfunn på sykehjemmet. På spørsmål om dette svarer 40 prosent av kvinnene bekreftende, mot 30 prosent av mennene. Størst er imidlertid forskjellen med hensyn til forventninger om at det tas hensyn til særskilte matpraksiser for beboere som følger av tro eller religiøs tradisjon. 67 prosent av kvinner forventer at det tas slikt hensyn, mens 50 prosent av mennene svarer det samme.

Det er også interessant å undersøke i hvilken grad innbyggere i forskjellige aldersgrupper har ulike forventninger. Dette kan vi gjøre med utgangspunkt i figur 4.5. Vi skiller mellom dem under 30 år, dem mellom 30 og 44 år, dem mellom 45 og 59 år og de som er 60 år eller over.

Figur 4.5. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, etter alder. Prosent, vektet.

Figuren viser at det er en tendens til at det er flere blant de yngre aldersgruppene enn blant de eldre som forventer at offentlige instanser tilrettelegger for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem. Det er en tilnærmet lineær sammenheng, ved at andelen som svarer bekreftende på spørsmål om de har forventninger, synker med økende alder.

På spørsmålet om de forventer at det formidles kontakt med noen de kan snakke med om «de store spørsmålene i livet», er andelen som svarer bekreftende, 51 prosent blant dem under 30 år, 50 prosent blant dem mellom 30 og 44 år og 45 prosent blant dem mellom 45 og 59 år. Til sammenligning er andelen 39 prosent blant de som er 60 år eller over.

Ser vi på forventninger om at det legges til rette for deltakelse i ritualer, svarer 56 prosent av dem under 30 år at de forventer dette. Det er noe avstand ned til dem

mellom 30 og 44 år, hvor andelen er 46 prosent, og dem mellom 45 og 59 år, hvor den er 43 prosent. Blant dem over 60 er andelen derimot bare 32 prosent.

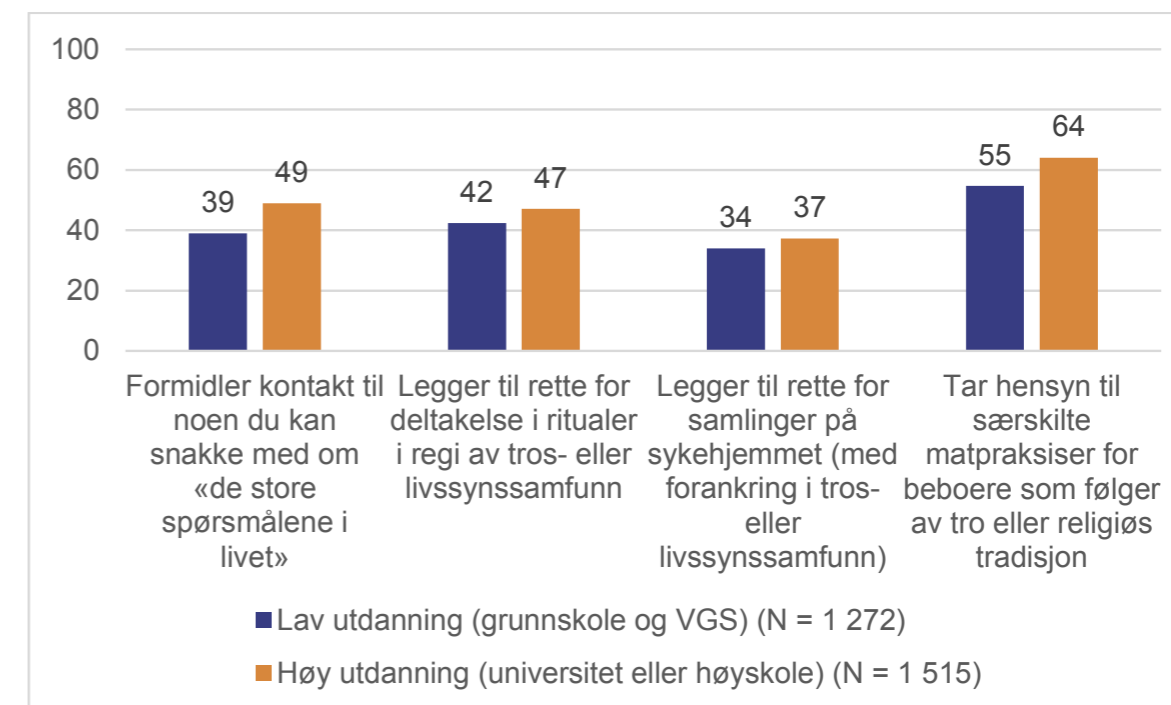
Når det gjelder forventningen om at det legges til rette for samlinger på sykehjemmet, er andelen som svarer bekreftende, 40 prosent blant dem under 30 år, 38 prosent blant dem mellom 30 og 44 og 34 prosent blant dem mellom 45 og 59 år. Blant dem over 60 år er andelen bare 29 prosent.

Til sist finner vi også forskjeller i svarene på spørsmålet om de forventer at det tas hensyn til særskilte matpraksiser som følger av tro eller religiøs tradisjon. 70 prosent av dem under 30 år forventer at det tas slikt hensyn, mot 62 prosent av dem mellom 30 og 44 år og 59 prosent av dem mellom 45 og 59 år. Blant de som er 60 år eller over, svarer 52 prosent at de har en forventning om dette. Dette er en relativt høy andel for gruppen når vi sammenligner med hvordan denne gruppen svarer på spørsmål om andre forventninger. Den høye oppslutningen generelt om tilrettelegging for særskilte matpraksiser, kan forklares av at dette forstås som en individuell rettighet i velferdsstaten. Samtidig er det interessant å merke seg at befolkningen har høy aksept for å ivareta et slikt behov til tross for at dette er et behov som majoriteten ikke har. Det kan også nevnes at tilrettelegging her ikke går utover de som ikke har dette behovet, og at dette er noe som kan bidra til høy grad av forståelse for andres behov.

Forskjeller etter utdanning, inntekt og byområde

Til sist skal vi se på om innbyggernes forventninger varierer med utdanning, inntekt og byområdet de bor i.

Vi ser først på variasjoner etter høyeste fullførte utdanningsnivå, vist i figur 4.6. I denne sammenhengen skiller vi mellom personer med lav utdanning, som omfatter grunnskole og videregående skole, og personer med høy utdanning, som omfatter universitet eller høyskole.

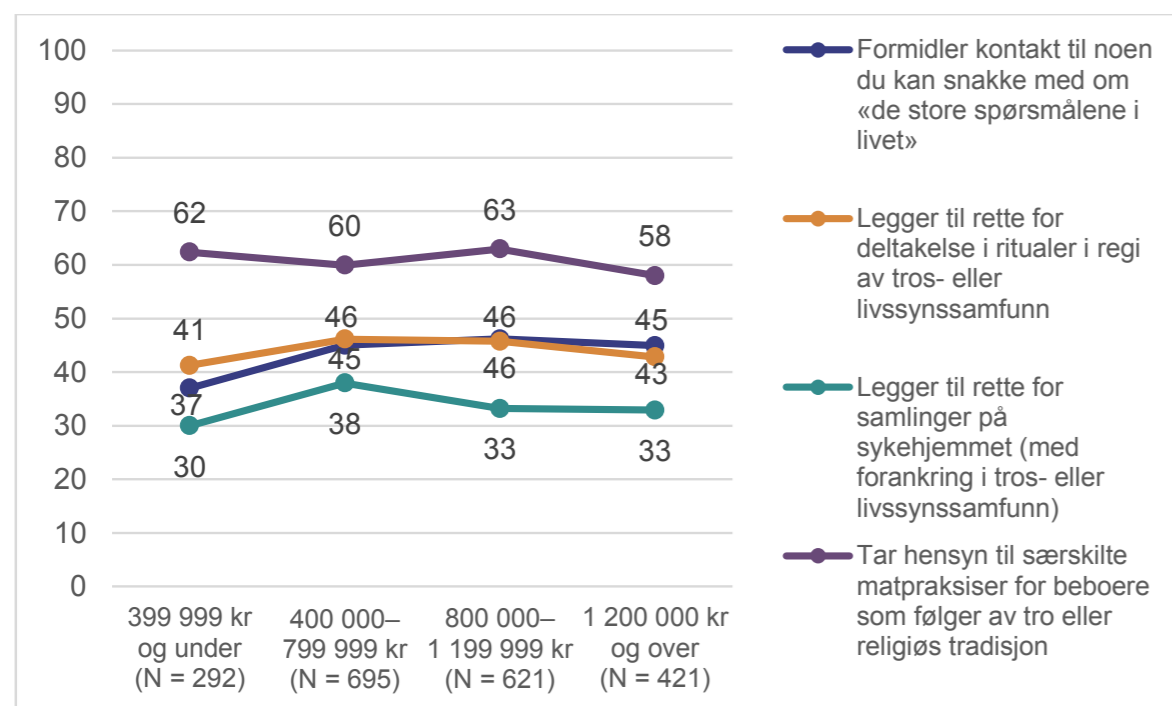
Figur 4.6. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, etter høyeste fullførte utdanningsnivå. Prosent, vektet.

Figuren viser at det er noen forskjeller mellom dem med lav og høy utdanning når det gjelder forventninger til hvordan offentlige instanser tilrettelegger for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på sykehjem. For det første ser vi at 49 prosent av dem med høy utdanning mot 39 prosent av dem med lav utdanning svarer at de forventer at det formidles kontakt til noen de kan snakke med om «de store spørsmålene i livet».

Det er også en forskjell når det gjelder forventningen om at det skal tas hensyn til særskilte matpraksiser for beboere som følger av tro eller religiøs tradisjon. 64 prosent av dem med høy utdanning forventer at det tas slikt hensyn, mens 55 prosent av dem med lav utdanning svarer det samme. Riktignok er andelen også her høy i begge grupper, men det er en signifikant forskjell.

Videre svarer 47 prosent av dem med høy utdanning at de forventer at det legges til rette for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn, mens 42 prosent av dem med lav utdanning svarer det samme. Forskjellen er mindre, men statistisk signifikant. På spørsmålet om de forventer at det legges til rette for samlinger på sykehjemmet, er andelen som svarer bekreftende, 37 prosent blant dem med høy utdanning og 34 prosent blant dem med lav utdanning. Forskjellen er også her statistisk signifikant.

I figur 4.7 ser vi på fordelingen på de ulike forventningene etter husholdsinntekt. Vi skiller mellom dem med under 400 000 kroner, dem med mellom 400 000 og 800 000 kroner, dem med mellom 800 000 og 1,2 millioner kroner og dem med 1,2 millioner kroner eller over.

Figur 4.7. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livs-synsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, etter husholdsinntekt. Prosent, vektet.

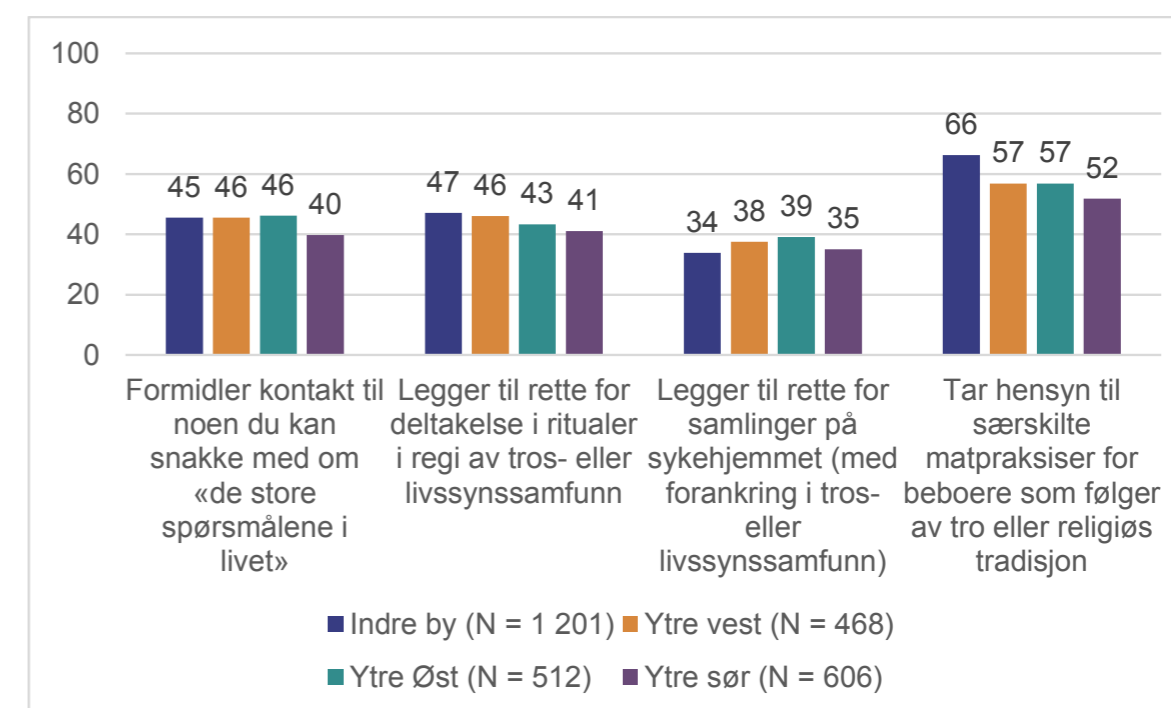
Figuren viser en tendens til at andelen som forventer at offentlige instanser tilrettelegger for tros- og livssynsrelaterte aktiviteter og tjenester ved opphold på sykehjem, er noe lavere blant dem i den laveste inntektskategorien. Det er likevel ikke en ensartet tendens på tvers av de ulike forventningene.

Forskjellen er større når det gjelder forventningen om at offentlige instanser formidler kontakt til noen de kan snakke med om «de store spørsmålene i livet». Andelen som har en slik forventning, er 37 prosent blant dem i den laveste inntektskategorien, mot mellom 43 og 46 prosent i de øvrige kategoriene. På lignende vis svarer 41 prosent av dem i den laveste inntektskategorien at de forventer at det legges til rette for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn, mens andelen er mellom 45 og 46 prosent i de tre øvrige kategoriene.

Når det gjelder forventningen om at det skal legges til rette for samlinger på sykehjemmet, er andelen bekreftende svar 30 prosent i den laveste inntektskategorien mot 38 prosent i den nest laveste. Samtidig er det bare 33 prosent blant i

de to høyeste inntektskategoriene som svarer det samme. På spørsmålet om forventninger til at det tas hensyn til særskilte matpraksiser for beboere som følger av tro eller religiøs tradisjon, er det derimot små forskjeller. Andelen bekreftende svar er 62 prosent i den nederste inntektskategorien, mot 58 prosent i den høyeste.

Til sist skal vi undersøke forskjeller mellom ulike byområder i Oslo på grunnlag av figur 4.8. Vi skiller mellom indre by, ytre by vest, ytre by øst og ytre by sør.²

Figur 4.8. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livs-synsrelaterte tjenester og aktiviteter ved opphold på sykehjem, etter byområde. Prosent, vektet. N = 2 787.

Figuren viser at det er noen variasjoner mellom de ulike byområdene. På spørsmålet om forventninger til at offentlige instanser formidler kontakt med noen å snakke med om «de store spørsmålene i livet», er andelen som svarer bekreftende, 40 prosent blant personer bosatt i ytre sør, mot 45 til 46 prosent blant dem i de øvrige områdene. Videre ser vi at henholdsvis 47 og 46 prosent av dem i indre by og ytre vest forventer at det legges til rette for deltakelse i

² Områdene omfatter følgende bydeler: Ytre by vest: Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker; Indre by vest: St. Hanshaugen, Frogner; Ytre by øst: Grorud, Stovner, Alna; Indre by øst: Gamle Oslo, Grünerløkka, Sagene, Sentrum; Ytre by sør: Østensjø, Nordstrand, Søndre Nordstrand

ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn, mot 43 prosent blant dem i ytre øst og 41 prosent blant dem i ytre sør.

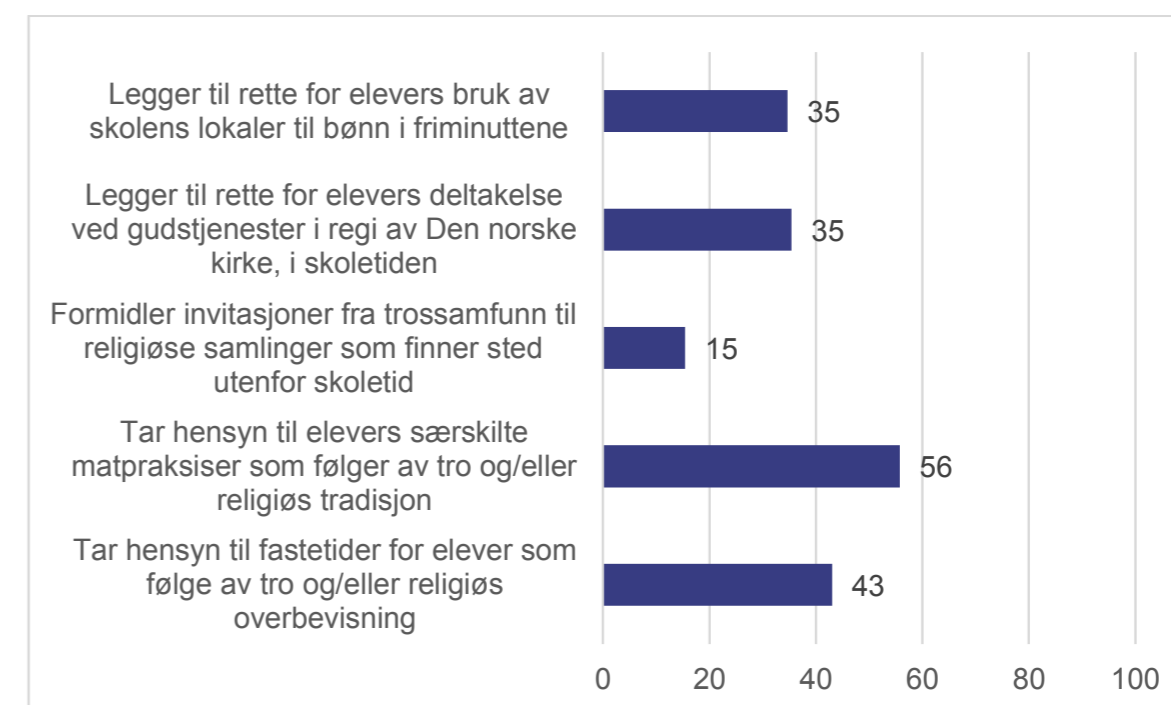
Når vi ser på fordelingen på spørsmålet om de forventer at det legges til rette for samlinger på sykehjemmet skiller ytre vest og ytre øst seg ut. Her svarer 39 prosent av dem i ytre øst og 38 prosent av dem i ytre vest bekreftende, mot 35 prosent av dem i ytre sør og 34 prosent av dem i indre by. Forskjellene er imidlertid små. Tydeligst er forskjellen på spørsmål om forventninger om at det tas hensyn til særskilte matpraksiser for beboere. 66 prosent av dem i indre by svarer at de har en slik forventning, mens 57 prosent av dem i ytre vest og ytre øst oppgir det samme, og 53 prosent av dem i ytre sør.

5 Forventninger på skoleområdet

I denne delen skal vi undersøke hvilke forventninger innbyggerne i Oslo har til tilrettelegging for livssynsrelaterte aktiviteter og tjenester på et annet område, nemlig i offentlig skole.

Vi har i denne sammenhengen bedt respondentene svare på spørsmål om forventninger når det gjelder tilrettelegging for elevers bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene (ikke egne bønnenrom, men bruk av rom i avgrensede perioder), tilrettelegging for elevers deltakelse i gudstjenester i regi av Den norske kirke, formidling av invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger utenfor skoletid, og det at skolen tar hensyn til henholdsvis elevers særskilte matpraksiser og elevers fastetider som følger av tro og/eller religiøs overbevisning.

Figur 5.1 viser andelen av de spurte som svarte bekreftende på spørsmål om forventninger om tilrettelegging i offentlig skole.

Figur 5.1. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole. Prosent, vektet. N = 2 787.

Som vi ser av figuren, svarer rundt en tredjedel, 35 prosent, at de forventer at det i offentlig skole legges til rette for elevers bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene.

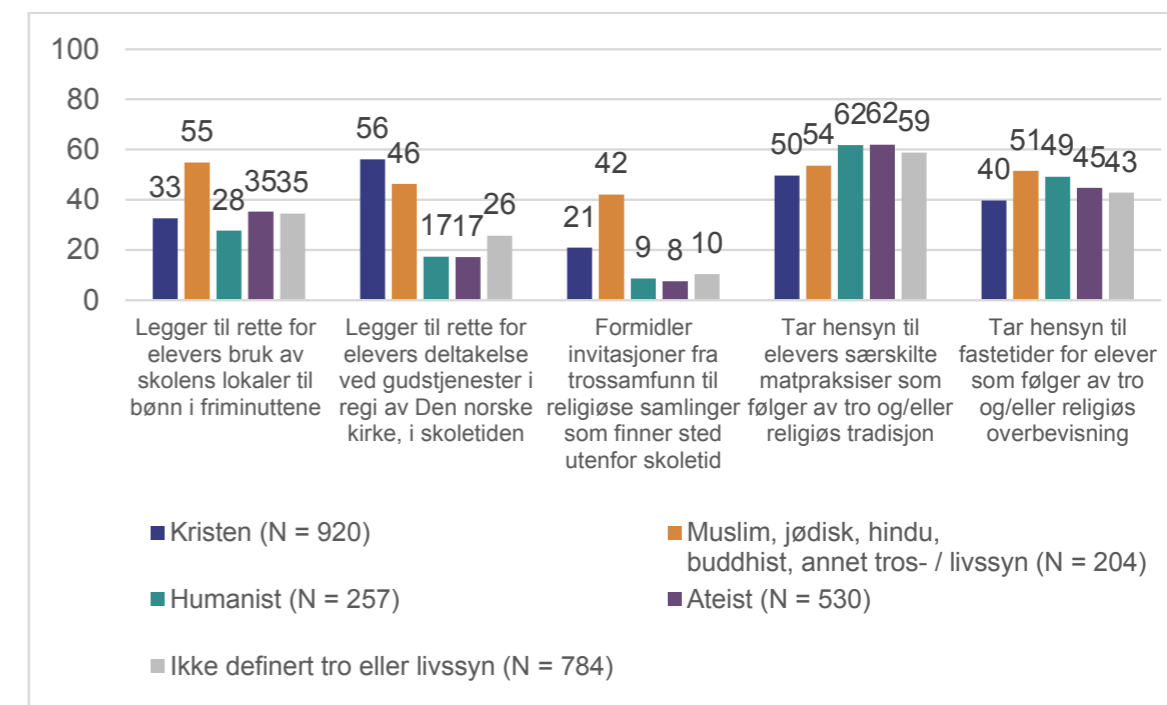
Videre svarer også 35 prosent at de forventer at skolen legger til rette for at elever kan delta ved gudstjenester i regi av Den norske kirke i skoletiden. I Norge har mange skoler tradisjon for å la elever delta på gudstjeneste i skoletiden i forbindelse med høytider som blant annet jul og påske. Skolene er også oppfordret til å legge til rette for at elevene skal kunne delta på skolegudstjenester i forbindelse med høytider. Det er da også interessant å merke seg at bare 15 prosent til sammenligning forventer at skolen skal formidle invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger utenfor skoletid. Det kan skyldes at man ikke anser det som den offentlige skolens oppgave å legge til rette for religiøse samlinger som ikke finner sted innenfor skolens rammer.

Til sist svarer 56 prosent at de forventer at det tas hensyn til elevers særskilte matpraksiser som følger av tro og/eller religiøs tradisjon, mens andelen er noe mindre, 43 prosent, på det tilsvarende spørsmålet om det bør tas hensyn til fastetider for elever.

Betydning av tros- og livssynsidentitet/tilhørighet

Vi skal nå undersøke om det er forskjeller i forventninger på skoleområdet etter tros- og livssynsidentitet og mellom medlemmer i tros- eller livssynssamfunn og de som ikke er det.

Dette gjør vi først basert på figur 5.2. Her skiller vi mellom kristen trosidentitet, annen trosidentitet (muslim, jødisk, hindu, buddhist, annet), humanist eller human-etiker, ateist og ingen definert tro eller livssyn.

Figur 5.2. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole, etter tros- eller livssynsidentitet. Prosent, vektet.

Figuren viser at det går et skille mellom kristne, humanister og human-etikere, ateister og dem uten definert tro eller livssyn på den ene siden og muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn på spørsmålet om de forventer at det legges til rette for elevers bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene. Blant dem muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn er andelen 55 prosent, mens den er mellom 28 og 35 prosent for kristne, humanister, ateister og dem uten definert tro eller livssyn

Et tilsvarende skille gjør seg til dels gjeldende i forventninger til at skolen skal formidle invitasjoner til religiøse samlinger utenfor skoletid. Blant muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn er andelen 42 prosent, mot 21 prosent blant kristne, og henholdsvis 9, 8 og 10 prosent blant humanister og human-etikere, ateister og dem uten bestemt tro eller livssyn.

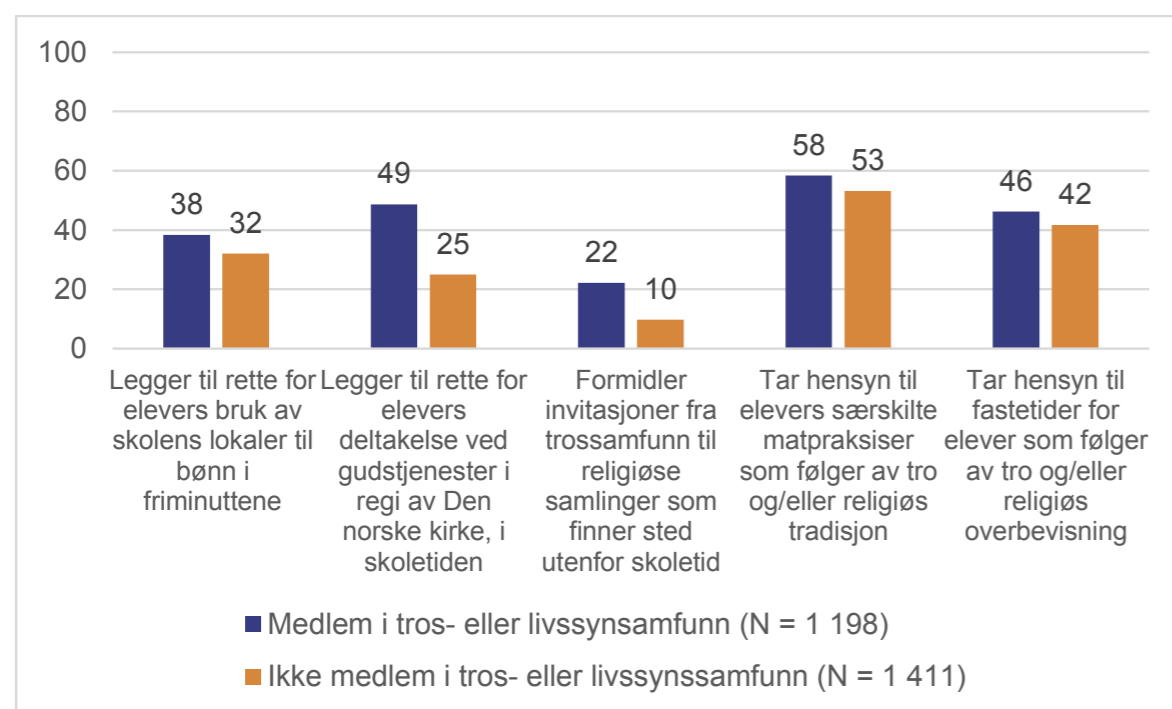
I forventningen om at det legges til rette for at elever kan delte ved gudstjenester i regi av Den norske kirke i skoletiden, går det på sin side et skille mellom kristne og muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn på den ene siden og humanister og human-etikere, ateister og dem uten definert tro eller livssyn på den andre. 56 prosent av de kristne og 46 prosent av muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn har

en slik forventning, mens det gjelder 17 prosent av humanister og humanetikere og ateister og 26 prosent av dem uten definert tro eller livssyn.

På spørsmålene om forventning om at det tas hensyn til henholdsvis særskilte matpraksiser og fastetider for elever, er det derimot mer samstemmighet på tvers av de tre kategoriene, selv om det er noen forskjeller. Vi ser at 62 prosent både blant humanister og human-etikere og blant ateister svarer at de forventer at det tas hensyn til særskilte matpraksiser, mens tallet er 59 prosent blant dem uten definert tro eller livssyn. Blant muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn og blant kristne er andelen henholdsvis 54 og 50 prosent.

Når det gjelder forventning om at det tas hensyn til fastetider, svarer 51 prosent av muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn at de har en slik forventning, mot 40 prosent av de kristne. Blant humanister og human-etikere er andelen 49 prosent, og blant ateistene og blant dem uten definert tro eller livssyn er andelen henholdsvis 45 og 43 prosent.

Det neste spørsmålet er om vi finner lignende mønstre når vi sammenligner de som er, og de som ikke er medlemmer i tros- eller livssynssamfunn. Figur 5.3 gir oss anledning til å se nærmere på dette.

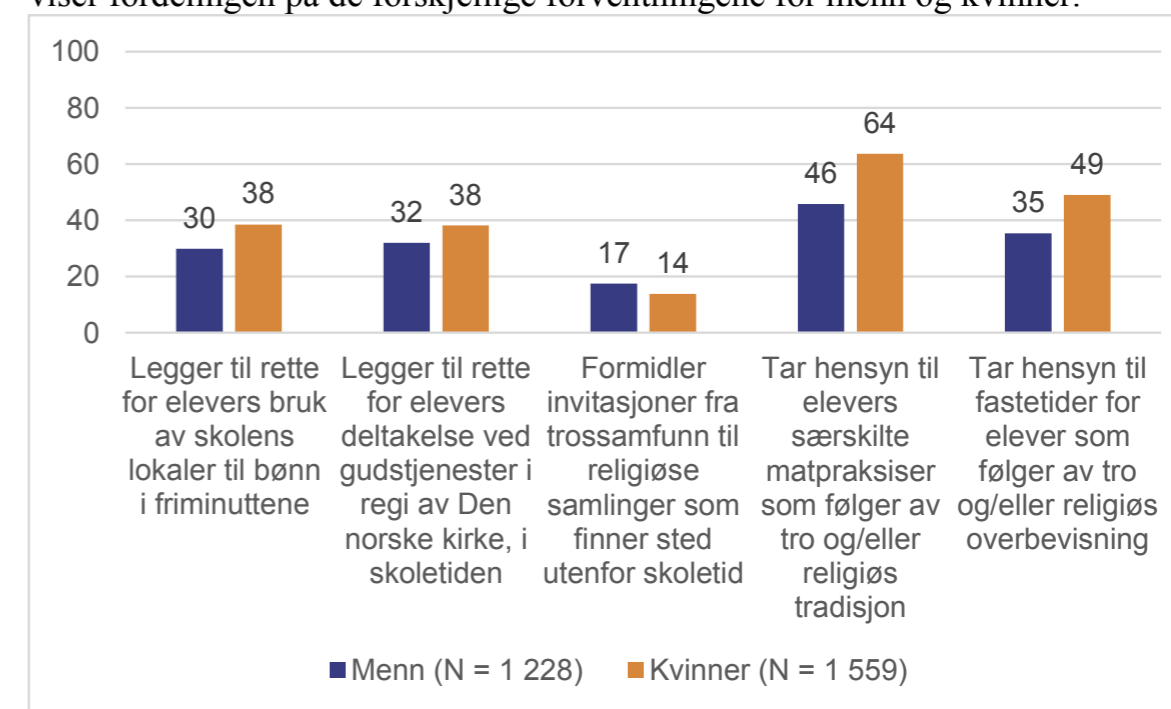
Figur 5.3. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livs-synsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole, etter medlemskap i tros- eller livssynssamfunn. Prosent, vektet.

Av figuren ser vi at omtrent 38 prosent av de som er medlem, forventer at det legges til rette for bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene, mot 32 prosent av de som ikke er medlem. Det er omtrent like stor forskjell som i andelen som forventer at det tas hensyn til elevens særskilte matpraksiser. Her er tallene 58 prosent for medlemmer og 53 prosent for ikke-medlemmer. Minst forskjell mellom gruppene er det imidlertid i forventning om at det tas hensyn til fastetider for elever. Her svarer 46 prosent av medlemmene og 42 prosent av ikke-medlemmene bekreftende.

Når det gjelder forventning om at det legges til rette for elevens deltakelse ved gudstjeneste regi av Den norske kirke i skoletiden, er det derimot et større skille. Blant medlemmer svarer 49 prosent at de forventer dette, mot 25 prosent blant ikke-medlemmer. Noe av den samme forskjellen ser vi i forventningen om at skolen formidler invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger utenfor skoletid. 22 prosent av medlemmene svarer at de forventer dette, mot bare 10 prosent av ikke-medlemmene.

Forskjeller etter kjønn og alder

Vi retter nå oppmerksomheten mot forskjeller etter kjønn og alder. Figur 5.4 viser fordelingen på de forskjellige forventningene for menn og kvinner.

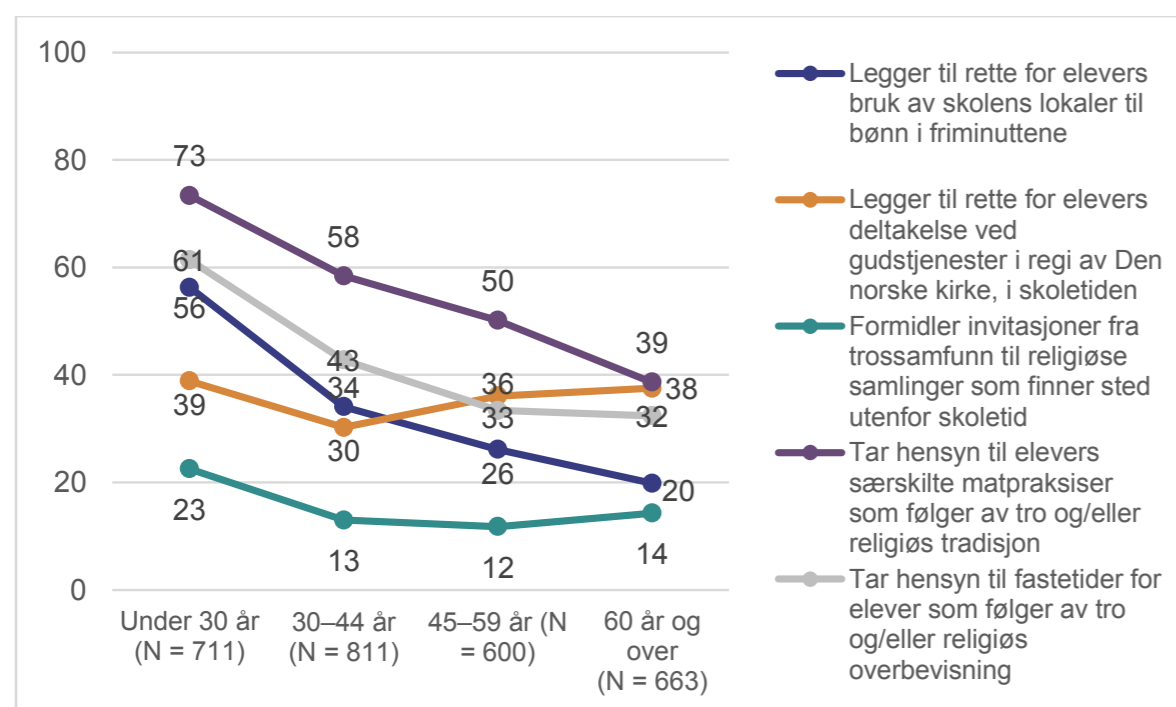
Figur 5.4. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livs-synsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole, etter kjønn. Prosent, vektet.

Overordnet viser figuren at det er flere blant kvinner enn blant menn som forventer at det tilrettelegges for tros- og livssynsrelaterte aktiviteter og tjenester. Denne trenden fant vi også på sykehjemsområdet.

Blant kvinner forventer 38 prosent at det legges til rette for elevers bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene, mot 30 prosent blant menn. Det er også store forskjeller når det gjelder flere andre forventninger. 64 prosent av kvinnene forventer at det tas hensyn til særskilte matpraksiser for elever, mot 46 prosent av mennene. Når det gjelder forventningen om at det skal tas hensyn til fastetider, er de tilsvarende tallene 49 og 35 prosent.

På spørsmålet om de forventer at det legges til rette for at elever kan delta ved gudstjenester i regi av Den norske kirke i skoletiden, er forskjellen mellom menn og kvinner noe mindre. Her svarer 38 prosent av kvinnene og 32 prosent av mennene bekreftende. Minst er skillet i forventningen om at offentlige instanser formidler invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger utenfor skoletid. Her er det faktisk noen flere blant menn enn blant kvinner, 17 mot 14 prosent, som svarer at de forventer dette.

Figur 5.5 viser fordelingen på de forskjellige forventningene etter alder. Vi skiller mellom dem under 30 år, dem mellom 30 og 44 år, dem mellom 45 og 59 år og de som er 60 år eller over.

Figur 5.5. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole, etter alder. Prosent, vektet.

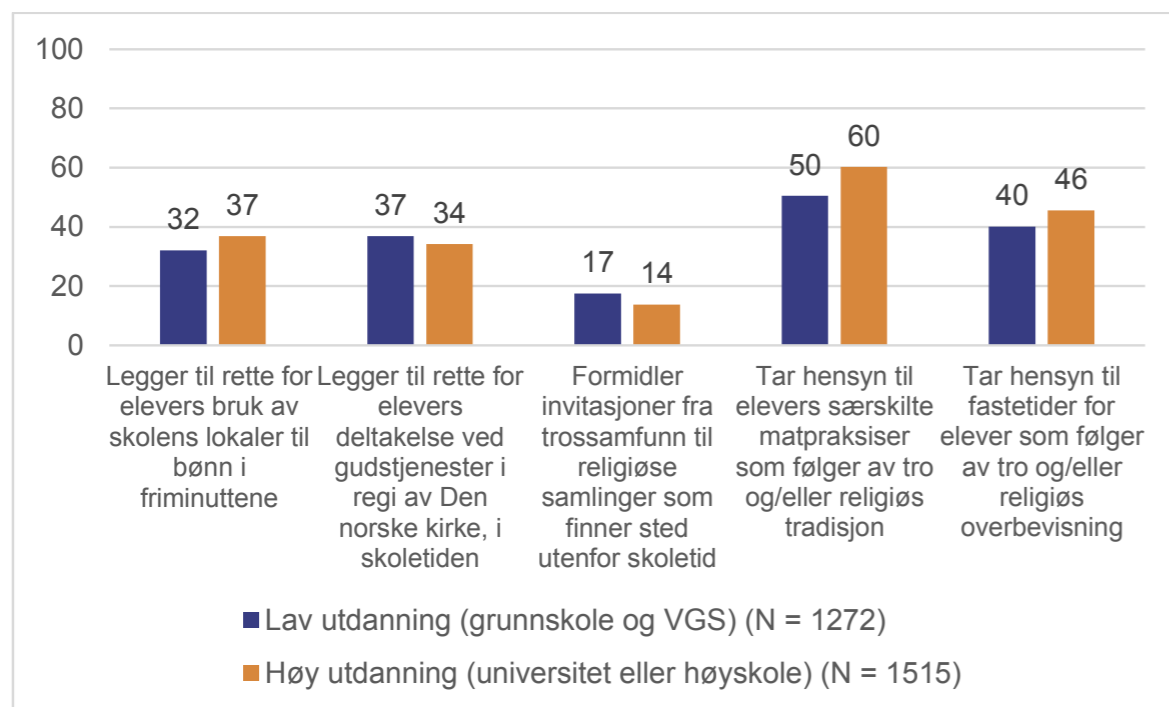
Figuren viser at yngre i større grad enn eldre forventer at offentlige instanser legger til rette på disse fem områdene. For det første forventer 56 prosent av dem under 30 år at det i offentlig skole legges til rette for bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene. Det samme gjelder 34 prosent av dem mellom 30 og 44 år og 26 prosent av dem mellom 45 og 59 år, men bare 20 prosent av de som er 60 år eller over.

Når det gjelder forventningen om at det i offentlig skole legges til rette for at elever kan delta ved gudstjenester i regi av Den norske kirke i skoletiden, er det en jevnere fordeling mellom aldersgruppene. 39 prosent av dem under 30 år svarer at de har en slik forventning, og det samme gjelder 30 prosent av dem mellom 30 og 44 år, 33 prosent av dem mellom 49 og 59 år og 38 prosent av de som er 60 år eller over. På spørsmålet om de forventer at det formidles invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger som finner sted utenfor skoletid, ser vi at det blant dem under 30 er noen flere, 23 prosent, som svarer bekreftende, enn det er i andre aldersgrupper. I aldersgruppene fra 30 år og oppover er andelen mellom 12 og 14 prosent.

Når det gjelder forventningen om at det tas hensyn til elevers særskilte matpraksiser som følger av tro eller religiøs tradisjon ser, vi at andelen synker lineært med økende alder. Blant de aller yngste, i aldersgruppen under 30 år, svarer 73 prosent at de forventer dette, mens det blant de aller eldste, 60 år over, er 39 prosent som svarer det samme. Noe av det samme ser vi når det gjelder forventningen om at det tas hensyn til fastetider for elever. Blant dem under 30 år er det 61 prosent som forventer at det tas slikt hensyn, mens andelen er 43 prosent blant dem mellom 30 og 44 år, og henholdsvis 33 og 32 prosent blant de to siste aldersgruppene.

Forskjeller etter utdanning, inntekt og byområde

Vi skal nå se på forskjeller etter utdanningsnivå i forventninger til tilrettelegging for tros- og livssynsrelaterte aktiviteter i offentlig skole, basert på figur 5.6. Vi skiller mellom lav utdanning (grunnskole og videregående skole) og høy utdanning (høyskole eller universitet).

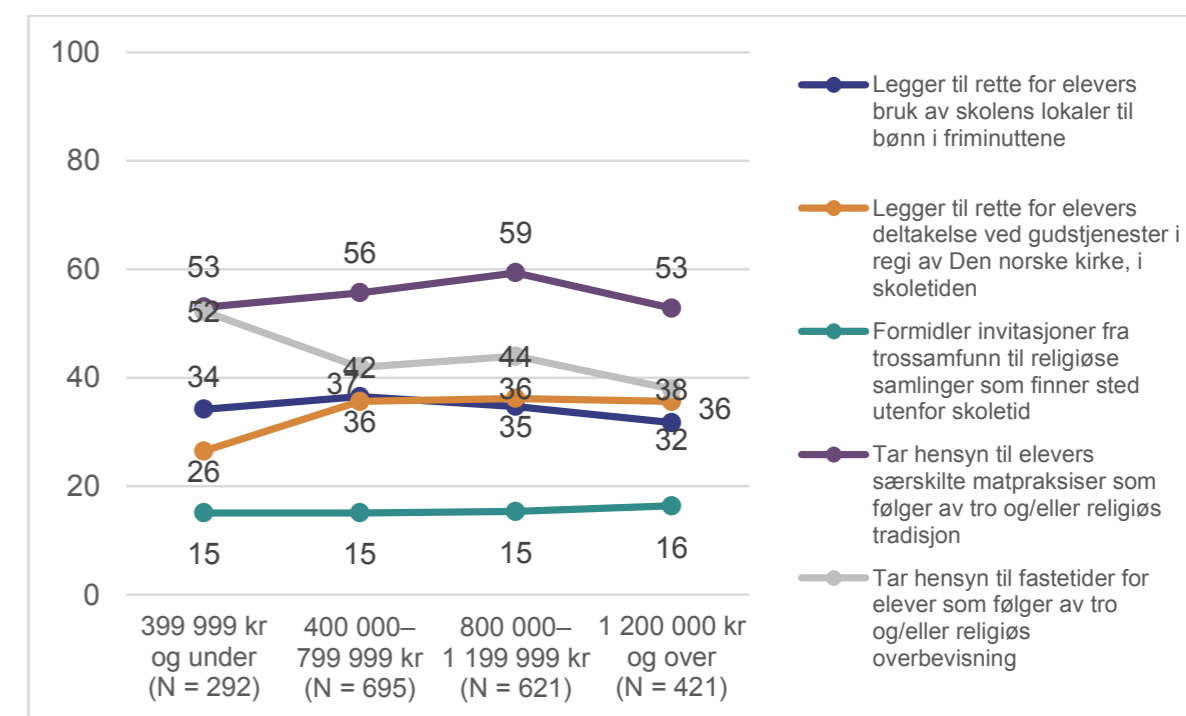

Figur 5.6. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livs-synsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole, etter høyeste fullførte utdanningsnivå. Prosent, vektet.

Figuren viser at det er noe forskjell mellom dem med lav og dem med høy utdanning i andelen som forventer at offentlig skole legger til rette for elevers bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene. 37 prosent av dem med høy utdanning og 32 prosent av dem med lav utdanning svarer bekreftende på dette. På spørsmålet om de forventer at det tas hensyn til særskilte matpraksiser, er det lignende forskjeller. Noen flere blant dem med høy utdanning enn blant dem med lav utdanning svarer bekreftende på dette, 60 mot 50 prosent. I forventningene til at det skal tas hensyn til fastetider, er den tilsvarende forskjellen 46 mot 40 prosent.

Det er mindre forskjell i forventningen om at det legges til rette for deltakelse i gudstjenester i regi av Den norske kirke i skoletiden, og også i forventningen om at det formidles invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger utenfor skoletid. Samtidig finner vi at det her er omvendt – det vil si det er flere blant dem med lav utdanning enn blant dem med høy utdanning som svarer bekreftende på at de har slike forventninger. Når det gjelder førstnevnte forventning, er andelen 37 prosent blant dem med lav utdanning, mot 34 prosent blant dem med høy. Når det gjelder sistnevnte forventning, er de tilsvarende tallene 17 og 14 prosent.

Figur 5.7 viser fordelingen etter husholdsinntekt. Vi skiller mellom dem med under 400 000 kroner, dem med mellom 400 000 og 800 000 kroner, dem med mellom 800 000 og 1,2 millioner kroner og dem med 1,2 millioner kroner eller over.

Figur 5.7. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livs-synsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole, etter husholdsinntekt. Prosent, vektet.

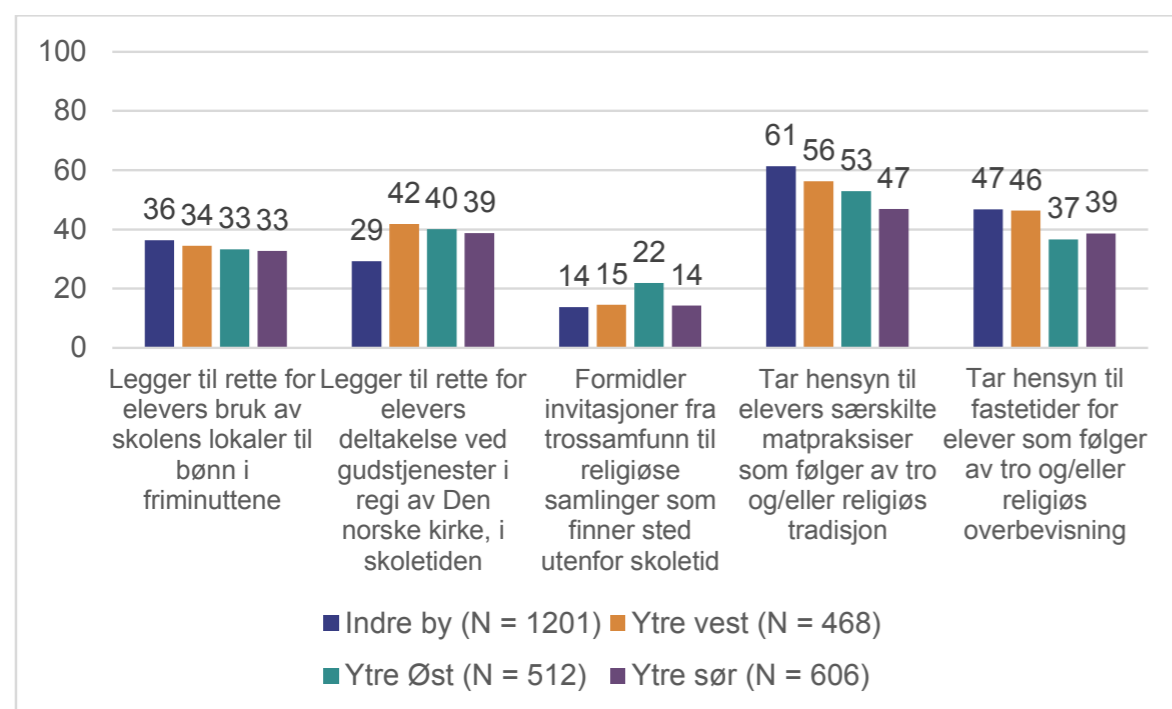
Når det gjelder inntekt, ser vi at det blant dem i den laveste inntektskategorien er flere som forventer at det tas hensyn til fastetider for elever, men færre som forventer at det legges til rette for at elever kan delta ved gudstjenester i regi av Den norske kirke. Når det gjelder førstnevnte forventning, er andelen i den laveste inntektskategorien 52 prosent, mot mellom 38 og 44 prosent i de øvrige kategoriene. Når det gjelder sistnevnte forventning, er de tilsvarende tallene 26 prosent mot mellom 32 og 36 prosent.

Når det gjelder forventningen om at det legges til rette for elevers bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene, er andelen som svarer at de har en slik forventning, noe høyere i den nest laveste og den nest høyeste inntektskategorien, henholdsvis 37 og 35 prosent, enn i den laveste og den høyeste, hvor tallene er henholdsvis 34 og 32 prosent. Det samme ser vi når det gjelder forventningen om at det tas hensyn til særskilte matpraksiser for elever. Her er det 53 prosent blant dem i den laveste og den høyeste inntektskategorien som svarer at de har

en slik forventning, mens det gjelder 56 prosent av dem i den nest laveste kategorien og 59 prosent av dem i den nest høyeste.

Når det gjelder forventningen om at det formidles invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger utenfor skoletid, er det i prinsippet ingen forskjeller mellom de ulike kategoriene. Noen flere i den høyeste inntektskategorien svarer at de har en slik forventning, 16 prosent mot 15 prosent i de øvrige kategoriene, men forskjellen er ikke statistisk signifikant.

Til sist skal vi med utgangspunkt i figur 5.8 se på forskjeller etter byområde. Vi skiller mellom indre by, ytre by vest, ytre by øst og ytre by sør.³

Figur 5.8. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livsrelaterte tjenester og aktiviteter i offentlig skole, etter byområde. Prosent, vektet.

Figuren viser for det første at det er relativt små forskjeller når det gjelder forventningen om at det legges til rette for elevers bruk av skolens lokaler til bønn

i friminuttene. Andelen er litt høyere blant dem i indre by, 36 prosent, enn blant dem i de øvrige byområdene, der den er mellom 33 og 34 prosent.

Et mer markant skille ser vi i forventningen om at det i offentlig skole legges til rette for at elever kan delta i gudstjenester i regi av Den norske kirke i skoletiden. Her svarer 29 prosent av dem bosatt i indre by at de forventer dette, mot mellom 42 og 39 prosent av dem bosatt i ytre by, enten det er i vest, øst eller sør. På spørsmålet om de forventer at det formidles invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger, er det på sin side 22 prosent blant dem bosatt i ytre øst som svarer dette, mens andelen er mellom 14 og 15 prosent blant dem bosatt i de andre områdene.

På spørsmålet om de forventer at det tas hensyn til særskilte matpraksiser for elever, er andelen bekreftende svar høyest i indre by, 61 prosent, etterfulgt av 56 prosent i ytre vest, 53 prosent i ytre øst og til sist 47 prosent i ytre sør. Når det gjelder forventningen om at det skal tas hensyn til fastetider, går skillet derimot mellom indre by og ytre vest på den ene siden, med henholdsvis 47 og 46 prosent bekreftende svar, og ytre øst og ytre sør på den andre, med henholdsvis 37 og 39 prosent.

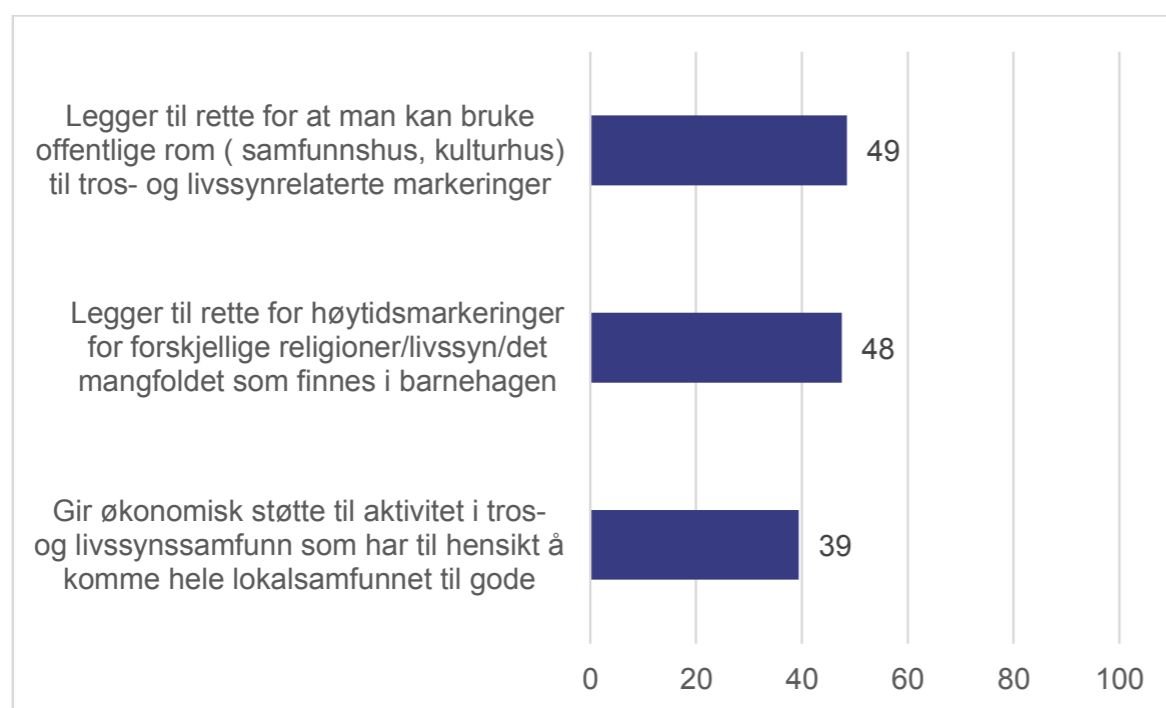
³ Områdene omfatter følgende bydeler: Ytre by vest: Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker; Indre by vest: St. Hanshaugen, Frogner; Ytre by øst: Grorud, Stovner, Alna; Indre by øst: Gamle Oslo, Grünerløkka, Sagene, Sentrum; Ytre by sør: Østensjø, Nordstrand, Søndre Nordstrand

6 Forventninger på andre områder

I undersøkelsen ble det også stilt spørsmål om hvilke forventninger innbyggerne i Oslo har til tilrettelegging på flere andre områder. De som deltok i undersøkelsen, ble spurt om de hadde følgende forventninger til offentlige instanser:

- at de legger til rette for høytidsmarkeringer for forskjellige religioner / livssyn / det mangfoldet som finnes i barnehage
- at de legger til rette for at man kan bruke offentlige rom som samfunns- hus og kulturhus til tros- og livssynrelaterte markeringer
- at de gir økonomisk støtte til aktivitet i tros- eller livssynssamfunn som har til hensikt å komme hele lokalsamfunnet til gode

Figur 6.1 viser hvilke forventninger innbyggerne har på disse andre områdene.

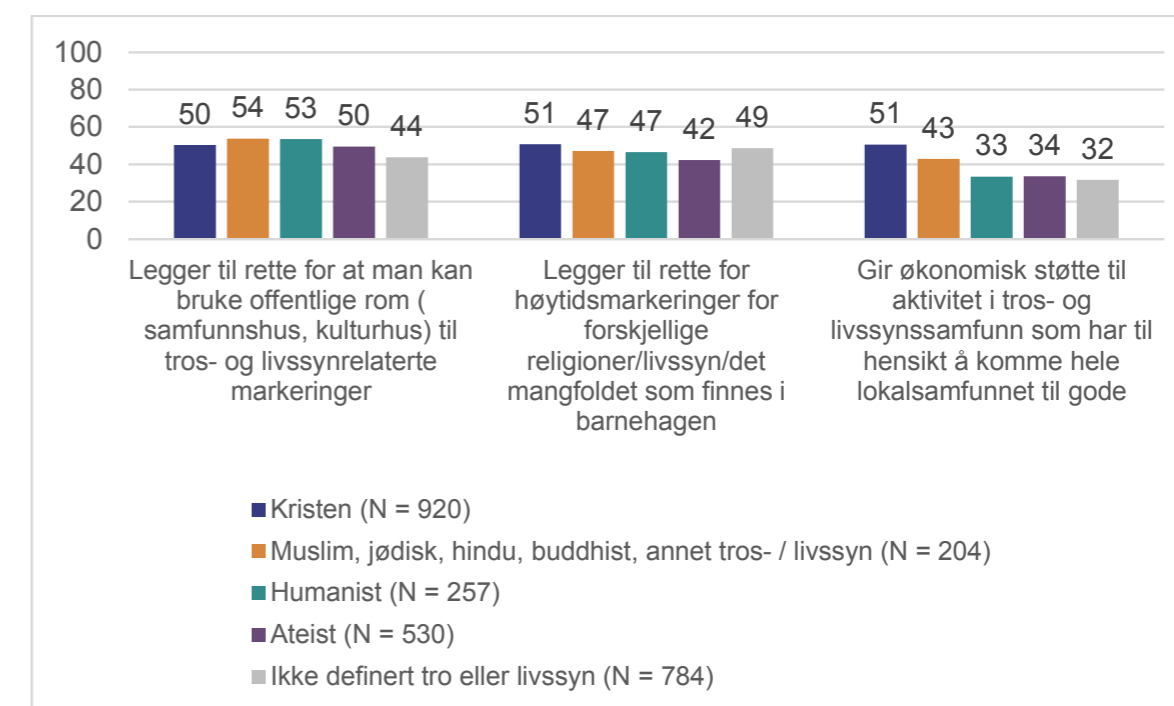
Figur 6.1. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på andre områder. Prosent, vektet. N = 2 787.

Figur 6.1 viser at 49 prosent forventer at offentlige instanser legger til rette for at man kan bruke offentlige rom som samfunnshus, kulturhus og uterom til tros-

og livssynrelaterte markeringer. Nesten like mange, 48 prosent, svarer at de forventer at det i kommunale barnehager legges til rette for høytidsmarkeringer for forskjellige religioner, livssyn og det mangfoldet som finnes i barnehagen. Til sist svarer færre, 39 prosent, at de forventer at det gis økonomisk støtte til aktivitet i tros- og livssynssamfunn som har til hensikt å komme hele lokalsamfunnet til gode.

Betydning av tros- og livssynsidentitet/tilhørighet

Figur 6.2 viser forventninger etter tros- og livssynsidentitet. Vi skiller mellom kristen, muslim, jødisk, hindu, buddhist og annet tros- eller livssyn, humanist eller human-etiker, ateist og ingen definert tro eller livssyn.

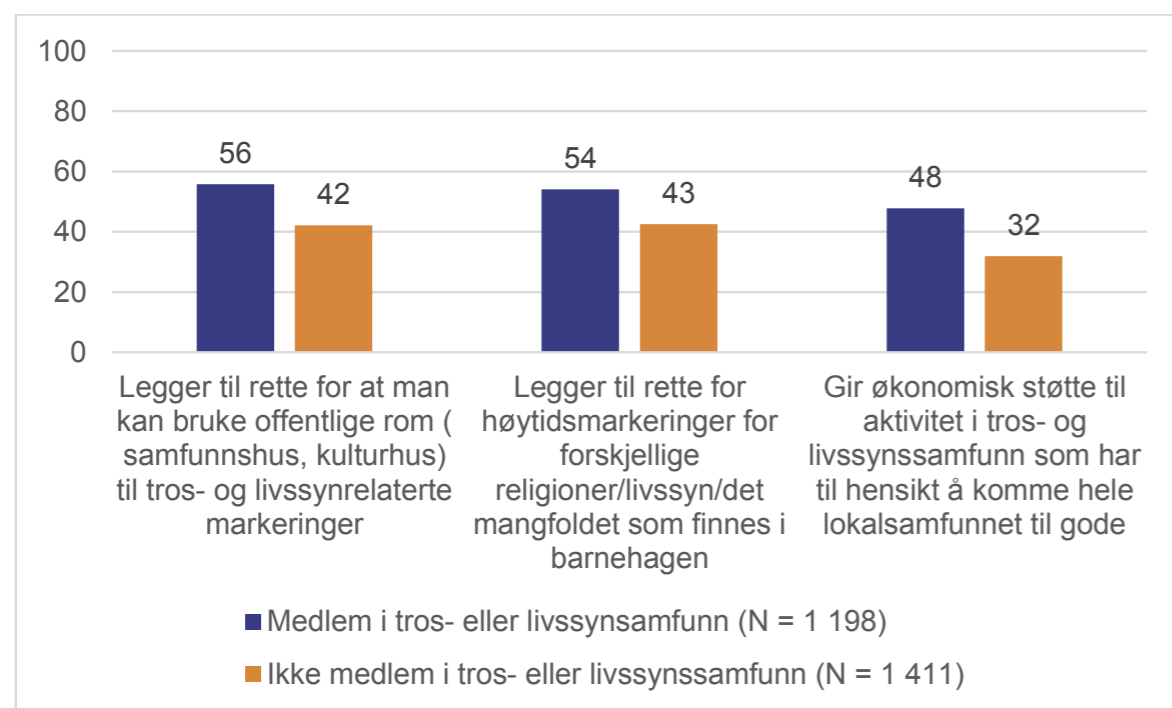
Figur 6.2. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på andre områder, etter tros- eller livssynsidentitet. Prosent, vektet.

På spørsmålet om de forventer at det offentlige legger til rette for bruk av offentlige rom til tros- og livssynsrelaterte markeringer, er andelen som svarer bekreftende, høyest blant muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn og blant humanister og human-etikere, henholdsvis 54 og 53 prosent. Blant kristne og blant ateister svarer 50 prosent bekreftende, mens det gjelder 44 prosent av dem uten definert tro eller livssyn.

På spørsmålet om de forventer at det legges til rette for høytidsmarkeringer for forskjellige religioner, livssyn og mangfold i barnehage, er andelen som svarer bekreftende noe lavere blant ateister enn i de andre kategoriene. 42 prosent i denne kategorien svarer bekreftende på dette, mot 47 prosent av muslimer, jøder, hinduer, buddhister og dem med annet tros- eller livssyn og humanister og human-etikere, 49 prosent av dem uten definert tro eller livssyn og 51 prosent av dem med kristen trosidentitet.

Når det gjelder forventningen om at offentlige instanser gir økonomisk støtte til aktivitet i tros- eller livssynssamfunn, er andelen bekreftende svar derimot høyest blant dem med en kristen trosidentitet og blant dem som identifiserer seg som muslim, jødisk, hindu, buddhist og annet, henholdsvis 51 og 43 prosent. Blant humanister og human-etikere, ateister og dem uten definert tro eller livssyn er andelen til sammenligning mellom 32 og 34 prosent.

I figur 6.3 skiller vi som i tidligere kapitler mellom de som er medlem i et tros- eller livssynssamfunn, og de som ikke er det.

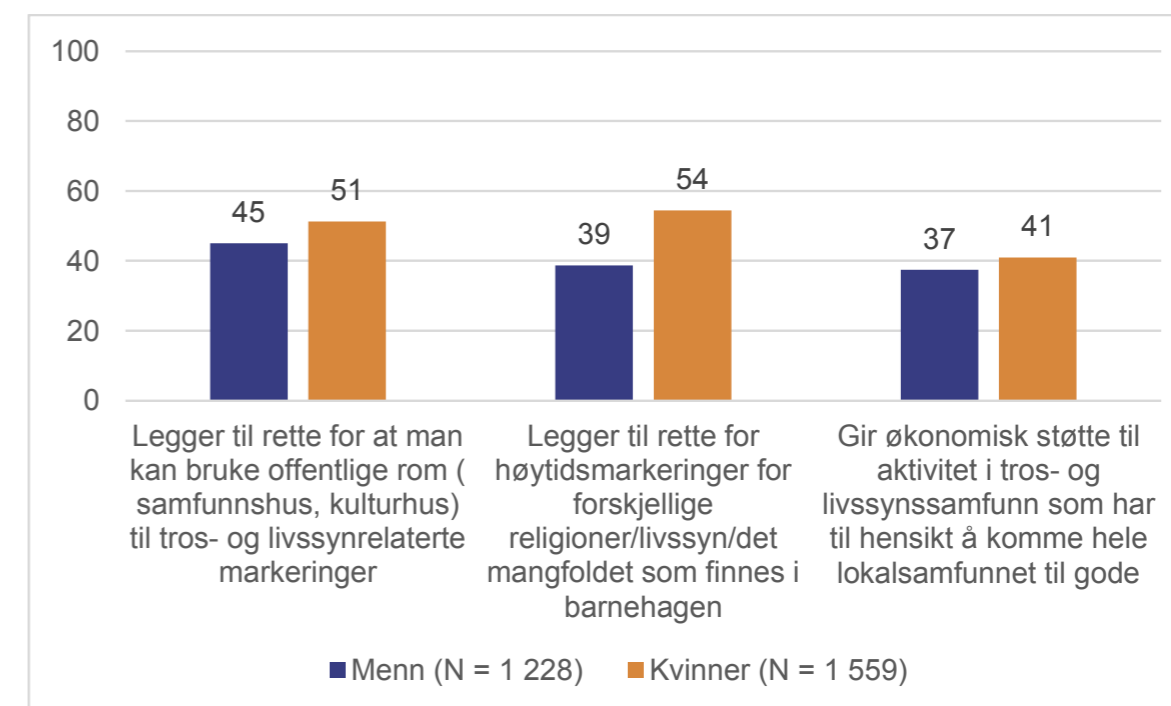
Figur 6.3. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på andre områder, etter medlemskap i tros- eller livssynssamfunn. Prosent, vektet.

Figuren viser at medlemmer i tros- eller livssynssamfunn er mer tilbøyelige til å forvente at det legges til rette på de ulike områdene, enn de som ikke er medlem.

Blant medlemmer svarer 56 prosent at de forventer at det legges til rette for bruk av offentlige rom til tros- og livssynsrelaterte markeringer, mot 42 prosent blant ikke-medlemmer. Videre har 54 prosent av de som er medlem, en forventning om at det legges til rette for høytidsmarkeringer i barnehage, mot 43 prosent av de som ikke er medlem. Når det gjelder forventningen om at det offentlige gir økonomisk støtte til aktivitet i tros- eller livssynssamfunn, svarer 48 prosent av de som er medlem, at de har en slik forventning, mot 32 prosent av ikke-medlemmene.

Forskjeller etter kjønn og alder

Med utgangspunkt i figur 6.4 kan vi se på kjønnsforskjeller i forventningene til offentlige instanser også på disse andre områdene.

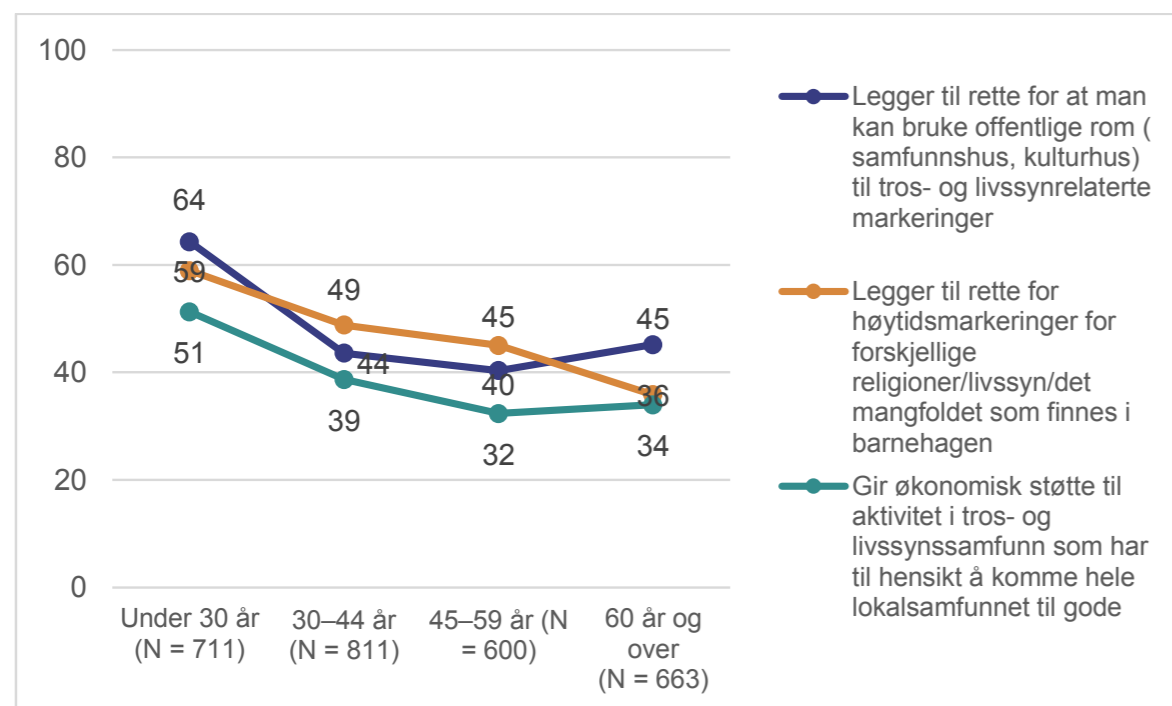

Figur 6.4. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på andre områder, etter kjønn. Prosent, vektet.

Figuren viser at 51 prosent av kvinnene forventer at det legges til rette for at man kan bruke offentlige rom til tros- og livssynsrelaterte markeringer, mens 45 prosent av mennene svarer det samme. Forskjellen er enda noe større når det gjelder forventninger til at det legges til rette for høytidsmarkeringer for forskjellige religioner, livssyn og mangfold i barnehage. Her svarer 54 prosent av kvinnene at de har en slik forventning, mot 39 prosent av mennene. Minst er forskjellen når det gjelder forventning om at det gis økonomisk støtte til aktivi-

tet i tros- eller livssynssamfunn som har til hensikt å komme hele lokalsamfunnet til gode. Her svarer 41 prosent av kvinner bekreftende, mot 37 prosent av mennene.

I figur 6.5 ser vi på aldersforskjeller. Som tidligere skiller vi mellom dem under 30 år, dem mellom 30 og 44 år, dem mellom 45 og 59 år og de som er 60 år eller over.

Figur 6.5. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på andre områder, etter alder. Prosent, vektet.

Figuren viser at yngre i større grad enn eldre forventer at offentlige instanser legger til rette på disse områdene. Blant dem under 30 år svarer 64 prosent at de forventer at det legges til rette for bruk av offentlig rom til tros- og livssynsrelaterte markeringer, mens det samme gjelder 44 prosent av dem mellom 30 og 44 år, 40 prosent av dem mellom 45 og 59 år og 45 prosent av de over 60 år.

Det er også forskjeller i forventningene til at det legges til rette for høytidsmarkeringer for religioner, livssyn og mangfold i barnehage. 59 prosent av de under 30 år svarer at de forventer dette, mot henholdsvis 49 og 45 prosent av dem mellom 30 og 44 år og 45 og 59 år, og bare 36 prosent av dem over 60 år.

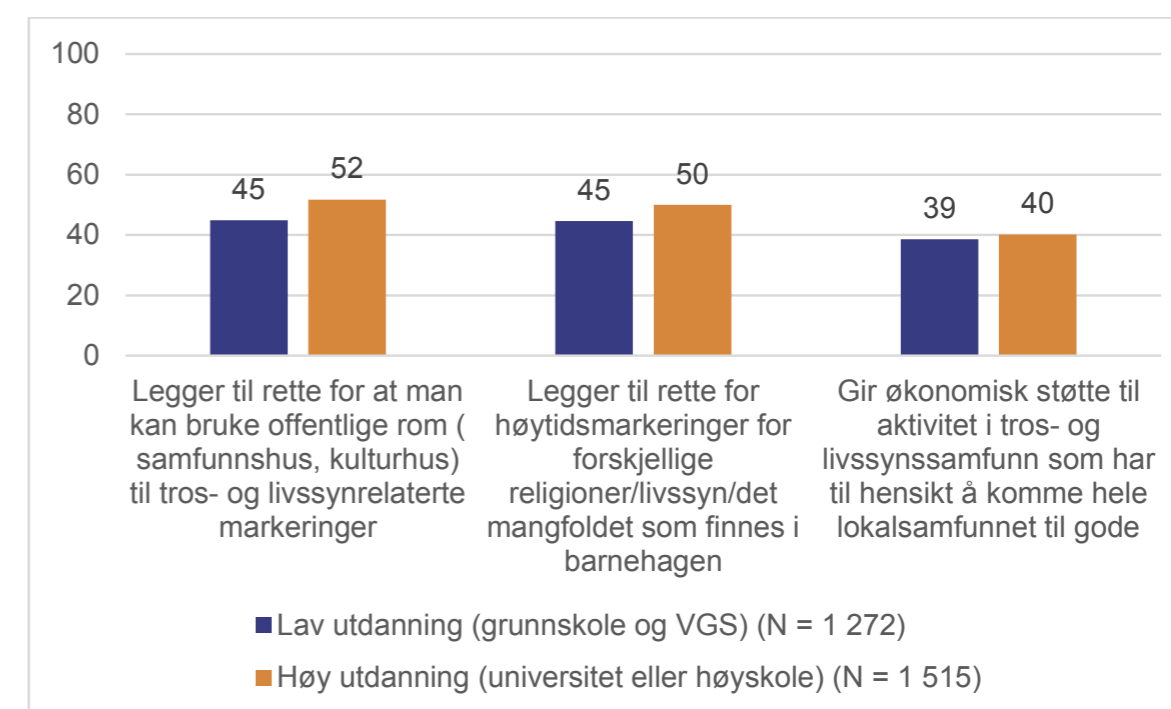
Et tilsvarende mønster ser vi dessuten i forventningene om at det gis økonomisk støtte til aktivitet i tros- eller livssynssamfunn som kommer hele lokalsamfunnet til gode. 51 prosent av dem under 30 år svarer bekreftende på dette, mot 39

prosent av dem mellom 30 og 44 år, og henholdsvis 32 og 34 prosent av dem mellom 45 og 59 år og dem over 60 år.

Forskjeller etter utdanning, inntekt og byområde

Vi skal nå se om det er forskjeller i forventninger etter utdanning, inntekt og byområde.

Figur 6.6 viser andelen med forventninger blant dem med lav utdanning (grunnskole og videregående skole) og blant dem høy utdanning (høyskole eller universitet).

Figur 6.6. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på andre områder, etter høyeste fullførte utdanningsnivå. Prosent, vektet.

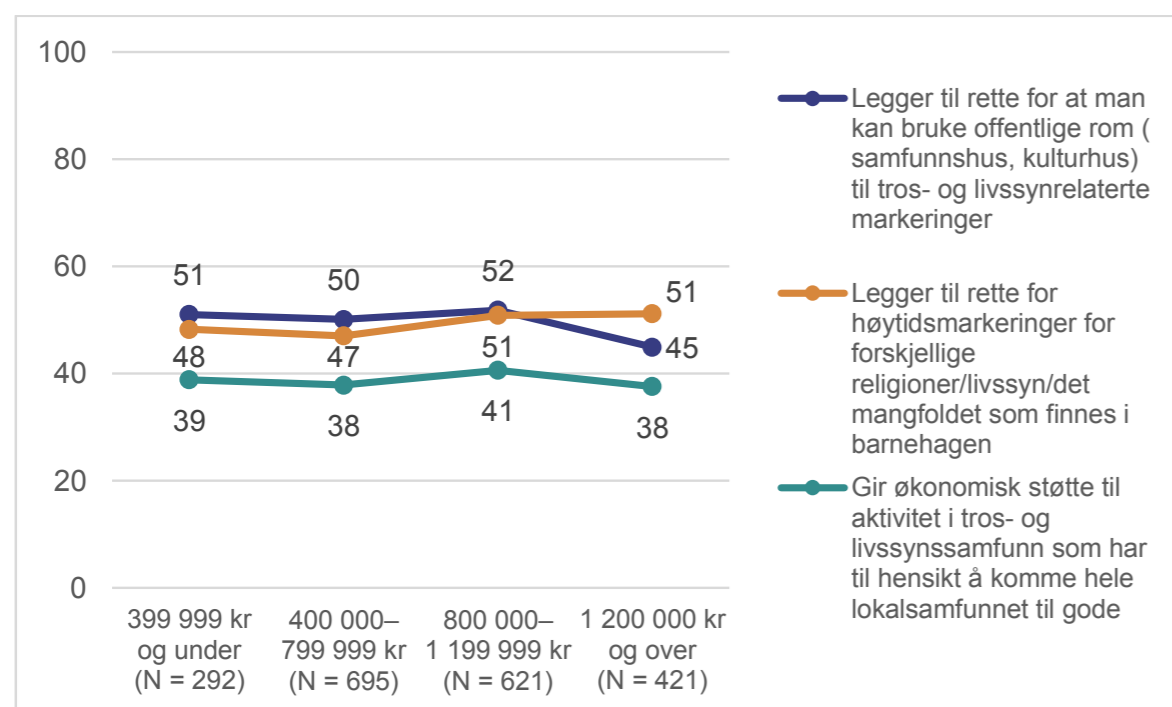
Figuren viser at det er små forskjeller mellom dem med lav og dem med høy utdanning.

Når det gjelder den første forventningen, om at offentlige instanser legger til rette for bruk av offentlige rom til tros- og livssynsrelaterte markeringer, er andelen som svarer bekreftende 52 prosent blant dem med høy utdanning og 45 prosent blant dem med lav utdanning. Når det gjelder den andre forventningen, om at det legges til rette for høytidsmarkering i barnehage for forskjellige reli-

gioner, livssyn og mangfold, er de tilsvarende andelene 50 og 45 prosent. Det er små, men statistisk signifikante forskjeller mellom de to gruppene.

Til sist er andelen som forventer at det gis økonomisk støtte til aktivitet i tros- eller livssynssamfunn, 40 prosent blant dem med høy utdanning og 39 prosent blant dem med høy utdanning. Her er forskjellen marginal og heller ikke statistisk signifikant.

Figur 6.7 viser fordelingen etter husholdsinntekt, og her skiller vi igjen mellom dem med under 400 000 kroner, dem med mellom 400 000 og 800 000 kroner, dem med mellom 800 000 og 1,2 millioner kroner og dem med 1,2 millioner kroner eller over.

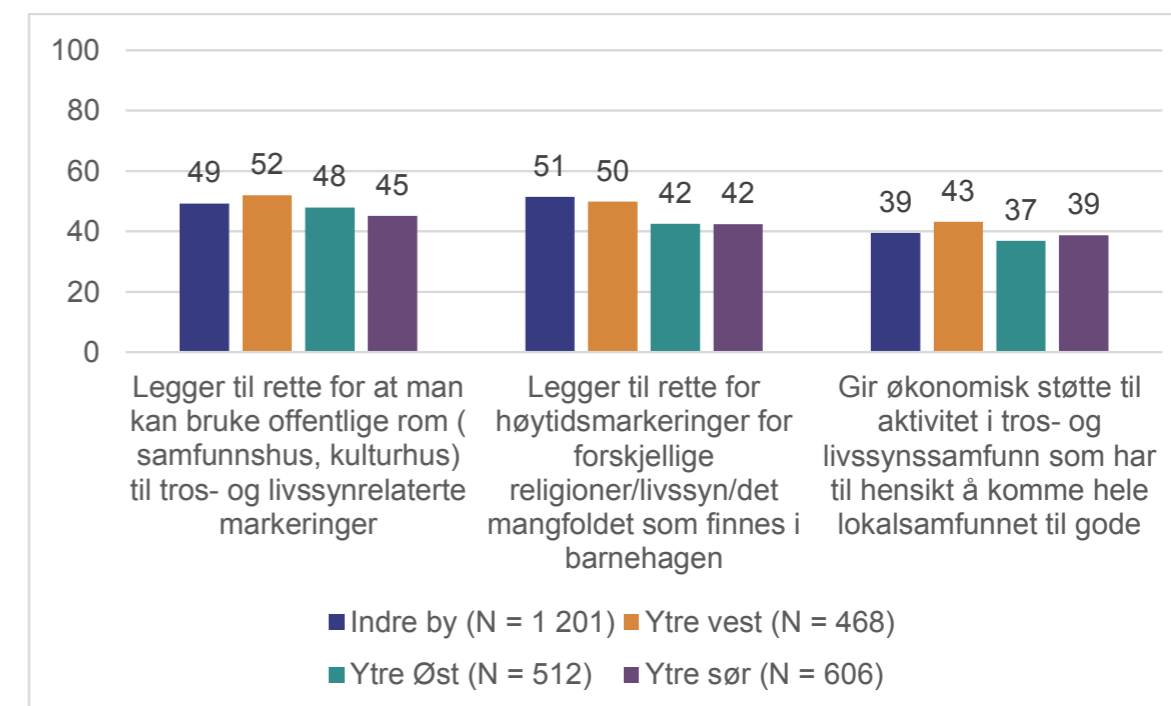
Figur 6.7. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på andre områder, etter husholdsinntekt. Prosent, vektet.

Figuren viser at det er små forskjeller i de ulike forventningene etter husholdsinntekt. Både når det gjelder at det offentlige legger til rette for høytidsmarkering for religioner, livssyn og mangfoldet i barnehage, og når det gjelder at det offentlige gir økonomisk støtte til aktivitet i tros- og livssynssamfunn, er andelen som svarer at de forventer dette, i prinsippet lik på tvers av inntektskategorier.

På spørsmålet om de forventer at offentlige instanser legger til rette for bruk av offentlige rom til tros- og livssynsrelaterte markeringer, ser vi imidlertid at de i

den øverste inntektskategorien skiller seg ut. Her er andelen 45 prosent, mot mellom 50 og 52 prosent i de øvrige kategoriene.

Avslutningsvis skal vi også se på forskjeller etter byområde, vist i figur 6.8. Vi skiller mellom indre by, ytre by vest, ytre by øst og ytre by sør.

Figur 6.8. Forventninger til offentlige instansers tilrettelegging av tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på andre områder, etter byområde. Prosent, vektet.

Det er mindre, men interessante forskjeller i forventningene etter byområde. På spørsmålet om de forventer at offentlige instanser legger til rette for bruk av offentlige rom til tros- og livssynsrelaterte markeringer, er andelen som svarer bekreftende, noe lavere blant dem i ytre sør enn blant dem i andre byområder. I ytre sør er andelen 45 prosent, mot 48 prosent i ytre øst, 49 prosent i indre by og 52 prosent i ytre vest.

I forventningene til at offentlige instanser legger til rette for høytidsmarkering for religioner, livssyn og mangfold i barnehage, går det et skille mellom ytre vest og indre by på den ene siden og ytre øst og ytre sør på den andre. Andelen ligger på henholdsvis 51 og 52 prosent blant dem i de to førstnevnte områdene og på 42 prosent blant dem i begge de to sistnevnte.

Andelen som forventer at det offentlige gir økonomisk støtte til aktiviteter i tros- eller livssynssamfunn, er videre noe høyere i ytre vest, der den ligger på 43

prosent, enn i de øvrige byområdene. I ytre øst er andelen 37 prosent, mens den er 39 prosent både i indre by og i ytre sør.

7 Oppsummering og avslutning

Denne rapporten har presentert resultatene fra en undersøkelse om hvilke forventninger innbyggerne i Oslo har til offentlige instansers tilrettelegging for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter. I det følgende oppsummerer vi noen av de hovedtrekkene som vi finner i dette datamaterialet.

Forventninger til tilrettelegging på tros- og livssynsfeltet

I undersøkelsen ble det spurt om forventninger til tilrettelegging ved opphold på sykehjem, i offentlig skole og på utvalgte andre områder. Spørsmålene tar for seg syn blant annet på det offentliges rolle i å legge til rette for deltakelse i ritualer og religiøse samlinger, kontakt med noen å snakke med om tros- og livssynsrelaterte spørsmål, hensyn til matpraksiser og fastetider, med mer.

Flertallet har en forventning om at det tas hensyn til særskilte matpraksiser som følger av tro eller religiøs tradisjon, både når det er snakk om beboere på sykehjem, og når det er snakk om elever i offentlig skole. Mange har selv behov for individuell tilpasning, ikke kun av religiøse grunner, men også som følge av kulturelle, sosiale eller medisinske forhold. Det kan bidra til at dette er en problematikk som mange kjenner seg igjen i. Dessuten er kulturelle eller religiøse kostholdshensyn langt på vei innarbeidet både på sykehjem og i skole.

Samtidig er det verdt å merke seg at ikke like mange av de spurte forventer at det i offentlig skole tas hensyn til fastetider for elever som følger av tro eller religiøs overbevisning, selv om det likevel gjelder over halvparten av de spurte. Noe av forklaringen kan være at faste først og fremst er en praksis som er knyttet til minoritetsreligioner, deriblant islam, og ikke er vanlig innenfor Den norske kirke eller andre kristne trossamfunn. I tråd med dette finner vi også at det er færre av dem med kristen trosidentitet som forventer at det tas slikt hensyn, sammenlignet med dem med andre tros- eller livssynsidentiteter.

På spørsmål om forventninger om at offentlige instanser skal legge til rette for deltakelse i ritualer eller på religiøse samlinger, eller at de skal formidle invitasjoner til slike fra trossamfunn, er bildet mer delt og variert. Når det gjelder forventninger til dette ved opphold på sykehjem, er det flere som forventer at det legges til rette for at beboere skal kunne delta i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn, enn det er som forventer at det legges til rette for samlinger på sykehjemmet. Det kan ses som et uttrykk for at det er en forskjell på tilretteleg-

ging for deltakelse i aktiviteter utenfor og på en offentlig institusjon. På begge spørsmål er det imidlertid under halvparten av de spurte som svarer bekræftende på at de forventer slik tilrettelegging.

Når det gjelder tilrettelegging for deltakelse i ritualer og religiøse samlinger, går det videre også et skille mellom de som identifiserer seg som kristen, muslim, jødisk, hindu, buddhist eller annet, og de som er humanist / human-etiker, ateist eller er uten definert tro eller livssyn. Det samme ser vi på spørsmålet om man i forbindelse med opphold på sykehjem forventer at offentlige instanser legger til rette for noen å snakke med «om de store spørsmålene i livet». Det er ikke usannsynlig at mange i denne sammenheng tenker på kontakt med prest, forstander eller imam, heller enn for eksempel en praktiserende filosof, slik at det ikke er så overraskende at det fremkommer en slik forskjell.

Samtidig ser vi at det er noen flere – rundt en tredjedel – som forventer at offentlig skole skal legge til rette for at elever kan delta i gudstjenester i regi av Den norske kirke i skoletiden, enn det er som forventer at skolen formidler invitasjoner til religiøse samlinger utenfor skoletid. For noen kan det være at skolegudstjeneste er en viktig tradisjon som handler om mer enn det rent religiøse, og som derfor er en naturlig del av det skolen skal legge til rette for. Å åpne for at skolen formidler andre typer religiøse aktiviteter, vil til forskjell kunne bli sett på som at man åpner for misjonering i offentlig skole, noe som kan være bakgrunnen for at ganske få forventer dette.

Når det gjelder forventninger om at offentlige instanser tilrettelegger på andre områder, er de spurte i stor grad delt på midten. Dette gjelder spesielt i forbindelse med forventninger om at det legges til rette for bruk av offentlig rom til tros- og livssynsrelaterte markeringer og for høytidsmarkering for religioner, livssyn og mangfold i barnehage. På spørsmålet om de forventer at det offentlige gir økonomisk støtte til tros- eller livssynsamfunn, er det et mindretall, noe over en tredjedel, som svarer bekræftende. Det er noe overraskende tatt i betraktning at spørsmålet er kvalifisert med at aktiviteten også skal komme hele lokalsamfunnet til gode.

Et spørsmål er til sist om det er variasjoner i forventningene mellom de som er medlem i et tros- eller livssynsamfunn, og de som ikke er det. Vi finner i denne sammenheng et ganske konsistent mønster der medlemmer i større grad enn ikke-medlemmer forventer at offentlige instanser tilrettelegger for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på ulike områder. Samtidig er forskjellene mellom disse to gruppene kanskje mindre enn man skulle forvente på flere av

spørsmålene, og på spørsmål som gjelder hensyn til matpraksiser, er det svært lite som skiller dem.

Om vi skal gi en mer helhetlig fortolkning av de overordnede trekkene i dataene, kan det for det første være at det går et skille mellom på den ene siden den enkeltes muligheter til å ivareta sin personlige tro eller sitt personlige livssyn, der mange forventer at offentlige instanser legger til rette, og på den andre siden organiserte former for tros- eller livssynsutøvelser, der langt færre har en slik forventning. Videre er det også et skille i forventningene mellom de som har en religiøst fundert trosidentitet, og de som har et annet livssyn eller er uten definert tro eller livssyn, samt mellom de som er medlem i et tros- eller livssynsamfunn, og de som ikke er det.

Variasjoner i forventninger etter ulike kjennetegn

Vi finner også interessante variasjoner når vi ser på kjønn og alder. Et gjennomgående trekk er at det er flere blant kvinner enn blant menn som forventer at offentlige instanser tilrettelegger for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter. Dette gjelder enten det snakk om tilrettelegging ved opphold på sykehjem, tilrettelegging i offentlig skole eller tilrettelegging på andre områder. Et unntak gjelder forventningen om at det i offentlig skole formidles invitasjoner fra trossamfunn til religiøse samlinger utenfor skoletid. Her er kvinner og menn mer like.

Det er videre en tendens til at ungdom og unge voksne under 30 år i større grad har slike forventninger enn middelaldrende og seniorer. Spesielt ser vi slike forskjeller i spørsmålene som går på opphold ved sykehjem og tilrettelegging på de andre utvalgte områdene, mens det er mer variasjon når det gjelder spørsmålene om offentlig skole. Det er for eksempel like stor andel blant de aller eldste som blant de yngste som forventer at det legges til rette for at elever kan delta i gudstjeneste i regi av Den norske kirke i skoletiden.

Når det gjelder utdanning, er det på det fleste punkter slik at det er flere blant dem med høy utdanning (det vil si universitets- eller høyskoleutdanning) som forventer tilrettelegging, enn blant dem med lav utdanning (det vil si grunnskole og videregående skole). I de fleste tilfeller er imidlertid ikke forskjellene store relativt sett. Når det gjelder betydning av inntekt, er det ikke noen tydelig ensartet tendens, men snarere variasjoner på tvers ulike forventninger. Ofte er utdanning og inntekt korrelert, slik at man kunne forvente et visst samsvar mellom

for eksempel høy utdanning og høy inntekt, men det er i liten grad tilfellet i dette materialet.

Til sist har vi undersøkt variasjoner etter geografi, og mer bestemt etter om man bor i indre by eller i vest, øst eller sør. Det tegner seg ikke noen konsistente geografiske skiller, men det er noen forskjeller. For eksempel forventer de som bor i indre by, i større grad at det tas hensyn til særskilte matpraksiser, enn de som bor i andre deler av byen.

Avslutning

I hovedtrekk er det mange som har forventninger til at kommunale offentlige instanser tilrettelegger for at innbyggerne får praktisere sin tro eller sitt livssyn innenfor rammene av institusjoner som blant annet sykehjem, skole og barnehage. Analysene peker på mange interessante variasjoner og trekk, når det gjelder både tros- og livssynsidentitet og medlemskap i tros- og livssynssamfunn, og langs dimensjoner som kjønn, alder og sosioøkonomisk status. Disse funnene må likevel tolkes i lys av de metodiske forbeholdene knyttet til undersøkelsens representativitet som ble diskutert innledningsvis.

Helt avslutningsvis vil vi peke på noen muligheter for videre forskning. Metodisk vil fremtidige undersøkelser av temaet kunne dra nytte av at surveyresultatene suppleres med for eksempel intervjuer av grupper med tradisjonelt lav svarprosent (slik som personer med minoritetsbakgrunn). Empirisk vil det også være hensiktsmessig å grave mer i hva disse forventningene faktisk innebærer, og intensiteten eller graden av disse. Ettersom vi i utgangspunktet har hatt lite kunnskap om hvilke forventninger innbyggerne har til offentlige instansers tilrettelegging innenfor tro og livssyn, er likevel funnene i denne rapporten et viktig bidrag til et bedre kunnskapsgrunnlag på dette feltet.

Litteratur

- Botvar, P. K. (2010). Endringer i nordmenns religiøse liv. I P. K. Botvar & U. Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge: Mellom sekularisering og sakralisering* (s. 11-24). Oslo: Universitetsforlaget.
- Botvar, P. K. & Schmidt, U. (2010). *Religion i dagens Norge : mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforl.
- Christensen, D. A. & Midtbø, T. (2011). Tilfredshet med kommunale velferdstjenester: Har velferdstjenestene noe å si? *Notat 2-2011* (bind). Bergen: Stein Rokkan Centre for Social Studies.
- Eimhjellen, I. (2016). Innvandrere si deltaking i norsk frivilligliv : Nye tal og metodiske utfordringer (bind). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Enes, A. W. (2017). Religion. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016* (s. 82-92). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Furseth, I. (2015). *Religionens tilbakekomst i offentligheten? : religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hidle, K.-M. W. & Krogstad, K. (2015). Er det mange måter å være norsk på? En empirisk studie av arbeid med minoritetsreligioner i religiøst mangfoldige barnehager. *Prismet*(3), 155-167.
- Hovdelien, O. & Neegaard, G. (2014). Gudstjenester i skoletiden - rektorenes dilemma. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 98(4), 260-270.
- Jackson-Elmoore, C., Hula, R. C. & Reese, L. A. (2011). *Reinventing Civil Society: The Emerging Role of Faith-Based Organizations: The Emerging Role of Faith-Based Organizations*. New York: Routledge.
- Kulturdepartementet. (2013). Det livssyns åpne samfunn: En helhetlig tros- og livssyns politikk. *Norges offentlige utredninger (NOU) 2013:1* (bind). Oslo: Kulturdepartementet.
- Lae, E. (2014). Lik og likskap : om betaling for kremasjon, gravlegging og grav : innstilling frå utval nedsett ved kongeleg resolusjon 10. august : lagt fram for Kulturdepartementet 3. mars 2014 Vol. NOU 2014:2.
- Oslo kommune. (2019). Medlemmer i tros- og livssynssamfunn som mottar offentlig støtte: Antall medlemmer, fra <http://statistikkbanken.oslo.kommune.no/webview/>
- Ødbehr, L. S., Kvigne, K., Danbolt, L. & Hauge, S. (2012). Åndelig omsorg til personer med demens i sykehjem. *Geriatrisk sykepleie*, 4, 14-20.

Appendiks

I dette appendikset ser vi nærmere på innbyggernes aggregerte forventninger til kommunen på tros- og livssynsfeltet ved å opprette en indeks bestående av alle 12 spørsmålene om forventninger som ble stilt i spørreundersøkelsen:

Oslos innbyggers forventninger til kommunen som tilrettelegger på tros- og livssynsfeltet:

Sykehjem: Forventer du at offentlige instanser

- 1) Formidler kontakt til noen du kan snakke med om "de store spørsmålene i livet"
- 2) Tilrettelegger for deltakelse i ritualer i regi av tros- eller livssynssamfunn
- 3) Legger til rette for samlinger på sykehjemmet (med forankring i tros- eller livssynssamfunn)
- 4) Tar hensyn til særskilte matpraksiser for beboere som følger av tro eller religiøs tradisjon

Offentlig skole: Forventer du at offentlige instanser

- 5) Legger til rette for elevers bruk av skolens lokaler til bønn i friminuttene
- 6) Legger til rette for elevers deltakelse ved gudstjenester i regi av Den norske kirke, i skoletiden
- 7) Formidler invitasjoner fra trossamfunn, til religiøse samlinger som finner sted utenfor skoletid
- 8) Tar hensyn til elevers særskilte matpraksiser som følger av tro og/eller religiøs tradisjon
- 9) Tar hensyn til fastetider for elever som følge av tro og/eller religiøs overbevisning

Andre arenaer (infrastruktur, barnehage, frivillighet): Forventer du at offentlige instanser

- 10) Legger til rette for at man kan bruke offentlige rom som samfunnshus, kulturhus og uterom til religiøse- og livssynrelaterte markeringer
- 11) Gjennom kommunal barnehage legger til rette for høytidsmarkeringer for forskjellige religioner/livssyn/det mangfoldet som finnes i barnehagen
- 12) Gir økonomisk støtte til aktivitet i tros- og livssynssamfunn som har til hensikt å komme hele lokalsamfunnet til gode

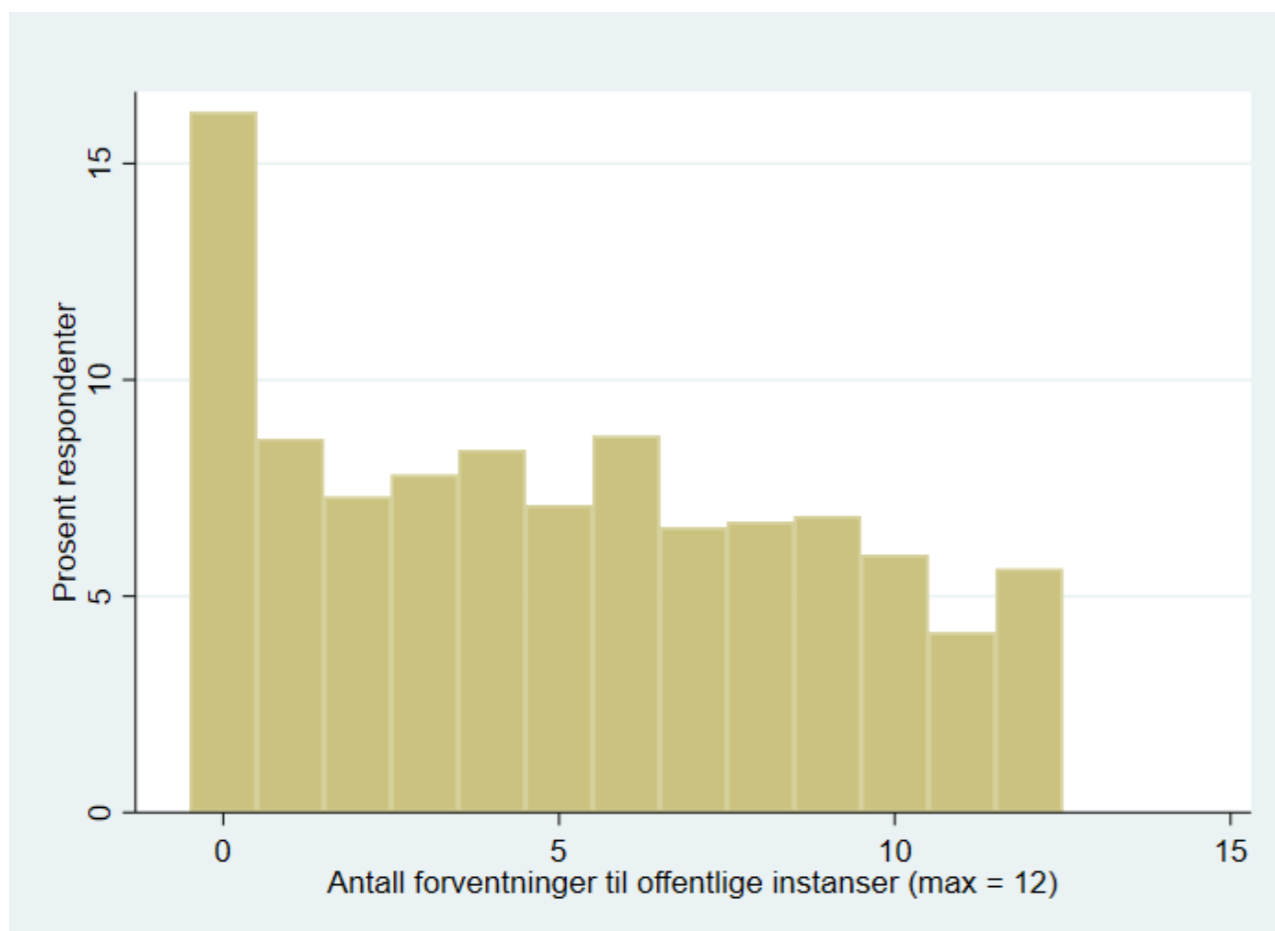
På disse forventningsspørsmålene har minimum 80 prosent og maksimum 86 prosent svart ja eller nei på hvert spørsmål av de 2986 respondentene som har svart på surveyen. Av disse 2986 respondentene har igjen 2787 (93 prosent) fullført hele surveyen.

Om vi lager en enkel additiv indeks av alle disse 12 spørsmålene over antall forventninger til offentlige instanser per respondent i sum (max antall ja-svar) er det 52 prosent (1563 respondenter) som har svart (ja eller nei) på alle 12 spørsmålene. Det er disse respondentene som inngår i indeksen brukt under hvor det ikke er gjort noen imputering av manglende verdier. Det er med andre ord mange som har hoppet over eller svart «vet ikke/ønsker ikke å svare» på et eller flere av disse spørsmålene, men en slik indeks kan likevel si noe om variasjonen i datamaterialet samlet sett for de som har svart på/tatt en aktiv stilling til alle 12 spørsmålene.

I resterende del av denne appendiksen viser vi noen figurer opprettet med denne indeksen som utgangspunkt. Vi tenker at en slik indeks kan tydeliggjøre variasjonen på en måte som supplerer det vi ser når vi ser på enkeltvariabler/et og et spørsmål per tema. Noter at indeksen ikke er vektet etter fordeling i populasjonen på medlemskap i tros- og livssynssamfunn, alder, kjønn, utdanning og bydelstilhørighet da det også er fint å vise tendensene under uten vektning (ettersom det er et utvalg i utvalget som inngår i indeksen/har svart på alle 12 spørsmålene).

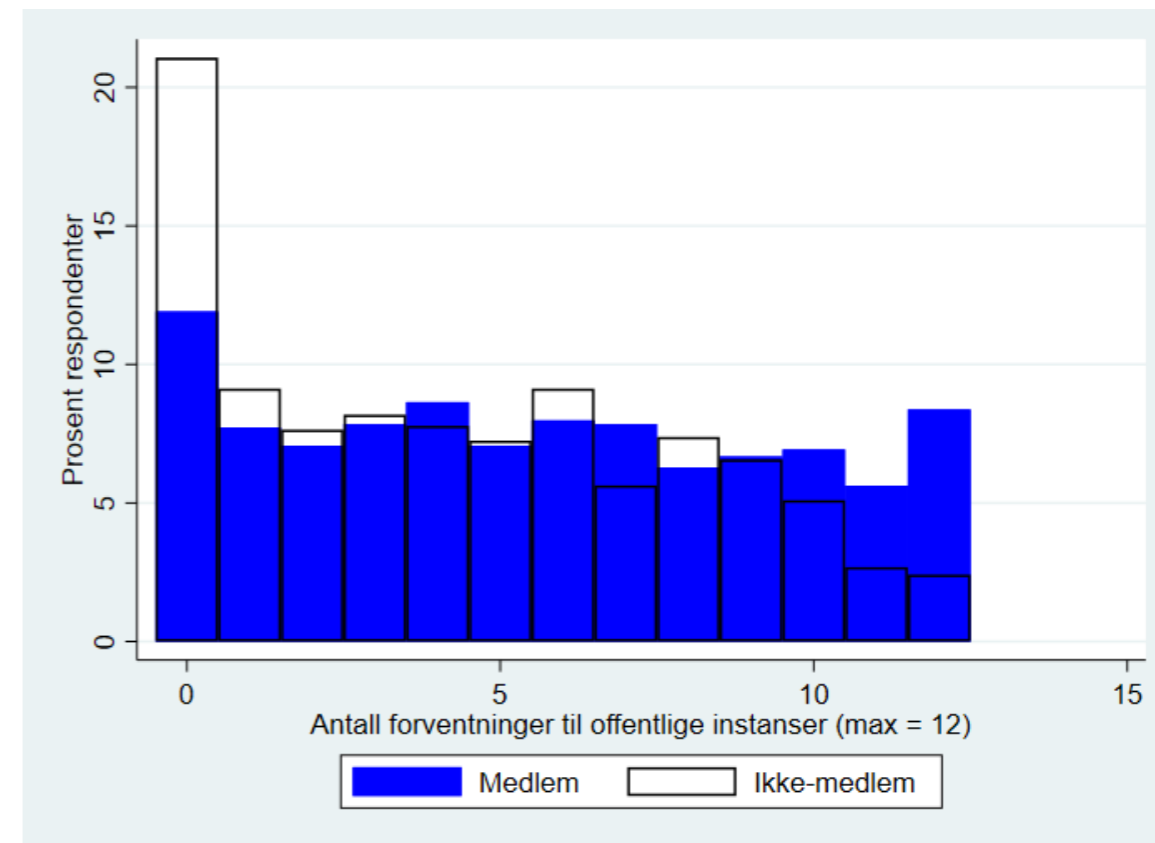
Figur A1 viser fordelingen på indeksen «Antall forventninger til offentlige instanser (max = 12). Rundt 16 prosent (253 respondenter) har ingen (0) forventninger (gitt spørsmålene stilt) til at kommunen skal tilrettelegge på tros- og livssynsfeltet. Gjennomsnittet på indeksen er 5 og en klar majoritet ønsker altså tilrettelegging fra kommunen på flere arenaer når det gjelder tros- og livssynsut-

øvelse. 6 prosent har svart ja «vi forventer dette av kommunen» på alle 12 spørsmålene.

Figur A1. Innbyggere i Oslos forventninger til kommunen som tilrettelegger på tros- og livssynsfeltet aggregert score (indeks: antall ja-svar): Histogram over antall forventninger til offentlige instanser.

Figur A2 viser den samme fordelingen som A1, men bryter denne ned i om respondenten har svart at han/hun er medlem eller ikke i et tros- eller livssynssamfunn. Lærdommen fra denne figuren er at det er flere ikke-medlemmer til venstre på skalaen (få forventninger) og flere medlemmer til høyre på skalaen (mange forventninger). Medlemmer i tros- og livssynssamfunn har, generelt, flere forventninger totalt sett enn ikke-medlemmer til tilrettelegging fra kommunen på arenaene beskrevet over. Denne forskjellen illustreres også i Figur A3.

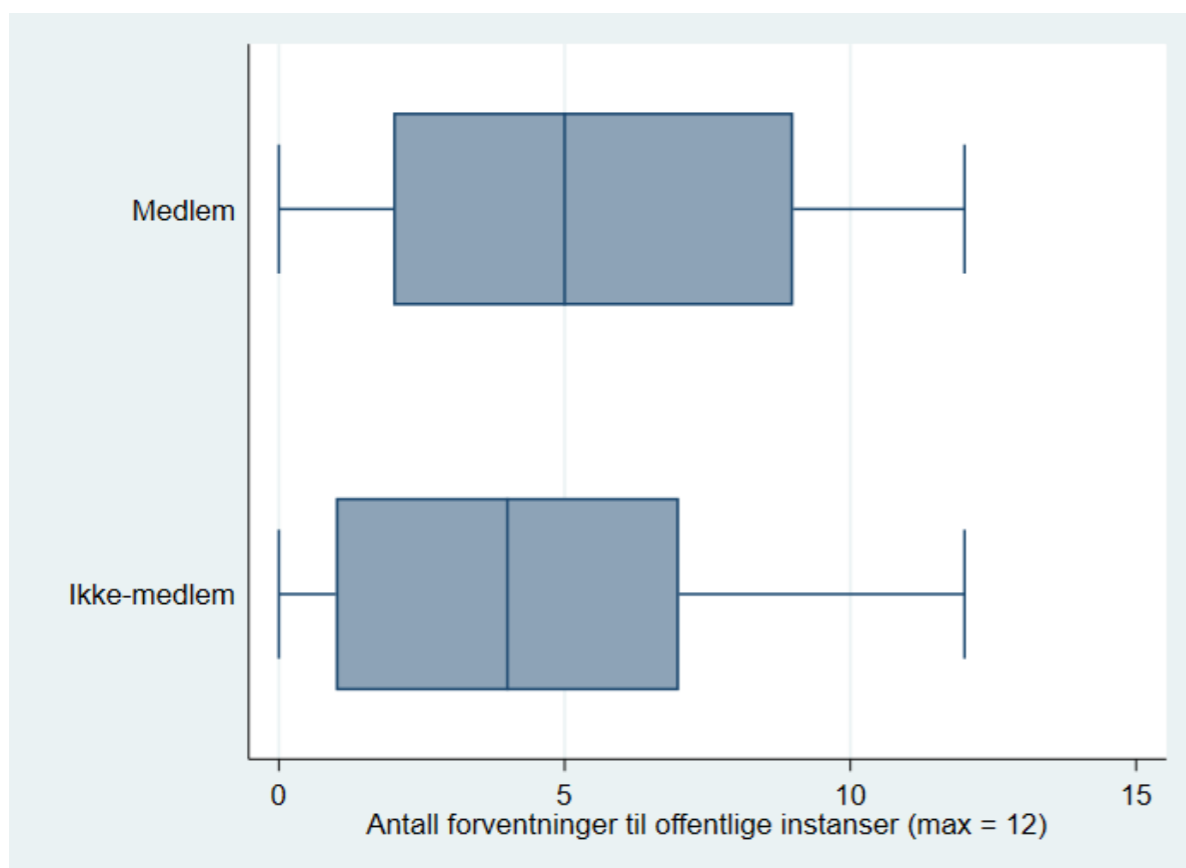

Figur A2. Innbyggere i Oslos forventninger til kommunen som tilrettelegger på tros- og livssynsfeltet aggregert score (indeks: antall ja-svar): Antall forventninger til offentlige instanser, et histogram for medlemmer (blått) og et for ikke-medlemmer (hvitt) lagt over hverandre

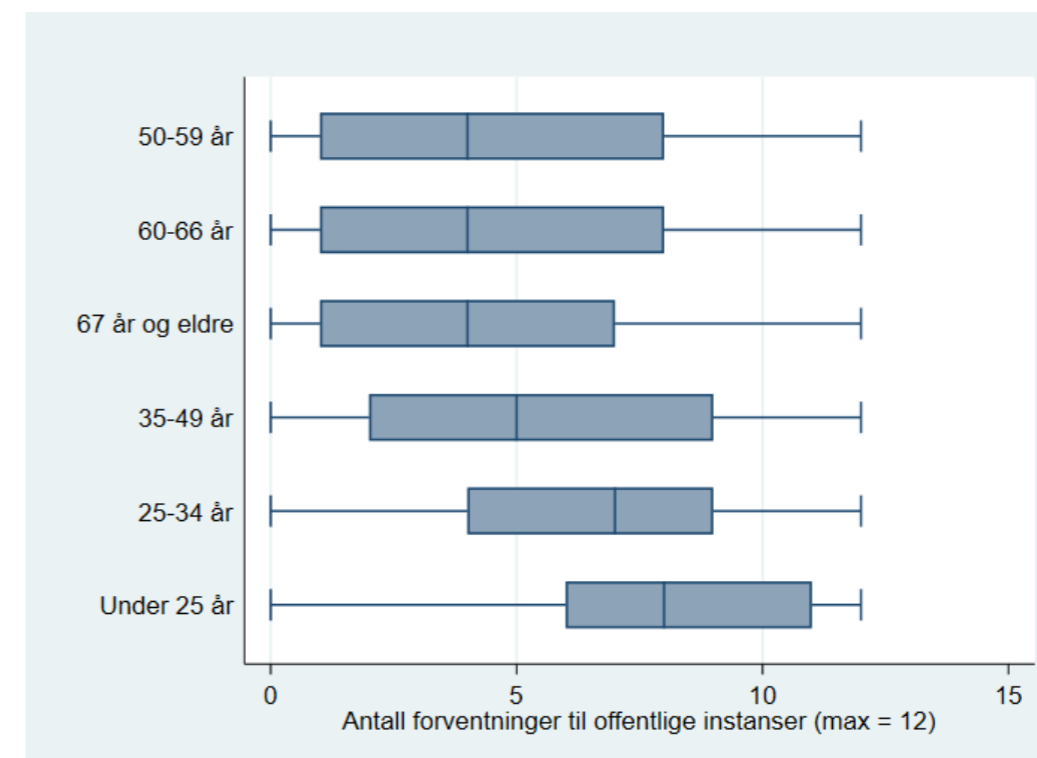
Figurene under (A3-A7), såkalte boksplopps, viser fordelingen av antall forventninger på noen sentrale bakgrunnsvariabler. Streken i midten av boksen indikerer medianverdien, altså den verdien som deler tallmaterialet i to like store deler. Yttergrensene i boksen indikerer verdien til den 75. og 25. prosentilen. Strekene øverst og nederst viser høyeste og laveste score bortsett fra eventuelle «uteliggere» som vises med kuler dersom det er slike i datamaterialet. Uteliggere er svar som avviker betydelig fra den generelle tendensen i datamaterialet. I dette datamaterialet er det ingen uteliggere og blant alle kategorier for bakgrunnsvariabler er hele fordelingen på indeksen benyttet i svarene. Dette betyr at i alle undergrupper finnes det noen som har minimumsscore (svart nei på alle 12 spørsmålene) og noen som har maksimumsscore (svart ja på alt) på indeksen.

Figur A3-A7 viser de samme mønstrene på bakgrunnsvariablene som den vektete hovedanalysen. Medlemmer i tros- og livssynssamfunn, yngre aldersgrupper, kvinner, de med høy utdanning og de som bor i Oslo vest har noe høyere

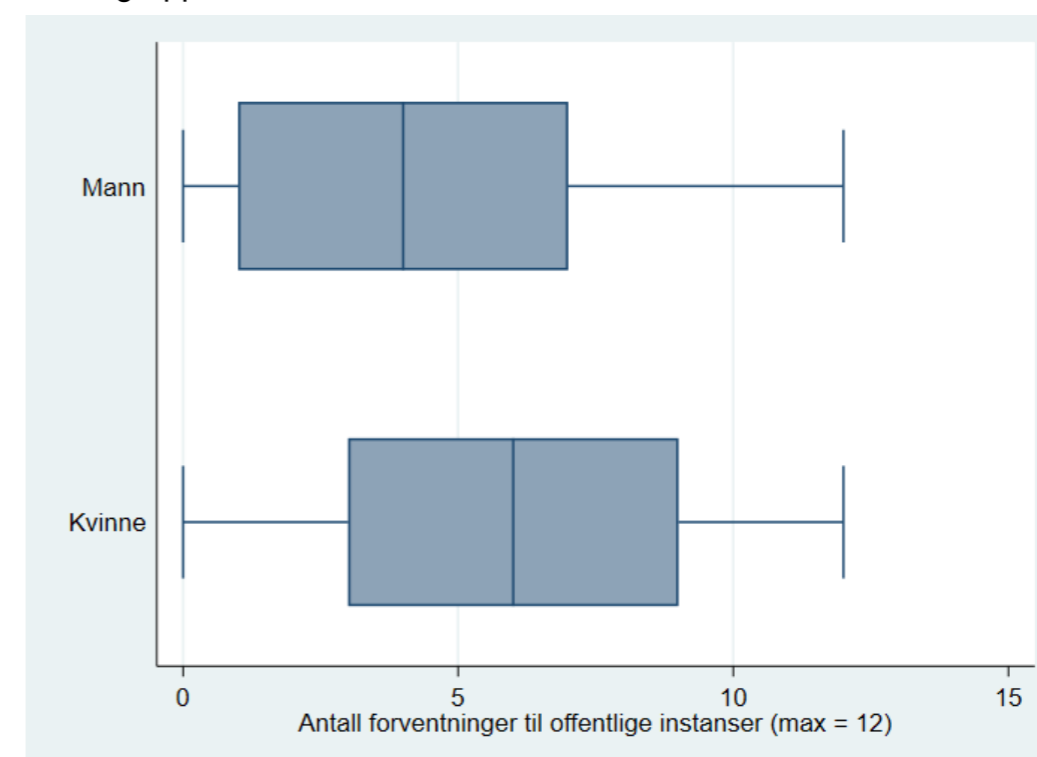
forventninger, totalt sett, til kommunen som tilrettelegger på tros- og livssynsfeltet. Men det er som nevnt betydelig variasjon langs hele indeksen innenfor alle disse bakgrunnsvariablene. Likevel tilsvare forskjellene i medianverdiene for undergruppene i boksplottene (med unntak av aldersgruppene) «kun» rundt 1-2 forventninger mer (mindre) på indeksen (som går fra 1-12)

Figur A3. Boksplott på aggregert forventningsscore (indeks: antall ja-svar): Medlem vs. Ikke-medlem

Figur A4. Boksplott på aggregert forventningsscore (indeks: antall ja-svar): Ulike aldersgrupper

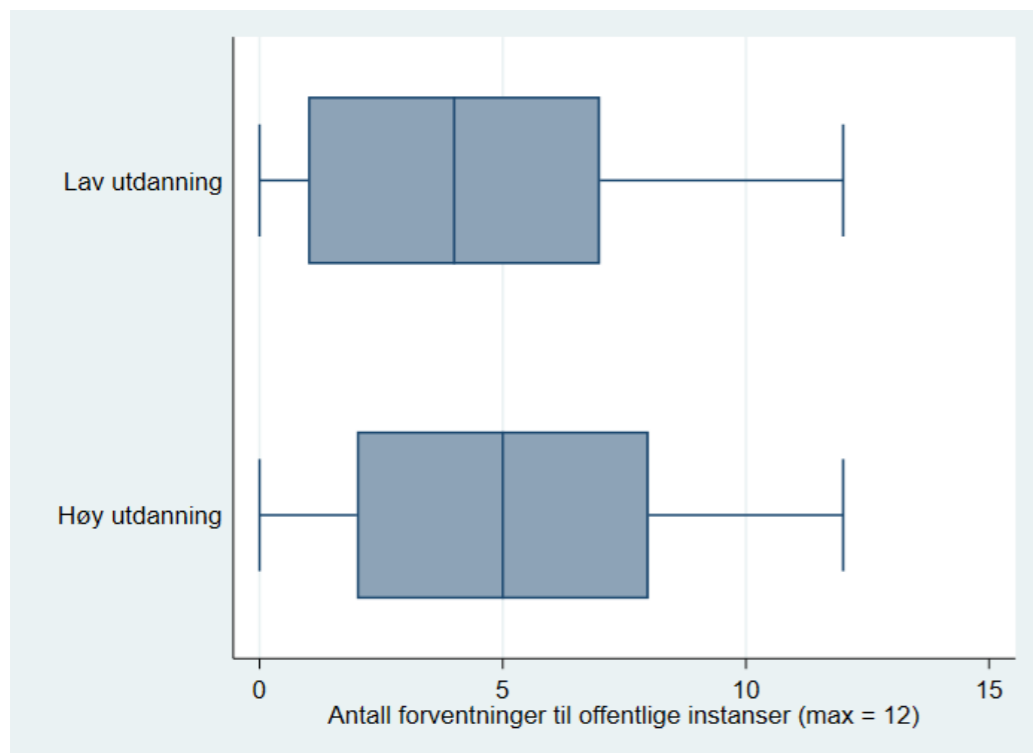

Figur A5. Boksplott på aggregert forventningsscore (indeks: antall ja-svar): Kjønn

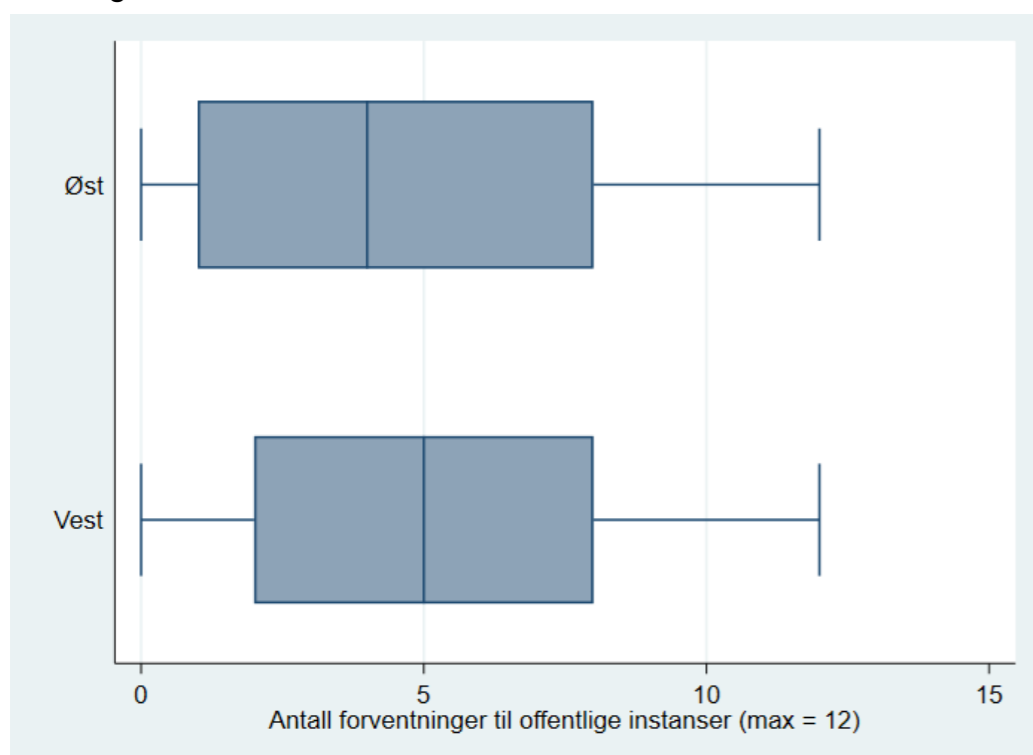
Bakside

Denne rapporten presenterer resultatene fra en spørreundersøkelse om hvilke forventninger innbyggerne i Oslo har til offentlige instansers tilrettelegging for tros- og livssynsrelaterte tjenester og aktiviteter på sykehjem, i skole og på andre arenaer. Formålet har vært å gi bedre kunnskap om kommunens rolle på dette området.

Analysene peker på en rekke interessante variasjoner og trekk, når det gjelder både tros- og livssynsidentitet og medlemskap i tros- og livssynssamfunn, og langs dimensjoner som kjønn, alder og sosioøkonomisk status. Rapportens funn er et viktig bidrag til bedre kunnskap om innbyggernes forventninger til offentlige instanser på tros- og livssynsfeltet.

Figur A6. BoksploTT på aggregert forventningsscore (indeks: antall ja-svar): Ut-danning

Figur A7. BoksploTT på aggregert forventningsscore (indeks: antall ja-svar): Øst vs. Vest

Vedlegg 7:

Presentasjon av medlemmene

Trond Bakkevig (leder)

Prest (Tidl. Prost i Vestre Aker, Oslo). Tilrettelegger samtaler og samarbeid mellom religiøse ledere i Jerusalem. Styreleder ved Institutt for menneskerettigheter i årene 1993-98, og har ledet flere utvalg i forbindelse med endringen av forholdet mellom stat og kirke: "Samme kirke – ny ordning"; "Styrket demokrati i Den norske kirke"; "Nytt inventar i gammelt hus".

Ingrid Rosendorf Joys (nestleder)

Generalsekretær i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) som arbeider med rammene for og konsekvensene av tro og livssyn i Norge. Har tidligere arbeidet med interreligiøs dialog på internasjonalt nivå i Religions for Peace. Har også arbeidet med fred og forsoning og bistandsarbeid i Caritas og vært samfunnskontakt i Den katolske kirke. Sosiolog.

Lene Mürer

Sivilingeniør innen by og regionplanlegging med videreutdanning innen ledelse, pedagogikk og flerkulturell fagkompetanse. Har vært seremonisjef i Human-Etisk Forbund og direktør for Gravferdsetaten i Oslo kommune. Er nylig gått over i stilling som direktør for Kultur, miljø og samfunn i Lillestrøm kommune. Har erfaring blant annet fra kommunal tjenesteyting, seremoniarbeid, offentlig forvaltning innen gravferdsområdet samt frivilligheten.

Ingvill Thorson Plesner

Forsker ved HL-senteret (Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter). Prosjekt-leder for «Inclusive Citizenship and Human Rights» ved HL-senteret. Jobbet tidligere ved Norsk senter for menneskerettigheter, UiO (2003-2016). Har utgitt flere fagbøker om tros- og livssynspolitik, blant annet «Religionspolitikk», Universitetsforlaget 2016, og var redaktør for STL-rapporten «Livsfaseriter som religionspolitisk utfordring», 2009.

Omar Syed Gilani

Prosjektleder for Samarbeid for inkluderende dialog (SID), i Oslo kommune. Har utdanning i kriminologi og menneskerettigheter fra Kingston University i England. Jobber med inkludering og mot utenforskap med ungdom og unge voksne, og følger mottoet «Ikke om, men med».

Sumeet Singh Patpatia

Siviløkonom og grunnlegger og leder av Unge Sikher og Turbandagen. Er rådsrepresentant for sikhene i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, og startet Den Norske Turbandagen i 2010 i håp om å gjøre Norge til verdens beste land å være annerledes i. Sammen med en rekke Oslobaserte samarbeidspartnere og de ca. 400 frivillige tar man årlig imot 20-30.000 gjester. Idag finnes det til og med en offisiell Osloturban introdusert av Turbandagen og designet av Holzweiler.

Trond Enger

Trond Enger er en norsk organisasjonsleder og politiker. Han er generalsekretær i Human-Etisk Forbund og har tidligere vært generalsekretær i Venstre, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Miljøagentene og 4H Norge. Han har tidligere vært leder i Norsk studentunion og Voksenopplæringsforbundet. Enger har en cand.mag.-grad med bl.a. statsvitenskap og sosiologi.

Djamel Selhi

Muslim og daglig leder ved Det Islamske Forbundet (Rabita) og styremedlem i Muslimske Dialog Nettverk (MDN). Lærer på Lutvann skole. Har alltid jobbet med barne- og ungdomsarbeid i moskeen og brenner for dette. Har et stort nettverk på tvers av religiøse og politiske skillelinjer. Gift med en kristen, 4 barn og 3 barnebarn. Studere master i lederskap, etikk og samtalepraksis ved Teologisk fakultet på Universitetet i Oslo.

